

**Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan
ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston
yleissopimuksen voimaansaattamista
valmistelleen työryhmän mietintö**

Ulkoasiainministeriölle

Ulkoasiainministeriö asetti 31 päivänä lokakuuta 2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja valmistella Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan yleissopimuksen (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Council of Europe Treaty Series No.: 210) ratifiointitoimenpiteet. Työryhmän toimikausi oli ensi vaiheessa ajalla 1.11.2011–31.12.2012 ratifiointitoimenpiteiden selvittäminen ja valmistelu sekä 1.1.–31.3.2013 lausuntokierroksen tarkastelu. Sitten työryhmän toimeksiantoja jatkettiin siten, että ratifiointitoimenpiteiden selvittäminen ja valmistelu on suoritettava 30 päivään maaliskuuta 2013 mennessä ja lausuntokierroksen tulosta tarkastellaan ja esitys viimeistellään ajalla 1.4.2013–30.6.2013.

Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen 11 päivänä toukokuuta 2011. Yleissopimus ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan.

Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää ja valmistella ratifiointitoimenpiteet yleissopimuksen osalta. Työryhmä on laatinut esityksensä hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin yksikönpäällikkö, lainsäädäntöneuvos *Arto Kosonen* sekä jäseniksi ulkoasiainsihteri *Pasi Kokkonen* (31.7.2012 saakka), järjestövastuuvirkamies *Katharina Bäckman* (17.9.–31.12.2012) (varalla ulkoasiainsihteri *Anna Yletyinen* 31.12.2012 saakka) ja ma. avustaja *Sanna Kyllönen* (1.1.2013 lähtien) ulkoasiainministeriöstä, neuvotteleva virkamies *Päivi Yli-Pietilä* (varalla hallitussihteri *Heidi Manns-Haatanen*) sosiaali- ja terveysministeriöstä, lainsäädäntösihteri *Mirja Salonen* oikeusministeriöstä, ylitarkastaja *Eeva Kaunismaa* opetus- ja kulttuuriministeriöstä, neuvotteleva virkamies *Jouko Huhtamäki* (varalla poliisitarkastaja *Heidi Kankainen*) sisäasiainministeriöstä, kehittämispäällikkö *Minna Piispa* (varalla kehittämispäällikkö *Helena Ewalds*) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta, valtiosyyttäjä *Anu Mantila* Valtakunnansyyttäjänvirastosta (varalla kihlakunnansyyttäjä *Sakari Tiilikainen* Helsingin syyttäjänvirastosta), tasa-arvovaltuutettu *Pirkko Mäkinen* (varalla ylitarkastaja *Miko Lempinen*) tasa-arvovaltuutetun toimistosta, ylitarkastaja *Måns Enqvist* (28.2.2013 saakka) ja ylitarkastaja *Venla Roth* (1.3.2013 lähtien) vähemmistövaltuutetun toimistosta, poliisitarkastaja *Vesa Tikkala* (varalla poliisitarkastaja *Pia Holm*) Poliisihallituksesta, lakimies *Anu Rätty* (30.6.2012 saakka), lakimies *Tanja Mansikka* (1.7.–30.9.2012) ja lakimies *Ida Staffans* (1.10.2012 lähtien) (varalla erityisasiantuntija *Sinikka Mikola*) Suomen Kuntaliitosta, pääsihteri *Hannele Varsa* tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta, pääsihteri *Johanna Pakkanen* Naisjärjestöt yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry:stä, pääsihteri *Leena Ruusuvuori* (varalla toiminnanjohtaja *Tanja Noponen*) Naisjärjestöjen Keskusliitto Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry:stä, johtoryhmän jäsen *Jukka Kumpuvuori* (varalla johtoryhmän jäsen, lakimies *Terhi Toikkanen*) Vammaisten

ihmisoikeuskeskus VIKE:stä, asiantuntija *Pia Puu Oksanen* (varalla toiminnanjohtaja *Frank Johansson*) Amnesty International Suomen osasto ry:stä, projektikoordinaattori *Anastasija Kamali* (varalla *Ida Jarnila* ja *Emmi Antinoja*) Monika-Naiset liitto ry:stä sekä toimitusjohtaja *Ritva Karinsalo* (varalla kehitysjohtaja *Sari Laaksonen*) Ensi- ja turvakotien liitto ry:stä. Työryhmän sihteerinä toimi ulkoasianministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja –sopimusasioiden yksiköstä lainsäädäntöneuvos *Marjatta Hiekka* 31.12.2011 saakka ja sen jälkeen lainsäädäntösihteerinä *Mia Spolander* ja lisäksi 1.1.2013 lähtien lainsäädäntösihteerinä *Marjo Pekkanen*. Työryhmän pysyvänä asiantuntijana toimivat professori *Johanna Niemi* Helsingin yliopistosta ja erikoistutkija (30.6.2012 saakka professori Turun yliopistossa) *Merja Pentikäinen* Helsingin yliopistosta. Työryhmä kokoontui 12 kertaa.

Työryhmä on kokouksissaan kuullut asiantuntijoina tulosalueen johtaja *Hanna Helinko* Maahanmuuttovirastosta, lainsäädäntöneuvos *Jussi Matikkalaa* oikeusministeriöstä, tasa-arvosuurlähettiläs *Jorma Paukkua* ulkoasiainministeriöstä ja neuvotteleva virkamies *Virpi Vuorista* sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Mietintöön liittyy sosiaali- ja terveysministeriön täydentävä kanta, Suomen Kuntaliiton täydentävä lausunto, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan täydentävä lausunto, vähemmistövaltuutetun eriävä mielipide, Monika-Naiset liitto ry:n eriävä mielipide, Amnesty International Suomen osasto ry:n eriävä mielipide, johon Naisjärjestöt Yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry sekä Ensi- ja turvakotien liitto ry yhtyvät sekä OTT, erikoistutkija *Merja Pentikäisen* huomiot.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä ulkoasiainministeriölle.

Helsingissä 28 päivänä maaliskuuta 2013

Arto Kosonen

Sanna Kyllönen

Päivi Yli-Pietilä

Mirja Salonen

Eeva Kaunistmaa

Jouko Huhtamäki

Minna Piispa

Anu Mantila

Pirkko Mäkinen

Venla Roth

Vesa Tikkala

Ida Staffans

Hannele Varsa

Johanna Pakkanen

Leena Ruusuvuori

Jukka Kumpuvuori

Pia Puu Oksanen

Anastasija Kamali

Ritva Karinsalo

Mia Spolander

Marjo Pekkanen

Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Istanbulissa toukokuussa 2011 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Yleissopimuksen tavoitteena on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen edesvastuuseen. Yleissopimusta sovelletaan kaikkiin väkivallan muotoihin, perheväkivalta mukaan lukien. Sopimuksen tavoitteena on edistää kaikkien naisten syrjinnän muotojen poistamista sekä naisten ja miesten välistä tosiasiallista tasa-arvoa. Sopimus edellyttää osapuolten sisällyttävän sukupuolinäkökulman sen täytäntöönpanoon ja vaikutusten arviointiin.

Yleissopimus on Euroopassa ensimmäinen oikeudellisesti sitova sopimus naisten suojelemiseksi väkivallalta. Yleissopimuksessa määritellään myös valtion huolellisuusvelvoite ehkäistä ja tutkia väkivaltaa, rangaista sen tekijöitä sekä hyvittää väkivallanteot uhreille.

Yleissopimus sisältää määräyksiä laaja-alaisista ja yhteensovitetuista toimintaperiaatteista, väkivallan ehkäisystä sekä väkivallan uhrien suojelusta ja heille tarjottavista tukipalveluista. Sopimus sisältää myös määräyksiä uhreille osoitettavista korvauksista.

Yleissopimuksella perustetaan myös erityinen kansainvälinen seurantajärjestelmä, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä, jonka avulla seurataan sopimusmääräysten täytäntöönpanoa osapuolissa.

Yleissopimus ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, joista vähintään kahdeksan on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ratifioinut tai hyväksynyt sopimuksen.

Yleissopimuksen myöhemmin hyväksyvän tai siihen liittyvän valtion osalta se tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona mainittu valtio on tallettanut liittymiskirjansa Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan. Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on

tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kun yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan. Rikoslain muuttamista koskevan lain ehdotetaan tulevan voimaan mahdollisimman pian, viimeistään silloin, kun yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1 Johdanto	4
2 Nykytila	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	5
2.2 Kansainvälinen kehitys ja EU:n lainsäädäntö	10
2.3 Nykytilan arviointi	17
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	19
3.1 Tavoitteet	19
3.2 Keskeiset ehdotukset	19
4 Esityksen vaikutukset	20
4.1 Taloudelliset vaikutukset	20
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	22
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	23
5 Asian valmistelu	24
5.1 Sopimusneuvottelut	24
5.2 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	24
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön	25
2 Lakiehdotuksen perustelut	105
2.1 Laki naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	105
2.2 Rikoslaki	106
3 Voimaantulo	107
4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys	108
LAKIEHDOTUKSET	115
RINNAKKAISTEKSTIT	118
SOPIMUSTEKSTI	121
LIITTEET	152

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS No. 210; jäljempänä ”yleissopimus”) tarkoituksena on 1 artiklan mukaisesti naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden edesvastuuseen saattaminen. Yleissopimuksen kantavana ajatuksena on niin sanotun kolmen P:n periaatteen (*prevention-protection-punishment*) käsitteleminen kokonaisvaltaisesti. Läpileikkaavana periaatteena eli niin sanottuna neljäntenä P:nä ovat tehokkaat, laaja-alaiset ja yhteen sovitettut toimintaperiaatteet.

Yleissopimusta sovelletaan kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin, perheväkivalta mukaan lukien. Osapuolia kehoitetaan soveltamaan sopimusta myös kaikkiin perheväkivallan uhriin kiinnittämällä kuitenkin erityistä huomiota naisiin sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreina. Yleissopimuksen määräyksiä, erityisesti uhrien suojelemiseksi tulee panna täytäntöön ilman minkäänlaista syrjintää esimerkiksi biologisen tai sosiaalisen sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, vamman, maahanmuuttajataustan tai muun aseman perusteella. Valtion vastuu kattaa sekä pidättäytymisen väkivallasta että huolellisuusveloitteen ehkäistä, tutkia ja rangaista väkivallasta ja hyvittää väkivallanteot uhreille.

Kuten yleissopimuksen selitysmuistiossa todetaan, naisiin kohdistuva väkivalta on yksi vakavimmista sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusloukkauksista ja ehkä yleisin ja laajalle levinnein ihmisoikeusloukkaus maailmassa. YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on jo vuonna 1992 antamassaan yleissuosituksessa nro. 19 määritellyt naisiin kohdistuvan väkivallan naisiin kohdistuvaksi syrjinnäksi ja siten YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvaksi. Vuonna 1993 YK:n yleiskokous antoi naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista koskevan julistuksen, jossa määriteltiin niitä toimenpiteitä, joihin valtioiden on ryhdyttävä naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. Naisiin kohdistuvan väkivallan poistaminen kuuluu myös vuonna 1995 annettuun Pekingin toimintaohjelmaan. Samana vuonna Amerikan valtioiden järjestelmä hyväksyi naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista koskevan alueellisen sopimuksen ja Afrikan unioni hyväksyi vuonna 2003 ihmisten ja kansojen oikeuksien peruskirjaan lisäpöytäkirjan naisten oikeuksista, jossa kielletään naisiin kohdistuva väkivalta.

Aikaisemmin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on Euroopan neuvoston puitteissa pyritty puuttumaan muun muassa vuonna 2002 ministerikomitean jäsenvaltioille antamalla suosituksella naisten suojelemiseksi väkivallalta. Suosituksen toimeenpanoa on arvioitu valvontajärjestelmän avulla. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut tuomioita naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta.

Perheväkivaltaan liittyvistä tuomioista ehkä merkittävin on vuonna 2009 annettua tuomiota *Opuz v. Turkki* (9.6.2009).

Euroopan neuvosto toteutti vuosina 2005–2008 laajamittaisen kampanjan, jonka loppuraportissa suositeltiin naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen yleissopimuksen laatimista. Yleissopimus on ensimmäinen eurooppalainen oikeudellisesti sitova ja myös kansainvälisesti erittäin merkittävä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva sopimus ja se täydentää ja merkittävin osin myös laajentaa niitä kansainvälisiä normeja, joita naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi on tähän mennessä annettu.

Yleissopimus koostuu 12 luvusta ja 81 artiklasta. I luku sisältää määräykset yleissopimuksen tavoitteista, tasa-arvosta ja syrjinnän kiellosta sekä valtion yleisistä velvoitteista. II luku käsittelee koko sopimuksen läpäisevänä periaatteena laaja-alaisia ja yhteen sovitettuja toimintaperiaatteita sekä tietojen kokoamista. III luku sisältää väkivallan ehkäisemistä koskevia määräyksiä, kuten tarvittavien valistusta ja koulutusta koskevien toimenpiteiden toteuttaminen. IV luku sisältää määräykset väkivallan uhrien suojelusta ja tukipalveluista, kuten turvakodeista ja auttavista puhelimitse, sekä muista palveluista, joiden tarkoituksena on suojella uhria uusilta väkivallanteoilta.

V luvussa ovat aineelliseen oikeuteen liittyvät määräykset. Luvussa muun muassa käsitellään uhrille osoitettuja korvauksia, pakkoavioliittoa, vainoamista, ruumiillista ja seksuaalista väkivaltaa sekä rangaistusten koventamisperusteita koskevia määräyksiä. VI luku sisältää määräykset tutkinnasta, syytetoimista, prosessioikeudesta sekä suojelutoimista uhrien oikeuksien ja etujen turvaamiseksi. VII luvussa on maahanmuuttoa ja turvapaikanhakua koskevat määräykset ja luvussa VIII kansainvälistä yhteistyötä koskevat määräykset.

IX luku käsittää määräykset yleissopimuksella perustettavasta kansainvälisestä seurantaelimestä, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmästä (*Group of experts on actions against violence against women and domestic violence*, GREVIO), joka valvoo sopimuksen toteuttamista muun muassa jäsenmaille osoitettavien kyselyjen perusteella. X luku sisältää säännöksen yleissopimuksen suhteesta muihin kansainvälisiin asiakirjoihin, luku XI määräykset yleissopimuksen muuttamisesta ja XII luku loppulausekkeet.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädäntö

Suomen perustuslain 6 §:ssä on säännökset yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta. Perustuslain 6 §:n 1 momentti sisältää sekä lain säätäjään että sen soveltajaan kohdistuvan vaatimuksen ihmisten oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta. Perustuslain 6 §:n 2 momentti puolestaan sisältää laaja-alaisen syrjinnän kiellon. Sen mukaan ketään ei

saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 7 § turvaa jokaisen oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Edelleen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986; jäljempänä tasa-arvolaki) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Tasa-arvolain soveltamisala on yleinen, mutta lain velvoitteiden sisältö ja oikeudelliset seuraamukset velvoitteiden laiminlyönnistä vaihtelevat elämänalan mukaan. Lain soveltamisalan ulkopuolelle on jätetty nimenomaisesti perheenjäsenten keskinäiset suhteet ja muut yksityiselämän piiriin kuuluvat suhteet. Tasa-arvolakia voidaan soveltaa samanaikaisesti muiden lakien kanssa. Esimerkiksi työpaikalla tapahtuneeseen seksuaalisen häirintään voi soveltaa tasa-arvolain lisäksi työturvallisuuslain (738/2002) häirintää koskeva 28 §, ja tapaus voi täyttää rikoslain työturvallisuusrikoksen tunnusmerkistön (rikoslain 47 luku 1 §). Lisäksi tasa-arvolain 14 a §:ssä on viittaussäännös rikoslakiin työsyryntärikoksen (rikoslain 47 luku 3 §) osalta.

Yhdenvertaisuuslailla (21/2004) on kielletty syrjintä työelämässä ja koulutuksessa iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen (seksuaalisen suuntautumisen) ja muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä etnisen alkuperän perusteella on lisäksi kielletty, kun kyse on sosiaali- ja terveystalveiluista taikka yleisesti saatavilla olevan omaisuuden tai palvelun tarjoamisesta.

Hallituksen tavoitteena on antaa tällä vaalikaudella esitys uudeksi yhdenvertaisuuslainsäädännöksi, joka turvaa tehokkaasti yhdenvertaisuuden syrjintäperusteesta riippumatta ja vahvistaa lainsäädännön valvontaa. Vireillä olevaa yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamista valmistellut toimikunta ehdotti (komiteanmietintö 2009:4) voimassa olevan yhdenvertaisuuslain uudistamista muun muassa siten, että syrjintä olisi kielletty kaikessa julkisessa ja yksityisessä toiminnassa yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita lukuun ottamatta. Toimikunnan ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita olisivat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy.

Yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki säilyvät jatkossakin erillisinä lakeina. Uudistuksen yhteydessä selvitetään, tulisiko tasa-arvolain noudattamista valvova tasa-arvolautakunta ja yhdenvertaisuuslain noudattamista valvova syrjintälautakunta yhdistää yhdeksi lautakunnaksi. Tällainen lautakunta voisi komiteanmietinnön mukaan nykyisiä toimielimiä paremmin puuttua sellaiseen moniperusteiseen syrjintään, joka perustuu

sekä sukupuoleen että johonkin yhdenvertaisuuslaissa kielletyksi säädettyyn syrjintäperusteeseen, kuten alkuperään tai vammaisuuteen.

Rikoslaki sisältää säännökset muun muassa pahoinpitelystä (21 luvun 5-7 §), raiskausrikoksista (20 luvun 1-3 §) ja laittomasta raskauden keskeyttämisestä (22 luvun 1-2 §). Lisäksi tietyt yleissopimuksen mukaiset teot voivat tulla rangaistavaksi esimerkiksi ihmiskauppana (25 luvun 3 ja 3 a §) tai kunnianloukkauksena (24 luvun 9-10 §).

Rikoslakiin on viime vuosina tehty useita muutoksia lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa koskevien säännösten osalta. Tammikuun 2011 alussa tuli voimaan rikoslain 21 luvun 16 §:n muutos (1082/2010), jonka seurauksena lievä pahoinpitely lähisuhteessa muuttui yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Kesäkuun 2011 alussa puolestaan tuli voimaan rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin muutos (495/2011), jonka perusteella sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän henkilön kanssa määritellään raiskaukseksi riippumatta siitä, onko puolustuskyvyttömyys itse aiheutettu tai onko se tilapäistä vai pysyväisluontoista. Samaan aikaan tuli voimaan myös rikoslain muutos (540/2011), jossa ankaroitettiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä ja laajennettiin rangaistavien tekojen soveltamisalaa.

Oikeusministeriön työryhmä on huhtikuussa 2012 julkaistussa mietinnössään (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012) ehdottanut, että rikoslakiin lisättäisiin rangaistussäännös vainoamisesta. Mietinnöstä ilmenee, että ehdotus pohjautuu pääosin yleissopimuksen asettamiin vaatimuksiin. Asiaa koskeva hallituksen esitys on annettu maaliskuussa 2013 (HE 19/2013 vp).

Sisäasiainministeriö on asettanut ihmiskauppaa ja sen auttamisjärjestelmää koskevan lainsäädäntöhankkeen ajalle 1.2.2012 - 31.12.2013 (SM008:00/2012). Hankkeen tavoitteena on muun muassa laatia ehdotukset ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarkemmaksi sääntelyksi. Hankkeessa huomioidaan myös pakkoavioliiton uhrin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä. Oikeusministeriön asettaman ihmiskauppatyöryhmän mietintö (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 63/2012) ihmiskauppaa koskevien rikoslain määräysten muuttamisesta julkaistiin 19 päivänä lokakuuta 2012. Lainsäädäntöuudistuksessa on tarkoitus huomioida myös pakkoavioliitto osana ihmiskaupan määritelmää.

Laki lähestymiskiellosta (898/1998) mahdollistaa lähestymiskiellon määräämisen tilanteissa, joissa on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä. Lähestymiskiellon rikkomisesta voi rikoslain 16 luvun 9 a §:n mukaan seurata rangaistuksena sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

Oikeudenkäymiskaari, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) ja esitutkintalaki (449/1987) (samoin kuin 1 päivänä tammikuuta 2014 voimaan tuleva uusi esitutkintalaki (805/2011)) sisältävät lukuisia säännöksiä rikoksen uhrin

oikeuksista, suojelusta ja avustamisesta. Lisäksi uhrin oikeuksia koskevia säännöksiä on muun muassa rikosvahinkolaissa (1204/2005), jonka mukaan uhri voi saada korvausta rikoksella aiheutetusta vahingosta valtion varoista.

Yleissopimuksen kannalta keskeistä rikos- ja prosessilainsäädäntöä käsitellään tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Sosiaalihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Uudistuksen tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta ja siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen. Kokonaisuudistuksen tarkoituksena on säätää uusi sosiaalihuoltolaki ja tarkistaa sosiaalihuoltoa koskevia erityislakien sisältöä. Uudistamisella on tarkoitus edistää tuen tarpeen arviointia. Esimerkiksi lähisuhde- tai perheväkivaltatilanteessa tuen tarpeella tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa taikka altistunut niiden vaikutuksille perheessään tai muissa läheisissä suhteissa. Kunnalla olisi yleinen järjestämisvelvollisuus lakiehdotukseen sisältyvän toiminnan järjestämisessä.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä korostaa loppuraportissaan (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21) turvakotipalvelujen, niihin liittyvän kriisiavun, neuvonnan ja ohjauksen ja muiden matalan kynnyksen palvelujen sekä jälkihuollollisten palvelujen turvaamista sekä moniammatillista yhteistyötä lähisuhde- ja perheväkivalta-asioissa. Lisäksi raportissa esitetään selvitettäväksi, miltä osin lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen vastaaminen edellyttää erityissääntelyä ja mihin olemassa olevaan tai valmisteltavaan lakiin turvakotitoiminta tai muu mahdollinen tarvittava sääntely tulisi sijoittaa. Työryhmä esittää myös, että lähisuhde- ja perheväkivaltakysymykset otetaan huomioon päihdehuoltolain uudistamisessa.

Käytäntö

Kesäkuussa 2010 sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä hyväksyi poikkihallinnollisen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman vuosiksi 2010–2015. Ohjelmalle ei osoitettu erillistä rahoitusta. Se valmisteltiin yhteistyössä sisäasiainministeriön, oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä ulkoasiainministeriön kanssa. Ohjelman tavoitteena on puuttua väkivaltaan ennakoivasti vaikuttamalla asenteisiin ja käyttäytymismalleihin, ehkäistä väkivallan uusiutumista, parantaa seksuaalisen väkivallan uhrien asemaa ja heille tarjottavaa kriisiapua ja tukea ja kehittää keinoja tunnistaa ja puuttua haavoittuvassa asemassa olevien kokemaan väkivaltaan sekä lisätä viranomaisten ja ammattilaisten tietoa ja osaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä ja uhrin auttamisesta. Ohjelmassa lähestytään naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä kokonaisvaltaisesti, kolmen P:n periaatteen mukaisesti. Ohjelma sisältää yhteensä 59 toimenpide-ehdotusta, joista osa voidaan toteuttaa ilman erillistä rahoitusta. Ohjelman valmistelun pohjaksi otettiin Euroopan neuvoston Task Force työryhmän (EG-TFV 2008) esittämät ohjeet kansallisen toimintaohjelman sisällöstä ja

valmistelussa on otettu huomioon myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet, ennakoivasti myös nyt käsiteltävä Euroopan neuvoston yleissopimus. Ohjelman ohjausryhmänä toimii poikkihallinnollinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemisen työryhmä, joka raportoi sisäisen turvallisuuden laajennetulle ministeriryhmälle. Ohjelman toimeenpanoa koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Vuodesta 1980 lähtien Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on toteuttanut kolmen vuoden välein kansallisia uhritutkimuksia. Aika ajoin järjestetään myös eri ryhmiä koskevia uhritutkimuksia, kuten esimerkiksi lapsiuhritutkimus vuonna 2008. Vuosina 1997 ja 2005 toteutettiin Naisen turvallisuus –tutkimukset. Lisäksi on tehty useita asiaa koskevia selvityksiä, kuten esimerkiksi vuonna 2009 julkaistu Naisiin kohdistuva väkivalta ja tasa-arvopolitiikka (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:50). Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä päätti 17 päivänä tammikuuta 2012 käynnistää selvityksen perhesurmien ja vanhempien tekemien omien lasten surmien taustoista. Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012 julkaistiin 30 päivänä elokuuta 2012.

Kuitenkin esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaa väkivaltaa koskevaa tietoa on vain vähän. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 1999 julkaiseman raportin (Sosiaali- ja terveysministeriö, Naistutkimusraportteja 1/1999) mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan muotoja ovat raiskaus, seksuaalinen häirintä ja ahdistelu, nimittely ja lähentely. Tutkimusten mukaan nais- ja miesparien suhteissa tapahtuva väkivalta on yhtä yleistä kuin eri sukupuolta olevien parien kohdalla mutta väkivaltaisiin parisuhteisiin voi liittyä muun muassa erityispiirteitä, jotka voivat edelleen estää väkivallan esiin tuomisen.

Samoin vammaisiin naisiin ja lapsiin kohdistuneesta väkivallasta ei ole riittävästi tilasto- tai tutkimustietoa. Erityisesti kansallista tietoa on niukasti. Monissa kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että vammaisilla henkilöillä tai henkilöllä, jolla on toiminnallisia rajoituksia, on useammin väkivallan, kuten seksuaalisen tai fyysisen väkivallan taikka ryöstön kokemuksia kuin vammattomilla. Canadian Centre for Justice Statistics (Canadian Centre for Justice Statistics Profile Series, Catalogue no. 85F0033M, no. 21) tekemässä tutkimuksessa arvioidaan, että väkivaltaa kohdistuu vammaisiin naisiin 2-10 kertaa enemmän kuin vammattomiin naisiin. Joidenkin tutkimusten mukaan yli puolet vammaisina syntyneistä tai lapsena vammautuneista naisista on kohdannut jonkinlaista väkivaltaa. Väkivallan tekijä on useimmiten vammaiselle henkilölle entuudestaan tuttu.

Myöskään lasten ja nuorten kokemasta seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä ei ole kattavia tietoja.

Lisäksi tarvitaan selvityksiä erityisryhmien, kuten romaninaisten tai saamelaisnaisten, kohtaamasta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta. Romaninaisten kohtaamasta

lähisuhdeväkivallasta ollaan toteuttamassa selvitystä osana naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa sekä kehittää tehokkaita keinoja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi, ehkäisemiseksi ja lähisuhdeväkivallan uhrien tukemiseksi.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma sisältää useita tiedon lisäämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Tämän lisäksi olisi syytä kehittää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskevien tietojen keruuta ja käyttöä koskevia käytänteitä kokonaisuutena.

2.2 Kansainvälinen kehitys ja EU:n lainsäädäntö

Yhdistyneet kansakunnat

Syrjinnän kieltö, sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltö mukaan lukien, on vahvistettu jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (2 artikla) vuonna 1948. Kansalaisyhteisö- ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 7—8/1976; KP-sopimus) sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 6/1976; TSS-sopimus) on määräykset, joiden mukaan sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien nauttiminen on turvattava kaikille ilman minkäänlaista syrjintää. KP-sopimuksen täytäntöönpanoa valvoo ihmisoikeuskomitea ja TSS-sopimuksen täytäntöönpanoa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (TSS-komitea).

Yksi tärkeimmistä naisten ihmisoikeuksien toteutumista vahvistavista ja erityisesti naisten syrjintää koskevista kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista on kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 67—68/1986; CEDAW-sopimus). Yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1979, Suomi allekirjoitti sen 17 päivänä heinäkuuta 1980 ja ratifioi sen 4 päivänä syyskuuta 1986. Yleissopimus tuli Suomen osalta voimaan 4 päivänä lokakuuta 1986. CEDAW-sopimus velvoittaa sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin mahdollisiin toimiin estääkseen naisiin kohdistuvan syrjinnän niin julkisessa elämässä kuin myös yksityiselämän piirissä.

CEDAW-sopimus ei sisällä yleistä naisiin kohdistuvan väkivallan kieltoa, mutta valtion velvollisuus estää naisiin kohdistuva ihmiskauppa sekä paritus määritellään 6 artiklassa. Sopimuksen 17 artiklalla perustettu naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea), joka valvoo sopimuksen täytäntöönpanoa, on kuitenkin vuosina 1989 ja 1992 antamissaan yleissuosituksissa no. 12 (General Recommendation A/44/38) ja no. 19 (General Recommendation A/47/38) määritellyt naisiin kohdistuvan väkivallan CEDAW-sopimuksessa tarkoitetuksi syrjinnäksi. Yleissuosituksessa no. 19 naisiin kohdistuva väkivalta määritellään väkivallaksi, joka kohdistuu naiseen tämän sukupuolen vuoksi tai kohdistuu naisiin epäsuhtaisesti ja pitää sisällään tekoja, jotka

aiheuttavat fyysistä, psyykkistä ja seksuaalista haittaa tai kärsimystä, niiden uhkaa tai muunlaista vapauden riistoa (kohta 6). Yleissuosituksen kohdassa 9 vahvistetaan myös yksityiselämässä tapahtuva väkivalta kuuluvaksi tämän määritelmän piiriin. Yleissuosituksen mukaan sukupuoleen perustuva väkivalta voi tarkoittaa CEDAW-sopimuksen rikkomusta riippumatta siitä, mainitaanko artiklassa väkivaltaa vai ei. Valtio ei sen mukaan ole ainoastaan velvollinen pidättäytymään väkivallasta vaan huolellisuusvelvollisuuden (*due diligence obligation*) mukaisesti velvollinen ehkäisemään ja tutkimaan myös yksityishenkilöiden tekemää väkivaltaa ja rankaisemaan väkivallan tekijöitä.

CEDAW-sopimukseen hyväksyttiin vuonna 1999 yksilö- ja valtiovalitusmekanismi, joka mahdollistaa sopimuksen alaan kuuluvien oikeuksien loukkauksia koskevien valitusten tekemisen CEDAW-komitealle. Suomi ratifioi asiaa koskevan valinnaisen pöytäkirjan joulukuussa 2000 ja se tuli Suomen osalta voimaan 29 päivänä maaliskuuta 2001 (SopS 20–21/2001). CEDAW-komitea on käsitellyt naisiin kohdistuvaan perheväkivaltaan liittyviä tapauksia ratkaisukäytännössään, muun muassa tapauksissa *A.T. v. Unkari* (1992) ja *Fatma Yildirim v. Itävalta* (2007).

Myös YK:n ihmisoikeuskomitea on vuonna 1992 antamassaan, kidutuksen kieltävää KP-sopimuksen 7 artiklaa koskevassa yleiskommentissa todennut, että valtion velvollisuutena on turvata 7 artiklan suoja huolimatta siitä, onko tekijä valtuutuksensa mukaisesti toimiva taikka valtuutuksensa ylittänyt valtion edustaja tai yksityinen henkilö. Vuonna 2000 yleiskommentissaan no. 28 komitea vahvisti 7 artiklan merkityksen perheen sisäisissä asioissa toteamalla artiklan suojan toteutumisen edellyttävän riittävää lainsäädäntöä perheväkivaltaan ja muuhun naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyen.

Suomi on 30 päivänä maaliskuuta 2007 allekirjoittanut 13 päivänä kesäkuuta 2006 tehdyn vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan, ja niiden ratifiointia valmistellaan parhaillaan. Euroopan unioni on ratifioinut yleissopimuksen 23 päivänä joulukuuta 2010. Yleissopimuksen 6 artiklassa todetaan, että vammaisiin naisiin ja tyttöihin kohdistetaan moninkertaista syrjintää ja velvoitetaan osapuolet toteuttamaan toimia varmistaakseen, että vammaiset naiset ja tytöt voivat nauttia ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan täysimääräisesti. Sopimuksen 16 artiklassa turvataan vammaisten henkilöiden oikeus elää vapaana väkivallasta, hyväksikäytöstä ja pahoinpitelystä sekä yksityiselämässä että julkisessa elämässä ja velvoitetaan osapuolet kiinnittämään erityistä huomiota sukupuoleen väkivaltaa koskevassa lainsäädännössä, politiikoissa, ehkäisevissä toimenpiteissä ja palveluissa.

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” 31 päivänä lokakuuta vuonna 2000. YK:n peruskirjan periaatteisiin ja tavoitteisiin tukeutuen päätöslauselman päätavoitteina on vahvistaa naisten roolia ja

päätösvaltaa konfliktien ehkäisyssä, ratkaisemisessa ja rauhanrakentamisessa, lisätä merkittävästi naisten ja tyttöjen suojelua ja heidän ihmisoikeuksiensa toteutumista sekä turvallisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Vuonna 2008 hyväksyttiin seksuaalista väkivaltaa konflikteissa käsittelevä päätöslauselma 1820 ja sitä täydentävä päätöslauselma 1888 seuraavana vuonna. Päätöslauselman 1888 myötä perustettiin YK:n pääsihteerin erityisedustajan tehtävä johtamaan konflikteissa tapahtuvan seksuaalisen väkivallan vastaista työtä sekä tätä tukeva oikeusvaltiotiimi. Päätöslauselmassa 1889 (2009) korostetaan naisten osallistumista poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon ja rauhanrakentamiseen ja pyydetään pääsihteerää esittelemään maailmanlaajuiset ”Naiset, rauha ja turvallisuus” -indikaattorit. Vuonna 2010 hyväksytty päätöslauselma 1960 sisältää konflikteissa tapahtuvan seksuaalisen väkivallan monitorointi-, raportointi- ja analyysimekanismin ja mahdollistaa pakotteiden käytön systemaattiseen seksuaaliseen väkivaltaan syyllistyviä tahoja vastaan.

YK:n piirissä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on kuitenkin käsitelty jo 1980-luvulta asti ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta on annettu julistuksia ja päätöslauselmia, joista ehkä merkittävimpänä voidaan pitää YK:n yleiskokouksen vuonna 1993 antamaa julistusta naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi (ns. DEVAW –julistus). Julistuksessa määriteltiin ensimmäistä kertaa tarkasti naisiin kohdistuva väkivalta, minkä lisäksi julistuksen 4 artiklan c kohdassa vahvistetaan CEDAW-komitean yleissuosituksessa nro. 19 (1992) määritelty valtion huolellisuusvelvollisuus yksityisten henkilöiden aiheuttamasta väkivallasta. YK:n yleiskokous on myös myöhemmin antanut lukuisia päätöslauselmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisestä ja poistamisesta. Vuonna 2010 yleiskokous hyväksyi päivitettyt naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen rikosentorjunnan ja rikosoikeuden keinoin tähtäävät mallistrategiat ja käytännön toimet (*Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice*, A/RES/65/228, Annex).

Sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten aseman parantaminen on myös YK:n vuosituhatavuote, kuten myös yksi Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman sekä Kairon väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman päätavoitteista. Pekingin toimintaohjelma on erittäin kattava toimintasuunnitelma kaikkien naisiin kohdistuvien syrjintämuotojen poistamiseksi ja naisten aseman parantamiseksi ja toimintaohjelma sisältää yhden luvun naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista koskevista toimenpiteistä.

Vuonna 2013 YK:n naisten asema -toimikunnan (Commission on the Status of Women, CSW) 57. istunnossa pääteemana oli naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen ja aiheesta hyväksyttiin myös ensimmäistä kertaa loppupäätelmät. Loppupäätelmissä määritellään runsaasti toimenpiteitä valtioille naisiin

kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Toimenpiteitä on määritelty oikeusjärjestelmän kehittämiseksi ja tekijöiden vastuun varmistamiseksi, väkivallan rakenteellisiin syihin puuttumiseksi, jotta väkivaltaa voidaan ehkäistä, väkivallan uhreille kohdennettujen laaja-alaisen ja moniammatillisten palvelujen ja ohjelmien vahvistamiseksi sekä tutkimuksen ja tiedonkeruun parantamiseksi. Loppupäätelmissä myös kannustetaan yksityistä sektoria, kansalaisyhteiskuntaa, mediaa sekä yksityishenkilöitä, erityisesti miehiä ja poikia, tarttumaan toimeen väkivallan ehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Euroopan neuvosto

Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 18–19/1990, Euroopan ihmisoikeussopimus) 14 artikla turvaa sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien nauttimisen ilman minkäänlaista syrjintää, sukupuoleen perustuva syrjintä mukaan lukien. Euroopan ihmisoikeussopimus ei sisällä nimenomaista naisiin kohdistuvan väkivallan kieltoa, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on oikeuskäytännössään todennut naisiin kohdistuvan väkivallan, myös parisuhdeväkivallan, voivan loukata Euroopan ihmisoikeussopimusta, muun muassa sen 2, 3, 8 ja 14 artiklaa.

EIT on ensimmäistä kertaa vuonna 1985 tapauksessa *X ja Y v. Alankomaat* (26.3.1985), joka koski kehitysvammaisen tytön raiskausta hoitolaitoksessa, todennut Euroopan ihmisoikeussopimuksen luovan valtioille velvollisuuksia turvata oikeuksien toteutuminen myös yksityisten ihmisten välillä, yksityisen elämän piirissä. *A v. Yhdistynyt kuningaskunta* (23.9.1998) oli ensimmäinen perheväkivaltaa koskeva ratkaisu, jossa EIT totesi, että lapsen pahoinpitelyä koskeva riittämätön lainsäädäntö muodosti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan loukkauksen.

Tapauksissa *Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta* (28.10.1998) ja *L.C.B. v. Yhdistynyt kuningaskunta* (9.6.1998) EIT totesi ensimmäistä kertaa valtiolla olevan velvollisuus riittävän lainsäädännön lisäksi myös ehkäistä sopimuksessa määrätyn oikeuden loukkaus yksityishenkilön taholta. Valtion huolellisuusvelvollisuus suojella ihmisiä yksityisten henkilöiden tekemiltä ihmisoikeusloukkauksilta on todettu ensimmäistä kertaa vuonna 1988 Amerikan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksessa *Vélasquez Rodríguez v. Honduras* (29.7.1988). Nämä tuomiot ovat luoneet pohjan myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeville tuomioille Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.

Raiskausta koskevista tuomioista ensimmäinen on vuonna 1997 annettu tuomio *Aydin v. Turkki* (25.9.2007), jossa EIT katsoi, että viranomaisen tekemän raiskauksen voidaan katsoa olevan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa määriteltyä kidutusta. Myöhemmin vuonna 2003 tapauksessa *M.C. v. Bulgaria* (4.12.2003), joka koski yksityisen henkilön tekemään raiskausta, ihmisoikeustuomioistuin totesi Bulgarian rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan kidutuksen kiellosta ja 8 artiklan

yksityiselämän suojasta johtuvia positiivisia velvoitteita raiskaustapauksen riittämättömällä tutkinnalla ja puutteellisella lainsäädännöllä.

EIT:n ensimmäisessä naisiin kohdistuvaa perheväkivaltaa käsittelevässä tapauksessa *Kontrová v. Slovakia* (31.5.2007) EIT puolestaan katsoi Slovakian loukanneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaa, koska viranomaiset olivat rikkoneet positiivisen toimintavelvoitteensa suojella uhria väkivallalta. Tuomiossa käytetyn testin mukaan valtion positiivinen velvollisuus syntyy, jos viranomaiset ovat tienneet, tai heidän olisi tullut tietää olemassa olevasta todellisesta ja välittömästä tietyn henkilön henkeen kohdistuvasta vaarasta ja jos viranomaiset ovat laiminlyöneet toimia tilanteessa valtuuksiensa mukaisesti ja jos toimet olisivat kohtuullisesti arvioiden estäneet vaaran aktualisoitumisen, valtion voidaan katsoa laiminlyöneen positiivisen velvollisuutensa.

Merkittävimmissä parisuhdeväkivaltaa koskevassa ratkaisussa *Opuz v. Turkki* (9.6.2009), EIT totesi Turkin rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklaa jättämällä noudattamatta velvollisuuttaan ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää uhrille väkivallanteot. EIT katsoi ensimmäistä kertaa valtion puutteellisen toiminnan parisuhdeväkivallan osalta olleen myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan vastaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää. EIT korosti, että valtion ollessa tietoinen väkivallasta valtion velvollisuus on puuttua siihen eikä odottaa uhrin toimia. EIT viittasi ratkaisunsa perustana laajasti kansainvälisiin asiakirjoihin, mm. CEDAW-komitean yleissuositukseen ja totesi, että kansainvälisesti entistä vahvemman näkemyksen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on naisiin kohdistuvan syrjinnän muoto. Myöhemmin tapauksessa *A v. Kroatia* (14.10.2010) EIT tuomitsi Kroatian Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan loukkauksesta tapauksessa, jossa perheväkivalta oli suureksi osaksi ollut nimenomaan psyykkistä.

EIT on viimeksi 26 päivänä maaliskuuta 2013 antanut parisuhdeväkivaltaa koskevan tuomion *Valiuliené v. Liettua*, jossa EIT totesi, että rikosprosessia koskevien säännösten soveltaminen ei tarjonnut valittajalle riittävää suojelua parisuhdeväkivallalta.

EIT on antanut myös muita yleissopimuksen alaan liittyviä tuomioita. Esimerkiksi tapauksessa *N v. Ruotsi* (20.7.2010) EIT totesi, että turvapaikanhakijan palauttaminen Afganistaniin loukkasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan kidutuksen kieltoa, koska valittaja oli vaarassa joutua siellä niin sanotun kunniaväkivallan ja perheväkivallan kohteeksi. Vuoden 2010 tuomiossa *Rantsev v. Kypros ja Venäjä*, EIT totesi yksimielisesti, että ihmiskauppa kuuluu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan orjuuden ja pakkotyön kiellon alaan.

Euroopan neuvosto on antanut naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä suosituksia, merkittävimpana vuonna 2002 annettu Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus jäsenvaltioille naisten suojaamisesta väkivallalta (Rec (2002)5). Suosituksessa muun muassa todetaan valtion huolellisuusvelvollisuus koskien yksityishenkilön tekemää väkivaltaa ja annetaan yksityiskohtaisia suosituksia uhrien tukitoimista. Euroopan

neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on hyväksynyt myös useita päätöslauselmia naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyen, kuten suosituksen 1887 naisiin kohdistuvista raiskauksista, mukaan lukien raiskaus avioliitossa; suosituksen 1872 ”Tämän päivän tyttöjen oikeudet – huomispäivän naisten oikeudet”; suosituksen 1881 kunniamurhien estämisen kiireellisestä tarpeesta; suosituksen 1663 ”Naiset vankilassa” sekä suosituksen 1876 ”Ihmisoikeuksien tila Euroopassa: rankaisemattomuuden poistaminen”.

Euroopan unioni

Sukupuolten tasa-arvo on yksi Euroopan unionin (EU) perusarvoista ja sitä koskeva periaate on kirjattu EU:n perustamissopimukseen. EU:n primäärioikeuteen kuuluvan perusoikeuskirjan III-luku sisältää tasa-arvoa koskevat artikkelit, joista 23 artikla koskee naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Perheväkivaltaan on puututtu lähinnä toimintaohjelmilla ja muilla oikeudellisesti sitomattomilla asiakirjoilla. Naisiin kohdistuvan väkivallan eri muodoista Euroopan unionin toimivaltaan kuuluvat ainoastaan erityisen vakavat rikollisuuden eri muodot, kuten ihmiskauppa, jota on säännelty muun muassa Schengenin sopimuksessa (SopS 23/2001) ja ihmiskauppaa koskevalla direktiivillä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta). Mainittu direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön 6 päivään huhtikuuta 2013 mennessä. Oikeusministeriön asettama työryhmä on ehdottanut joitakin muutoksia ihmiskauppaa ja joitakin sen lähirikoksia koskeviin rikoslain säännöksiin (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 63/2012).

Rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta 25 päivänä lokakuuta 2012 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2012/29/EU (rikosuhridirektiivi) määrätään rikoksen uhrien oikeuksiin sovellettavista vähimmäisvaatimuksista. Tavoitteena on 1 artiklan mukaan varmistaa, että rikoksen uhrin saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua ja että he voivat osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin. Heitä on myös kohdeltava kunnioittavasti, hienotunteisesti, yksilöllisesti, ammattitaitoisesti ja syrjimättömästi. Lapsiuhrien osalta on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu ja arvioitava sitä yksilöllisesti.

Direktiivissä kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin kuten sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreihin ja lapsiin sekä läheisväkivallan uhreihin, joiden korostetaan olevan useammin naisia ja mahdollisesti taloudellisesti riippuvaisia rikosentekijästä sekä korostetaan näiden ryhmien erityistuen sekä oikeudellisen suojelun tarvetta. Direktiivissä määrätään muun muassa jäsenvaltion velvollisuudesta perustaa erityistukipalveluja, joiden on vähintään pidettävä sisällään väliaikaista majoitusta väkivallan uhreille ja kohdennettua tukea esimerkiksi

seksuaalisen väkivallan ja sukupuoleen perustuvan väkivallan sekä läheisväkivallan uhreille (8 artiklan 3 kohta). Siinä edellytetään myös uhrin henkilökohtaisen arvioinnin suorittamista erityisen suojeluntarpeen selvittämiseksi (22 artikla) sekä viranomaisten kouluttamista uhrien erityisistä tarpeista (25 artikla). Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 16 päivänä marraskuuta 2015.

Oikeusministeriön on tarkoitus syksyllä 2013 asettaa työryhmä valmistelemaan direktiivin kansallisia täytäntöönpanotoimia. Direktiivin lainsäädäntövaikutukset arvioidaan siinä yhteydessä. Direktiivin edellyttämiä muita käytännön toimenpiteitä edistäisi osaltaan poikkihallinnollinen Uhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hanke, joka asetettaneen keväällä 2013. Suunnitteilla olevan hankkeen tavoitteena olisi kehittää kansallinen strategia rikoksen uhrien tukipalveluiden ja niiden edellyttämän rahoituksen varmistamiseksi. Yleisten uhripalveluiden lisäksi huomiota kiinnitettäisiin erityisiin tukipalveluihin haavoittuvassa asemassa olevien uhrien erityistuen tarpeisiin vastaamiseksi.

Euroopan unionin puitteissa erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä on pyritty yhtenäistämään erilaisin ohjelmin, suosituksin ja julkistamalla hyviä käytäntöjä. Euroopan parlamentin 26 päivänä marraskuuta 2009 antamassa päätöslauselmassa naisiin kohdistuvan väkivallan poistamisesta vaaditaan jäsenvaltioita parantamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevaa lainsäädäntöään ja toimintalinjojaan sekä ryhtymään toimiin, joilla puututaan naisiin kohdistuvan väkivallan syihin etenkin ennalta ehkäisevillä toimenpiteillä, ja kehotetaan unionia varmistamaan, että kaikilla väkivallan uhreilla on oikeus apuun ja tukeen. Euroopan parlamentti esitti myös huhtikuussa 2011 antamassaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista koskeviin EU:n politiikan painopistealueisiin ja yleispiirteisiin liittyvässä päätöslauselmassa, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, perheväkivaltaa ja naisten sukupuolielinten silpomisen torjumista koskeva strategia otetaan perustaksi tuleville erikoslainsäädännön alaan kuuluville välineille, joilla ehkäistään sukupuoliperusteista väkivaltaa.

Euroopan parlamentin vuoden 1997 päätöslauselman seurauksena Euroopan komissio toteutti nollatoleranssikampanjan naisiin kohdistuvasta väkivallasta 1999–2000. Vuonna 2000 aloitettiin Daphne-ohjelma, joka on lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä sekä väkivallan uhrien ja riskiryhmien suojelemista koskeva Euroopan unionin erityisohjelma, jota on jatkettu vielä Daphne II ja Daphne III –ohjelmilla, joista jälkimmäinen on voimassa vuosina 2007–2013.

Muut alueelliset ihmisoikeussopimukset

Ensimmäinen naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen oikeudellisesti sitova alueellinen sopimus oli Amerikan valtioiden järjestön (Organization of American States) vuonna 1995 hyväksymä naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista koskeva sopimus (Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women;

Bélem do Para). Bélem do Para –sopimus määrittelee ensimmäistä kertaa kansainvälisessä sopimuksessa naiseen kohdistuvan väkivallan loukkaavan naisten ihmisoikeuksia ja määrittelee naisten oikeuden elää ilman väkivaltaa. Sopimus myös määrittelee valtion huolellisuusvelvoitteen estää, tutkia ja rangaista väkivallasta (7 artikla).

Afrikan unionin piirissä on vuonna 2003 hyväksytty Afrikan ihmisten ja kansojen oikeuksien peruskirjan (the African Charter on Human and Peoples' Rights) lisäpöytäkirja Afrikan naisten oikeuksista (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa). Lisäpöytäkirjassa määritellään naiseen kohdistuva väkivalta ja mainitaan erilaisia oikeudellisia ja poliittisia toimenpiteitä väkivallan sekä naisten syrjinnän poistamiseksi sekä korostetaan sosiaalisten ja kulttuuristen asenteiden ja käyttäytymismallien muuttamisen tärkeyttä. Lisäpöytäkirjassa myös kielletään naisille haitalliset perinteet ("harmful traditional practices") sekä lapsi- ja pakkoavioliitot.

2.3 Nykytilan arviointi

Naiseen kohdistuva väkivalta on merkittävä ongelma Suomessa. Suomi on myös saanut useita huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeuksien valvontaelimiltä naiseen kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. CEDAW-komitea on kiinnittänyt jo 2000-luvun alusta asti huomiota naiseen kohdistuvan väkivallan yleisyyteen Suomessa. Viimeksi antamassaan raportissa vuonna 2008 CEDAW-komitea kiinnitti huomiota myös perheväkivallan uhreina kuolleiden naisten korkeaan lukumäärään, naisten seksuaaliseen häirintään sekä muun muassa maahanmuuttajanaisten ja romaninaisten kokemaan väkivaltaan. Tämän lisäksi komitea esitti huolensa myös siitä, että naiseen kohdistuvan väkivallan torjuntapolitiikassa käytetään sukupuolineutraalia kieltä, mikä heikentää näkemystä siitä, että tämä väkivalta selvästi ilmentää naisten syrjintää. Komitea esitti huolensa myös sovittelumenettelyn käytöstä perheväkivaltapauksissa. CEDAW-komitea kehotti myös varmistamaan, että väkivallan uhreille on tarjolla riittävä määrä turvakoteja ja niille on osoitettu riittävät taloudelliset voimavarat. CEDAW-komitean pyynnöstä Suomi antoi vuonna 2010 ylimääräisen raportin naiseen kohdistuvan väkivallan mukaan lukien perheväkivallan vastaisista toimenpiteistä, joita Suomi on toimeenpannut.

Vuonna 2007 TSS-komitea huomautti Suomea perheväkivallan, erityisesti naiseen kohdistuvan väkivallan, yleisyydestä sekä siitä, ettei Suomessa ole perheväkivaltaa koskevaa erityislainsäädäntöä. Vuonna 2011 YK:n kidutuksen vastainen komitea antoi Suomelle suosituksen muun muassa säätää lainsäädäntöä, jolla lisätään väkivallan uhrien, myös ihmiskaupan uhrien, turvakoteja. Vuoden 2012 YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisessa valtioiden välisessä yleismaailmallisessa määrääaikaistarkastelussa (UPR) hyväksyttiin useita Suomelle annettuja suosituksia jatkaa tehokkaita toimenpiteitä ja vahvistaa lainsäädäntökehystä, joilla ehkäistään

naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa sekä estetään väkivaltaa kokeneiden uudelleenuhriutumista ja saatetaan rikoksenteijät syytteeseen. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu totesi Suomea koskevassa raportissaan vuonna 2012, että turvakoteja ei ole Suomessa riittävästi ja että naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen tarvitsee riittäviä resursseja ja koordinoitua.

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta on myös julkaistu maailmanlaajuisia tutkimuksia, joilla väkivallan yleisyyttä ja uhrikokemuksia on pyritty kartoittamaan. Vuonna 2006 julkaistiin YK:n pääsihteerin raportti ”In-Depth Study on All Forms of Violence Against Women”, joka käy laajasti läpi naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja ja tarkastelee naisiin kohdistuvan väkivallan määrittelemistä ihmisoikeusloukkaukseksi ja valtion vastuuta ehkäistä, tutkia ja rangaista väkivallasta ja hyvittää uhrille väkivallan seuraukset. Tutkimuksessa esitellään lisäksi jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä. Vuonna 2008 julkaistiin HEUNI:n (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations) koordinoima laaja tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta (The International Violence Against Women Survey, IVAWS). Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä vertailukelpoista tietoa naisten väkivaltakokemuksista maailmanlaajuisesti.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto teki vuosien 2011–2012 aikana tutkimusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta Euroopan unionin jäsenmaissa ja Kroatiassa. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tilastotietoa naisiin kohdistuva väkivallan yleisyydestä ja antaa myös vertailukelpoista tietoa naisten kokemuksista fyysisestä, psykologisesta ja seksuaalisesta väkivallasta sekä häirinnästä ja vainoamisesta eri EU-maissa. Tulosten on määrä valmistua alkuvuodesta 2014.

Suomessa naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhde- ja perheväkivallan laajuutta on pyritty seuraamaan uhritutkimusten avulla. Ensimmäinen naisuhritutkimus tehtiin vuonna 1997 ja tutkimus uusittiin vuonna 2005. Vuoden 2005 tutkimuksen mukaan 43,5 prosenttia suomalaisista 18–74-vuotiaista naisista oli joutunut jonkinlaisen miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallan uhkailun kohteeksi ainakin kerran 15 vuotta täytettyään. Vuosien 2002–2006 keskiarvon mukaan joka vuosi 21 naista kuolee perheväkivallan uhrina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan vuosien 2003–2008 aikana tapahtuneissa vakavissa, kuolemaan johtaneissa parisuhdeväkivaltatapauksissa uhri on 80 prosentissa tapauksista ollut nainen.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisi vuonna 2008 lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia käsittelevän tutkimuksen. Tutkimuksen mukaan 40 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja hieman alle 30 prosenttia pojista on raportoinut nähneensä jotakin toiseen vanhempaan tai sisarukseen kohdistunutta fyysistä tai henkistä väkivaltaa kotonaan.

Vuonna 2012 julkaistiin myös selvitys vuosien 2003–2012 perhesurmien ja vanhempien tekemien omien lasten surmien taustoista (Sisäasiainministeriön julkaisuja 35/2012). Selvityksessä arvioidaan, että osa surmista olisi ollut ehkäistävissä, jos viranomaisten ja lähipiirin tietoon tulleet tekijöiden itsetuhoiset ajatukset ja uhkailu olisi otettu riittävän vakavasti ja perheen ongelmiin olisi tartuttu ajoissa. Tutkimuksessa todetaan, että oleellista on se, että viranomaiset toimivat oma-aloitteisesti ja tarjoavat perhettä tukevia toimenpiteitä ja tekevät yhteistyötä ja välittävät tietoa muille viranomaisille.

Edellä esiin nostettuihin epäkohtiin on monin osin pyritty puuttumaan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmalla ja siinä mainituilla toimenpiteillä. Ohjelmaa on käsitelty tarkemmin edellä kohdassa 2.1.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on, että eduskunta hyväksyisi Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä lait yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Yleissopimuksen tavoitteena on suojata naisia kaikilta väkivallan muodoilta sekä ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa. Yleissopimuksen soveltamisala on hyvin kattava sisältäen kaikki sukupuoleen perustuvat naisiin kohdistuvan väkivallan muodot. Yleissopimuksella luodaan laaja-alaiset puitteet, toimintaperiaatteet ja toimet kaikkien naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi, väkivallan ehkäisemiseksi ja väkivallan tekijöiden saattamiseksi syytteeseen. Yleissopimuksessa määritellään myös valtion vastuun periaatteet, huolellisuusvelvoite mukaan lukien. Valtiolla on huolellisuusvelvoite ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivallanteot myös silloin, kun tekijä on yksityishenkilö.

Yleissopimuksen tarkoitus ei ole kilpailla esimerkiksi CEDAW-sopimuksen kanssa, vaan täydentää tätä sekä muita sopimuksia, jotka edesauttavat ihmisoikeuksien toteutumista naisten osalta.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen sekä lait yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen hyväksymisestä johtuen Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevaa rikoslain 1 lukua muutettaisiin siten, että kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta luovuttaisiin tiettyjen yleissopimuksen mukaisten tekojen osalta.

Yleissopimuksen 10 artiklan mukaisen yhteensovittamiselimen tehtävien hoito jaettaisiin ainakin alkuvaiheessa rikoksentorjuntaneuvoston ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kesken.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Yleissopimuksen ratifioinnista aiheutuvien taloudellisten vaikutusten voidaan arvioida ilmenevän pitkällä aikavälillä. Sitoutuessaan yleissopimukseen osapuoli sitoutuu sopimusmääräysten ilmaisemaan tavoitetasoon. Osa yleissopimuksen määräyksistä on luonteeltaan taloudellis-, sosiaalis- ja sivistyksellistyypisiä, joille on ominaista niiden asteittainen täytäntöönpano.

Eniten taloudellisia vaikutuksia voidaan arvioida aiheutuvan yleissopimuksen IV luvun mukaisten suojele- ja tukitoimenpiteiden edelleen kehittämisestä. Luvussa säädetyistä toimenpiteistä yleiset ja erityiset tukipalvelut, seksuaalisen väkivallan uhrien tukeminen ja osittain myös lapsitodistajien suojele ja tuki liittyy laajempaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen.

On mahdollista, että yleissopimuksen kansainvälisen valvontajärjestelmän aloitettua toimintansa tätä kautta ilmenee sellaisia palvelujen kehittämistarpeita, joita ei ole voitu kaikilta osin ennakoida tällä hetkellä käynnissä ja suunnitteilla olevien uudistusten yhteydessä. Yleissopimuksen edellyttämä palvelujen taso täsmentyy monilta osin valvontajärjestelmän antamissa suosituksissa ja sen luomassa käytännössä.

Yleissopimuksen 23 artikla velvoittaa osapuolet ryhtymään tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimiin asianmukaisten, helposti saavutettavien turvakotien perustamiseksi riittävässä määrin. Yleissopimus ei kuitenkaan sitovasti määrittele tarvittavien turvakotien määrää. Yleissopimuksen selitysmuistiossa viitataan Euroopan neuvoston suositukseen (EG-TFV (2008)6), jonka mukaan turvakotipaikkoja tulisi olla yksi 10 000 asukasta kohden.

Turvakotipalvelujen lisääminen alueellisen tasa-arvon edistämiseksi sisältyy hallitusohjelmaan. Turvakotipaikkojen lisääminen ja alueellisen jakaantumisen parantaminen on kirjattu valtioneuvoston periaatepäätökseen vuosille 2012–2015 tehtävästä hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on kiinnitetty huomiota erityisen haavoittuvien ryhmien palvelujen maantieteelliseen jakaantumiseen. Suomen tavoitteena on kehittää turvakotijärjestelmä Euroopan

neuvoston suositusten edellyttämälle tasolle asteittain vuoden 2017 loppuun mennessä. Järjestelmän kehittäminen käynnistetään valtakunnallisen kehittämisohjelman avulla.

Yleissopimuksen 24 artikla edellyttää osapuolen ryhtymään toimiin ottaakseen käyttöön valtakunnallisen maksuttoman ympäri vuorokauden palvelevan puhelimen, johon naiseen kohdistuvan tai perheväkivallan uhri voi soittaa nimettömänä.

Suomessa toimii tällä hetkellä muutamia järjestöjen ylläpitämiä osa-aikaisia auttavia puhelimia, jotka ovat keskittyneet lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden tukemiseen. Lisäksi esimerkiksi rikosuhripäivystyksellä on valtakunnallinen puhelinnumero, joka ei kuitenkaan ole ympärivuorokautinen eikä maksuton. Turvakodeilla on ympärivuorokautiset päivystysnumerot, jotka eivät ole valtakunnallisia.

Artiklan tarkoittaman valtakunnallisen maksuttoman ympärivuorokautisen puhelinpalvelun perustamiseksi voitaisiin esimerkiksi jo nyt tarjolla olevia järjestöjen ylläpitämiä palvelunumeroita yhteensovittaa ja täydentää niin, että ne yhdessä toimisivat kaikkina päivinä kaikkiin vuorokauden aikoihin. Myös joku nyt toimivista ympärivuorokautisista puhelinpalveluista voitaisiin muuttaa maksuttomaksi, yhden numeron alla toimivaksi palvelevaksi puhelimeksi.

Kokonaan uuden, vuorokauden ympäri toimivan täysin maksuttoman puhelinlinjan perustaminen maksaisi Stop Domestic Violence against Women –kampanjan Suomen kansallisen ohjausryhmän vuonna 2008 tekemän esimerkkilaskelman mukaan perustamisvuonna noin 840 000 euroa. Laskelman mukaan palvelun tuottamiseksi tarvittaisiin 11 henkilötyövuotta. Osa työntekijöistä voisi olla osa-aikaisia. Puhelinpäivystäjät olisivat sosiaali- tai terveysalan ammattilaisia. Päivystäjiä rekrytoitaessa kielitaito olisi keskeinen valintakriteeri (mm. englanti, venäjä, arabia ja espanja) ja eri maahanmuuttajaryhmien palveluun olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Puhelinpäivystäjien lisäksi tarvittaisiin toimintaa johtava henkilö sekä tiedottaja. Henkilöstökulujen on arvioitu olevan noin 600 000 euroa vuodessa. Toimitilan vuokran ja muiden juoksevien kulujen on arvioitu olevan noin 100 000 euroa vuodessa. Auttavan puhelimen vuotuiseksi puhelumaksuista kertyviksi kuluksi on arvioitu 30 000 euroa. Toiminnan aloitusvuonna kertaluonteisia kuluja kertyisi yli 100 000 euroa. Tähän kuuluisivat perustamiskulut (mahdollista remontointia, työasemat, muut kalustehankinnat, puhelimet yms.), tiedotuskampanja yleisölle ja sidosryhmille palvelun avaamisesta sekä henkilöstön perusteellinen koulutus ennen toiminnan aloittamista.

Oleennaista yleissopimuksen ratifioinnin kannalta on, että tällaisen puhelinpalvelun perustamista ryhdyttäisiin selvittämään ja kartoitettaisiin vaihtoehdot ja niiden kustannukset. Puhelinpalvelun perustaminen tulisi osoittaa jonkin viranomaistahon tehtäväksi.

Yleissopimuksen 10 artiklan edellyttämän yhteensovittamiselimen tehtävät esitetään ainakin alkuvaiheessa jaettavaksi rikosentorjuntaneuvoston ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kesken. Yhteensovittamiselimenä toimimisesta aiheutuisi jonkin verran työmäärän lisäystä ja tehtävän tarkoituksenmukainen hoitaminen todennäköisesti

puoltaisi henkilöstövoimavarojen lisäämistä näissä instituutioissa. On myös mahdollista, että ratkaisua joudutaan myöhemmin tarkastelemaan uudelleen, kun yleissopimus on tullut voimaan ja yhteensovittamisen tarve ja sen vaatima työmäärä on täsmentynyt.

Yleissopimuksen tarkoittamilla yhteensovittamistoimilla on mahdollista saada aikaan myös tehokkuutta ja kustannussäästöjä.

Rikoslain 1 lukuun tehtävällä muutoksella Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan voidaan arvioida olevan rajallinen käytännön merkitys, eikä ehdotettu soveltamisalan laajennus siten aiheuta taloudellisia lisäkustannuksia rikosprosessiin osallistuville viranomaisille.

Yleissopimuksen V-VIII luvun määräyksistä ei arvioida aiheutuvan itsenäisiä taloudellisia vaikutuksia.

On huomioitava, että naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja poistaminen toisi myös huomattavia säästöjä yhteiskunnalle. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta, mukaan lukien perheväkivallasta, aiheutuu merkittäviä kustannuksia sekä kunnallisella että valtion tasolla esimerkiksi sosiaalipalvelujen, oikeussektorin sekä terveydenhuoltopalvelujen kulujen kautta. Suomessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta on vuonna 2002 tehdyssä tutkimuksessa arvioitu aiheutuvan 91 miljoonan euron kustannukset vuositasolla (*Markku Heiskanen – Minna Piispa: Väkivallan kustannukset kunnassa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:6*). Yhdelle keskisuurelle suomalaiselle kaupungille tämä tarkoittaa noin 103 000 euron kustannuksia kuukaudessa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yleissopimuksen hyväksyminen korostaisi jo olemassa olevaan viranomaistoimintaan tällä hetkellä kohdistuvia velvoitteita. Sopimus myös korostaa eri viranomaisten moniammatillista koordinaatiota ja yhteistyötä myös alue- ja paikallistasoilla. Yleissopimuksesta aiheutuva mahdollinen viranomaisten työmäärän lisäys ilmenisi pitkällä aikavälillä.

Yleissopimuksen kansainvälisestä seurantamekanismista aiheutuva raportointi- ja muiden velvoitteiden lisäys ulkoasiainministeriössä voidaan hoitaa olemassa olevien resurssien puitteissa.

Yleissopimuksen 10 artikla velvoittaa nimeämään tai perustamaan yhteensovittamiselimien, jonka tarkoitus on sovittaa yhteen, panna täytäntöön, seurata ja arvioida niitä toimintaperiaatteita ja toimia, joita on tarkoitettu kaikkien yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Elimen tehtävänä on sovittaa yhteen tietojen kokoamista, tarkastella sen tuloksia ja tiedottaa niistä. Yhteensovittamiselimien tehtävät annettaisiin aluksi rikosentorjuntaneuvostolle ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Yleissopimuksen hyväksymisellä on tärkeä käytännöllinen ja periaatteellinen merkitys naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisessä ja torjumisessa. Yleissopimuksen hyväksyminen vahvistaa jo voimassa olevan lainsäädännön toimeenpanoa ja viranomaistoimintaan tälläkin hetkellä kohdistuvia velvoitteita. Yleissopimus vahvistaa myös oikeusvaltioperiaatetta tunnustamalla sukupuoleen perustuvan naisiin kohdistuvan väkivallan ihmisoikeusloukkaukseksi sekä naisiin kohdistuvaksi syrjinnäksi.

Väkivalta aiheuttaa uhreille aina inhimillisiä kärsimyksiä sekä henkistä ja fyysistä vahinkoa ja vakavimmillaan se voi johtaa ihmishenkien menetykseen. Uhrien lisäksi väkivallan vaikutukset ulottuvat myös uhrien läheisiin. Vaikka lapset eivät itse joutuisi väkivallan kohteeksi, on perheväkivallasta lapsille merkittäviä pitkäaikaisia henkisiä ja sosiaalisia seurauksia. Yleissopimuksen tarkoituksena on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen. Sopimuksessa määriteltyjen toimenpiteiden pitkäjänteisellä toteuttamisella olisi laajakantoiset positiiviset yhteiskunnalliset seuraukset.

Yleissopimus on ensimmäinen eurooppalainen oikeudellisesti sitova sopimus, jolla puututaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja perheväkivaltaan. Siinä todetaan, että naisiin kohdistuvan väkivallan poistaminen linkittyy vahvasti naisten ja miesten tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiseen. Lisäksi yleissopimus määrittelee sukupuolet (gender) nimenomaan yhteiskunnallisesti rakentuneiksi rooleiksi ja käyttäytymismalleiksi, jotka ovat osa naisia syrjiviä rakenteita.

Yleissopimuksessa todetaan naisiin kohdistuvan väkivallan olevan rakenteellista ja ilmentävän naisten ja miesten välisten valtasuhteiden historiallista epätasa-arvoa, joiden muuttaminen vaatii kaikkien yhteiskunnan sektoreiden panosta. Yleissopimus näin ollen vahvistaa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ymmärtämistä yhteiskunnallisena rakenteellisena ongelmana sekä naisiin kohdistuvana syrjintänä eikä pelkästään yksilötason ongelmana. Yleissopimus vahvistaa pyrkimystä reagoida naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kokonaisvaltaisesti laaja-alaisilla toimenpiteillä ja periaatteilla, kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Se myös korostaa naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan paheksuttavuutta.

Lisäksi yleissopimus lisää naisten tietoisuutta omista oikeuksistaan sekä yleistä tietoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan tuomittavuudesta. Myös tämän voidaan jossain määrin arvioida vähentävän naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan aiheuttamaa inhimillistä kärsimystä.

Yleissopimus vahvistaa myös valtion velvollisuutta toimia väkivallan ennaltaehkäisemiseksi. Tätä vahvistaa myös yleissopimuksen perusteella perustettava tai nimitettävä kansallinen yhteensovittamismekanismi. Lisäksi yleissopimuksen kansainvälinen valvontajärjestelmä tehostaa sopimuksessa määriteltyjen toimenpiteiden toteuttamista.

Yleissopimus velvoittaa osapuolet ryhtymään lainsäädäntö- tai muihin toimiin perustaakseen riittävän määrän asianmukaisia ja helposti saavutettavia turvakoteja naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan uhreille. Turvakodeista ei tällä hetkellä säädetä Suomessa lailla. Yleissopimuksen määräys kuitenkin asettaa valtiolle sitovan velvoitteen taata turvakotien määrällinen riittävyys sekä niiden toiminnallinen asianmukaisuus. Lisäksi yleissopimus velvoittaa valtion ryhtymään toimiin ottaakseen käyttöön matalan kynnyksen palveluna ympärivuorokautisen, maksuttoman auttavan puhelimen mainitun väkivallan uhreille. Määräyksillä on merkittävää vaikutusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien palvelujen vahvistamisessa.

5 Asian valmistelu

5.1 Sopimusneuvottelut

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta neuvoteltiin Euroopan neuvoston alaisessa ad hoc -työryhmässä (CAHVIO) vuosina 2009–2011. Työryhmä kokoontui yhteensä yhdeksän kertaa. Suomi osallistui sopimusneuvotteluihin ulkoasiainministeriön johdolla.

Yleissopimus hyväksyttiin Euroopan neuvoston ministerikomiteassa 7 päivänä huhtikuuta 2011 ja avattiin allekirjoitettavaksi Istanbulissa 10–11 päivänä toukokuuta 2011 järjestetyssä ministerikomitean 121. kokouksessa.

Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 11 päivänä toukokuuta 2011. Yleissopimuksen voimaantulon edellytyksenä on kymmenen ratifiointia, joista kahdeksan sopimuksen ratifioineista valtioista on oltava Euroopan neuvoston jäsenvaltioita. Sopimuksen on allekirjoittanut tähän mennessä 18 jäsenvaltiota ja sen on ratifioinut kolme jäsenvaltiota (Turkki, Albania ja Portugali). Näin ollen sopimus ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan.

Sopimukseen sisältyy myös selitysmuistio, joka ei ole oikeudellisesti sitova.

5.2 Valmisteluvaiheet ja –aineisto

Sopimuksen allekirjoittamista varten ulkoasiainministeriö pyysi lausuntoa oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä, eduskunnan oikeusasiamieheltä, oikeuskanslerinvirastolta, tasa-arvovaltuutetulta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta sekä kolmelta professorilta. Lausuntojen perusteella sopimuksen allekirjoittamiselle ei nähty olevan estettä.

Yleissopimuksen ratifiointia varten ulkoasiainministeriö asetti 31 päivänä lokakuuta 2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja valmistella yleissopimuksen ratifiointitoimenpiteet. Työryhmään kuuluivat edustajat ulkoasiainministeriöstä (puheenjohtaja), sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, oikeusministeriöstä, opetus- ja

kulttuuriministeriöstä, sisäasiainministeriöstä, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksesta, Valtakunnansyyttäjävirstosta, Helsingin syyttäjävirstosta, tasa-arvovaltuutetun toimistosta, vähemmistövaltuutetun toimistosta, Poliisihallituksesta, Suomen Kuntaliitosta, tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta, Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry:stä, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry:stä, vammaisten ihmisoikeuskeskuksesta (Kynnys ry/VIKE), Amnesty International Suomen osasto ry:stä, Monika-Naiset liitto ry:stä sekä Ensi- ja turvakotien liitto ry:stä. Työryhmän pysyvinä asiantuntijoina toimivat professori Johanna Niemi ja professori/erikoistutkija Merja Pentikäinen.

Työryhmä keskusteli yleissopimuksen velvoitteista ja ratifioinnin edellyttämistä lainsäädännön muutostarpeista. Työryhmä kuuli myös asiantuntijoita. Työryhmä laati keskustelujen ja kuulemisten perusteella ehdotuksensa, jonka se katsoi tarkoituksenmukaiseksi laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän ehdotus valmistui 28 päivänä maaliskuuta 2013.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

I luku. Tavoitteet, määritelmät, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, yleiset velvoitteet

1 artikla. *Yleissopimuksen tavoitteet.* Artiklan 1 kohdassa määritellään sopimuksen tavoitteet. A alakohdan mukaan yleissopimuksen erityisenä tavoitteena on suojella naisia kaikilta väkivallan muodoilta sekä ehkäistä ja poistaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa ja saattaa väkivallan tekijät syytteeseen.

Naisiin kohdistuva väkivalta on sopimuksen johdannon mukaan yksi vakavimmista sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusloukkauksista ja tutkimusten mukaan perheväkivalta ja seksuaalisen väkivallan eri muodot kohdistuvat enimmäkseen naisiin. A alakohdassa määritelty kolmen P:n periaate (prevention-protection-punishment) on koko sopimuksen läpileikkaava ajatus. Väkivallan poistamisella on myös selkeä yhteys naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttamiseen, ja tasa-arvon ja syrjimättömyyden tavoite on mainittu b alakohdassa.

Artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan tavoitteena on luoda kokonaisvaltaiset puitteet uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi. Kokonaisvaltainen lähestymistapa on sopimuksen keskeinen periaate. Väkivallan vaikutukset ovat vakavat ja kokonaisvaltainen lähestymistapa edesauttaa muun muassa tulevien väkivallantekojen estämistä ja selviytymistä väkivallasta.

Yleissopimuksen tarkoituksena on myös edistää kansainvälistä yhteistyötä (d alakohta), josta säädetään tarkemmin yleissopimuksen VIII luvussa. Lisäksi siinä korostetaan eri

toimijoiden yhteistyötä ja sopimusvaltion velvollisuutta tukea järjestöjä ja lainkäyttöviranomaisia väkivallan poistamiseksi (e alakohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan yleissopimuksella perustetaan myös erityinen seurantajärjestelmä. Tästä säädetään tarkemmin luvussa IX.

2 artikla. *Yleissopimuksen soveltamisala.* Artiklan 1 kohdan mukaan sopimusta sovelletaan kaikkiin väkivallan muotoihin, myös perheväkivaltaan, joka kohdistuu suhteellisesti useimmin naisiin.

Artiklan 2 kohdassa osapuolia kehoitetaan soveltamaan yleissopimusta kaikkiin väkivallan uhreihin, myös miehiin ja lapsiin, kiinnittämällä kuitenkin huomio naisiin sukupuoliperusteisen väkivallan uhreina.

Artiklan 3 kohdassa määrätään, että yleissopimusta sovelletaan myös aseellisen konfliktin aikana.

3 artikla. *Määritelmät.* Artiklan a alakohdan mukaan ilmaus ”naisiin kohdistuva väkivalta” tarkoittaa yleissopimuksessa naisiin kohdistuvaa ihmisoikeusloukkausta ja yhtä syrjinnän muotoa. Määritelmä vastaa 1 artiklan b alakohdassa ilmaistua yleissopimuksen tavoitetta. Tekomuotoina voivat tulla kysymykseen kaikki sukupuoleen perustuvan väkivallan teot, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa naisille ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudellista haittaa tai kärsimystä. Myös tällaisilla teoilla uhkaaminen sekä pakottaminen tai mielivaltainen vapaudenriisto julkisessa tai yksityiselämässä on alakohdan mukaan tällaista väkivaltaa.

Artiklan b alakohdassa on määritelty ”perheväkivalta” sukupuolineutraalisti siten, että tarkoittaa ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja uhrin ja tekijän biologisesta tai laillisesta statuksesta riippumatta kodin tai perheen sisällä tai nykyisten tai entisten puolisoitten välillä. Sukupuolineutraalista määrittelystä huolimatta yleissopimuksen selitysmuistiossa korostetaan perheväkivallan epäsuhtaista vaikutusta naisiin.

Artiklan c alakohdan mukaan ”sukupuolella” tarkoitetaan sosiaalisesti rakentuneita rooleja ja käyttäytymismuotoja, jotka saattavat luoda haitallisia käyttäytymismalleja ja estää sopimuksessa määriteltyjen tavoitteiden toteutumisen. Yleissopimuksen eri kohdissa mainittu sukupuolittunut väkivalta merkitsee väkivaltaa, jota on tarkasteltava näiden roolien ja olemassa olevan epätasa-arvon näkökulmasta.

”Sukupuoleen perustuva naisiin kohdistuva väkivalta”, joka on määritelty artiklan d alakohdassa, merkitsee väkivaltaa, joka kohdistuu naiseen sukupuolen vuoksi tai kohdistuu suhteellisesti useammin naiseen. Väkivalta on yleissopimuksen selitysmuistion mukaan sekä syy että seuraus naisten ja miesten epätasa-arvoisista voimasuhteista yhteiskunnassa.

Yleissopimuksessa ”uhrilla” (e alakohta) tarkoitetaan edellä määriteltyjen väkivallantekojen kohteeksi joutunutta henkilöä sukupuolesta riippumatta ja ”naisella” (f alakohta) myös alle 18-vuotiaita tyttöjä.

4 artikla. *Perusoikeudet, tasa-arvo ja syrjinnän kieltö.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten on edistettävä ja suojeltava jokaisen oikeutta elää ilman väkivaltaa sekä julkisessa että yksityisessä elämässä, kiinnittämällä erityisesti huomiota naisiin väkivallan uhreina.

Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolten on tuomittava kaikki naisiin kohdistuvan syrjinnän muodot ja sisällytettävä perustuslakiinsa tai muuhun lainsäädäntöönsä naisten ja miesten välisen tasa-arvon periaate ja kiellettävä naisiin kohdistuva syrjintä ja kumottava naisia syrjivät säädökset ja käytännöt.

Suomen perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säännöksestä ilmenevä syrjintäperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä, vaan lainkohdassa tarkoitettun ”muun henkilöön liittyvän syyn” tulkinnassa tulee ottaa huomioon muun muassa Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset samoin kuin EIT:n ratkaisukäytäntö. On selvää, että esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen katsotaan olevan säännöksessä tarkoitettu henkilöön liittyvä syy. Sanottua syrjinnän kieltöä tulee noudattaa kaikessa viranomaistoiminnassa.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986; tasa-arvolaki) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Tasa-arvolaki on soveltamisalaltaan yleinen. Lakia ei kuitenkaan sovelleta uskonnollisten yhdyskuntien uskonnonharjoitukseen liittyvään toimintaan eikä yksityiselämän piiriin kuuluviin suhteisiin. Tasa-arvolaki sisältää yleisen sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellon (7 §) sekä sitä täydentäviä syrjinnän kieltöjä, jotka koskevat työelämää, vastatoimien kieltöä, oppilaitoksia, etujärjestöjä ja tavaroiden ja palvelujen saatavuutta ja tarjontaa (8 ja 8 a – 8 e §). Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi myös seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat lain tarkoittamaa syrjintää.

Tasa-arvolain noudattamista valvoo tasa-arvovaltuutettu, joka voi antaa ohjeita ja neuvoja syrjintää epäileville tai saattaa asian tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Tasa-arvolautakunta voi kieltää syrjinnän kieltöjen vastaisesti menetellyttä jatkamasta tai uusimasta menettelyä. Lisäksi se, joka on rikkonut 8 ja 8 a – 8 e §:ssä tarkoitettua syrjinnän kieltöä, on velvollinen maksamaan loukatulle hyvitystä. Syrjinnän uhrin on vaadittava hyvitystä kanteella yleisessä tuomioistuimessa.

Tasa-arvolaki sisältää myös säännökset tasa-arvon edistämisestä viranomaistoiminnassa, koulutuksessa ja opetuksessa sekä työelämässä. Tasa-arvolain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten

välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa.

Yhdenvertaisuuslailla (21/2004) pyritään edistämään ja turvaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista, ja se kieltää syrjinnän työelämässä ja koulutuksessa iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen ja muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lisäksi sosiaali- ja terveystalvveluita tai yleisesti saatavilla olevaa omaisuutta tai palvelua tarjottaessa on kiellettyä syrjintä etnisen alkuperän perusteella.

Rikoslain 11 luvun 11 §:ssä (885/2009) on kriminalisoitu syrjintä viranomaistoiminnassa ja muussa julkisessa tehtävässä sekä elinkeinoiminnassa rodun, kansallisen ja etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden ja terveydentilan sekä uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen ja ammatillisen toiminnan ja muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Myöskään rikoslaissa säädetty syrjintäperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä.

Artiklan 3 kohdan mukaan osapuolten on myös varmistettava yleissopimuksen määräysten täytäntöönpano ilman minkäänlaista syrjintää. Kohta sisältää esimerkinomaisen syrjintäperusteiden listan, joka perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan syrjinnän kieltävään säännökseen sekä ihmisoikeussopimuksen¹². lisäpöytäkirjassa mainittuihin syrjintäperusteisiin. Esimerkiksi erityisesti seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti sekä maahanmuuttajatausta saattavat selitysmuistion mukaan vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin saada väkivaltaan liittyviä tukipalveluja. Selitysmuistion mukaan tämä 3 kohdassa määritelty syrjinnän kieltö on suppeampi kuin 2 kohdassa määritelty kieltö, sillä 2 kohta velvoittaa tuomitsemaan syrjinnän myös yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolisilla aloilla.

Yhdenvertaisuuslain 4 §:n mukaan viranomaisilla on yleinen velvollisuus kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Artiklan 4 kohdan mukaan syrjinnäksi ei katsota erityistoimia sukupuoleen perustuvan väkivallan ehkäisemiseksi tai naisten suojelemiseksi. Tämä tulkinta on vahvistettu myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä (esimerkiksi *Abdulaziz, Cabales ja Balkandali v. Yhdistynyt kuningaskunta*, 28.5.1985).

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

5 artikla. *Valtion velvoitteet ja huolellisuusvelvoite.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolilla on negatiivinen velvoite pidäytyä kaikesta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja varmistettava velvoitteen noudattaminen kaiken julkisen elämän piirissä.

Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltioilla on myös huolellisuusvelvoite aktiivisesti ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää yleissopimuksen alaan kuuluvat väkivallanteot silloin, kun väkivallantekijänä on valtiosta riippumaton, yksityinen taho, toisin sanoen yksityinen henkilö. Huolellisuusvelvoite nimenomaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta on määritelty useissa kansainvälisissä asiakirjoissa, kuten CEDAW-komitean yleissuosituksessa nro 19 (1992), YK:n yleiskokouksen julistuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi (1993) ja muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *Opuz v. Turkki* (9.6.2009).

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan osapuolten edellytetään järjestävän kaikkien sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen käsittely siten, että asianomaiset viranomaiset voivat toimia huolellisesti ehkäistessään, tutkiessaan, rankaistessaan ja hyvittäessään tällaisia väkivallantekoja. Jos valtio laiminlyö huolellisuusvelvoitteen noudattamisen, se joutuu vastuuseen teosta, joka on muutoin luettavissa yksinomaan yksityishenkilön syyksi.

Yleissopimuksen alaan kuuluvien tekojen ehkäisemistä koskevia toimenpiteitä käsitellään luvussa III. Mainittujen tekojen tutkimista ja syyttämistä, niistä rankaisemista ja niiden hyvittämistä käsitellään tarkemmin jäljempänä lukujen V ja VI alla.

6 artikla. *Sukupuolen huomioon ottavat toimintaperiaatteet.* Artikla edellyttää sopimusvaltioita sisällyttämään sukupuolinäkökulman sekä yleissopimuksen täytäntöönpanoon että sen vaikutusten arviointiin. Lisäksi se vaatii panemaan täytäntöön toimintaperiaatteita, jotka edistävät naisten ja miesten tasa-arvoa ja naisten voimaantumista. Artikla vaikuttaa koko sopimuksen läpäisevänä periaatteena.

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on keskeinen yhteiskunnallinen päämäärä ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan edellytys. Tasa-arvoa on Suomessa edistetty tasa-arvolain lisäksi muun muassa hallituksen tasa-arvo-ohjelmilla jotka ovat sisältäneet tasa-arvoa vahvistavia toimia kaikkien ministeriöiden hallinnonaloilla. Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8) arvioi harjoitettua tasa-arvopolitiikkaa viimeisten runsaan kymmenen vuoden aikana. Sen mukaan keskeisiä aiheita hallituksen tasa-arvopolitiikassa ovat olleet tasa-arvo päätöksenteossa ja työelämässä sekä koulutuksessa ja tutkimuksessa, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen sekä työn ja perheen yhteensovittaminen. Hallitus sitoutuu tasa-arvo-ohjelmalla myös sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen eli sisällyttämään sukupuolinäkökulman ministeriöiden keskeisiin toimiin kuten muun muassa lainvalmisteluun, talousarvion laadintaan ja muihin merkittäviin hankkeisiin. Tasa-arvobarometri 2012 -selvityksen mukaan miehistä runsas kolmannes mutta

naisista vain noin viidennes arvioi suomalaisten naisten ja miesten olevan tasa-arvoisia (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2012:13).

II luku. Yhtenäiset toimintaperiaatteet ja tietojen kokoaminen

7 artikla. *Laaja-alaiset ja yhteensovitetut toimintaperiaatteet.* Artiklan 1 kohta edellyttää tehokkaiden, laaja-alaisen ja yhteensovitetun kansallisten toimintaperiaatteiden täytäntöönpanoa lainsäädäntö- ja muilla toimilla yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

Artiklan 2 kohdan mukaan uhrin oikeudet on asetettava edellä mainituissa toimenpiteissä etusijalle ja ne on pantava täytäntöön tehokkaalla yhteistyöllä.

Artiklan 3 kohdan mukaan toimiin on sisällytettävä tarvittaessa kaikki asianomaiset toimijat, kansalaisyhteiskunta mukaan lukien. Artiklan sisältämä lista ei ole tyhjentävä. Kansallisen toimintasuunnitelman luominen mainitaan yleissopimuksen selitysmuistiossa yhtenä keinona artiklan toteuttamiseksi.

Edellä kohdassa 2.1 on käsitelty vuosiksi 2010–2015 laadittua naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Ohjelman valmistelussa on ennakoivasti otettu huomioon yleissopimuksen velvoitteet.

Sisäasiainministeriö on 4 päivänä maaliskuuta 2013 asettanut viranomaisten välistä tiedonvaihtoa selvittävän työryhmän perhe- ja lastensurmien ehkäisemiseksi ja estämiseksi. Työryhmän toimikausi on 4.3.2013–31.12.2013 ja sen tehtävänä on parantaa tiedonvaihtoa moniviranomaisyhteistyössä perhe- ja lastensurmien ennaltaehkäisemiseksi ja estämiseksi ja tuoda esiin viranomaisyhteistyön esteitä ja ongelmia ja esittää ratkaisuja. Työryhmä laatii myös selvityksen viranomaisten tiedonvaihtoa säätelevästä lainsäädännöstä.

8 artikla. *Rahoitusvoimavarat.* Artikla velvoittaa varmistamaan asianmukaisten rahoitus- ja henkilövoimavarojen myöntämisen sekä viranomaisten että asianomaisten kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden toimintaan sopimuksen tavoitteiden täytäntöönpanemiseksi.

9 artikla. *Kansalaisjärjestöt ja kansalaisyhteiskunta.* Artikla velvoittaa sopimusvaltiot tunnustamaan kaikilla tasoilla kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden työn yleissopimuksen soveltamisalalla. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan tämä merkitsee esimerkiksi 7 artiklan mukaisten toimenpiteiden toteuttamista yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa sekä näiden erikoistuneiden kansalaisjärjestöjen tukemista väkivallanvastaisessa työssä. Selitysmuistion mukaan tämä tarkoittaa, että näille järjestöille ja organisaatioille tehdään mahdolliseksi suorittaa työnsä parhaalla mahdollisella tavalla.

Kansalaisjärjestöjen merkitys tasa-arvon, syrjimättömyyden ja väkivallan vastaisuuden edistäjinä on suuri ja ne ovat keskeinen osa demokraattista yhteiskuntaa. Suuri osa yleissopimuksen kattamien väkivallantekojen vastaisesta työstä ja uhrien auttamistoimista on erilaisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden tuottamaa. Näihin toimijoihin lukeutuvat muun muassa kriminaalihuoltotyötä tekevät järjestöt, rikosten uhreja tukevat järjestöt, nais- ja miesjärjestöt, lapsi- ja nuorisojärjestöt, lastensuojelujärjestöt, ihmisoikeusjärjestöt, maahanmuuttajajärjestöt, vammaisjärjestöt, liikuntajärjestöt sekä seurakunnat ja muut uskonnolliset yhteisöt.

Yleissopimuksen soveltamisalalla toimivien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toimintaa rahoitetaan valtion myöntämien toiminta-avustuksien, rahoautomaattiyhdistyksen jakamien toiminta-avustusten avulla, alueellisen rahoituksen kautta (muun muassa kunnat, EU-rahoitus) sekä yksityisin lahjoitusvaroin.

10 artikla. Yhteensovittamiselin. Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita sisäisesti nimeämään tai asettamaan yhden tai useamman virallisen elimen vastaamaan yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisevien toimintaperiaatteiden ja toimenpiteiden yhteensovittamisesta, täytäntöönpanosta, seurannasta ja arvioinnista.

Elin voi olla olemassa oleva tai erikseen perustettava valtiollinen instituutio ja sen koko ja rahoitus ovat sopimusvaltion harkinnassa. Seurantafunktio liittyy toimenpiteiden toteuttamisen tavan ja tehokkuuden arviointiin, ei sopimuksen toteutumisen yleiseen arviointiin, josta vastaa yleissopimuksen IX luvun nojalla perustettava kansainvälinen asiantuntijaelin. Artiklassa tarkoitettu elin vastaa myös 11 artiklassa edellytettävästä tilastotiedon keräämisestä ja koordinoinnista.

Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltion on myös varmistettava, että elin saa yleisluontoisia tietoja yleissopimuksen VIII luvun mukaisesti toteutetuista toimista.

Artiklan 3 kohdan mukaan elimen tulee pystyä viestimään suoraan muissa sopimusvaltioissa toimivien elinten kanssa. Säännöksellä pyritään sopimusvaltioissa saatujen kokemusten ja käytäntöjen kautta saadun tiedon vaihtoon.

Naisiin kohdistuvan väkivallan, perheväkivallan tai lähisuhdeväkivallan torjuntaan liittyviä tehtäviä on tällä hetkellä joillakin valtioneuvostossa tai sen alaisissa laitoksissa toimivilla elimillä tai työryhmillä.

Marraskuusta 2007 lähtien naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhde- ja perheväkivallan kysymyksiä on valtioneuvoston tasolla koordinoitu sisäisen turvallisuuden ministeriryhmässä, jota on tarvittaessa täydennetty tasa-arvoasioista vastaavalla ministerillä, maahanmuutto- ja eurooppaministerillä sekä ulkoministerillä. Ministeriryhmän tukena toimii vastaavien ministeriöiden virkamiehistä muodostettu verkosto, joka keväällä 2008 muutettiin työryhmäksi. Ensimmäisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn poikkihallinnollisen virkamiestyöryhmän toimikausi päättyi 31 päivänä joulukuuta 2011. Tämän jälkeen asetetun uuden virkamiestyöryhmän

toimikausi päättyy 31 päivänä joulukuuta 2015. Työryhmän tehtävänä on koordinoida lähisuhdeväkivaltakysymyksiä sekä päivittää ja yhteensovittaa niitä koskevia kansallisia ohjelmia. Työryhmä on valmistellut naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen poikkihallinnollisen ohjelman ja se koordinoi ja seuraa ohjelman toimeenpanoa. Työryhmä raportoi sisäisen turvallisuuden laajennetulle ministeriryhmälle.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimii Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, jonka toimintaa sääntelee laki Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksesta (668/2008). THL:n lakisääteisiin tehtäviin kuuluu muun muassa väestön hyvinvointiin ja terveyteen ja niihin liittyvien ongelmien tutkinta ja seuranta; hyvinvointia ja terveyttä edistävien toimenpiteiden kehittäminen ja edistäminen sekä niihin liittyvien ongelmien vähentäminen; sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan tutkinta, seuranta, arviointi ja kehittäminen; asiantuntijatuken antaminen hyvinvointia ja terveyttä edistävien poliitikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi; tilastoviranomaisena toimiminen ja alan tiedostojen ja rekistereiden ylläpito; sekä oikeuslääketieteeseen ja oikeuspsykiatriaan kuuluvista tehtävistä huolehtiminen. THL koordinoi naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman valmistelua ja sen toimeenpanoa sekä seurantaa.

Oikeusministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston asetuksella (396/2007) perustettu rikoksantorjuntaneuvosto. Se on asiantuntija- ja yhteistyöelin, jonka tehtävänä on suunnitella ja toteuttaa toimia rikollisuuden ehkäisemiseksi, esimerkiksi kokoamalla tietoa rikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävistä toimista, edistämällä viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyötä rikosta ehkäisevien hankkeiden yhteensovittamisessa sekä valmistella ohjelmia ja edistää tiedotusta. Neuvoston työn tavoitteena on rikoksista aiheutuvien haittojen vähentäminen ja turvallisuuden edistäminen. Neuvosto voi asettaa keskuudestaan myös jaostoja. Se on asettanut väkivaltajaoston, jonka tehtävänä on muun muassa seurata väkivallan kehitystä ja toimia väkivallan vähentämiseksi, kehittää ehkäisemisen osaamista ja edistää tietoisuutta hyvistä käytännöistä.

Tarkoituksena on, että artiklan edellyttämiä yhteensovittamistehtäviä hoidettaisiin aluksi rikoksantorjuntaneuvostossa ja THL:ssa niiden nykyisten toimivaltuuksien puitteissa. Työn tukena voitaisiin käyttää lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn poikkihallinnollista virkamiestyöryhmää, jonka kautta puolestaan syntyisi yhteys sisäisen turvallisuuden ministeriryhmään ja asianomaisiin ministeriöihin. Pidemmällä tähtäimellä, ja erityisesti jos yhteensovittamistehtävän laajuus ja luonne sitä edellyttää, voitaisiin harkita erillisen, tähän tarkoitukseen nimetyn elimen perustamista. Tehtävän tarkoituksenmukainen hoitaminen todennäköisesti puoltaisi tällaista keskitettyä ratkaisua. Yleissopimuksen ratifioinnin ja kansainvälisen voimaantulon jälkeen myös IX luvussa perustettu seurantajärjestelmä osaltaan arvioi koordinaatioelimen tarkoituksenmukaisuutta ja antaa sitä koskevia suosituksia, jotka on otettava huomioon toimintaa kehitettäessä.

11 artikla. *Tietojen kokoaminen ja tutkimus.* Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita kokoamaan säännöllisin väliajoin tilastotietoa yleissopimuksen alaan

kuuluvien väkivallan muotojen esiintymisestä (a alakohta) sekä tukemaan edellä mainittuja väkivallan muotoja koskevaa tutkimusta (b alakohta).

Selitysmuistion mukaan kerättävä tieto voisi olla hallinnollista, eli esimerkiksi terveysviranomaisilta tai kansalaisjärjestöiltä saatavaa, tai oikeudellista tietoa. Tietojen tulisi vähintään sisältää tiedot uhrin ja tekijän sukupuolesta ja iästä, väkivaltatyypistä, tekijän ja uhrin välisestä suhteesta, maantieteellisestä sijainnista sekä muista seikoista, joita sopimusvaltiot kokevat tarpeellisiksi.

Artiklan 2 kohta edellyttää tekemään säännöllisin väliajoin väestöpohjaista tutkimusta. Kaikessa tietojen keruussa on noudatettava 65 artiklan tietosuojaa koskevia määräyksiä.

Artiklan 3 kohta edellyttää sopimusvaltioita antamaan yleissopimuksen 66 artiklassa tarkoitetulle asiantuntijaryhmälle (GREVIO) edellä mainituilla tavoilla kerätyt tiedot.

Artiklan 4 kohta velvoittaa saattamaan tiedot yleisön saataville.

Tilastokeskus tuottaa valtaosan Suomen virallisista tilastoista. Sen tehtävistä säädetään tilastokeskuksesta annetussa laissa (48/1992). Tilastojen laadinnasta ja tilastotietojen keruusta säädetään tilastolaissa (280/2004), joka on valtion viranomaisten tilastotointa koskeva yleislaki. Tämän lisäksi tietojen keräämiseen, luovuttamiseen, suojaamiseen ja muuhun käsittelyyn tilastoja laadittaessa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja henkilötietolaissa (523/1999) säädetään. Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevien tietojen käsittelystä tutkimus- ja tilastotarkoituksessa säädetään myös terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annetussa laissa (556/1989) sekä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskusten tilastotoimesta annetussa laissa (409/2001).

Eri tutkimuslaitoksille on myös säädetty tutkimus- ja tilastointitehtäviä niitä koskevissa laeissa. Esimerkiksi laki Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta (1139/2007) määrää laitoksen tehtäväksi riippumattoman oikeuspoliittisen tutkimuksen harjoittamisen, julkaisun ja välittämisen (1 §).

Suomessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskevaa tilastotietoa saadaan ennen kaikkea poliisin rikostilastoista, syyttäjien ja tuomioistuinten tilastoista, kuolemansyytilastoista sekä terveydenhuollon tietojärjestelmistä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteuttaa kolmen vuoden välein kansallisia uhritutkimuksia sekä aika ajoin myös eri ryhmiä koskevia uhritutkimuksia, kuten esimerkiksi lapsiuhritutkimus vuonna 2008.

Kuitenkin esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemaa väkivaltaa koskevaa tietoa on vain vähän, samoin vammaisiin henkilöihin kohdistuneesta väkivallasta ei ole riittävästi tilasto- tai tutkimustietoa. Myöskään lasten ja nuorten kokemasta seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä ei ole kattavia tietoja. Lisäksi tarvitaan selvityksiä erityisryhmien, kuten romaninaisten tai saamelaisnaisten, kohtaamasta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma sisältää useita tiedon lisäämiseen tähtäviä toimenpiteitä. Syytä olisi kuitenkin tämän lisäksi kehittää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskevien tietojen keruuta ja käyttöä koskevia käytänteitä kokonaisuutena.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia. Tilastointia ja tietojenkeruuta koskeviin käytäntöihin on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota, jotta pystytään toimittamaan yleissopimuksen 66 artiklassa tarkoitetulle asiantuntijaryhmälle (GREVIO) kaikki artiklassa tarkoitetut tiedot.

III luku. Ehkäiseminen.

12 artikla. *Yleiset velvoitteet.* Artiklassa määritellään yleiset velvoitteet, joihin sopimusvaltioiden on ryhdyttävä yleissopimuksen alaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi. Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita toteuttamaan tarvittavat toimet naisten ja miesten haitallisten sosiaalisten ja kulttuuristen käyttäytymismallien muuttamiseksi ja 2 kohta toteuttamaan tarvittavat lainsäädännölliset ja muut toimet väkivallan estämiseksi.

Edellä on 4 artiklan yhteydessä käsitelty tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä koskevaa lainsäädäntöä. Rikoslainsäädäntöä puolestaan käsitellään V luvun yhteydessä.

Artiklan 3 kohdan mukaan väkivaltaa ehkäisevissä toimissa on huomioitava haavoittuvien henkilöiden erityistarpeet ja asetettava uhrien ihmisoikeudet etusijalle. Tällaisia henkilöitä ovat selitysmuistion mukaan esimerkiksi raskaana olevat ja pienten lasten äidit, vammaiset henkilöt, huumausaineiden käyttäjät, prostituoidut, etniseen vähemmistöön kuuluvat naiset, maahanmuuttajat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, HIV-positiiviset henkilöt, kodittomat sekä lapset ja vanhuksat. Kohta täydentää 4 artiklan 3 kohdassa mainittua syrjintäkieltoa.

Artiklan 4 kohta edellyttää sopimusvaltioita osallistamaan myös miehet ja pojat väkivallan ehkäisyyn. Selitysmuistiossa huomautetaan, että suurin osa miehistä tai pojista ei syyllisty väkivallantekoihin, minkä vuoksi he voivat toimia roolimalleina ja tasa-arvon puolestapuhujina.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma sisältää useita väkivallan katkaisuun ja miesten osallistamiseen tähtäviä toimenpiteitä. Sen puitteissa esimerkiksi kehitetään valtakunnallisesti koordinoituja yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi välittää väkivallasta epäillylle tietoa katkaisuohjelmista ja ohjaa heitä sinne. Myös vankiloissa tapahtuvaa väkivallan katkaisutyötä edistetään ja kehitetään edelleen.

Artiklan 5 kohta edellyttää osapuolia myös varmistamaan, ettei niin sanotun ”kunnian”, kulttuurin tai muun vastaavan perusteen voida katsoa oikeuttavan väkivallantekoa. Kysymystä käsitellään jäljempänä 42 artiklan yhteydessä.

Artiklan 6 kohdan mukaan sopimusvaltioiden on myös edistettävä erityisiä ohjelmia ja toimintoja, joilla vahvistetaan naisten vaikutusvaltaa kaikilla elämäaloilla.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma koordinoi toimia joilla ministeriöiden hallinnonaloilla edistetään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Esimerkiksi hallituksen tasa-arvo-ohjelma vuosille 2012–2015 pyrkii vahvistamaan naisten työmarkkina-asemaa, tukemaan perhevapailta työelämään palaamista, kasvattamaan naisten osuutta yhtiöiden hallituksissa, vahvistamaan tasa-arvoa koulutuksen eri asteilla ja torjumaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

13 artikla. *Valistus.* Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita edistämään ja toteuttamaan valistuskampanjoita yhteistyössä sekä valtiollisten toimijoiden että kansalaisyhteiskunnan kanssa. Artiklan 2 kohta velvoittaa tiedottamaan yleisölle toimista, jolla pyritään ehkäisemään väkivaltaa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma sisältää useita valitustoimenpiteitä. Ohjelman puitteissa kohdennetaan valituskampanjoita muun muassa maahanmuuttajille ja siviilipalvelusvelvollisille. Vuosina 2012–2013 toteutetaan nuorille suunnattu seksuaalisen väkivallan vastainen kampanja hyödyntäen sähköistä mediaa.

Vuonna 2007 Suomi järjesti Euroopan neuvoston kampanjan yhteydessä kansallisen tiedotuskampanjan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi (ns. Kotirauha-kampanja).

Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (Lanuke) 2012–2015 pyritään yhtenä tavoitteena varmistamaan lasten ja nuorten oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen lisäämällä lasten ja nuorten tietoisuutta oikeudestaan koskemattomuuteen. Tähän on varattu erillinen määräraha, josta tukea on saanut 79 hanketta, joista ainakin 7 liittyy jollakin tavalla väkivallan ehkäisyyn. Myös nuorten tieto- ja neuvontatyön kautta informoidaan lapsia ja nuoria heidän oikeuksistaan ja saatavilla olevista tukitoimista. Nuorten tieto- ja neuvontapalveluhankkeille on oma määrärahasa. Määrärahasta tuetaan myös ns. verkkomedioita, eli verkkopohjaisia nuorisotyön menetelmiä, jotka osaltaan tukevat tieto- ja neuvontatyötä vahvistaen nuorten itsetuntoa. Valtakunnallisen verkkonuorisotyön kehittämistä tuetaan, minkä tavoitteena on tarjota nuorisotyön palveluja nuorten suosimissa verkkoympäristöissä. Nuorten voimaannuttamisen näkökulma (mukaan lukien väkivallan ehkäisy ja torjunta) sisältyy tähän työhön.

Suurelle yleisölle kohdistettu naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastainen kampanjointi on kuitenkin pitkälti kansalaisjärjestöjen tekemää. Esimerkiksi YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisena päivänä, 25 päivänä marraskuuta, Suomen kansallinen väkivaltaobservatorio ja Naisjärjestöt yhteistyössä Nytkis ry järjestävät yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa vuosittain Valoa, ei väkivaltaa - tapahtumia eri paikkakunnilla. Vuonna 2011 tapahtumia oli yli 60 paikkakunnalla.

14 artikla. *Koulutus.* Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita toteuttamaan tarvittaessa asianmukaiset toimet, jotta opetussuunnitelmiin kaikille opetustasoille sisällytetään materiaalia, joka edistää naisten ja miesten tasa-arvoa, väkivallattomuutta ja oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Artiklan 2 kohdan mukaan näitä periaatteita on edistettävä myös epävirallisissa koulutusjärjestelmissä, urheilu-, kulttuuri- ja harrastustoiminnassa sekä joukkoviestimissä, lehdistönvapauden periaate huomioon ottaen.

Perusopetuslain (628/1998) 2 §:n mukaan perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa.

Yleissopimuksen kattamia asioita käsitellään perusopetuksessa kaikkien opetusaineiden ”läpileikkaavissa” kokonaisuuksissa.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan sisältyy useita tasa-arvoa oppilaitoksissa ja koulutuksessa vahvistavia toimia: muun muassa sukupuolten tasa-arvoa edistävät tavoitteet ja toimet määritellään nykyistä kattavammin ja selkeämmin opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa sekä opetussuunnitelmissa ja lisäksi oppimateriaaleja arvioidaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Valtioneuvoston selonteon mukaan tasa-arvolakiin sisältyvän oppilaitoksia koskevan syrjintäkiellon laajentamista myös perusopetusta antaviin oppilaitoksiin selvitetään.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelman mukaisesti oppilaitoksissa on kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota väkivaltaan ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen esimerkiksi osana oppilashuoltoa ja oppilaiden oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön. Kaikissa ammatillisissa perustutkinnoissa on kiinnitetty huomiota elinikäisen oppimisen avaintaitoihin, joista yksi kokonaisuus on ”terveys, turvallisuus ja toimintakyky”. Sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon perusteissa on tarkistettu ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia, joissa turvallisuus korostuu erityisesti. Näihin sisältyvät myös uudistetut tavoitteet lähi- ja parisuhdeväkivallan tunnistamisessa sekä sen puheeksi ottamisessa ja jatkohoidon ohjauksessa. Väkivallan, niin seksuaalisen väkivallan ja häirinnän kuin lähisuhde- ja perheväkivallan, ehkäisyn ja tuen hakemisen teemat ovat osa terveystiedon oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä sekä sen tueksi laadittuja aineistoja. Opetussuunnitelman tukiaineistoissa sekä oppilashuoltoa että terveystiedon opetusta koskevissa aineistoissa käsitellään näitä teemoja

Korkeakoulut määrittelevät itsenäisesti korkeakoulutuksen sisällöt yliopistolain (558/2009) ja ammattikorkeakoululain (351/2003) mukaan.

Suomessa kustantajat toimivat itsenäisesti yleissivistävän sekä ammatillisen koulutuksen opetusmateriaalin suunnittelun ja julkaisemisen suhteen. Opettajat ja oppilaitokset käyttävät itsenäisesti valitsemaansa materiaalia.

Esimerkkeinä artiklan tarkoittamasta opetusmateriaalista voidaan mainita naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelman toimenpiteenä laadittu opas ”Turvataitoja

nuorille”, joka on suunnattu opettajille ja nuorten kanssa työskenteleville turvallisuuskasvatuksen tueksi. Poliisiammattikorkeakoulu puolestaan tuottaa ja jakaa opetusmateriaalia, jota käyttävät koulupoliisit kouluihin ja oppilaitoksiin suunnatuissa koulutustilaisuuksissa sekä muut poliisit esiintyessään erilaisissa väkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevissa tilaisuuksissa.

Siviilipalveluskeskuksessa on käynnistynyt 12 kertaa vuodessa toteutettava koulutusryhmä ”väkivallan ennaltaehkäisy”, joka sisältää naisiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyn aihealueet. Vuosittain noin 500 siviilipalvelusvelvollista saa tämän koulutuksen.

Joukkoviestinten itsesääntelyn perusta, Journalistin ohjeet sekä sen liite, ilmaisee sen eettisen perustan, millä suomalaiset joukkoviestimet toimivat ja mitä arvoja ne pyrkivät edistämään. Ohjeen mukaan jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava ja esimerkiksi sukupuolta ei saa tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. Syrjintä, väkivaltaan yllyttäminen tai vihan lietsonta ovat yksiselitteisesti kiellettyjä. Lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja on valvottava erityisen tarkasti. Viimeisimmät Journalistin ohjeet on vahvistettu vuonna 2010 Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen kokouksessa ja ne ovat tulleet voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

15 artikla. *Ammattihenkilöstön koulutus.* Artiklan 1 kohta edellyttää sopimusvaltioita antamaan asianmukaista koulutusta ammattihenkilöille, jotka toimivat yleissopimuksen alaan kuuluvan väkivallan uhrien ja tekijöiden parissa. Selitysmuistion mukaan koulutuksen on oltava jatkuvaa ja sitä on tuettava seurannalla ja menettelytapaohjeistuksella.

Artiklan 2 kohdassa koulutukseen kannustetaan sisällyttämään myös koulutusta eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä, yleissopimuksen yhteensovitettujen toimintaperiaatteiden mukaisesti.

Osana naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos yhdessä aluehallintovirastojen kanssa on järjestänyt lähisuhde- ja perheväkivallan avainkouluttajakoulutusta sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle sekä järjestöjen edustajille. Koulutukseen on sisältänyt tietoa lähisuhdeväkivallasta ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmiönä sekä käytettävissä olevista työmenetelmistä ja poikkiallisesta ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Koulutuksen laajuus on ollut 30 tuntia. Kouluttajaverkostoa ylläpitää THL ja verkostossa on 138 kouluttajaa eri puolelta Suomea. Suunnitteilla on jatkaa avainkouluttajien kouluttamista esimerkiksi kunniaan liittyvästä väkivallasta ja mahdollisesti ottaa mukaan muitakin keskeisiä toimijoita kuten poliisi.

Poliisin perus-, täydennys- ja jatkokoulutuksessa käsitellään väkivaltarikosten ja muiden naisiin kohdistuvien rikosten ennalta ehkäisyä, paljastamista ja selvittämistä eri

poliisitoiminnallisissa tilanteissa. Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulussa on vuosittain järjestetty kahden viikon pituinen väkivaltarikosten tutkintakurssi. Se on tarkoitettu poliiseille, jotka työskentelevät väkivaltarikostutkintaryhmissä tai huomattavassa määrin muun tutkinnan ohella osallistuvat väkivaltarikosten tutkintaan tai sen johtamiseen. Lisäksi poliisin koulutuksessa annetaan opetusta myös eri uhriryhmien kohtaamiseen. Esimerkiksi SENJA-projektin (Sensitiivisyyskoulutus juridiikan ammattilaisille) yhteydessä poliisille annetun koulutuksen lisäksi jaettiin laajalti poliisihallintoon erilliset ohjekansiot, joka antaa tietoa mm. lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhriksi joutumisen vaikutuksista sekä toimintaohjeita eri uhriryhmien kohtaamisesta.

Poliisiammattikorkeakoululla on lisäksi vuosittain järjestetty ”seksuaalirikokset ja lapsi poliisitoiminnassa” -koulutus, jonka kesto on kaksi viikkoa. Koulutuksen tavoitteena on luoda valmiudet seksuaalirikosten tutkintaan antamalla tiedot seksuaalirikollisuuteen liittyvästä lainsäädännöstä, tutkintaan liittyvistä käytännön kysymyksistä sekä seksuaalirikollisuutta koskevista kansainvälisistä sopimuksista.

Poliisihallitus on toteuttanut vuodesta 2009 lähtien lasten haastatteluja rikosselvittelyssä tekeville poliiseille, psykologeille ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille ammattitaitoa syventävää erityiskoulutusta, jonka kestoaika on noin vuosi. Koulutuksen tavoitteena on parantaa haastattelujen laatua hyväksikäyttö- ja pahoinpitelytapauksissa, kehittää työntekijöiden haastattelutaitoja sekä vähentää työn kuormittavuutta tarjoamalla työhön sopivia välineitä ja ohjausta erityisesti haastaviin haastattelutilanteisiin. Koulutuksen tavoitteena on myös syventää poliisien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteistyötä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto järjestää säännöllisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvia rikoksia käsitteleviä kurseja. Kurseilla on käsitelty lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa yleensä sekä lähisuhde- ja perheväkivaltaa. Tämän lisäksi naisiin ja lapsiin kohdistuviin rikoksiin erikoistunut syyttäjäröyhmä on laatinut syyttäjälaitoksen paikallisyksiköiden käyttöön tarkoitetun läheissuhde- ja perheväkivaltaa käsittelevän koulutuspaketin. Valtakunnansyyttäjänvirasto järjestää vuosittain myös säännöllistä ihmiskauppakoulutusta syyttäjille. Lisäksi koulutusohjelmaan on kuulunut edellä mainittua sensitiivisyyskoulutusta juridiikan ammattilaisille, jonka tavoitteena on uhrin oikeuksien täysipainoinen toteutuminen. Kurseille on yleensä osallistunut myös tuomareita ja rikostutkijoita.

Maahanmuuttovirasto järjestää henkilöstölleen säännöllisesti koulutusta liittyen naisten ja lasten ihmisoikeuksiin. Vuoden 2012 aikana koulutusta on järjestetty muun muassa ihmiskaupasta, kunniaväkivallasta ja haavoittuvassa asemassa olevista ryhmistä. Maahanmuuttoviraston virkamiehiä koulutetaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kuten väkivaltaa kokeneiden turvapaikanhakijanaisten tunnistamiseen, kohtaamiseen ja heidän turvapaikkapuhuttelujensa järjestämiseen.

Myös kansalaisjärjestöt järjestävät eri alojen ammattihenkilöille tarkoitettua koulutusta. Monika-Naiset liitto ry toteutti yhteistyössä vastaanottokeskusten kanssa Euroopan pakolaisrahaston rahoittaman PALMU – palvelumallin kehittämishankkeen vuosina 2009–2011. Hankkeessa pyrittiin kehittelemään palvelumallia turvapaikkaa hakevien naisten, nuorten ja lasten erityistarpeiden tunnistamiseen, huomioimiseen ja väkivallasta selviytymiseen. Vastaanottokeskusten henkilökuntaa koulutettiin tunnistamaan ja puuttumaan väkivaltaan sekä tarjottiin konsultaatioapua asiakkaiden kokemien väkivaltatilanteiden selvittämiseen. Työn tueksi tuotettiin julkaisu *Tunnista ja turvaa - Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa*. Vastaanottokeskuksissa asuville turvapaikanhakijanaيسille tarjottiin vertaistukiryhmätoimintaa sekä yksilöllistä neuvontaa ja tietotusta väkivallan uhrin asemasta ja väkivaltakokemuksista selviytymisestä. PALMU -hankkeen materiaalia hyödynnetään muun muassa vastaanottokeskusten uusien työntekijöiden perehdyttämisessä.

Ihmisoikeusliiton KokoNainen toteutti pakolaisrahaston rahoituksella *Tyttöjen ympärileikkaus ja asennemuutos* –hankkeen ajalla 1.1.2011 - 31.6.2012. Hanke järjesti koulutusta vastaanottokeskusten henkilökunnalle sekä tiedotustilaisuuksia vastaanottokeskuspaikkakuntien turvapaikanhakijoille ja maahanmuuttajille. Hankkeen päätavoitteena oli muuttaa asenteita ja luoda yhteistyötä tyttöjen ympärileikkausperinnettä harjoittavien etnisten ryhmien ja heitä kohtaavien ammattilaisten parissa.

Rikosuhridirektiivin 25 artikla sisältää erityiset määräykset oikeusalalla toimivien koulutuksesta.

16 artikla. *Ennalta ehkäisevä puuttuminen ja hoito-ohjelmat.* Artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltioiden on toteutettava lainsäädäntö- ja muut toimet perheväkivallan tekijöille kohdistettujen tuki- ja opetusohjelmien tukemiseksi. Näiden ohjelmien tulisi perustua tutkimustietoon ja tehokkaaksi todetuille käytännöille. Artiklan 2 kohta edellyttää erityisesti seksuaalirikollisille kohdistettujen hoito-ohjelmien tukemista, joiden tarkoituksena on estää rikosten uusintaa. Artiklan 3 kohdan mukaan ohjelmat tulee toteuttaa antamalla etusija uhrin turvallisuudelle, uhrin tukemiselle ja uhrin ihmisoikeuksille.

Rikosseuraamuslaitos toteuttaa useita väkivaltaan ja seksuaalirikoksiin syyllistyneille tarkoitettuja ohjelmia. Riihimäen vankilassa toteutetaan STOP-ohjelmaa, joka on seksuaalirikollisille tarkoitettu ryhmämuotoinen ohjelma. Pilotointivaiheessa on myös seksuaalirikollisille kehitetty yksilötyöohjelma. Vakavaan väkivaltaan syyllistyneille on puolestaan 8 kuukautta kestävä OMA-ohjelma, johon osallistuu vuosittain noin 30 vankia. Erityisesti lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneille on toteutettu Helsingin yliopiston ja Espoon Lyömättömän Linjan kehittämää ryhmämuotoista ohjelmaa useassa eri vankilassa. Lisäksi on käytössä lähisuhdeväkivallan puheeksiotokoulutus MOVE!, jonka tarkoituksena on havahduttaa väkivaltaan syyllistyneitä ja ohjata heitä vankilan ulkopuolisiin auttamistahoihin.

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys, joka koskee seksuaalirikollisten lääkehoitoa ja psykososiaalista hoitoa valvotun koevapauden ehtona (HE 140/2012 vp.). Lääkehoidon tavoitteena on ehkäistä rikoksen uusimista.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos valmistelelee vuoden 2013 kevääseen mennessä yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi ohjaa väkivallantekijöitä katkaisuojelmiin. Toimintamalleissa huomioidaan yhteistyö uhria auttavien tahojen kanssa.

Vuodesta 1994 alkaen Ensi- ja turvakotien liiton ja sen jäsenyhdistysten yhteistyönä on toteutettu *Jussi-työtä*, joka on tarkoitettu miehille, jotka haluavat ehkäistä tai lopettaa väkivallan käytön lähisuhteissaan ja tarvitsevat apua kriisitilanteensa selvittämisessä. Jussi-työn tavoitteena on tukea miehiä löytämään väkivallattomia ongelmanratkaisukeinoja, sekä auttaa miehiä elämään turvallisesti itsensä ja läheistensä kanssa. Jussi-työtä on kehitetty kiinteästi turvakotien yhteydessä, ja se on lisännyt miesnäkökulman huomioon ottamista turvakodeissa. Vastaavasti Jussi-työhön on saatu turvakodeista näkökulmaa muiden perheenjäsenten tarpeista ja kokemuksista. Jussi-työtä toteutetaan tällä hetkellä kahdeksalla eri paikkakunnalla Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Vuonna 2012 Jussi-työ tavoitti 724 asiakasta.

Espossa toimii Lyömätön Linja –palvelu miehille, jotka ovat käyttäneet väkivaltaa perheessä tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perheessä tai muussa lähisuhteessa. Palvelu tarjoaa väkivallan katkaisuojelmaa, johon kuuluu yksilötapaamisia ja vertaistukiryhmätoimintaa. Maahanmuuttajamiehille on tarjolla vastaavanlainen, kulttuurisensitiivinen Miehen Linja –palvelu. Helsingissä toimii Miessakit ry:n ylläpitämä Lyömätön Linja. Apua on saatavissa myös kirkon perheneuvonnasta. Kirkon tarjoama palvelu ei edellytä evankelisluterilaisen kirkon jäsenyyttä.

Toistaiseksi ennaltaehkäisevän puuttumisen ohjelmat ja lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksiin syyllistyneiden hoito-ohjelmat ovat Suomessa olleet projektiluontoisia, pistemäisiä aloitteita. Pitkjänteistä, keskitettyä suunnittelua ei ole tehty eikä eri toimijoiden aloitteita ole varsinaisesti koordinoitu. Ohjelmat eivät myöskään ole kaikkialla maassa saavutettavia, vaan ne ovat keskittyneet lähinnä Etelä-Suomeen. Yleissopimuksen ratifioinnin myötä väkivallantekijöille suunnattua ennaltaehkäisevää työtä olisi lisättävä suunnitelmallisesti ja koordinoitusti. Määräyksen voimaansaattaminen ei sinänsä edellytä lainsäädäntömuutoksia.

17 artikla. *Yksityisen sektorin ja joukkoviestinten osallistuminen.* Artiklan 1 kohdan mukaisesti sopimusvaltioiden tulee kannustaa yksityistä sektoria, joukkoviestimiä sekä tieto- ja viestintäteknologiasektorin toimijoita osallistumaan toimintaperiaatteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon, tahojen itsenäisyys, sananvapaus ja lehdistönvapaus huomioon ottaen. Sopimusvaltioiden on myös kannustettava edellä mainittuja asettamaan suuntaviivoja ja itsesääntelyvaatimuksia, joilla lisätään kunnioitusta naisten arvoa kohtaan. Selitysmuistion mukaan yksityisiä tahoja tulee myös rohkaista kehittämään ohjeita työpaikoille.

Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltioiden tulee yhteistoiminnassa edellä mainittujen tahojen kanssa kehittää ja edistää lasten, vanhempien ja opettajien halventavan tai haitallisen informaation käsittelytaitoja.

Uusi kuvaohjelmalainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2012. Sen myötä Suomessa on Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus (MEKU), viranomaisen, jonka tehtäviin kuuluu mediakasvatuksen edistäminen. Uudessa kuvaohjelmalaissa (710/2011) säädetään kuvaohjelmien (mm. elokuva, televisio-ohjelma) tarjoamista koskevista rajoituksista lasten suojelemiseksi. MEKU hoitaa lakiin liittyviä viranomaistehtäviä. Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskuksesta annetun lain (711/2011) mukaan keskuksen tehtävänä on lisäksi mm. edistää mediakasvatusta, lasten mediataitoja ja lapsille turvallisen mediaympäristön kehittämistä yhteistyössä muiden viranomaisten ja toimialan yhteisöjen kanssa sekä tiedottaa lapsia ja mediaa koskevista asioista.

Kuvaohjelmalain 8 §:n mukaan kuvaohjelmien tarjoajat voivat laatia käytännesääntöjä hyvän kuvaohjelmien tarjoamisen tavan ja mediakasvatuksen edistämiseksi.

MEKU toimii myös kansallisena Safer Internet –keskuksena, jonka tarkoitus on edistää turvallista internetin käyttöä. Hankkeen keskeisiä kohderyhmiä ovat lapset ja nuoret, vanhemmat ja opettajat. Hanke koostuu kolmesta osasta: 1) Awareness, 2) Helpline ja 3) Hotline. Awareness-työn tavoitteena on kasvattaa lapsista ja nuorista vastuullisia internetin käyttäjiä. Helpline tarkoittaa tukipalvelua, johon lapset, nuoret ja vanhemmat voivat ottaa yhteyttä internetiin liittyvissä huolissaan. Helpline-toiminnasta vastaa Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Hotline tarkoittaa palvelua, johon voi ilmoittaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä esittävistä materiaaleista. Hotline-toiminnasta vastaa Pelastakaa Lapset ry.

Edellä on 14 artiklan yhteydessä käsitelty Journalistin ohjeita.

Työpaikoilla on kehitetty ohjeistuksia ja toimintaperiaatteita seksuaalisen ja sukupuoleen kohdistuvan häirinnän estämiseksi ja poistamiseksi. Tasa-arvolaki velvoittaa työnantajan ryhtymään toimenpiteisiin häirinnän poistamiseksi saatuaan siitä tiedon. Tasa-arvolaki velvoittaa työnantajan myös laatimaan tasa-arvosuunnitelman työpaikoilla, joissa työskentelee yli 30 henkilöä (6 a §).

Tasa-arvovaltuutettu suosittaa myös esimerkiksi oppilaitoksia laatimaan selkeän seksuaalista häirintää ja sukupuolen perusteella tapahtuvaa häirintää koskevan ohjeistuksen. Ohjeistuksesta tulee muun muassa ilmetä, mitä seksuaalinen ja sukupuolen perusteella tapahtuva häirintä on, mitä häirinnän kohteeksi joutunut voi tehdä, kenen puoleen hän voi kääntyä ja miten oppilaitoksen henkilökunnan tulisi tilanteessa toimia.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

IV luku. Suojelu ja tuki.

18 artikla. *Yleiset velvoitteet.* Artiklan 1 kohdassa velvoitetaan sopimusvaltiot toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet kaikkien uhrien suojelemiseksi väkivallanteoilta.

Artiklan 2 kohta velvoittaa sopimusvaltiot toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla mahdollistetaan tehokas yhteistyö kaikkien asianomaisten valtion viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja muiden asianomaisten järjestöjen ja yhteisöjen kesken, uhrien ja silminnäkijöiden, erityisesti silminnäkijöiksi joutuneiden lasten, suojelemiseksi ja ohjaamiseksi tukipalveluihin. Artiklassa oleva listaus eri tahoista ei ole tyhjentävä.

Artiklan 3 kohdassa on listattu tavoitteita ja kriteerejä, joihin edellä mainittujen toimien tulisi perustua. Näitä ovat käsitys sukupuoleen perustuvasta väkivallasta sekä uhrin ihmisoikeuksien ja turvallisuuden tukeminen, uhrin, tekijän ja lähipiirin sosiaalisten suhteiden huomioiminen, uudelleenuhriutumisen estäminen, naisten voimaantumisen tukeminen, useiden erilaisten tukipalvelujen tarjoaminen samassa tilassa sekä haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden, joilla tarkoitetaan samaa kuin 12 artiklassa, huomioiminen.

Artiklan 4 kohdassa korostetaan, ettei palvelun tarjoaminen saa olla liitoksissa uhrin halukkuuteen saattaa väkivallantekijää syytteeseen. Artiklan 5 kohdassa edellytetään kansainvälistä oikeudesta johtuvien konsulisuojelovelvoitteiden noudattamista.

19 artikla. *Tiedottaminen.* Artiklan mukaan sopimusvaltioiden on toteutettava tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet varmistaakseen, että uhrin saavat tietoa tukipalveluista ja oikeudellisista toimista ymmärtämällään kielellä. Selitysmuistion mukaan sopimusvaltioita velvoitetaan tarjoamaan edellä mainittuja palveluja niillä kielillä, joita maassa yleisimmin puhutaan ja jotka ovat saatavilla.

Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa antanut kuntien sosiaali- ja terveystoimen johdolle suositukset lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn paikallisen ja alueellisen strategian laatimiseen sekä toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen (*Tunnista, turvaa ja toimi; Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen*, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2008:9). Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja siitä aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi toteutettava tiedottaminen ja vaikuttaminen on kirjattu suosituksissa yhdeksi kunnan tehtäväksi.

Suosituksissa kehoitetaan kuntia tarjoamaan tietoa ja neuvontaa lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä siitä, mistä voi saada tukea ja apua. Tietoa tulee tarjota kuntien kotisivuilla, palveluoppaissa ja esitteissä. Toimintayksiköiden tulee antaa lisäksi tilannekohtaista ohjausta ja neuvontaa. Suosituksissa todetaan myös, että

maahanmuuttajien ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tulee saada tietoa omalla kielellään.

Kunnissa puhuttavien kielten määrä on nykyisin hyvin suuri. Suomessa puhutaan noin 150 tunnettua kieltä. Mahdollisuuksien mukaan erityisesti turvallisuuteen ja väkivallan uhrien auttamiseen liittyvissä tilanteissa pyritään antamaan tietoa maahanmuuttajan omalla kielellä tai kielellä, jota maahanmuuttaja olettavasti ymmärtää. Uusia tiedon välityksen keinoja tulisi myös pyrkiä kehittämään. Esimerkiksi tulkkauksessa tulisi hyödyntää kehitettyjä etätulkkauksen mahdollisuuksia, jolloin maan laajuisesti voitaisiin tarjota mahdollisimman laajaa tulkattavien kielten valikoimaa. Tietoyhteiskunnan keinoin voidaan tulkkausta tarjota myös kustannustehokkaammin.

Poliisin verkkosivuilla on tietoa väkivallan ehkäisystä, vähentämisestä sekä väkivaltarikoksen ilmoituksen tekemisestä ja esitutkinnasta. Sivuilta löytyvät linkit sähköisen rikosilmoituksen tekemiseen ja nettivinkin antamiseen poliisille. Lisäksi sivuilla on ohjeet vihjepuhelimesta ja tietoa lähestymiskiellosta ja sen hakemisesta. Lähestymiskieltoesite ja sen käännösversiot on toteutettu yhteistyössä oikeusministeriön kanssa. Lähestymiskieltoesite on käännetty ruotsiksi, englanniksi albaniksi, arabiaksi, kurdiksi, persiaksi, serbokroaatiksi ja somaliaksi.

Oikeusministeriön, sisäasiainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyössä on laadittu ohjeita rikoksen uhriksi joutuneille. Oikeusministeriö on muun muassa laatinut kirjallisen esitteen rikoksen uhriksi joutuneille. Esite sisältää kattavasti tietoa esimerkiksi tarjolla olevista tukipalveluista sekä rikosasian käsittelyvaiheista. Se on saatavilla muun muassa oikeusministeriön ja poliisin verkkosivuilta ja se on käännetty usealle eri kielelle. Esite on saatavissa myös viittomakielellä poliisin verkkosivuilla, missä on lisäksi oikeusopas väkivaltarikoksen uhrille sekä linkki rikosuhripäivystyksen sivuille sekä linkkilista muista tahoista, joihin väkivallan uhrin voi ottaa yhteyttä.

Poliisihallitus on 8 päivänä maaliskuuta 2012 antanut kaikille poliisiyksiköille ohjeistuksen esitutkintapöytäkirjan laadinnasta (2020/2012/1061, Liite: käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta) Ohjeistuksen mukaan asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan tehdään merkintä siitä, että asianomistajaa on informoitu auttavista tahoista kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on oma-aloitteisesti kerrottava asianomistajalle hänen oikeuksistaan ja siitä, mistä hän voi halutessaan hakea apua. Kuulusteltaville annetaan poliisin toimesta aina kuulustelun yhteydessä tiivistetty ohje, johon on kirjattu muun ohessa asianomistajan oikeudet, kuten oikeus käyttää avustajaa, sekä auttavia tahoja. Tutkija käy ohjeen kuulusteltavan kanssa läpi.

Poliisihallitus on antanut 15 päivänä kesäkuuta 2012 voimaan tulleen ohjeen ”Rikoksen kohteeksi joutuneen ohjaaminen palveluihin” (2020/2012/1916), jossa on ohjeistettu tiedon välittäminen rikoksen uhrille olemassa olevista viranomaisien ja järjestöjen tuki- ja avustamispalveluista sekä myös ohjeistettu ”informoitu auttavista tahoista” -merkinnän tekemiseen asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan. Päivitetystä ohjeesta

kiinnitetään huomiota siihen, että uhrille on annettava aina tietoa hänen käytettävissä olevista auttavista tahoista ja käytettävissä olevista tukipalveluista. Poliisi voi välittää rikoksen uhrin ja todistajan henkilötiedot tämän suostumuksella Rikosuhripäivystykselle tai muulle apua tarjoavalle taholle. Poliisiin tulee tarjota Rikosuhripäivystyksen palveluista tietoa uhrille mm. Rikosuhripäivystyksen valmistaman esitteen avulla. Rikosuhripäivystyksen yleisesite on saatavilla Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilla suomen ja ruotsin kielten lisäksi monilla muilla eri kielillä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut tiedotteen ”Väkivallasta ei saa vaieta”. Tiedotteessa on tietoa siitä, mitä lähisuhde- ja perheväkivalta on sekä mistä voi hakea apua väkivallan kierteen katkaisemiseen. Tiedotetta on jaettu erilaisissa tilaisuuksissa ja sitä voi tilata maksutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta.

Rikosuhridirektiivin 4 artikla sisältää määräyksen uhrin oikeudesta saada tietoja alkaen ensimmäisestä yhteydenotosta toimivaltaiseen viranomaiseen. Artikla sisältää luettelon niistä tiedoista, jotka uhrin on vähintään saatava. Nämä sisältävät muun muassa tiedot lääketieteellisen avun sekä psykologisen tuen saatavuudesta, oikeudellisen avun ja neuvonnan sekä korvausten saatavuudesta sekä viranomaisten toimintaa koskevan valituksen tekemisestä.

Vammaispalvelujen sähköiseen käsikirjaan on koottu keskeinen vammaispalveluja koskeva tieto yhteen paikkaan helposti käytettävässä muodossa. Se on avoin ja maksuton palvelu, jota ylläpitää ja kehittää Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjan toimitusneuvostona on toiminut sosiaali- ja terveysministeriön asettama ohjausryhmä. Sen sisällöt on koottu yhteistyössä vammaisalan asiantuntijoiden ja palvelun käyttäjien kanssa.

Vammaisille henkilöille suunnattavaan tiedottamiseen tulisi kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota. Arvioiden mukaan vammaiset naiset joutuvat 2-10 kertaa useammin väkivallan kohteeksi kuin vammattomat. Vammaisilla henkilöillä on tutkimusten mukaan selkeästi korkeampi riski joutua myös parisuhteessa puolisonsa väkivallan kohteeksi kuin vammattomilla. Vammaiset naiset ja lapset ovat erityisen haavoittuvia ja esimerkiksi hätätapauksissa heidän mahdollisuutensa hälytysten tekoon ja avun saantiin ovat usein muita kansalaisia heikommat tai niitä ei ole ollenkaan. Tämän vuoksi tietoa naisiin kohdistuvasta ja perheväkivallasta on tarjottava myös vammaisille saavutettavassa muodossa.

20 artikla. Yleiset tukipalvelut. Artiklan yleisillä tukipalveluilla tarkoitetaan julkisia hyvinvointipalveluja, jotka ovat kaikkien saatavilla. Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten on varmistettava, että uhrien saatavilla on palveluja, jotka helpottavat väkivallasta toipumista. Palvelujen on oltava väkivaltaa kokeneille helposti saatavilla.

Artiklan 2 kohta edellyttää varmistamaan, että uhreille tarjottavia palveluja varten on olemassa riittävät voimavarat ja että ammattihenkilöstö, erityisesti sosiaali- ja

terveydenhuollon ammattihenkilöstö, on koulutettu erilaisten naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteiden kohtaamista varten.

Suomen perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetään, että julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Kyseisessä lainkohdassa säädetty etuudet, riittävät sosiaalipalvelut, tulevat turvattavaksi pääsääntöisesti määrärahasidonnaisina oikeuksina. Kyse on kunnan yleisestä järjestämisvelvollisuudesta. Määrärahasidonnaisilla tai tarveharkintaisilla palveluilla tarkoitetaan palvelujoukkoa, joka voidaan toteuttaa talousarvion puitteissa. Kuntalain (365/1995) 65 §:n 5 momentin mukaan kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Yleinen järjestämisvelvollisuus velvoittaa kunnan järjestämään asukkailleen mainittuja palveluja ja varaamaan niihin riittävän määrärahan. Yleisenä periaatteena kuitenkin on, että palvelun tarve tulee näissäkin tilanteissa arvioida yksilöllisesti eikä palvelua voida evätä pelkästään määrärahan puutteeseen vedoten.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) mukaan kunnilla on päätösvalta sosiaalihuollon lainsäädännössä turvattujen palvelujen järjestämisestä. Kunnilla on niin ikään vastuu palvelujen saatavuudesta ja laadun turvaamisesta.

Subjektiivisella oikeudella tarkoitetaan yleensä etuutta, jonka jokainen säädetty edellytykset täyttävä on oikeutettu saamaan. Viranomaisen ei siten voi itsenäisesti päättää veloitteen toteuttamisesta, sisällöstä tai alasta. Subjektiivinen oikeus on periaatteessa suojattu taloudellisista suhdanteista johtuvilta tulkintojen heilahduksilta. Kyse on kunnan erityisestä järjestämisvelvollisuudesta.

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 13 §:n nojalla kunnan tulee sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä huolehtia muun muassa sosiaalipalvelujen järjestämisestä, sosiaaliavustusten suorittamisesta ja sosiaalisen luoton myöntämisestä asukkailleen, toimeentulotuen antamisesta kunnassa oleskelevälle henkilölle sekä ohjauksen, neuvonnan ja tiedotustoiminnan järjestämisestä sosiaalihuoltoon ja muuhun sosiaaliturvaan.

Osa sosiaalihuoltoon kuuluvista palveluista on määritelty sosiaalihuoltolaissa (17 §:n 1 momentti) ja tulee turvatuksi kunnan yleisenä järjestämisvelvollisuutena, osasta sosiaalipalveluja on annettu omat väestö- tai asiakasryhmäkohtaiset erityislakinsa (17 §:n 2 momentti). Erityislait määrittävät sosiaalihuollon sisältöä oman erityisalueensa osalta huomattavasti yleislakina toimivaa sosiaalihuoltolakia laajemmin ja yksityiskohtaisemmin, ja niihin sisältyy usein erityinen järjestämisvelvollisuus kunnalle. Lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien tarpeisiin voidaan vastata sekä sosiaalihuoltolaissa että erityislaeissa säädetyn toimin silloin, kun henkilön tarpeet vastaavat kulloinkin kyseessä olevan lain soveltamisen edellytyksiä. Sosiaalihuoltolain nojalla lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien tarpeisiin vastaamiseksi voidaan järjestää esimerkiksi sosiaalityötä, henkilön kotiin annettavia palveluja ja asumispalveluja.

Sosiaalityöstä säädetään sosiaalihuoltolain 18 §:ssä. Kyseisen lainkohdan mukaan sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta. Tarkoituksena on edistää henkilön mahdollisuuksia selvittää ongelmiaan aktiivisesti riittävän varhaisessa vaiheessa. Sosiaalihuoltoasetuksen (607/1983) 7 §:ssä määritellään sosiaalityön toteuttamistavoiksi yksilö-, perhe- ja yhdyskuntatyö sekä hallinnollinen sosiaalityö ja muut tarpeelliset menetelmät.

Sosiaalihuoltolain mukaisten kotipalvelujen saanti on kytketty kyseisen lain 21 §:n mukaan alentuneeseen toimintakykyyn, perhetilanteeseen, rasittuneisuuteen, sairauteen, synnytykseen, vammaan tai muuhun vastaavanlaiseen perusteeseen. Kotipalveluilla tarkoitetaan asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen sekä muuhun tavanomaiseen ja totunnaiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista (20 §). Kotipalveluna järjestetään sosiaalihuoltoasetuksen 9 §:n nojalla kodinhoitajan tai kotiavustajan antamaa kodissa tapahtuvaa yksilön ja perheen työapua, henkilökohtaista huolenpitoa ja tukemista sekä tukipalveluja, kuten ateria-, vaatehuolto-, kylvetys-, siivous-, kuljetus-, ja saattajapalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja.

Asumispalveluja palvelu- ja tukiasunnoissa annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä (sosiaalihuoltolaki 22 § ja 23 §). Sosiaalihuoltoasetuksen 10 §:n mukaan sosiaalityöllä ja muilla sosiaalipalveluilla tuetaan palvelu- ja tukiasunnoissa asumispalveluja saavan henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen.

Sosiaalihuoltolakiin ei sisälly erillistä kuntoutuksen määritelmää, vaan kuntoutus on osa sosiaalihuollon lainsäädännössä turvattuja muita palveluja. Jos sosiaalihuollon asiakas tarvitsee kuntoutusta, jota ei ole säädetty sosiaalihuollon tehtäväksi tai jota ei ole tarkoituksenmukaista järjestää sosiaalipalveluna, sosiaalihuollon tehtävänä on sosiaalihuoltolain 17 §:n 3 momentin mukaan huolehtia siitä, että asiakkaalle annetaan tietoja muista kuntoutusmahdollisuuksista ja että hänet ohjataan tarpeen mukaan terveydenhuolto-, työ- ja elinkeino- tai opetusviranomaisen taikka Kansaneläkelaitoksen tai muun palvelujen järjestäjän tarjoamien palvelujen piiriin yhteistyössä niitä järjestävien tahojen kanssa.

Sosiaalihuollon erityislakien, kuten päihdehuoltolain (41/1986), mielenterveyslain (1116/1990), vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987), kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) tai lastensuojelulain (417/2007) nojalla tarpeisiin voidaan vastata silloin, kun henkilö täyttää lakien soveltamisen edellytykset. Toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädetään sosiaalihuoltoon kuuluvasta viimesijaisesta taloudellisesta tuesta, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Jokaisella on oikeus saada

toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.

Sosiaalipäivystys pohjautuu perustuslain 19 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännös edellyttää, että kunnilla on valmius vastata kiireellisen avun tarpeeseen. Sosiaalihuoltolain 40 a §:n mukaan kiireellisissä tapauksissa sosiaalipalvelujen tarve on arvioitava viipymättä.

Sosiaalihuollon lainsäädäntöä ollaan parhaillaan uudistamassa. Uudistamistyöryhmän loppuraportin (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21) mukaan lainsäädännön uudistamisen tavoitteena on muun muassa vahvistaa sosiaalihuollon yleislain asemaa ja edistää sosiaalihuollon yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta. Tavoitteena on, että ensisijaisesti sosiaalihuoltolain nojalla pystyttäisiin vastaamaan erilaisiin sosiaalihuollon ja tuen tarpeisiin, kuten lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvan tuen tarpeeseen. Mikäli yleislain nojalla ei voida järjestää asiakkaan tuen tarpeeseen soveltuvia, riittäviä tai asiakkaan edun mukaisia palveluita, palvelut tulee järjestää erityislain nojalla.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 15 §:n mukaan kunnan on järjestettävä alueensa raskaana olevien naisten, lasta odottavien perheiden sekä alle oppivelvollisuusikäisten lasten ja heidän perheidensä neuvolapalvelut ja mainitun lain 16 §:n mukaan kouluterveydenhuolto. Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annettu valtioneuvoston asetus (338/2011) tarkentaa neuvolapalvelujen sisältöä. Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat universaaleja matalan kynnyksen peruspalveluja, jotka tavoittavat lähes kaikki lasta odottavat perheet ja lapsiperheet Suomessa. Vastaavasti kouluterveydenhuollon palvelut tavoittavat kaikki peruskoulua käyvät lapset ja yhä enenevästi heidän vanhempansa. Edellä mainitun asetuksen 7 §:n mukaisessa, neuvoloiden ja kouluterveydenhuollon järjestämissä laajoissa terveystarkastuksissa keskustellaan molempien vanhempien kanssa perheen elämäntilanteesta, vanhemmuudesta sekä vanhempien voinnista ja jaksamisesta. Väkivallasta kysyminen kuuluu laajojen terveystarkastusten sisältöön (ks. myös *Laaja terveystarkastus, Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan ja kouluterveydenhuoltoon*; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, opas 22). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa lastenneuvolaoppaassa (*Lastenneuvola lapsiperheiden tukena, opas työntekijöille*; Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:14) on suositus parisuhdeväkivallan seulonnan systemaattisesta käyttämisestä kaikissa äitiys- ja lastenneuvoloissa. Suositus on, että kaikilta raskaana olevilta naisilta kysytään parisuhdeväkivallasta. Lastenneuvolassa asiasta kysytään kaikilta naisilta viimeistään lapsen puolivuotistarkastuksen yhteydessä ja tämän jälkeen tasavuositarkastuksissa. Työvälineenä parisuhdeväkivallan seulonnassa suositellaan käytettävän seulontalomaketta, jossa huomioidaan fyysisen väkivallan ohella myös henkinen

väkivalta ja lapseen kohdistuva väkivalta. Eri viranomaisten ja muiden auttajatahojen yhteiset menettelytapaohjeet on sovittava paikallisesti.

Sosiaalihuoltolain 53 §:ssä säädetään henkilöstön täydennyskoulutuksesta. Säännöksen mukaan kunnan tulee huolehtia siitä, että sosiaalihuollon henkilöstö peruskoulutuksen pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen osallistuu riittävästi sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa asetuksella tarvittaessa tarkemmat säännökset täydennyskoulutuksen sisällöstä, laadusta, määrästä, järjestämisestä, seurannasta ja arvioinnista.

Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa antanut kuntien sosiaali- ja terveystoimen johdolle suositukset lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn paikallisen ja alueellisen strategian laatimiseen sekä toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen (*Tunnista, turvaa ja toimi; Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen*; Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9). Tavoitteena on, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö sekä peruspalveluissa että erityispalveluissa tuntee lähisuhde- ja perheväkivallan erityispiirteet ja on omaksunut työkäytännöt, joilla tunnistetaan väkivallan merkit, osataan ottaa asia puheeksi ja rohkaistaan asiakasta tai potilasta hakemaan hoitoa ja apua. Suosituksiin on kirjattu myös tarvittavat palvelut uhrien auttamiseksi sekä peruspalveluiden että erityispalveluiden osalta. Palvelut koskevat ennaltaehkäisyä, akuuttia apua sekä pitkäkestoista tukea ja terapiaa.

Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste). Ohjelma perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain 5 §:ään. Ohjelmassa määritellään alan uudistustyön tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Ohjelmassa määritellään lisäksi tavoitteiden saavuttamista tukevat keskeiset lainsäädäntöhankkeet, ohjelmat, suositukset ja valvonnan painopisteet. Lähisuhde- ja perheväkivallan vähentäminen on yksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa 2012–2015 määritellyistä tavoitteista. Tavoite pyritään saavuttamaan lisäämällä osaamista väkivallan ehkäisemiseksi. Osaamista lisätään ottamalla käyttöön lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön toimintamalli, jossa huomioidaan sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton antamat, edellä mainitut suositukset. Tavoite on, että väkivallan puheeksi ottamisesta tulisi osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluprosessia. Erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluissa sovelletaan yhdistetyn työn mallia, jossa lähisuhdeväkivalta otetaan puheeksi ja siihen puututaan päihde- ja mielenterveysongelman hoitamisen yhteydessä.

Rikosuhridirektiivin 8 artiklassa velvoitetaan jäsenvaltiot takaamaan uhreille tarpeiden mukaan mahdollisuus käyttää maksutta luottamuksellisia uhrin etuja edistäviä tukipalveluja rikosprosessin kaikissa vaiheissa. Myös perheenjäsenille on tietyn edellytyksin taattava oikeus tukipalveluihin.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä muutoksia lainsäädäntöön. Artiklan soveltamisalalla on kuitenkin edellä selostetuin tavoin vireillä laajojakin uudistushankkeita, joiden tavoitteena on parantaa artiklan edellyttämien yleisten tukipalvelujen saantia.

21 artikla. *Avustaminen yksilövalituksissa ja ryhmävalituksissa.* Artiklan mukaan osapuolten on varmistettava, että uhrit saavat tietoa sovellettavista alueellisista ja kansainvälisistä yksilövalitus- ja ryhmävalitusjärjestelmistä ja edistettävä myös neuvonnan ja mahdollisen avun saatavuutta tällaisissa valituksissa. Tällaisilla valituksilla tarkoitetaan muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen, Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komiteaan tai YK:n ihmisoikeuskomiteaan tai kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista käsittelevään komiteaan tehtäviä valituksia.

Ulkoasianministeriö antaa yleistä neuvontaa koskien kansainvälisille YK:n ja Euroopan neuvoston lainkäyttö- ja tutkintaelimille tehtäviä valituksia ja kanteluita. Tietoa valituksen tekemisestä saa myös ulkoasianministeriön internet-sivuilta.

Maksuttomasta oikeusavusta ja sen edellytyksistä säädetään oikeusapulaissa (257/2002). Oikeusapulain 1 § mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin kyseisessä laissa säädetään.

Myös asianajajaliitto tarjoaa maksutonta oikeusapua noin kymmenellä paikkakunnalla.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tehtävää valitusta varten on myös mahdollista saada maksutonta oikeusapua tuomioistuimen oman oikeusapujärjestelmän kautta. Tietoa tästä on saatavissa ulkoasiainministeriöstä sekä tuomioistuimen internet-sivuilta.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä muutoksia lainsäädäntöön.

22 artikla. *Erityistukipalvelut.* Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolia toteuttamaan tarvittavat toimet tarjotakseen ja järjestääkseen yleissopimuksen alaan kuuluvan väkivallan uhreille erityistukipalveluja, jotka ovat maantieteellisesti asianmukaisesti jakautuvia. Erityistukipalvelut voisivat käsittää muun muassa turvakodit ja turvallisen majoituksen, välittömän sairaanhoidon, psykologisen hoidon, traumanhoidon sekä oikeudellisen neuvonnan.

Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolien on tarjottava tai järjestettävä palveluja kaikille väkivallan naisuhreille sekä heidän lapsilleen.

Terveystieteiden lain 27 §:n mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen mielenterveystyö, jonka tarkoituksena on yksilön ja yhteisön mielenterveyttä suojaavien tekijöiden

vahvistaminen sekä mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen. Laissa tarkoitettuun mielenterveystyöhön kuuluu terveydenhuollon palveluihin sisältyvä mielenterveyttä suojaaviin ja sitä vaarantaviin tekijöihin liittyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki, yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittaminen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa sekä mielenterveyspalvelut, joilla tarkoitetaan mielenterveyden häiriöiden tutkimusta, hoitoa ja lääkinnällistä kuntoutusta.

Terveydenhuollossa tehtävä mielenterveystyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden kunnassa tehtävän sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Mielenterveystyöstä säädetään lisäksi mielenterveyslaissa.

Psyykkisesti järkyttävien tilanteiden jälkeisten psyykkisten oireiden ja mielenterveyden häiriöiden hoito järjestetään osana kunnan mielenterveystyötä sekä peruspalveluissa että psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Hoitoon kuuluu psyykinen ensiapu, seuranta ja tarpeen mukaan psykoterapeuttinen hoito. Perheväkivaltatilanteissa apu voi alkaa sosiaalipäivystyksen, terveyskeskuksen tai somaattisen tai psykiatrisen erikoissairaanhoidon kautta riippuen siitä, minkä palvelun piiriin henkilö ensimmäiseksi ohjautuu.

20 artiklan yhteydessä mainituissa sosiaali- ja terveysministeriön yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa antamissa lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyä koskevista suosituksissa kehoitetaan tarpeeksi laajan väestöpohjan kuntia ja kuntayhtymiä huolehtimaan väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneiden palvelujen saatavuudesta. Erityisosaaminen on tarkoituksenmukaista koota siten, että väkivallan uhri ja tekijä voivat päästä suoraan väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneeseen palveluun, joihin muut toimijat voivat suoraan ilman ajanvarausta ohjata väkivallan uhrin ja tekijän. Palvelussa on kokonaisvaltaisesti arvioitava väkivallan uhrin ja tekijän turvallisuus, avun ja tuen tarve sekä koordinoida hänen tarvitsemansa palvelut siten, että se helpottaa avun vastaanottamista ja varmistaa palveluketjun toimivuuden.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on keväällä 2012 käynnistänyt vuoden kestävä hankkeen, jonka tavoitteena käynnistää erityisosaamisen keskittäminen ja erityispalveluiden kehittäminen edellä mainitun suosituksen edellyttämällä tavalla. Erityispalvelun järjestämisen tavoitteena on kartoittaa asiakkaan kokonaistilanne ja tuen tarve, tehdä välittömät turvaamistoimenpiteet yhteistyössä eri viranomaisten kanssa, auttaa asiakasta löytämään riittävän pitkäkestoinen tuki omaan tilanteeseensa sekä mahdollistaa tiiviin yhteistyön tekeminen moniammatillisessa viranomaisverkostossa.

Edellä 20 artiklassa on selostettu rikosuhridirektiivin määräyksiä uhreille tarjottavista tukipalveluista.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä muutoksia lainsäädäntöön. Palvelujen ja käytänteiden kehittämistä jatketaan muun muassa osana laajempaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta.

23 artikla. Turvakodit. Artiklassa todetaan, että osapuolet perustavat lainsäädäntö- tai muin toimin riittävän määrän helposti saavutettavia turvakoteja. Yleissopimuksen selitysmuistiossa määritellään tarkemmin, minkälaisia palveluja turvakotien yhteydessä tulisi olla tarjolla. Sen mukaan turvakodit tarjoavat välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Tilapäismajoitus tai muut yleiset majoituspaikat eivät riitä, sillä ne eivät tarjoa tarvittavaa psykososiaalista tukea. Turvakotipalvelun tavoitteena on uhrin turvallisuuden takaaminen, väkivaltakierteen katkaiseminen ja sen aiheuttamien kriisien ja muiden ongelmien hoitaminen. On myös huomattava, että turvakotiin tulee usein väkivaltaa kokeneen aikuisen mukana lapsia. Näin ollen lapset ovat myös turvakotipalveluiden asiakkaita.

Määrän osalta selitysmuistiossa viitataan Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen työryhmän loppuraporttiin (EG-TFV (2008)6), jossa suositellaan yhtä turvakotipaikkaa 10 000 henkilöä kohden. Selitysmuistiossa kuitenkin huomautetaan, että turvakotien määrän on vastattava todellista tarvetta.

Suomessa ei ole turvakoteja koskevaa lainsäädäntöä. Turvakodit ovat Suomessa kuntien tai järjestöjen ylläpitämiä. Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluvat jäsenyhdistykset ylläpitävät yhteensä 12 turvakotia. Kaupunkien tai kuntien ylläpitämiä turvakoteja on 5 ja muiden yhdistysten ylläpitämiä turvakoteja on 2 (Monika-Naiset liitto ry ja Folkhälsan). Turvakodeista vain kolme on sellaisia, joiden taustayhdistys on keskittynyt vain lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien auttamiseen ja turvakotitoimintaan. Näitä ovat Pääkaupunkiseudun turvakoti Helsingissä, Vantaan turvakoti sekä Monika-Naiset liitto ry:n ylläpitämä turvakoti Mona, jolla on toimipisteet pääkaupunkiseudulla ja Kajaanissa. Turvakotien määrä on ollut viime vuosina laskussa, ja esimerkiksi lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien auttamiseen keskittynyt Espoon turvakoti on lakkautettu vuonna 2012. Suomessa ei myöskään ole yhtään täysin esteetöntä turvakotia eikä yhtään salaista turvakotia.

Turvakoteihin annetaan usein maksusitoumus lastensuojelun määrärahoista äidille tai isälle lapsineen. Ongelmana on, että turvakotipalveluja tulisi olla tarjolla myös henkilöille, joilla ei ole lapsia. Asiakkaiden asuminen turvakodissa riippuu myös kunnan antaman maksusitoumuksen pituudesta. Lyhimmillään maksusitoumus voi olla vain muutamaksi päiväksi, jolloin asiakkaan tai perheen tilannetta ei ole vielä pystytty selvittämään ja laatimaan jatkosuunnitelmia. Järjestelmä on hyvin haavoittuva, koska asiakasmäärän vaihtelu vaikeuttaa perustoiminnan ylläpitämistä. Perheväkivallan määrä ei ole vähentynyt, vaan vaihtelu on riippuvainen kunnan toimintaan ohjaamista määrärahoista.

Väkivallan uhrit ovat hyvin eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, missä päin Suomea he asuvat, mikä on kotikunnan taloudellinen tilanne, miten hyvin kunnat ovat tiedostaneet väkivallan uhrin erityispalveluiden tarpeen tai onko uhri perheellinen vai ei.

Sosiaali- ja terveysministeriö tilasi turvakotitilannetta koskevan selvityksen Diakoniammattikorkeakoululta vuonna 2009. Selvitystyön ohjausryhmään kuului asiantuntijoita, jotka ovat perehtyneet monipuolisesti turvakotijärjestelmään ja turvakotipalveluiden arkeen. Vuonna 2010 valmistuneessa selvityksessä (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1) todetaan, että Suomi ei täytä palvelutarjonnassa edellä mainittua Euroopan neuvoston suositusta. Vuonna 2007 Suomessa arvioitiin olevan 125 turvakotien perhepaikkaa, eli 0,24 paikkaa 10 000 asukasta kohti. Euroopan neuvoston suosituksen mukaisesti laskettuna Suomessa tulisi olla noin 500 perhepaikkaa.

Turvakodit ovat Suomessa myös keskittyneet Etelä- ja Länsi-Suomeen. Itä- ja Pohjois-Suomessa on yhteensä vain viisi turvakotia: Joensuussa, Kuopiossa, Raahessa, Oulussa ja Rovaniemellä. Ahvenanmaalla on yksi turvakoti, joka sijaitsee Maarianhaminassa.

Selvityksessä ehdotetaan, että turvakotipalvelut määriteltäisiin lainsäädännöllä ja niiden perusrahoitus järjestettäisiin julkisen vallan vastuulle. Turvakotipalveluja tulisi tarjota alueellisesti kattavasti ja myös salainen turvakoti olisi perustettava. Turvakotien toimiluvat ja valvonta tulisi yhdenmukaistaa ja turvakotipalveluille tulisi laatia yhtenäiset valtakunnalliset laatukriteerit. Lisäksi selvityksessä ehdotetaan, että lapset huomioitaisiin erillisenä asiakasryhmänä, turvakotien tilastointijärjestelmää kehitettäisiin, tukihenkilötoiminta ja vertaisryhmät otettaisiin turvakotien toimintamuodoiksi ja nimetön asiointi mahdollistettaisiin turvakodeissa.

Turvakodeilla ei ole yhtenäisiä normituksia, joiden perusteella turvakotien toimiluvat tulisi myöntää. Turvakodeilta puuttuvat myös valtakunnalliset laatusuositukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa valmistellaan kansallisia turvakotitoiminnan laatusuosituksia. Suositukset valmistuvat kesällä 2013.

Myös muihin selvityksessä ehdotettuihin toimenpiteisiin tulisi kiinnittää huomiota yleissopimuksen ratifioinnin myötä. Erityisesti turvakodeista lailla säätäminen saattaisi olla tarkoituksenmukaista turvakotien toiminnan ja niiden riittävän määrän ja saavutettavuuden takaamiseksi.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa lähisuhde- ja perheväkivalta on kirjattu erillisenä tuen tarpeen syynä, ja kuntien on vastattava tuen tarpeeseen (Sosiaali- ja terveysministeriön raporteja ja muistioita 2012:21). Lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen liittyvää erityissääntelyä ei ole voimassa olevassa sosiaalihuollon lainsäädännössä, vaan tarvetta on lähestytty yleislainsäädännön tai erityiskysymyksiin tarkoitettuna, kuten päihde-, mielenterveys- ja lastensuojelusääntelyn kautta. Tavoitteena on, että ensisijaisesti sosiaalihuoltolain nojalla pystyttäisiin vastaamaan erilaisiin sosiaalihuollon ja tuen tarpeisiin, kuten lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvan tuen tarpeeseen. Mikäli yleislain nojalla ei voida järjestää asiakkaan tuen tarpeeseen soveltuvia, riittäviä tai asiakkaan edun mukaisia palveluita, palvelut tulee järjestää erityislain nojalla. Erityislainsäädäntöä

uudistettaessa uutta sääntelyä edellyttäisi lähisuhde- ja perheväkivaltaa kokeneiden henkilöiden erityispalvelujen, kuten turvakotien turvaaminen.

Turvakotipalvelujen lisääminen alueellisen tasa-arvon edistämiseksi sisältyy hallitusohjelmaan. Turvakotipaikkojen lisääminen ja alueellisen jakaantumisen parantaminen on kirjattu valtioneuvoston periaatepäätökseen vuosille 2012–2015 tehtävästä hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on kiinnitetty huomiota erityisesti erityisen haavoittuvien ryhmien palvelujen maantieteelliseen jakaantumiseen.

Suomen tavoitteena on kehittää turvakotijärjestelmä Euroopan neuvoston suositusten edellyttämälle tasolle asteittain vuoden 2017 loppuun mennessä. Järjestelmän kehittäminen käynnistetään valtakunnallisen kehittämisohjelman avulla.

24 artikla. *Auttavat puhelimet.* Artikla edellyttää ottamaan käyttöön valtakunnallisia, maksuttomia ja ympärivuorokautisia auttavia puhelimia, joihin voisi soittaa nimettömänä tai luottamuksellisesti ja joissa neuvottaisiin kaikissa tämän yleissopimuksen alaan kuuluviin väkivallan muotoihin liittyvissä asioissa. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan auttavat puhelimet ovat yksi tärkeimmistä keinoista auttaa ja tukea uhreja.

Suomessa toimii tällä hetkellä muutamia järjestöjen ylläpitämiä auttavia puhelimia, jotka ovat keskittyneet lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden tukemiseen. Näitä ovat soittajia maksuttomasti palvelevat Naisten Linja (20 tuntia viikossa) ja rauskauskeskus Tukinainen auttava puhelin (42 tuntia viikossa). Turvakodeilla on omat paikalliset, ympärivuorokautiset päivystysnumeronsa. Myös Monika-naiset liitto ry tarjoaa väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaishille ympärivuorokautisen, valtakunnallisen päivystyksen lankapuhelinnumerossa. Näihin soittaminen ei kuitenkaan ole maksutonta. Rikosuhripäivystyksen auttava puhelin toimii maksullisessa puhelinnumerossa 28 tuntia viikossa auttaen kaikkia rikoksen uhreja.

Kunnilla on omia sosiaalipäivystys- ja kriisipuhelimia, jotka vastaavat kiireelliseen sosiaalisen avun tarpeeseen kaikkina vuorokauden aikoina ja viikonpäivinä. Sosiaalipäivystyksen asiakkaita ovat kaikki kiireellisesti hoivaa, turvaa ja apua tarvitsevat henkilöt. Sosiaalipäivystykseen ei asiakas kuitenkaan yleensä voi soittaa suoraan, vaan sinne otetaan yhteyttä yleisen hätänumeron 112 kautta. Yleinen hätänumero on ainoa valtakunnallisesti, maksuttomasti ja ympärivuorokautisesti toimiva puhelinnumero. Sitä ei kuitenkaan voida pitää artiklan tarkoittamana puhelinpalveluna eikä sitä ole tarkoitettu sellaiseksi.

Suomessa ei näin ollen ole maksutonta, yhdessä numerossa ympäri vuorokauden valtakunnallisesti päivystävää puhelinta, johon väkivaltaa kokenut voisi soittaa luottamuksellisesti tai nimettömänä ja jossa häntä neuvottaisiin kaikissa tämän yleissopimuksen alaan kuuluviin väkivallan muotoihin liittyvissä asioissa.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa korostetaan erityisesti maksuttomuuden vaatimusta. Sen mukaan pienikin puhelumaksu saattaa olla uhrille ylivoimainen este yhteydenottoon. Maksulliset puhelut saattavat myös vaarantaa uhrin turvallisuuden, jos väkivallantekijä saa esimerkiksi puhelinlaskun avulla tietää uhrin hakevan apua. Selitysmuistio korostaa myös sitä, että kynnys hakea apua ja kertoa intiimeistä ja henkilökohtaisista asioista on monille uhreille korkea. Sen vuoksi puhelimeen on voitava soittaa nimettömänä tai luottamuksellisesti.

Ruotsissa tällainen puhelin, *Kvinnofridslinjen*, avattiin valtion rahoittamana joulukuussa 2007. Puhelimeen tulee noin 100 puhelua päivässä, ja palvelu on koettu tarpeelliseksi. Englannissa vastaava puhelin, *National Domestic Violence Freephone Helpline*, toimii kahden eri järjestön, Women's Aidin ja Refugenin, ylläpitämänä. Molemmissa maissa yleinen rikoksen uhreille järjestetty neuvontapalvelu on järjestetty suppeammilla aukioloajoilla. Englannissa palvelu (Victim Support) toimii joka päivä klo 9 – 19, tosin viikonloppuisin ja juhlapyhinä hieman lyhyemmällä aukioloajoilla. Ruotsissa *Brottsofferjouren* on avoinna toimistoaikoina.

Auttava puhelin olisi matalan kynnyksen palvelu, joka tarjoaisi maksuttomasti ja nimettömästi kertaluonteista kriisi- ja keskusteluapua, neuvontaa ja palveluohjausta. Suomessa olisi ajateltavissa useita erilaisia vaihtoehtoja artikkelin tarkoittaman maksuttoman, ympärivuorokautisen puhelinpalvelun perustamiseksi. Nykyisin tarjolla olevia järjestöjen ylläpitämiä palvelunumeroita voitaisiin esimerkiksi yhteensovittaa ja täydentää niin, että ne yhdessä toimisivat kaikkina päivinä kaikkiin vuorokauden aikoihin. Tiettyyn numeroon soitetut puhelut ohjautuisivat aina kulloinkin päivystysvuorossa olevaan numeroon. Toinen vaihtoehto olisi muuttaa joku nyt toimivista ympärivuorokautisista puhelinpalveluista maksuttomaksi, yhden numeron alla toimivaksi palvelevaksi puhelimeksi. Tällaisia puhelimia ovat esimerkiksi turvakotien palvelunumerot. Myös kuntien sosiaalipäivystykset toimivat ympäri vuorokauden, mutta niihin soittavat monet muutkin asiakkaat kuin naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan uhrit, minkä vuoksi maksuttomuuden kustannukset todennäköisesti nousisivat korkeiksi. Ympärivuorokautinen, maksuton puhelinlinja voitaisiin järjestää myös rikosuhripäivystyksen valtakunnallisen numeron kautta. Palvelun kehittämisessä on tärkeää turvata riittävä tieto esimerkiksi eri alueiden palveluista jotta soittajia voidaan auttaa eteenpäin.

Kokonaan uuden puhelinpalvelun perustaminen maksaisi Stop Domestic Violence against Women –kampanjan yhteydessä vuonna 2008 tehdyn laskelman mukaan noin 840 000 euroa. Laskelmaa on selostettu tarkemmin yleisperustelujen ”taloudelliset vaikutukset” –kohdassa.

Laskelman tehnyt ohjausryhmä ehdotti myös, että puhelimen yhteyteen voitaisiin avata myös oma internet -sivusto, joka toimisi erityisesti tiedottamisen väylänä, mutta myös sen kautta voisi ottaa yhteyttä (kysymys-vastaus –palvelu). Tätä palvelua suunniteltaessa huomioitaisiin jo olemassa olevat internet-palvelut (mm. nettiturvakoti). Nettisivuille tuotettaisiin tietoa eri kielillä (mukaan lukien selkokieli) ja huomioitaisiin

myös näkövammaisten tarpeet. Nettipalvelu on erityisen tarpeellinen myös ajatellen väkivaltaa kokeneiden kuulovammaisten tarpeita.

Auttava puhelin olisi valtakunnallinen toimija, jolloin olisi luontevaa, että sen yhteydessä ylläpidettäisiin säännöllisesti päivitettävää palvelutietokantaa, jossa olisi tiedot eri puolella Suomea tarjolla olevasta avusta.

Yleissopimuksen ratifiointi velvoittaa osapuolet ryhtymään artiklan tarkoittaman ympärivuorokautisen auttavan puhelimen perustamiseen. Puhelinpalvelua perustettaessa on myös huolehdittava sen saatavuudesta kaikille, mukaan lukien vammaiset henkilöt ja maahanmuuttajat. Palvelu voi olla kansalaisjärjestön tuottama, mutta valtion on kuitenkin yleissopimuksen osapuolena kannettava viimesijainen vastuu palvelun asianmukaisuudesta ja jatkuvuudesta. Palvelun koordinoinnin olisi myös oltava selkeästi jonkin ministeriön tai viranomaisen vastuulla.

25 artikla. *Seksuaalisen väkivallan uhrien tukeminen.* Artikla edellyttää sopimusvaltioiden perustavan tukikeskuksia, jotka voivat tarjota raiskauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhreille esimerkiksi lääketieteellistä tai oikeuslääketieteellistä tutkimusta, tukea ja neuvontaa. Sopimusvaltiot voivat perustaa erilliset tai yhteiset keskuksia, mutta keskuksia tulee olla riittävä määrä ja niiden tulee olla helposti saavutettavia. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen työryhmän loppuraportissa (EG-TFV (2008)6) suositellaan yhtä tällaista keskusta 200 000 henkilöä kohti.

Suomessa ei tällä hetkellä ole seksuaalisen väkivallan uhrille eriytettyjä sosiaali- tai terveyspalveluita. Lisäksi vain harvalla paikkakunnalla seksuaalisen väkivallan uhrille pystytään tarjoamaan yhtenäinen hoitoketju. Uhriksi joutunut voi saada lääketieteellistä apua terveyskeskuksista, joista uhri voidaan myös ohjata jatkotutkimuksiin, kuten näytteiden ottoon. Yleissopimuksen selitysmuistiossa kuitenkin korostetaan, että artiklan tarkoituksena on turvata uhrin tarvitsema erityistuki, kuten oikeuslääketieteellinen tutkimus, traumatuki, psykologinen neuvonta ja terapia sekä turvata ammattihenkilöstön erityisosaaminen sekä se, että uhri voi saada tarvitsemansa avun yhdestä paikasta tai että hänet voidaan sieltä välittömästi ohjata asianmukaisiin erityispalveluihin. Näin ollen palveluita voitaisiin kehittää edelleen niin, että uhreille voidaan tarjota seksuaaliseen väkivaltaan ja raiskauksiin liittyvää erityisosaamista sekä koordinoituja palveluja. Artiklan edellyttämiä palveluita ei myöskään ole väestöpohjaan nähden riittävästi.

Raiskauskriisikeskus Tukinainen on ainoa Suomessa toimiva taho, joka tarjoaa kohdennettua apua ja neuvontaa nimenomaan raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan uhreille. Se ei kuitenkaan palvele akuutin hoidon osalta seksuaalisen väkivallan uhria. Tukinaisella on toimipisteet Helsingissä ja Jyväskylässä. Nuorille, seksuaalista väkivaltaa kokeneille suunnattuja palveluja tarjoavat osana muuta toimintaa Tyttöjen talo® muutamalla paikkakunnalla ja Väestöliitto. Tyttöjen talon® toimintaan sisältyvät matalan kynnyksen seksuaalneuvontavastaanotto, ryhmätoimintaa ja yksilötapaamiset

seksuaalista väkivaltaa kohdanneille. Väestöliiton Nuorten seksuaaliterveyden osaamiskeskus tarjoaa maksutonta keskusteluapua Helsingissä 12–19 -vuotiaille, jotka ovat joutuneet seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön uhriksi. Nettivastaanotto ja puhelinpalvelu palvelevat valtakunnallisesti.

Hallituksen hyväksymä naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma (2010–2015) sisältää useita toimenpiteitä seksuaalista väkivaltaa kokeneiden aseman ja tuen parantamiseksi. Näitä on muun muassa seksuaalisen väkivallan uhrin akuutin lääketieteellisen ja psykososiaalisen hoidon kehittäminen Jyväskylässä kehitetyn Seksuaalista väkivaltaa kohdanneiden hoitomallin (RAISEK) mukaan. Seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneille naisille ja tytöille ehdotetaan kehitettävän matalan kynnyksen palveluja valtakunnallisesti (yhteensä 10 keskusta). Lisäksi yhden yliopistollisen keskussairaalan yhteyteen esitetään perustettavan osaamiskeskus, jonka tehtävänä on opettaa ja tukea terveydenhuollon henkilökuntaa ja lääkäreitä seksuaalisen väkivallan tunnistamisessa, tutkimisessa ja hoitamisessa. Keskuksessa tehtäisiin myös tutkimusta ja kehittämistyötä, joka palvelee työntekijöitä.

Selitysmuistion mukaan artiklassa tarkoitettu uhreille keskitettyä tukea tarjoava keskus voidaan perustaa esimerkiksi sairaalan yhteyteen. Näin ollen palvelut voitaisiin esimerkiksi järjestää terveyden- ja sosiaalihuollon palvelujen yhteydessä palvelukokonaisuutena. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja niiden rakenne ovat muuttumassa. Prosessin tässä vaiheessa on vaikeaa arvioida miten seksuaalisen väkivallan uhrien tarvitsemat palvelut parhaiten toteutettaisiin ja mihin ne tulisi sijoittaa.

26 artikla. *Lapsitodistajien suojeleminen tai tuki.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten on varmistettava, että uhreille tarjottavissa palveluissa otetaan huomioon lapsitodistajien oikeudet ja tarpeet. Lapsitodistajilla tarkoitetaan lapsia, jotka joutuvat näkemään tai kuulemaan väkivallantekoa tai niiden jälkiseurauksia.

Artiklan 2 kohta edellyttää väkivallalle altistuneille lapsille suunnatun psykososiaalisen neuvonnan tarjoamista uhreille tarjottavien palvelujen yhteydessä. Kaikissa tarjottavissa palveluissa on otettava huomioon lapsen etu.

Muun muassa kasvatus- ja perheneuvolat tarjoavat psykososiaalista tukea ja neuvontaa. Lastensuojelutilanteissa lastensuojelun sosiaalityöntekijä selvittää ja päättää sen, millä tukimuodolla kutakin lasta voidaan tukea parhaimmalla tavalla.

Lastensuojelulain 10 §:ssä säädetään lapsen huomioon ottamisesta aikuisille suunnatuissa palveluissa. Sen mukaan lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö saa päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden aikana hänen kykynsä täysipainoisesti huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen, tai hän on tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistustaan.

Terveydenhuoltolain 70 §:n mukaan terveydenhuollon viranomaisten on järjestettävä välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten ja syntyvien lasten erityiseksi suojelemiseksi. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä sosiaalihuollon viranomaisten kanssa. Lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö saa päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden aikana hänen kykynsä huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä on ehdottanut työryhmän loppuraportissa vastaavansisältöisen säännöksen sisällyttämistä uuteen sosiaalihuoltolakiin (sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21).

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä on ehdottanut työryhmän loppuraportissa lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvän tuen tarpeen määrittelemistä uudessa sosiaalihuoltolaissa omana kokonaisuutenaan. Työryhmä on esittänyt, että lähisuhde- tai perheväkivallasta aiheutuva tuen tarve määriteltäisiin kytkeytyväksi sellaisiin tilanteisiin, joissa henkilö on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa taikka altistunut väkivallan vaikutuksille perheessään tai lähipiirissään. Tuen tarpeen määrittely kattaisi näin ollen myös tilanteet, joissa henkilö altistuu väkivallalle, vaikka ei sitä itse kokisikaan. Altistuminen tarkoittaa väkivallan näkemistä tai kuulemistä tai väkivallan pelossa elämistä. Mikäli tällainen tilanne synnyttää henkilölle tuen tarpeen, myös siihen tulisi vastata. Lapselle, joka altistuu väkivallalle kotona toisen aikuisen ollessa väkivaltainen toista aikuista kohtaan, seuraukset voivat olla yhtä vakavia kuin jos lapsi olisi itse väkivallan kohteena. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:21 s.122–123).

Sosiaali- ja terveysministeriö on syksyllä 2012 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää perhetyön, lastensuojelun toimintatapojen sekä lastensuojelulain toimivuuden kehittämistä. Tavoitteena on löytää keinoja lasten ja perheiden palvelujen parantamiseen niin, että voitaisiin ennaltaehkäistä ja vähentää väkivallantekoja perheissä. Työryhmä tarkastelee muun muassa lasten ja perheiden sekä lastensuojelun palvelujen salassapitosäännösten toimivuutta. Työryhmän on määrä antaa loppuraporttinsa maaliskuun 2013 lopussa.

Määräyksen voimaansaattaminen ei sinänsä edellytä lainsäädäntömuutoksia.

27 artikla. Ilmoitukset. Artikla edellyttää sopimusvaltioita kannustamaan todistajia tai muita henkilöitä ilmoittamaan väkivallanteoista tai epäilyistä toimivaltaisille järjestöille tai viranomaisille.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan säännöksellä tähdätään väkivaltaa usein ympäröivän hiljaisuuden murtamiseen kannustamalla naapureita, ystäviä, perheenjäseniä, työtovereita tai muita yhteisön jäseniä tuomaan väkivalta esille. Kysymys on näin ollen ennen kaikkea asenteiden muuttamisesta ja väkivallasta vaikenemisen kulttuurin lopettamisesta.

Suomessa ei ole yleistä velvollisuutta ilmoittaa rikoksia viranomaisille. Rikoslain 15 luvun 10 §:ssä on kuitenkin säädetty rangaistavaksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen. Pykälän mukaan henkilö, joka tietää esimerkiksi raiskauksen tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai törkeän pahoinpitelyn olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ei kuitenkaan tuomita sitä, jonka olisi rikoksen estämiseksi täytynyt antaa ilmi puolisonsa, sisaruksensa, sukulaisensa suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai on muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia läheinen.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

28 artikla. *Ammattihenkilöstön ilmoitukset.* Artikla edellyttää sopimusvaltioita varmistamaan, etteivät ammattihenkilöitä koskevat salassapitosäännöt estä ilmoituksen tekemistä, jos on perusteltua syytä epäillä, että yleissopimuksen alaan kuuluva vakava väkivallanteko on tehty ja uusia vakavia väkivallantekoja on odotettavissa. Selitysmuistion mukaan artikla ei edellytä ilmoituksen tekemistä vaan mahdollistaa sen.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäväviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Lastensuojeluun liittyen ilmoitusvelvollisuudesta säädetään lastensuojelulaissa. Lain 25 §:n 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, Rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitetun vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää

lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Pykälän 2 momentin mukaan myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä lastensuojeluilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla, edellä mainituilla henkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapsen kohdistunutta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä seksuaalirikosta, kuten lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädetty henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lastensuojeluviranomaisella on velvollisuus ilmoittaa poliisille myös lapsen kohdistuneesta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetystä seksuaalirikoksesta lastensuojelulain 25 §: 3 momentin mukaisesti.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

V luku. Aineellinen oikeus.

29 artikla. *Siviilioikeudenkäynnit ja oikeussuojakeinot.* Artikla edellyttää osapuolia takaamaan väkivallan uhreille asianmukaiset siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot toisaalta väkivallantekijöitä ja toisaalta sellaisia viranomaisia vastaan, jotka ovat laiminlyöneet ryhtyä tarvittaviin ennalta ehkäiseviin toimiin tai suojelutoimiin. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan uhrin kuollessa oikeussuojakeinojen on oltava hänen omaistensa käytettävissä.

Selitysmuistion mukaan tällaisia suojakeinoja voivat olla esimerkiksi erilaiset lähestymiskiellot. Lisäksi olisi säädettävä suojakeinoja, jotka koskevat vainoamiseen ja seksuaaliseen häirintään liittyviä kunnianloukkauksia tai solvauksia, jos tällaiset teot eivät kuulu osapuolen rikoslainsäädännön soveltamisalaan. Lähestymiskiellon määrääminen ei Suomessa ole riippuvainen siitä, että lähestymiskieltoon määrättävä henkilö olisi syyllistynyt rikokseen. Kyse on ennemminkin turvaamistoimeen rinnastettavasta asiasta. Kunnianloukkaus on puolestaan Suomessa kriminalisoitu, joten tällaiset asiat käsitellään rikosoikeudenkäynnissä. Siviilioikeudenkäynti on luonnollisesti aina mahdollista käynnistää väitettyä väkivallan tekijää kohtaan, esimerkiksi vahingonkorvauskanteen muodossa.

Sen lisäksi, että viranomaisen voidaan tuomita rikoslain 40 luvun mukaan virkavelvollisuuden rikkomisesta (9 §) tai tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden

rikkomisesta (10 §), voi valtio, kunta tai muu julkisyhteisö joutua vahingonkorvauslain (412/1974) mukaiseen korvausvastuuseen viranomaisen tai muun julkisyhteisön työntekijän virheellään tai laiminlyönnillä aiheuttamasta vahingosta.

Suomessa ylimpinä laillisuusvalvojina toimivat oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies (perustuslaki 108 ja 109 §). Heidän yhtenä tehtävänä on tutkia kanteluita, jotka koskevat viranomaisten tai muiden julkisyhteisöissä toimivien henkilöiden toimia.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

30 artikla. *Korvaukset.* Artiklassa määrätään uhrien oikeudesta hakea ja saada korvausta väkivallanteoista. Ensisijainen vastuu rikoksella aiheutetun vahingon hyvittämisestä on rikoksenteikijällä, mutta valtiolla on toissijainen korvausvelvollisuus. Valtion olisi maksettava korvausta tilanteissa, joissa uhrille on aiheutunut vakava ruumiinvamma tai terveydellistä haittaa, vakava henkinen vahinko mukaan lukien, siltä osin kun vahingosta ei saada korvausta muualta, kuten vahingontekijältä, vakuutuksesta tai valtion rahoittamasta terveydenhuolto- ja sosiaaliturvajärjestelmästä. Korvausta voidaan tällöin hakea takautuvasti rikoksenteikijältä. Selitysmuistiossa todetaan, että koska uhreilla ei välttämättä ole useinkaan sen osapuolen kansalaisuutta, jonka alueella rikos on tehty, tulisi valtion toissijaisen korvausvelvollisuuden koskea valtion omien kansalaisten lisäksi myös muun maan kansalaisia.

Väkivallan kohteeksi joutunut uhri voi Suomessa hakea korvausta vahingonkorvauslain perusteella vahingon aiheuttajalta joko rikosoikeudenkäynnin yhteydessä tai erillisellä kanteella yksityisoikeudellisena vaatimuksena. Tavallisesti poliisi selvittää mahdolliset vahingonkorvausvaatimukset jo esitutkinnan aikana. Syyttäjän on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n mukaan asianomistajan pyynnöstä ajettava rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta syyteasian yhteydessä, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n perusteella korvausta voi saada muun muassa tarpeellisista sairaanhoitokuluista sekä tilapäisestä ja pysyvästä haitasta. Lisäksi kyseisen luvun 6 §:n mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on esimerkiksi sillä, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu.

Rikosvahinkolain (1204/2005) mukaisesti rikoksen uhrilla on oikeus saada korvausta valtion varoista. Uhri voi hakea korvausta suoraan Valtiokonttorista, vaikka hän ei olisikaan yrittänyt periä sitä ensin itse rikoksenteikijältä. Korvausta on kuitenkin vaadittava rikoksenteikijältä rikosasian käsittelyn yhteydessä. Jos rikos on jäänyt selvittämättä tai tekijää ei ole saatu kiinni, korvauksen voi saada Valtiokonttorista ilman tuomioistuimen päätöstä. Korvauksia maksetaan pääasiassa henkilövahingoista, esimerkiksi sairaanhoitokuluista sekä tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta ja henkisestä kärsimyksestä. Valtion varoista maksettavasta korvauksesta vähennetään korvaus, jonka uhri on saanut tai tulee saamaan muun lain tai vakuutuksen nojalla, sekä

korvaus, jonka rikoksentehtäjä on maksanut rikoksen uhrille. Rikosvahinkolain mukaisen korvauksen saaminen ei ole riippuvainen väkivallan uhriksi joutuneen kansalaisuudesta.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

31 artikla. *Huoltajuus, tapaamisoikeudet ja turvallisuus.* Artiklan 1 kohta edellyttää, että määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista yleissopimuksessa tarkoitetut väkivallanteot otetaan huomioon. Artiklan 2 kohdan mukaan tapaamisoikeudet ja muu yhteydenpito on pantava täytäntöön siten, että uhrin tai hänen lastensa turvallisuus ei vaarannu.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 10 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tässä tarkoituksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten huolto- ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Lain lähtökohtana on, että huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa ratkaisu annetaan kussakin yksittäistapauksessa esiin tulleiden seikkojen perusteella silmällä pitäen lapsen etua. Lastenvalvoja pyrkii ensin saamaan asiassa lapsen edun mukaisen sovintoratkaisun. Mikäli sellaista ei saada, asia siirtyy tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lapsen huoltoa koskevaa asiaa ratkaistessa on arvioitava vanhemman kykyä toimia huoltajana. Vanhemman väkivaltaisella käyttäytymisellä on merkitystä tätä arviota tehtäessä. Terveystieteiden tutkimuslaitos julkaisee syksyllä 2013 oppaan lastenvalvojille lähisuhdeväkivallan kartoittamiseksi ja siihen puuttumiseksi.

Lapsen tapaamisoikeutta koskevaa asiaa ratkaistessaan tuomioistuimen on arvioitava tapaamisoikeuden toteutumiseen liittyviä tekijöitä, joissa myös väkivaltaa koskevat seikat otetaan huomioon. Lain 9 §:n mukaan tuomioistuimen tulee tapaamisoikeudesta päättäessään antaa tarkemmat määräykset tapaamisen ja luonapidon ehdoista. Säännös antaa mahdollisuuden määrätä tapaamiset toteutettaviksi valvottuina.

Lasta tai vanhempaa voidaan suojata myös lähestymiskiellolla (laki lähestymiskiellosta; 898/1998). Lapsen suojaksi määrätty lähestymiskiello menee tapaamisoikeuden edelle, eikä kieltoon määrättyllä henkilöllä ole kiellon voimassaoloaikana oikeutta tavata lasta (HE 144/2003 vp, s. 21–22). Tapaavalle vanhemmalle toisen vanhemman suojaksi määrätty lähestymiskiello ei sinänsä estä tapaamisoikeuden vahvistamista tai vahvistetun tapaamisoikeuden toteuttamista. Tilanteen mukaan tapaamiset voidaan pyytää järjestettäväksi valvottuina tai toteutettaviksi tietyssä paikassa.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

32 artikla. *Pakkoavioliittojen siviilioikeudelliset seuraamukset.* Artiklan mukaan pakottamalla solmitut avioliitot on voitava mitätöidä, kumota tai purkaa. Toimenpiteestä ei saa aiheutua uhrille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Artiklaa koskevassa selitysmuistion kappaleessa todetaan, että kansallinen täytäntöönpano käytettyjen käsitteiden (”mitätöidä”, ”kumota”, ”purkaa”) osalta voi käytännössä vaihdella eri osapuolten siviilioikeudellisen käsitteistön mukaan. Selitysmuistiossa

todetaan, että avioliiton ”purkautuessa” esimerkiksi avioeron yhteydessä, sen oikeusvaikutukset poistuvat vasta avioliiton purkamispäivästä lukien. Suomen lainsäädännön mukaan avioliitot purkautuvat lähtökohtaisesti avioeron kautta. Poikkeuksen tähän muodostaa avioliittolain (234/1929) 19 §, jonka mukaan vihkimistä on pidettävä mitättömänä, jos se ei ole tapahtunut siten kuin lain 15 § edellyttää tai jos vihkimisen on toimittanut joku, jolla ei ollut vihkimisoikeutta. Kyseisen 15 §:n mukaan vihkikumppanien tulee ensinnäkin olla molempien samanaikaisesti läsnä. Lisäksi vihkijän on todettava osapuolet aviopuolisoiksi, kun hän on kysynyt molemmilta, tahtovatko osapuolet mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon, ja molemmat osapuolet ovat vastanneet tähän myöntävästi. Avioliitto siis katsotaan mitättömäksi, mikäli vihkijä ei ole saanut molemmilta henkilökohtaista suostumusta vihkimiseen. Mikäli pakkoavioliitto on solmittu vastoin näitä avioliittolain mukaisia edellytyksiä, voidaan liitto katsoa mitättömäksi. Muussa tapauksessa pakkoavioliitto voidaan purkaa tavanomaiseen tapaan avioerohakemuksen kautta.

Koska pakkoavioliitossa on kyse rangaistavasta teosta, tulevat liiton solmimista koskevat olosuhteet aina joka tapauksessa arvioitaviksi rikosoikeudenkäynnissä. Avioeron saamista ei luonnollisesti ole sidottu rikosasian käsittelyyn, vaan avioeroa voidaan hakea missä vaiheessa prosessia tahansa. Näin ollen avioeron saaminen saattaa usein olla nopeampaa ja helpompaa kuin avioliiton osoittaminen mitättömäksi. Avioeron saaminen on kansainvälisesti vertaillen Suomessa helppoa, edullista ja nopeasti toteutettavissa. Avioeron saaminen ei edellytä toisen osapuolen suostumusta tai muuta myötävaikutusta. Avioerohakemusta ei tarvitse perustella ja avioeron saa kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen ja tietyissä tilanteissa ilman harkinta-aikaa. Avioerohakemuksen tekemistä varten ei tarvita myöskään oikeudellista asiantuntija-apua.

Suomen lainsäädäntö lähtee siitä, että avioerolla ei ole, eikä tule olla, leimaa antavaa vaikutusta. Tätä tavoitetta tukee voimakkaasti vuonna 1987 toteutettu lainsäädäntömuutos, jonka jälkeen avioeron on saanut hakemusmenettelyllä ilman, että jompikumpi tai molemmat puolisoista osoitetaan syylliseksi avioliiton rikkoutumiseen.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

33 artikla. *Henkinen väkivalta.* Artikla velvoittaa sopimusvaltioita kriminalisoimaan teot, joissa henkilön henkistä integriteettiä tahallisesti vakavasti vahingoitetaan pakottamalla tai uhkaamalla. Selitysmuistion mukaan artiklan on tarkoitus kattaa sellaiset tapaukset, joissa henkinen väkivalta on yksittäistä tapahtumaa pidempikestoista.

Rikoslain pahoinpitelyä koskevat säännökset voivat soveltua ruumiillisen väkivallan lisäksi myös henkiseen väkivaltaan. Pahoinpitelyyn syyllistyy rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Toisen terveyden vahingoittaminen kattaa

säännöksen esitöiden (HE 94/1993 vp) mukaan sellaiset teot, joiden seuraukset ilmenevät mielisairauksina tai mielenterveyden häiriöinä. Tällainen teko siis edellyttää jonkin seurauksen aiheuttamista. Perusmuotoisesta pahoinpitelystä voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Pahoinpitely voidaan katsoa törkeäksi rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaan jos pahoinpitelyssä 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä pahoinpitelystä voidaan tuomita vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta. Pahoinpitely voidaan puolestaan katsoa lieväksi luvun 7 §:n mukaan jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rangaistus lievästä pahoinpitelystä on sakkoa.

Koska artiklassa on kyse teosta, joka toteutetaan pakottamalla tai uhkailemalla, voivat sovellettavaksi tulla myös rikoslain 25 luvun 8 §:n mukainen pakottaminen tai luvun 7 §:n mukainen laitton uhkaus. Pakottamiseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin. Pakottamisesta voidaan tuomita sakkorangaistus tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Laittomaan uhkaukseen puolestaan syyllistyy se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Rangaistus laittomasta uhkauksesta on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

34 artikla. *Vainoaminen.* Artikla velvoittaa osapuolet kriminalisoimaan toiseen henkilöön kohdistuvan tahallisen ja toistuvan uhkaavan käyttäytymisen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa puolesta. Yleissopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että artiklan mukainen uhkaava käyttäytyminen voi ilmetä esimerkiksi henkilön toistuvana seuraamisena, tarkkailemisena tai ei-toivottuina yhteydenottoina. Artiklan on tarkoitus kattaa myös vainoaminen, joka tapahtuu informaatioteknologian välityksellä tai virtuaalimaailmassa (kuten keskustelupalstoilla tai sosiaalisessa mediassa).

Rikoslaisissa ei ole nimenomaista erillistä kriminalisointia, jossa vainoaminen olisi säädetty rangaistavaksi. Erilainen häiriökäyttäytyminen voi tulla nykyisin arvioitavaksi useana eri rikoksena, kuten kotirauhan rikkomisena, salakuunteluna, salakatseluna, kunnianloukkauksena, laittomana uhkauksena, pakottamisena ja äärimuodoissaan henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena. Tällaisissa häirintätapauksissa voidaan tekijälle määrätä myös lähestymiskielto, jonka rikkomisesta voidaan rikoslain mukaan määrätä rangaistuksena sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Oikeusministeriön asettama työryhmä on huhtikuussa 2012 luovuttamassaan mietinnössä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012) ehdottanut, että rikoslakiin lisättäisiin uusi vainoamista koskeva rangaistussäännös. Ehdotuksen mukaan vainoamiseen syyllistyisi se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Rangaistukseksi vainoamisesta työryhmä on ehdottanut sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Työryhmä on ehdotusta laatiessaan ottanut nimenomaisesti huomioon yleissopimuksen vainoamista koskevat velvoitteet. Asiaa koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnalle maaliskuussa 2013 (HE 19/2013 vp).

35 artikla. *Ruumiillinen väkivalta.* Artikla velvoittaa kriminalisoimaan toiseen henkilöön kohdistuvat tahalliset ruumiilliset väkivallanteot.

Edellä 33 artiklan yhteydessä on selostettu rikoslain pahoinpitelysäännöksiä henkisen väkivallan kannalta. Kyseiset pahoinpitelysäännökset ja muut rikoslain 21 luvun säännökset soveltuvat myös ruumiilliseen väkivaltaan.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

36 artikla. *Seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus.* Artikla velvoittaa sopimusvaltiot kriminalisoimaan kaikki toiseen henkilöön tahallisesti ilman tämän suostumusta kohdistettavat seksuaaliset teot uhrin ja rikosentekijän välisestä suhteesta riippumatta. Kriminalisointivelvoite kattaa myös tilanteet, joissa uhri pakotetaan suorittamaan seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa. Vaikka raiskaus mainitaan artiklan otsikossa, artikla ei edellytä, että kaikki siinä tarkoitettut rikokset säädetään rangaistavaksi nimenomaan raiskauksina.

Tapauksessa *M.C. v. Bulgaria* (tuomio 4.12.2003) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että kaikki suostumukseen perustumattomat seksuaaliset teot on säädettävä rangaistaviksi ja niistä on syytettävä tehokkaasti.

Raiskaus on säädetty rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 1 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan raiskaukseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. Pykälän 2 momentin mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen on tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Rangaistus raiskauksesta on vähintään vuosi ja enintään kuusi vuotta vankeutta. Raiskaus voidaan katsoa 20 luvun 2 §:n mukaisesti törkeäksi esimerkiksi silloin, kun raiskauksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä ja teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä raiskauksesta voidaan tuomita vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta. Jos puolestaan raiskaus, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty,

tuomitaan rikoksentekijä 20 luvun 3 §:n perusteella pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Rangaistus on tällöin vankeutta enintään kolme vuotta.

Artiklaan liittyvät myös rikoslain 20 luvun 4 ja 5 §:n säännökset myös pakottamisesta seksuaaliseen tekoon (4 §) ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä (5 §).

Oikeusministeriössä valmistellaan parhaillaan raiskausrikoksia koskevien rikoslain säännösten uudistamista. Vaikka Suomen lainsäädännön voidaan jo nykyisin katsoa täyttävän 36 artiklan velvoitteet, lainsäädäntömuutosten valmistelun yhteydessä otetaan huomioon yleissopimuksen asettamat vaatimukset.

37 artikla. Pakkoavioliitto. Artiklan 1 kohta velvoittaa sopimusvaltiot kriminalisoimaan henkilön pakottamisen avioliittoon. Artiklan 2 kohta velvoittaa kriminalisoimaan henkilön houkuttelemisen ulkomaille tarkoituksena pakottaa hänet avioliittoon. Jälkimmäisessä tapauksessa rikoksen täytyminen ei edellytä avioliiton solmimista.

Henkilön saattaminen pakkoavioliittoon voi täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Rikoslain 25 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan ihmiskauppaan syyllistyy se, joka 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista vallaansa pitävälle henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi rikoslain 20 luvun 9 §:n (paritus) 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Pykälän 2 momentin mukaan ihmiskauppaan syyllistyy myös se, joka ottaa valtaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Rangaistus ihmiskaupasta on vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Ihmiskauppa voidaan katsoa törkeäksi rikoslain 25 luvun 3a §:n mukaan esimerkiksi silloin, kun rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä ihmiskaupasta voidaan tuomita rangaistuksena vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

Kolmantena teon tarkoituksena ihmiskauppapykälän 1 momentissa mainitaan henkilön saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Pykälän esitöiden (HE 34/2004 vp) mukaan ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden käsitteen voidaan katsoa riippuvan ajankohdasta ja kulttuurista. Tällaisina olosuhteina voidaan pitää ainakin niitä orjuuteen verrattavia järjestelmiä ja käytäntöjä, jotka on mainittu Yhdistyneissä kansakunnissa vuonna 1956 tehdyssä lisäsopimuksessa orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamisesta (SopS 17/1959). Mainitussa lisäsopimuksessa rinnastetaan orjuuteen myös sopimuksessa tarkemmin kuvatut

pakkoavioliiton muodot (1 artiklan c kohta). Tällaisia ovat järjestelmät tai käytäntö, joiden nojalla I) nainen, ilman että hänellä on oikeus kieltäytyä, luvataan tai annetaan avioliittoon hänen vanhemmilleen, holhoojalleen, perheelleen tai mille muulle henkilölle tai henkilöryhmälle tahansa suoritettavaa raha-, tai luontaisuuritusta vastaan; tai II) naisen aviomiehellä, tämän perheellä tai suvulla on oikeus luovuttaa hänet kolmannelle vastikkeellisesti tai muulla tavalla; tai III) nainen voidaan hänen aviomiehensä kuoltua luovuttaa perintönä toiselle henkilölle.

Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisena voidaan ihmiskauppasäännöksen tarkoittamalla tavalla pitää myös muunlaisia pakkoavioliiton muotoja, kunhan ihmiskauppasäännöksen muut edellytykset, eli jokin mainituista keinoista ja tekotavoista, täyttyvät. Oikeusministeriön asettama työryhmä on luovuttanut lokakuussa 2012 mietintönsä koskien rikoslain ihmiskauppasäännösten uudistamista. Myös työryhmän mietinnössä avioliittoon pakottaminen on mainittu yhtenä esimerkkinä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 63/2012, s. 102).

Artiklan 2 kohdan osalta voidaan todeta, että ihmiskauppasäännösten soveltaminen ei edellytä, että henkilö välttämättä olisi saatettu hyväksikäytön kohteeksi tai esimerkiksi ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin, kuten pakkoavioliittoon. Tunnusmerkistö täyttyy jo silloin, kun henkilö esimerkiksi erehdyttämällä toista tai tämän erehdyttä hyväksikäyttämällä kuljetetaan jonnekin hänen *saattamisekseen* pykälässä mainittuun hyväksikäyttötarkoitukseen tai ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Riittävää siis on, että tällainen hyväksikäyttötarkoitus on olemassa.

Vaikka Suomen lainsäädäntö jo nykyisellään riittää kattamaan artiklan vaatimuksen pakkoavioliiton kriminalisoinnista, voisi olla syytä harkita, onko lainsäädännön tarkemmalle arvioimiselle tältä osin tarvetta. Esimerkiksi Ruotsissa sekä Englannissa ja Walesissa ollaan parhaillaan harkitsemassa erillisen pakkoavioliittoa koskevan rangaistussäännöksen lisäämistä lainsäädäntöön.

38 artikla. *Naisten sukuelinten silpominen.* Artiklan a alakohdassa veloitetaan sopimusvaltiot kriminalisoimaan kaikenlainen naisten tai tyttöjen sukuelinten täydellinen tai osittainen poistaminen. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan myös terveydenhuollon ammattihenkilöstön suorittamat toimet kuuluvat artiklan soveltamisalaan. Kriminalisointivelvoite koskee artiklan b alakohdan mukaan myös naisen pakottamista tai järjestämistä alistumaan sukuelinten silpomiseen sekä c alakohdan mukaan tyttöjen kehottamista, pakottamista tai järjestämistä tällaiseen tekoon.

Naisten ja tyttöjen sukuelinten poistamista tai silpomista voidaan arvioida rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaisena pahoinpitelynä tai kyseisen luvun 6 §:n mukaisena törkeänä pahoinpitelynä. Pahoinpitelysäännösten tunnusmerkistöjä on selostettu edellä 33 artiklan yhteydessä. Pahoinpitelyyn voi artiklan b alakohdan mukaisella toiminnalla syyllistyä osallisuusoppien mukaan myös se, joka ei itse suoranaisesti toteuta

pahoinpitelyä, mutta jonka toiminta on kuitenkin tekoa kokonaisvaltaisesti arvioiden merkittävässä asemassa rikoksen toteutumisen kannalta. Samoin voidaan c alakohdan osalta katsoa, että lapsen kehottaminen tai yllyttäminen alistumaan sukuelinten silpomiseen voi johtaa kehottajan osalta siihen, että hänet tuomitaan rikokseen osallisuutta tai laiminlyöntivastuuta koskevien säännösten nojalla tekijänä pahoinpitelyrikoksesta tai ainakin rikoslain 5 luvun 6 §:n mukaan avunannosta tällaiseen rikokseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on hyväksynyt Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelman vuosiksi 2012–2016, jonka tarkoituksena on estää tyttöjen ympärileikkaukset Suomessa sekä lisätä jo ympärileikattujen naisten hyvinvointia ja elämänlaatua luomalla pysyviä valtakunnallisia ja alueellisia rakenteita tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämiseksi. Lisäksi tavoitteena on ennaltaehkäisevän työn kehittäminen pitkäjänteisesti sekä yhteistyön tehostaminen, työnjaon selkeyttäminen ja koordinaation parantaminen eri viranomaistahojen ja muiden toimijoiden kesken.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

39 artikla. *Pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi.* Artiklan a alakohdassa velvoitetaan sopimusvaltiot kriminalisoimaan naiselle tai tytölle tehty pakotettu raskauden keskeyttäminen ja b alakohdassa pakkosterilointi. Tekojen on täytynyt tapahtua ilman uhrin ennalta antamaa ja tietoon perustuvaa suostumusta tai pakkosteriloinnin osalta myös uhrin ymmärtämättä kyseistä menettelyä. Kriminalisointi ei selitysmuiston mukaan koske lääketieteellisiä tai kirurgisia menettelyjä, joiden tarkoitus on joku muu kuin naisen luontaisen lisääntymiskyvyn kontrollointi, kuten esimerkiksi naisen hengen pelastaminen.

Rikoslain 22 luku sisältää säännökset laittomasta raskauden keskeyttämisestä. Luvun 1 §:n mukaan laittomaan raskauden keskeyttämiseen syyllistyy se, joka ilman raskauden keskeyttämisestä annetussa laissa (239/1970) edellytettyä lupaa tai muuten oikeudettomasti keskeyttää toisen raskauden. Artiklan a alakohdan mukaista tekoa on lähtökohtaisesti arvioitava luvun 2 §:n mukaisena törkeänä laittoman raskauden keskeyttämisen tekemuotona. Pykälän mukaan tekijä syyllistyy törkeään laittomaan raskauden keskeyttämiseen, jos laittomassa raskauden keskeyttämisessä rikos tehdään vastoin naisen tahtoa ja teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistus teosta on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Kyseistä rikoslain säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 156/2008 vp) todetaan, että vakavissa naisen ruumiillista koskemattomuutta loukkaavissa teoissa tuomitaan rikosten yhtymistä koskevien säännösten mukaisesti myös rikoslain 21 luvun 5 ja 6 §:n nojalla pahoinpitelystä tai törkeästä pahoinpitelystä niissä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Artiklassa tarkoitettu naisen pakkosterilointi puolestaan tulee ensisijaisesti arvioitavaksi rikoslain 21 luvun mukaisena pahoinpitelyrikoksena. Myös rikoslain 25 luvun 8 §:n mukainen pakottaminen saattaa tulla kyseeseen.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

40 artikla. *Seksuaalinen häirintä.* Artikla edellyttää, että osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikista sellaisen ei-toivotun sanallisen, sanattoman tai ruumiillisen seksuaalisen käyttäytymisen muodoista, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on henkilön ihmisarvon loukkaaminen, voidaan määrätä rikosoikeudellinen tai muu oikeudellinen seuraamus, erityisesti, jos tämä käyttäytyminen luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai loukkaavan ilmapiirin.

Selitysmuistiossa todetaan, että määrittelyn tarkoituksena on kuvata käyttäytymismallia, jonka yksittäiset osatekijät erikseen tarkasteltuina eivät välttämättä johda seuraamukseen. Lisäksi siinä todetaan, että useimmiten uhri ja väkivallantekijä tuntevat toisensa, ja usein he edustavat suhteessaan eri hierarkia- ja valtasvoja. Edelleen todetaan, ettei artiklan soveltamisala rajoitu työelämään, mutta vastuuta koskevat vaatimukset voivat vaihdella sen yksittäisen tilanteen mukaan, jossa kyseinen menettely esiintyy.

Suomen lainsäädännössä ei ole yleistä seksuaalisen häirinnän kieltoa, johon olisi liitetty artiklan edellyttämä rikosoikeudellinen tai muu oikeudellinen seuraamus. Artiklan mukaisissa tapauksissa sovellettavaksi voivat kuitenkin tulla muun muassa rikoslain kunnianloukkausta koskevat säännökset. Kunnianloukkaukseen (rikoslain 24 luvun 9 §) syyllistyy se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista. Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Kunnianloukkaus voidaan katsoa törkeäksi muun muassa silloin, kun sillä aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa (rikoslain 24 luvun 10 §).

Oikeusministeriön asettama työryhmä on mietinnössään ehdottanut kunnianloukkausta koskevaan rangaistussäännökseen joitakin muutoksia ottaen huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012). Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke, jonka mukaan tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Törkeän kunnianloukkauksen törkeysperusteena ei enää olisi rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Asiasta on annettu eduskunnalle hallituksen esitys maaliskuussa 2013 (HE 19/2013 vp).

Artiklan mukaiset teot voivat täyttää myös seksuaaliseen tekoon pakottamisen (rikoslain 20 luvun 4 §) tai seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön (20 luvun 5 §). Alle 16-vuotiaiden osalta sovellettavaksi voivat tulla lisäksi lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset (20 luvun 6 ja 7 §). Lisäksi artiklan mukaisissa tapauksissa

sovellettavaksi saattavat tietyissä tilanteissa tulla rikoslain pahoinpitelyä koskevat säännökset. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2012:14 oli kyse kärsimyskorvauksen määräämisestä tapauksessa, jossa taksin matkustajana ollut henkilö oli alemmissa oikeusasteissa tuomittu pahoinpitelystä hänen lähenneltyään seksuaalisesti naiskuljettajaa matkan aikana.

Artiklan mukaisissa tapauksissa on mahdollista hakea vahingonkorvausta joko mahdollisen rikosasian yhteydessä tai erillisellä vahingonkorvauskanteella. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan henkilöllä on oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä muun muassa silloin, kun hänen henkilökohtaista koskemattomuuttaan on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu tai jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla tavalla. Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Tällaisilla perusteilla määrättävä korvaus kärsimyksestä ei edellytä, että loukkaus on aiheutettu rikollisella teolla. Kyseistä säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 167/2003 vp) todetaan, että henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksella tarkoitetaan ruumiillisen koskemattomuuden lisäksi myös merkittävää puuttumista yksilön henkiseen koskemattomuuteen esimerkiksi häirinnän tai kiusaamisen muodossa. Hallituksen esityksen mukaan korvaukseen oikeuttava häirintä tai kiusaaminen voi tyypillisesti muodostua sellaisista toistuvista loukkauksista, jotka yksittäisinä tekoina ovat vähäisiä, mutta jotka yhdessä muodostavat sellaisen kokonaisuuden, jota on pidettävä vakavana.

Kuten edellä 36 artiklan yhteydessä on todettu, valmistellaan oikeusministeriössä parhaillaan raiskausrikossäännösten uudistamista. Tässä yhteydessä on mahdollista arvioida myös tarve lisätä rikoslakiin erillinen seksuaalista häirintää koskeva kriminalisointi, vaikka yleissopimuksen täytäntöönpano ei edellytäkään tällaisen erillisen rangaistussäännöksen säätämistä.

Tasa-arvolaisissa seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella on kielletty syrjintänä (7 §). Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan puolestaan henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän kiellot ulottuvat koko tasa-arvolain soveltamisalalle. Tasa-arvolaki ei kuitenkaan kaikilta osin täytä yleissopimuksen vaatimuksia, koska tasa-arvolakia ei sovelleta yksityiselämän

suhteisiin eikä uskonnollisten yhdyskuntien uskonnonharjoitukseen liittyvään toimintaan. Lisäksi tasa-arvolain mukainen hyvitysseuraamus (11 §) tulee kyseeseen vain silloin, kun häirintää esiintyy työelämässä, oppilaitoksissa (paitsi peruskoulussa), etujärjestöissä tai tavaroiden ja palvelujen tarjontaan liittyen (8, 8 b–8 e). Syrjinnän yleiskieltoon (7 §) sisältyvän häirinnän kiellon seuraamuksena saattaa tulla kyseeseen vahingonkorvaus. On myös huomattava, että tasa-arvolain mukaista hyvitystä vaaditaan siltä, johon edellä mainittu syrjinnän kiello kohdistuu. Käytännössä häirintätilanteissa hyvitysseuraamus ei yleensä kohdistu häirintään syyllistyneeseen henkilöön, vaan esimerkiksi työnantajaan tai oppilaitokseen, joka on laiminlyönyt ryhtyä käytettävissä oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi saatuaan siitä tiedon.

Työturvallisuuslain (738/2002) 28 §:n mukaan jos työssä esiintyy työntekijään kohdistuvaa hänen terveydelleen haittaa tai vaaraa aiheuttavaa häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua, työnantajan on asiasta tiedon saatuaan käytettävissään olevin keinoin ryhdyttävä toimiin epäkohdan poistamiseksi. Häirinnällä ja epäasiallisella kohtelulla tarkoitetaan lain esitöiden (HE 59/2002 vp) mukaan myös sukupuolista häirintää ja epäasiallista kohtelua.

Työturvallisuuslain noudattamista valvovat työturvallisuuslain 65 §:n mukaan työsuojeluviranomaiset siten kuin työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetussa laissa (44/2006) säädetään.

Sukupuolista häirintää koskevaa valvontakäytäntöä on kolmelta aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueelta saadun selvityksen mukaan suhteellisen vähän. Työsuojelun vastuualueella toimitaan seksuaalista häirintää koskevassa valvonnassa sosiaali- ja terveystieteiden työsuojeleusaston työsuojelun vastuualueille antamien valvontaohjeiden mukaisesti.

- 1) Seksuaalinen häirintä voi täyttää työturvallisuuslain 28 §:n häirinnän tunnusmerkit, jos menettely on niin vakavaa, että se voi aiheuttaa haittaa tai vaaraa työntekijän terveydelle. Vastuualueella valvotaan tällöin, että työnantaja, saatuaan tiedon häirinnästä, ryhtyy käytettävissään olevin keinoin toimiin häirinnän lopettamiseksi. Tältä osin valvontakäytäntö on kuvattu työsuojeluvalvonnan ohjeessa (1/2011) häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun valvonnasta.
- 2) Seksuaalinen häirintä voi olla myös tasa-arvolaisissa kiellettyä sukupuolisyryntää. Vaikka tasa-arvolain sukupuolisyryntän kiello jää työsuojeluviranomaisen valvonnan ulkopuolelle, on työsuojeluviranomaisella kuitenkin velvollisuus ilmoittaa muun valvonnan yhteydessä ilmennyt sukupuolisyryntärikosepäily poliisille esitutkintaa varten. Työsyryntän valvonnasta annetussa ohjeessa (1/2012) on kuvattu työsuojeluviranomaisen ja tasa-arvovaltuutetun toimivallan jakoa ja yhteistyökäytäntöjä sukupuolisyryntän valvonnassa.

Määräyksen voimaansaattaminen ei välttämättä edellytä muutoksia nykyiseen seksuaalista häirintää koskevaan sääntelyyn ottaen huomioon, että yleissopimuksen seksuaalista häirintää koskeva 40 artikla mahdollistaa sekä rikosoikeudellisen että muun oikeudellisen seuraamuksen määräämisen seksuaalisesta häirinnästä. Nämä seuraamukset sisältyvät jo voimassa oleviin säädöksiin.

41 artikla. *Avunanto ja yritys.* Artikla sisältää kriminalisointivelvoitteen koskien avunantoa tiettyihin yleissopimuksen kattamiin rikoksiin sekä tiettyjen rikosten yritystä.

Artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltioiden on säädettävä rangaistavaksi tahallinen avunanto yleissopimuksen 33 (henkinen väkivalta), 34 (vainoaminen), 35 (ruumiillinen väkivalta), 36 (seksuaalinen väkivalta) ja 37 (pakkoavioliitto) artikloiden, 38 artiklan a kohdan (naisen sukuelinten silpominen) sekä 39 artiklan (pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi) mukaisiin rikoksiin. Tämä vaatimus täyttyy rikoslain 5 luvun 6 §:n perusteella, koska sen mukaan rangaistavaa on tahallinen avunanto tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Kaikki yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteiden mukaiset rikokset on Suomessa säädetty rangaistaviksi tahallisina.

Artiklan 2 kohdassa asetetaan tahallisen rikoksen yrityksen kriminalisointivelvoite yleissopimuksen 35 (ruumiillinen väkivalta), 36 (seksuaalinen väkivalta) ja 37 (pakkoavioliitto) artikloiden, 38 artiklan a kohdan (naisen sukuelinten silpominen) sekä 39 (pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi) artiklan mukaisten tekojen osalta. Rikoslaisissa on kriminalisoitu pahoinpitelyn ja törkeän pahoinpitelyn yritys, kaikkien rikoslain 20 luvun mukaisten seksuaalirikosten yritys (lukuun ottamatta 8 b §:n 1 momentin mukaista lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin), ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan yritys sekä laittoman raskauden keskeyttämisen ja sen törkeän tekemuodon yritys.

Pahoinpitelyrikoksista ainoastaan lievän pahoinpitelyn yritystä ei ole kriminalisoitu. Yleissopimuksen selitysmuistiossa kuitenkin todetaan, että osapuolilla on mahdollisuus ulottaa ruumiillista väkivaltaa koskevan teon yrityksen kriminalisointi ainoastaan vakaviin väkivallantekoihin. Selitysmuistiossa todetaan tällaisen rajauksen olevan mahdollinen, koska 35 artiklan soveltamisala sinänsä on hyvin laaja, ja se kattaa myös lieviä tekoja. Suomen rikoslainsäädännön voidaan näin ollen katsoa täyttävän artiklan mukaiset velvoitteet myös 35 artiklan mukaisen ruumiillisen väkivallan yrityksen kriminalisoinnin osalta.

42 artikla. *Tuomittavat tekojen perusteet, mukaan lukien niin sanotun ”kunnian” nimissä tehdyt rikokset.* Artiklan 1 kohdassa määrätään, että kulttuurin, tavan, uskonnon, perinteen, niin sanotun ”kunnian” tai muun sen kaltaisen henkilökohtaisen syyn ei saa katsoa oikeuttavan yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallantekoja. Artiklan 2 kohdan mukaan lapsen yllyttäminen mainitunkaltaiseen väkivallantekoon ei vähennä yllyttäjän rikosoikeudellista vastuuta tästä teosta.

Suomen rikosoikeudessa ei tunneta 1 kohdan tapaista oikeuttamisperustetta. Sen sijaan rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaan rangaistuksen koventamisperusteena voi olla muun muassa rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta.

Selitysmuistion mukaan artiklan 2 kohdan tarkoituksena on varmistaa rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen myös tilanteissa, joissa perheen tai yhteisön täysi-ikäinen jäsen yllyttää rikosvastuun ikärajan alittavan lapsen tekemään artiklan 1 kohdassa tarkoitettut väkivallanteot. Kohdan mukaista tilannetta on arvioitava alle 15-vuotiaiden lasten ollessa kyseessä rikoslain 5 luvun 4 §:n mukaisena välillisenä tekemisenä. Kyseisen säännöksen mukaan tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä. Rikosoikeudellisen vastuun ikäraja on rikoslain mukaan 15 vuotta. Silloinkin, kun kyse on vastuuikärajan ylittävstä lapsesta, sovellettavaksi tulee rikoslain 5 luvun 5 §:n säännös yllytyksestä, jonka mukaan se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä kuten tekijä.

Rikoslainsäädännön voidaan katsoa täyttävän artiklan asettamat velvoitteet.

43 artikla. *Rikossäännösten soveltaminen.* Artiklassa määrätään, että yleissopimuksen mukaisten rangaistussäännösten tulee soveltua riippumatta uhrin ja rikosentekijän välisestä suhteesta.

Yleissopimuksen mukaisia tekoja koskevien rangaistussäännösten tunnusmerkistöissä ei tehdä eroa sen osalta, mikä on uhrin ja tekijän välinen suhde. Niitä sovelletaan siis siitä riippumatta. Tietyissä rikoksissa, kuten seksuaalisessa hyväksikäytössä ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä voidaan merkitystä antaa uhrin ja tekijän väliselle suhteelle. Tällöin kuitenkin osapuolten läheinen suhde tavallisesti merkitsee teon arvioimista tavanomaista ankarammin.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä tältä osin muutoksia rikoslakiin.

44 artikla. *Lainkäyttövalta.* Artikla sisältää määräykset sopimusvaltion lainkäyttövallan ulottuvuudesta.

Artikla koskee osapuolten lainkäyttövaltaa eri tilanteissa. Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolet ulottamaan lainkäyttövaltansa yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettäviin tekoihin, jotka a) tehdään osapuolen alueella; b) tehdään osapuolen lipun alla kulkevalla aluksella, c) tehdään osapuolen lainsäädännön mukaisesti rekisteröidyssä ilma-aluksessa; d) tekee osapuolen kansalainen; tai e) tekee henkilö, jonka vakituinen asuinpaikka on osapuolen alueella.

Rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Tällaiset rikokset kuuluvat siis yleissopimuksen edellyttämällä tavalla Suomen lainkäyttövaltaan (a alakohta). Rikoslain 1 luvun 2 §:n mukaan suomalaisessa aluksessa (b alakohta) tai ilma-aluksessa (c alakohta) tehtyyn rikokseen sovelletaan pääasiassa Suomen lakia. Pykälän soveltamisalan ulkopuolelle jää kuitenkin joitakin harvinaiseksi katsottavia tilanteita, jolloin aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen ei sovelleta Suomen lakia, kun rikos on tehty ulkomailla. Tämä koskee esimerkiksi tilannetta, jossa ulkomailla satamahenkilökuntaan kuuluva henkilö tekee rikoksen suomalaisessa aluksessa. Rikoslain 1 luvun 2 §:ssä säädetyt rajoitukset ovat käytännössä erittäin vähämerkityksisiä. Vastaava kansainvälisen velvoitteen ja rikoslain toisistaan poikkeavuus koskee esimerkiksi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (SopS 20/2004) 15 artiklan 1 kappaletta. Yleissopimusta voimaan saatettaessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi muuttaa rikoslakia (HE 32/2003 vp). Eroavaisuus on niin ikään arvioitu vaikutukseltaan hyvin pieneksi ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/2004 vp).

Mitä tulee kappaleen d ja e alakohtaan, Suomen kansalaisen ja Suomessa pysyvästi asuvan henkilön tekemien rikosten kuulumisesta Suomen lainkäyttövaltaan säädetään rikoslain 1 luvun 6 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Jotta Suomen kansalaisen tai Suomessa pysyvän asuinpaikan omaavan henkilön Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen voidaan soveltaa Suomen lakia, tulee teon lähtökohtaisesti olla rangaistava myös siinä valtiossa, jossa rikos tehtiin. Poikkeuksen tästä muodostavat rikoslain 1 luvun 7 §:ssä ja 11 §:ssä mainitut rikokset. Yleissopimus edellyttää tällaisen ns. kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistamista vain tiettyjen vakavien rikosten osalta (ks. jäljempänä artiklan 3 kohta). Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Millekään valtiolle kuulumattomia alueita ovat säännöksen esitöiden (HE 1/1996 vp) mukaan ainakin aava meri ja Etelämanner. Yleissopimuksen mukaisista rikoksista lievä pahoinpitely on ainoa rikos, josta ei voi seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistusta. Yleissopimuksen mukaisten tekojen osalta rajaus koskee siis vain millekään valtiolle kuulumattomalla alueella tehtyjä lieviä pahoinpitelyjä. Käytännön tasolla tällaisella rajauksella voidaan katsoa olevan melko teoreettinen merkitys. Ottaen huomioon artiklan 3 kohta, joka edellyttää vieraassa valtiossa tehtyjen tekojen osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistamista vain yleissopimuksen vakavimpien rikosten osalta, voidaan millekään valtiolle kuulumattomia alueita koskevan rajauksen aiheuttaman poikkeaman yleissopimuksen edellytyksistä katsoa olevan edellä mainitun

rikoslain 1 luvun 2 §:ään liittyvän poikkeaman tavoin niin vähämerkityksinen, ettei Suomen lainkäyttövaltasäännöksiä ole syytä tämän vuoksi muuttaa.

Artiklan 2 kohdan mukaan kunkin osapuolen on pyrittävä lainkäyttövallan perustamiseen yleissopimuksen mukaisesti kriminalisoituihin rikoksiin nähden, jos rikos tehdään sen kansalaista vastaan tai sellaista henkilöä vastaan, jonka pysyvä asuinpaikka on sen alueella. Kohta ei siis ole velvoittava, vaan ainoastaan kehottaa osapuolta laajentamaan lainkäyttövaltaansa tällaisissa asioissa. Suomen kansalaiseen ja Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen kohdistuvat rikokset kuuluvat jo nykyisin laajalti Suomen lainkäyttövaltaan. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaisen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Artiklan 3 kohta liittyy ulkomailla tehtyjen rikosten kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen. Määräyksellä poistetaan vakavimpien yleissopimuksessa tarkoitettujen rikosten osalta tavanomainen kaksoisrangaistavuuden sääntö, jonka mukaan rangaistavan teon on oltava rangaistava myös sen tekopaikan lain mukaan. Osapuolten on mahdollistettava 36 (seksuaalinen väkivalta), 37 (pakkoavioliitto), 38 (naisen sukuelinten silpominen) ja 39 (pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi) artiklan mukaisten tekojen osalta, ettei niitä koskeva lainkäyttövalta edellytä 1 kohdan d ja e alakohtien mukaisissa tilanteissa, että teot on säädetty rangaistaviksi siellä, missä ne tehdään. Yleissopimuksen 78 artikla mahdollistaa varauman tekemisen tämän kohdan osalta.

Suomen kansalaisen tai Suomessa pysyvästi asuvan henkilön ulkomailla tekemään rikokseen sovelletaan tiettyjen erikseen lueteltujen rikosten osalta rikoslain 1 luvun 11 § mukaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädettäisi rangaistusta tekopaikan laissa. Pykälän luetteloon sisältyvät muun muassa lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Ihmiskaupparikokset taas on säädetty rikoslain 1 luvun 7 §:ssä kansainvälisiksi rikoksiksi, joihin sovelletaan Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta. Näin ollen voidaan katsoa, että yleissopimuksen 37 artiklan mukaisen pakkoavioliiton osalta kaksoisrangaistavuuden poistamisen edellytys täyttyy. Sen sijaan aikuisiin kohdistuvien seksuaalirikosten, naisten sukuelinten silpomisen sekä pakotetun raskauden keskeyttämisen ja pakkosteriloinnin osalta rikoslaki edellyttää, että teko on rangaistavaa myös tekopaikan lain mukaan, paitsi silloin kun niitä on rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetun asetuksen (627/1996) mukaan pidettävä kansainvälisinä rikoksina.

Selitysmuistion mukaan määräyksen tarkoituksena on torjua erityisesti tiettyjä sellaisia naisiin kohdistuvan välivallan muotoja, joihin saatetaan syyllistyä yleissopimuksen soveltamisalueen ulkopuolella. Näitä väkivallan muotoja ovat muun muassa sukuelinten silpominen, pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi. Tästäntyyppisiin rikoksiin saattaakin Suomen näkökulmasta usein liittyä se, että ne tehdään jossakin

muussa valtiossa, jossa tällaiset teot eivät ole rangaistavia. Olisi siis perusteltua lisätä kyseiset rikokset, eli 38 ja 39 artiklan mukaiset teot, rikoslain 1 luvun 11 §:n luetteloon niistä rikoksista, joiden osalta kaksoisrangaistavuutta ei vaadita.

Kohta edellyttää myös seksuaalista väkivaltaa koskevan 36 artiklan mukaisten tekojen osalta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistamista. Kyseisten tekojen, eli käytännössä rikoslain 20 luvun 1-5 §:n, osalta näin on menetelty, kun teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Vaikka ei voidakaan lähtökohtaisesti katsoa, että seksuaalirikokset olisivat tyypillisesti tekoja, joihin syyllistytään ennen kaikkea Suomen lainkäyttöalueen ulkopuolella, on kuitenkin selvää, että niiden rangaistavuus saattaa vaihdella maittain. Tietyt Suomessa seksuaalirikoksiksi katsottavat teot saattavat olla kokonaan kriminalisoimattomia ja toisaalta rangaistavuus saattaa joissakin maissa riippua esimerkiksi uhrin ja tekijän välisestä suhteesta. Kaikki 36 artiklan mukaiset teot loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja niistä voidaan rikoslain mukaan määrätä ankaraksi katsottavia vankeusrangaistuksia. Tästä syystä voidaan pitää perusteltuna, että suomalaisen tai Suomessa pysyvästi asuvan henkilön ulkomailla tekemän seksuaalirikoksen tulisi voida johtaa Suomessa tuomittavaan rangaistukseen. Rikoslain 20 luvun 1-5 §:n mukaiset rikokset tulisi siis lisätä myös aikuisiin kohdistuneina rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin luetteloon niistä rikoksista, joiden osalta kaksoisrangaistavuutta ei vaadita.

Artiklan 4 kohdan mukaan osapuolten on varmistettava, ettei yleissopimuksen 36, 37, 38 ja 39 artiklan mukaisten tekojen syytteenpano edellytä ulkomailla tapahtuvien rikosten ollessa kyseessä, että syytteen saa 1 kohdan d ja e alakohtien osalta nostaa ainoastaan rikoksen uhri ilmoituksen perusteella tai sen valtion selvittämispyyntön perusteella, jonka alueella rikos on tehty. Uhrin tekemään ilmoitukseen liittyy yleissopimuksen 55 artikla. Uhrin tekemää ilmoitusta käsitellään mainitun artiklan yhteydessä. Valtion tekemä ilmianto ei ole Suomessa esitutinnan aloittamisen tai syytteen nostamisen edellytys.

Artiklan 5 kohta koskee tilanteita, joissa oletettu rikosentekijä on sopijapuolen alueella, eikä sopijapuoli suostu luovuttamaan henkilöä toiseen sopijavaltioon pelkästään kansalaisuuden perusteella. Tällaisia tilanteita varten osapuolten on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin perustaakseen lainkäyttövallan tämän sopimuksen perusteella kriminalisoituihin rikoksiin. Kohta siis liittyy rikosoikeutta koskevissa yleissopimuksissa ja muissa kansainvälisissä instrumenteissa yleiseen ”luovuta tai tuomitse” -periaatteeseen (*aut dedere aut judicare*). Selitysmuistion mukaan määräyksellä on haluttu varmistaa, että kansalaistensa luovuttamisesta kieltäytyvillä osapuolilla on oikeudellinen mahdollisuus luovuttamisen sijasta tutkia tapaus ja käsitellä se tuomioistuimessa kansallisesti. Selitysmuistion mukaan artiklan 4 kohta ei estä osapuolia katsomasta asian kuuluvan lainkäyttövaltaansa vain siinä tapauksessa, että rikos on rangaistava tekoalueellaan tai että rikos on tehty minkään valtion alueellisen lainkäyttövallan ulkopuolella. Kohta koskee siis Suomen kansalaisen tekemää rikosta.

Lähtökohtaisesti Suomi ei luovuta omia kansalaisiaan. Tarkemmin luovuttamisen edellytyksistä ja ehdoista säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa (270/1960), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003) ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetussa laissa (456/1970). Suomi on osapuolena myös useissa luovuttamista koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa, kuten rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa (SopS 32/1971). Rikoslaki kuitenkin mahdollistaa tällaisissa tilanteissa kohdan edellyttämällä tavalla lainkäyttövallan ulottamisen Suomen kansalaisen ulkomailla tekemään rikokseen. Kuten jo edellä on todettu, soveltuu rikoslain 1 luvun 6 § tällaisiin tilanteisiin. Kyseisen pykälän soveltaminen edellyttää kuitenkin luvun 11 §:n mukaan, että teko on säädetty rangaistavaksi myös tekopaikan lainsäädännössä. Artiklassa ei ole poissuljettu mahdollisuutta asettaa tällaisissa tilanteissa lainkäyttövallan ulottamiselle edellytykseksi kansainvälisestäikin vakiintunutta vaatimusta teon kaksoisrangaistavuudesta. Tätä tukee myös selitysmuistion 5 kohtaa koskeva kappale, jossa todetaan, ettei artiklan 4 kohta estä osapuolia katsomasta asian kuuluvan lainkäyttövaltaansa vain silloin, kun rikos on rangaistavaa myös siellä missä se on tehty. Vastaavanlainen kohta sisältyy useisiin Suomen aiemmin hyväksymiin yleissopimuksiin, eikä sitä ole katsottu ongelmalliseksi Suomen lainsäädännön kannalta.

Artiklan 6 ja 7 kohta koskevat osapuolten neuvottelua lainkäyttövallan käytöstä ja sopimuksen suhdetta kansallisen oikeuden mukaiseen lainkäyttövaltaan kansainvälisen oikeuden määräykset huomioon ottaen

45 artikla. *Seuraamukset ja toimet.* Artiklan 1 kohta velvoittaa säätämään yleissopimuksessa kriminalisoiduista teoista tehokkaat, oikeasuhtaiset ja varoittavat seuraamukset. Rikoslain mahdollistamia rangaistuksia eri rikoksista on kuvattu edellä olevissa artikloissa. Artiklan 2 kohdan mukaan rikosentekijään voidaan kohdistaa myös muita toimia, kuten seurantaa tai valvontaa taikka hänen vanhempainoikeutensa voidaan poistaa, jollei muulla tavalla pystytä takaamaan lapsen etua.

Suomen lainsäädäntö ei tunne käsitettä ”vanhempainoikeuksien poistaminen”. Lapsi voidaan ottaa lastensuojelulain nojalla huostaan ja sijoittaa sijaishuoltoon perheeseen tai laitokseen, jolloin lapsen asuinpaikasta, hoidosta ja kasvatuksesta päättää sosiaalihuollon toimielin. Vanhemmat säilyvät kuitenkin huoltajina.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

46 artikla. *Raskauttavat seikat.* Artiklassa on lueteltu rangaistusten koventamisperusteet. Mainitut seikat tulee voida ottaa huomioon raskauttavina seikkoina määrättäessä rangaistusta yleissopimuksen kattamista rikoksista, elleivät ne jo sisälly rikoksen tunnusmerkistöön. Artiklassa lueteltuja raskauttavia seikkoja ovat se, että a) rikoksen on kohdistanut entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin perheen jäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärinkäyttänyt henkilö;

b) rikos tai toisiinsa liittyvät rikokset on tehty toistuvasti; c) rikos on kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi; d) rikos on kohdistettu lapseen tai tehty lapsen läsnä ollessa; e) rikoksen on tehnyt kaksi tai useampia henkilöitä yhdessä; f) ennen rikosta tai sen yhteydessä on käytetty äärimmäistä väkivaltaa; g) rikos on tehty käyttämällä asetta tai uhkaamalla aseella; h) rikoksesta on aiheutunut uhrille vakavaa ruumiillista tai henkistä haittaa; i) rikosentekijä on aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta. Kohta ei edellytä erityisten koventamisperusteiden säätämistä, vaan olennaista on, että tuomarilla on mahdollisuus ottaa tällaiset seikat huomioon rangaistusta määrätessään.

Osa artiklan mukaisista raskauttavista seikoista on sellaisia, että ne tekevät rikoksesta ankarammin rangaistavan kvalifioidun rikoksen. Lisäksi kvalifioitujen tekemuotojen yhteydessä arvioidaan aina rikoksen törkeyttä kokonaisuutena, jolloin voidaan ottaa huomioon esimerkiksi artiklassa mainittuja seikkoja. Esimerkiksi raiskaus katsotaan lähtökohtaisesti törkeäksi ja siten ankarammin rangaistavaksi kun raiskauksessa aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, taikka kun raiskauksessa käytetään ampuma- tai teräasetta. Samoin pahoinpitely katsotaan tällaisissa tapauksissa tavallisesti törkeäksi. Rikoslain 6 luvun 5 § sisältää luettelon yleisistä rangaistuksen koventamisperusteista, joista yksi on tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Yleisenä periaatteena kyseisen luvun 4 § edellyttää, että rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Suomen rikoslainsäädäntö antaa siten laajat vapaudet tuomareille harkita rangaistuksen määräämiseen liittyviä seikkoja. Ratifiointi ei näin ollen edellytä lainmuutoksia.

47 artikla. *Toisen osapuolen määräämät rangaistukset.* Artiklassa säädetään mahdollisuudesta ottaa rangaistusta määrättäessä huomioon toisen sopimusvaltion alueella saadut tuomiot yleissopimuksen kattamista rikoksista. Määräys ei aseta tuomioistuin- tai syyttäjälaitokselle velvollisuutta selvittää, onko henkilö mahdollisesti tuomittu toisessa sopimusvaltiossa.

Suomessa lähtökohtana on, että ulkomailla annettu aikaisempi tuomio voidaan ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6 luvun säännösten nojalla, kunhan aikaisempi tuomio on tiedossa määräämisen yhteydessä. Käytännössä suurin merkitys on sillä, että Suomessa annettava tuomiota voi rikoslain 6 luvun 5 §:n 5 kohdan nojalla koventaa aikaisempi ulkomailla annettu tuomio.

Ulkomaisten tuomioiden huomioon ottamisen osalta erikoisasemassa ovat rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §. Mainituista pykälistä ensimmäinen koskee tilanteita, joissa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, ja jälkimmäinen vastaavia tilanteita, joissa aikaisempi rangaistus on yhdyskuntapalvelu. Näissä tapauksissa aikaisempi rangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan

huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta. Rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamisessa on siis kysymys siitä, että myöhemmin määrättävä rangaistus määrätään lievempänä sen vuoksi, että myöhempään tuomioon sisältyvä rikos on tehty tai siihen sisältyvät rikokset on tehty ennen aikaisempaa tuomiota.

Rikoslain 7 luvun 9 §:n mukaan sovellettaessa 6 ja 7 §:ää voidaan ottaa huomioon myös toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa taikka Islannissa tai Norjassa tuomittu ehdoton vankeusrangaistus ja yhdyskuntapalvelurangaistus sekä niihin rinnastettava seuraamus. Kun lisäksi otetaan huomioon Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain (326/1963) 29 § ja kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain (21/1987) 18 §, muualla ulkomailla kuin Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Islannissa tai Norjassa annettua aikaisempaa tuomiota ei voida ottaa huomioon rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamistapauksissa.

Selitysmuistion kohdissa 245–249 esitetty huomioon ottaen artiklan osalta kysymys on nimenomaan siitä, että aikaisemmalla tuomiolla pitäisi olla uutta tuomiota koventava vaikutus, mikä on edellä kerrotuin tavoin yleisesti mahdollista Suomen lainsäädännön mukaan.

48 artikla. *Pakollisten vaihtoehtoisten riitojenratkaisumenettelyjen tai rangaistusmenettelyjen kieltö.* Artiklan 1 kohdassa kielletään pakottamasta uhria osallistumaan vaihtoehtoiseen riitojenratkaisumenettelyyn yleissopimuksen kattamien väkivallan muotojen osalta. Osapuolten on varmistettava, että tapaukset voidaan käsitellä kontradiktorisessa oikeudenkäynnissä.

Artiklan 2 kohdassa veloitetaan sopimusvaltiot varmistamaan, että määrättäessä sakkorangaistusta rikoksenteikijälle tulisi samalla asianmukaisesti ottaa huomioon hänen kykynsä täyttää taloudelliset veloitteensa uhria kohtaan. Selitysmuistiossa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, että rikoksenteikijät ovat usein uhrin perheenjäseniä ja perheen ainoita elättäjiä. Rikoslain 2a luvun 2 §:n mukaan sakotettavan elatusvelvollisuus alentaa päiväsakon rahamäärää. Päiväsakon rahamäärää koskevan asetuksen (609/1999) 3 §:n mukaan sakotettavan elatuksen varassa olevasta puolisoista ja alaikäisestä lapsesta sekä sakotettavan puolison alaikäisestä lapsesta vähennetään päiväsakon rahamäärästä jokaisen osalta tietty euromäärä. Puoliso on rinnastetaan pykälän mukaan henkilö, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää sakotettavan kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Hallitusohjelmassa on linjattu, että sovittelumenettelyn käyttöä tulee rajata lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Vuonna 2011 laadittiin lähisuhdeväkivallan sovitteluun käytännön kokemusten pohjalta hyvät käytännöt.

Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 13 §:n mukaan ainoastaan syyttäjällä tai poliisilla on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä lähisuhdeväkivaltatapauksissa. Lähisuhdeväkivallan sovittelu toteutetaan Suomessa tutkitun ja koetellun tiedon perusteella laaditun hyvän käytännön mukaisesti valtakunnallisesti yhtenevällä tavalla. Lähisuhdeväkivaltaa sovittelevat vain tarkoin valintakriteerein valitut, laajan erityiskoulutuksen käyneet sovittelijat, jotka toimivat sovittelun ammattihenkilöstön ohjauksessa, valvonnassa tai heidän työparinaan.

Saatuaan sovittelualoitteen sovittelutoimiston vastaava selvittää ja arvioi lähisuhdeväkivaltarikoksen soveltuvuuden sovitteluun ottaen huomioon muun muassa osapuolten vapaaehtoisuuden, väkivallan toistuvuuden, rikoksen luonteen, uhrin voimavarat ja osapuolten välisen suhteen. Mikäli tapauksessa ilmenee toistuvaa väkivaltaa tai painostusta, tai mikäli tekijä vähättelee rikosta tai pitää väkivaltaa hyväksyttävänä tai kieltää väkivallan, rikosasiaa ei oteta sovitteluun eli asiassa tehdään kielteinen päätös.

Sovittelu voidaan myös keskeyttää joko sovittelijan tai osapuolten aloitteesta, mikäli prosessin kuluessa käy ilmi, että edellytykset sovittelun jatkamiselle eivät täyty. Edellä mainitun lain 19 §:ssä säädetyn mukaisesti sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa sovitteluun tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Sovittelu on keskeytettävä myös, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu käynnistetään aina erillistapaamisilla, joissa muun muassa asianomistajan vapaaehtoisuutta arvioidaan, osapuolten kertomukset kuullaan ja tarpeet kartoitetaan. Mikäli sovittelun edellytykset edelleen täyttyvät, järjestetään osapuolten yhteistapaamiset, joita voi olla useampia. Lähisuhdeväkivallan sovitteluun kuuluu aina myös jatko- ja tukipalveluihin motivoiminen ja palveluohjaus, jolla tuetaan osapuolten väkivallatonta tulevaisuutta. Sovitteluun liitetään myös sopimuksen täyttymisen seuranta.

Vuonna 2011 sovitteluun ohjattujen lähisuhdeväkivaltarikosten määrä oli 1950. Näistä sovitteluprosessi käynnistyi 1209 esitetyn rikosasian osalta. Käynnistyneistä sovitteluista keskeytyi 13 prosenttia. Luvut osoittavat, että sovittelun edellytysten arvioinnin perusteella sovittelutoimistot rajoittavat sovittelua ja myös sovittelun keskeyttäminen toimii niissä tilanteissa, joissa sovittelun edellytysten täytyminen kyseenalaistuu sovittelun kuluessa tai kun osapuolet peruvat suostumuksensa sovitteluun.

Nykyisen lainsäädännön voidaan katsoa täyttävän artiklan asettamat velvoitteet.

VI luku. Tutkinta, syytetoimet, prosessioikeus ja suojelutoimet.

49 artikla. *Yleiset velvoitteet.* Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolet varmistamaan, että kaikenlainen yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluva väkivalta tutkitaan ja käsitellään oikeudellisessa menettelyssä viipymättä taaten uhrin oikeudet kaikissa menettelyn vaiheissa. Artiklan 2 kohta velvoittaa tutkimaan ja syyttämään tehokkaasti yleissopimuksen kattamista rikoksista. Huomioon on kuitenkin otettava ihmisoikeuksia koskevat peruseriaatteet, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaiset oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat säännökset.

Suomessa lähtökohtana on rikoksen selvittäminen ja käsitteleminen mahdollisimman nopeasti. Esitutkintalain (449/1987) mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivästystä. Syyttäjän tekemä syyteharkinta on syyttäjälaitoksesta annetun lain (439/2011) mukaan tehtävä tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. Suomessa on viime aikoina tehty myös useita lainsäädäntömuutoksia, joiden tarkoituksena on ollut nopeuttaa tuomioistuinkäsittelyitä.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

50 artikla. *Välittömät toimet, ehkäiseminen ja suojele.* Artiklan mukaan sopimusvaltioiden lainvalvontaviranomaisten on reagoitava nopeasti ja suojeltava uhreja väkivallalta sekä ehkäistävä kaikkia väkivallan muotoja. Selitysmuistion mukaan ennalta ehkäisevät operatiiviset toimet voivat sisältää muun muassa menemisen vaarassa olevan henkilön olinpaikkaan, uhrien neuvontaa sekä uhrien viivytyksetöntä kuulemista asianmukaisissa tiloissa. Selitysmuistion mukaan artiklan velvoitteisiin sisältyy myös riittävän naispuolisen lainvalvontahenkilöstön takaaminen korkealle vastuutasolle.

1 päivänä tammikuuta 2014 voimaan tulevan uuden esitutkintalain (805/2011; uusi esitutkintalaki) 3 luvun 1 §:n mukaan, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus koskee myös muuten kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla esitutkintaviranomaisen tietoon tullutta epäiltyä rikosta, jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimenpiteistä luopumisen edellytykset eivät täyty.

Esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty (uusi esitutkintalaki 3 luku 3 § 1 momentti). Esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

Poliisi kohtaa työssään kotihälytystehtävillä, rikoksen tekopaikalla, tutkinnassa, puhelinneuvonnassa, sosiaalisessa mediassa ja ennaltaehkäisevässä työssä rikoksen kohteeksi joutuneita henkilöitä. Poliisi pitää tärkeinä kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla voidaan auttaa rikoksen kohteeksi joutunutta. Tavoitteena poliisityössä henkilön auttamisen lisäksi on poliisitoiminnan laadun parantaminen, rikosten ennalta estäminen, väkivaltaan puuttuminen sekä kotihälytysten ja väkivaltarikosten vähentäminen. Poliisin

tulee viranomaisten järjestämien palvelujen lisäksi välittää tietoa olemassa olevien järjestöjen palveluista ja ohjata avuntarvitsijoita palvelujen käyttäjiksi.

Vakavien, vaativien väkivaltarikosten tutkinnasta poliisilaitoksissa vastaavat väkivaltarikosten tutkintaan erikoistuneet, koulutetut ja kokeneet poliisit. Poliisin suorittamaa esitutkintaa johtaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, mahdollisuuksien mukaan naisiin kohdistuneet väkivaltarikokset ohjataan tehtävään erikoistuneiden ja naispuolisten poliisien tutkintavastuulle. Poliisilaitoksissa on lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten haastatteluihin koulutetut, erikoistuneet tutkijat.

Lapsiin kohdistuneet väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat aina vaativaa esitutkintaa, jolloin tutkinta tulisi suorittaa tiiminä tai parityöskentelynä. Lapsiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneiden poliisimiesten suoritettavaksi. Poliisihallitus on antanut 3 päivänä heinäkuuta 2011 voimaan tulleen ohjeen "Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa" (2020/2011/1610). Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa menettelyä alle 18-vuotiaan lapsen tai nuoren eli alaikäisen rikoksen uhrin kohtaamiseen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa, kun lapsen epäillä joutuneen väkivallan kohteeksi.

Poliisihallitus on antanut 1 päivänä tammikuuta 2012 voimaan tulleen määräyksen "Poliisin, lastensuojeluviranomaisen ja muiden viranomaisten yhteistoiminta koskien lastensuojelulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta" (2020/2011/4132). Määräyksellä on täsmennetty lastensuojelulain 25 §:n mukaista poliisin ilmoitusvelvollisuutta lastensuojeluviranomaiselle mm. silloin kun lapsi on joutunut väkivallan kohteeksi. Määräyksessä käsitellään myös lastensuojelulain 25 §:n mukainen muiden viranomaisten ja lastensuojeluviranomaisten ilmoitusvelvollisuus poliisille. Poliisilaitosten tulee sopia ilmoitusmenettelyyn liittyvistä käytännön toimenpiteistä ja yhteistyöstä kuntien lastensuojeluviranomaisten kanssa.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

51 artikla. *Riskinarviointi ja riskienhallinta.* Artikla velvoittaa sopimusvaltiot varmistamaan, että toimivaltaiset viranomaiset, poliisi mukaan lukien, tehokkaasti arvioivat yksittäisten uhrien kohtaamat turvallisuusriskit tapauskohtaisesti ja laativat suunnitelman niiden hallitsemiseksi. Selitysmuistion mukaan tunnistetun riskin hallitsemiseen tulisi pyrkiä laatimalla uhria varten turvallisuussuunnitelma, jossa voidaan tarvittaessa antaa yhteensovittettua tukea ja turvaa. Riskinarvioinnissa on asianmukaisesti otettava huomioon tiedot, joiden mukaan väkivallantekijöillä on hallussaan ampuma-aseita tai muita vakavaan väkivaltaan käytettäviä aseita.

Monialaista riskienarviointihanketta (MARAK) on jatkettu vuosina 2009 – 2011 mukana olleiden kolmen poliisilaitoksen alueella ja laajennettu lisäksi viiden uuden poliisilaitoksen alueelle vuosiksi 2012 – 2013 (2014). Tällä hetkellä sitä käytetään Helsingin Itäkeskuksen poliisipiirissä, Joensuussa, Jyväskylässä, Lappeenrannassa, Oulussa, Päijät-Hämeessä, Vaasassa ja Vantaalla. Hanke on sisäisen turvallisuuden

ohjelman 2012 – 2015 vakavan väkivallan ja sen uhan vähentämisen toimenpiteenä. Hankkeen tavoitteena on parisuhdeväkivallan (lähisuhdeväkivallan) korkean riskin uhrien tunnistaminen, vakavan väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen ja parisuhdeväkivallan seurauksien vähentäminen. Tavoitteena on lisäksi luoda edellytyksiä toimintamallin ja työmuodon käyttöönotolle koko maassa pilotoinnissa saatujen kokemusten perusteella.

MARAK on Englannista lähtöisin oleva menetelmä, jolla pyritään auttamaan vakavaa parisuhdeväkivaltaa kokeneita tai sen uhan alla eläviä henkilöitä. Parisuhdeväkivalta voi olla fyysistä, henkistä tai seksuaalista, myös ns. kunniaväkivaltatapaukset soveltuvat käsiteltäviksi. Väkivallan harjoittaja voi olla nykyinen tai entinen avio- tai avopuoliso tai seurustelukumppani.

Riskinarvioinnilla lähisuhdeväkivaltatapauksissa tarkoitetaan sitä, että erilaisten riskinarviointimenetelmien avulla pyritään tunnistamaan ajoissa ne uhrin, jotka todennäköisimmin joutuvat tulevaisuudessa uudelleen väkivallan uhreiksi. MARAK - prosessi koostuu kahdesta vaiheesta, joista ensimmäisessä työntekijän tulee tunnistaa parisuhdeväkivallan uhri ja täyttää yhdessä hänen kanssaan riskinarvioinnin lomake. Prosessin toisessa vaiheessa käynnistetään moniammatillinen työskentely uhrin suostumuksella. Tällöin sovitaan uhrin turvallisuutta parantavista toimenpiteistä, nimetään niiden toteuttamisesta vastaavat tahot ja seurataan toimenpiteiden toteutumista.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut äitiys- ja lastenneuvolan työntekijöille toimintamallin (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:6; *Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivallan seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa*). Toimintamallin lähtökohtana on tunnistaa parisuhdeväkivallan riskiryhmät, kehittää tukitoimia erityisesti nuorille raskaana oleville naisille ja pienten lasten äideille sekä antaa heille tietoa parisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista. Parisuhdeväkivallasta suositellaan kysymään systemaattisesti kaikilta naisilta. Kysymistä suositellaan äitiysneuvolassa vähintään kerran raskauden kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana ja lastenneuvolassa viimeistään lapsen puolivuotistarkastuksessa ja sen jälkeen lapsen tasavuositarkastuksissa. Apuna suositellaan käytettäväksi hankkeessa kehitettyä parisuhdeväkivallan seulontakysymyssarjaa, joka on sisällytetty vuonna 2004 julkaistuu lastenneuvolaoppaaseen. Lisäksi työntekijöitä tukemaan on laadittu toimintaohje parisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen sekä viranomaisyhteistyöhön.

Poliisihallinnon lupahallinto varmistaa osaltaan sen, että ampuma-aselupia ja luvallisia ampuma-aseita on vain sellaisten henkilöiden hallussa, jotka kykenevät käsittelemään ja säilyttämään ampuma-aseita turvallisesti. Lupamenettelyä on tehostettu 13 päivänä kesäkuuta 2011 voimaan tulleella ampuma-aselain (1/1998) muutoksella (124/2011). Nykyinen laki mahdollistaa tehokkaan lupamenettelyn ja harkinnan.

Ampuma-asetlain 114 §:n 1 momenttiin lisättiin edellä mainitussa uudistuksessa lääkärille velvollisuus ja terveydenhuollon ammattihenkilölle tässä lainkohdassa säädetyin edellytyksin oikeus salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoittaa poliisille henkilöstä, jonka hän katsoo perustellusta syystä olevan sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta.

Rikosuhridirektiivin 22 artiklassa määrätään, että uhrista on tehtävä hyvissä ajoin henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden selvittämiseksi. Artiklan 3 kohdan mukaan sukupuoleen perustuvan, läheisväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön uhreihin sekä vammaisiin uhreihin on arvioinnissa kiinnitettävä erityistä huomiota.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

52 artikla. *Välittömät lähestymiskiellot.* Artikla velvoittaa osapuolet varmistamaan, että toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet määrätä välittömän vaaran uhatessa perheväkivallan tekijä poistumaan uhrin tai vaarassa olevan henkilön asunnosta riittävän pitkäksi ajaksi sekä valtuudet kieltää väkivallantekijää menemästä uhrin tai vaarassa olevan henkilön asuntoon tai ottamasta yhteyttä häneen. ”Riittävän pitkä aika” on jätetty selitysmuistion mukaan osapuolten päätettäväksi. Aika vaihtelee selitysmuistion mukaan Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa nykyisin 10 päivästä 4 viikkoon, ja joissakin valtioissa määräys voidaan uusua.

Lähestymiskieltolain (898/1998) mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan puolestaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Kiellon määrääminen ei edellytä tapahtunutta rikosta. Niin sanotun perusmuotoisen lähestymiskiellon sisältönä on yleensä, ettei lähestymiskieltoon määrätty henkilö saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä. Lisäksi perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon. Niin sanotulla laajennetulla lähestymiskiellolla voidaan ulottaa kielto koskemaan myös esimerkiksi suojattavan asunnon tai työpaikan läheisyydessä oleskelua.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisesta lähestymiskiellosta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava

henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan. Kun henkilö ilmoittaa haluavansa lähestymiskieltoa, tulee poliisiin käynnistää tarvittavat toimenpiteet. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä väliaikainen lähestymiskielto aina kun sen tarve on olemassa ja laki mahdollistaa sen. Asia on kuitenkin saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi viipymättä. Välitöntä lähestymiskieltoa on kuitenkin noudatettava heti. Tuomioistuimen määräämä lähestymiskielto voidaan määrätä enintään vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Tarvittaessa kieltoa voidaan jatkaa. Jos poliisi määrää perheen sisäisen lähestymiskiellon, ratkaisussa on yksilöitävä asunto, josta kieltoon määrätyn henkilön on poistuttava, sekä määrättävä siitä, miten kieltoon määrätty henkilö saa haltuunsa tarpeelliset henkilökohtaiset tavaransa. Jos poliisi arvioi, että lähestymiskiellon määräämisen seurauksena rikoksen uhka nousee, poliisin tulee ohjata ja tarvittaessa avustaa uhria ottamaan yhteyttä turvakotiin tai sosiaaliviranomaisiin. Ennen väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisemista sekä kieltoon määrättäväksi aiotulle että sillä suojattavalle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista asiaan osallista kuulematta, jos pyyntö on ilmeisen perusteeton tai jos kieltoon määrättäväksi aiottua henkilöä ei tavoiteta. Poliisihallitus on 21 päivänä kesäkuuta 2010 antanut lähestymiskieltolain perusteella lähestymiskieltoa koskevan poliisin sisäisen toimintaohjeen (POHADno/2010/2331). Ohje on tullut voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2010 ja se on voimassa toistaiseksi.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/99/EU eurooppalaisesta suojelumääräyksestä on annettu 13 päivänä joulukuuta 2011 ja se on pantava kansallisesti täytäntöön 11 päivään tammikuuta 2015 mennessä. Direktiivi koskee kansallisten lähestymiskiellojen vastavuoroista tunnustamista EU-maiden välillä, mikä antaa henkilölle mahdollisuuden yhdessä jäsenvaltiossa annetun eurooppalaisen suojelumääräyksen perusteella saada suojaa myös toisessa jäsenvaltiossa ilman, että hänen tarvitsisi käynnistää toisessa jäsenvaltiossa uutta menettelyä suojelua saadakseen. Direktiivi kattaa vain sellaiset kansalliset lähestymiskiellot, jotka ovat seurausta rikoksesta tai väitetystä rikoksesta. Oikeusministeriön 15 päivänä maaliskuuta 2012 asettama direktiivin täytäntöönpanoa käsitellyt työryhmä on mietinnössään (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 11/2013) ehdottanut lainsäädäntöä direktiivin täytäntöön panemiseksi.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia lähestymiskieltoa koskevaan lainsäädäntöön.

53 artikla. *Lähestymiskiellot tai suojelumääräykset.* Artiklassa veloitetaan osapuolet varmistamaan, että kansallisessa lainsäädännössä säädetään lähestymiskiellosta tai muista suojelumääräyksistä, ja että niiden rikkomisesta voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhtaiset ja varoittavat seuraamukset. Artiklan 2 kohta sisältää myös suojelumääräysten sisältöä koskevia vaatimuksia. Kohta edellyttää muun muassa, että lähestymiskielto voidaan tarvittaessa antaa yksipuolisessa menettelyssä, siten että ne

tulevat välittömästi voimaan ja että lähestymiskielto voidaan määrätä muista oikeudenkäynneistä riippumatta tai niiden lisäksi.

Lähestymiskiellon määräämisen edellytyksiä on kuvattu tarkemmin 52 artiklan yhteydessä. Lähestymiskiellon rikkominen on säädetty rikoslaisissa rangaistavaksi. Rikoslain 16 luvun 9a §:n mukaan rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Artiklan 2 kohdan osalta voidaan todeta, että lähestymiskiellon hakeminen on pyritty tekemään helpoksi, ja sitä voi suojaa hakevan henkilön lisäksi hakea myös syyttäjä, poliisi tai sosiaaliviranomainen, jos uhattu henkilö ei itse sitä uskalla tai pysty tekemään. Kieltoa voidaan hakea joko poliisilta tai suoraan käräjäoikeudesta, kirjallisesti tai suullisesti. Lähestymiskielloa koskeva asia voidaan käsitellä käräjäoikeudessa kieltoon vaaditun henkilön poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämisen kannalta tarpeen. Lähestymiskieltohakemus käsitellään käräjäoikeudessa kiireellisenä. Asia käsitellään oikeudenkäynnissä, jossa käydään läpi asiassa esitetty selvitys sekä kuullaan tavallisesti molempia osapuolia ja todistajia. Jos tuomioistuimessa on vireillä kieltoon määrättäväksi pyydettyä henkilöä koskeva rikosasia, jolla voi olla merkitystä lähestymiskiellosta päätettäessä, lähestymiskielloa koskeva asia voidaan käsitellä myös rikosasian yhteydessä.

Eurooppalaista suojelumääräystä koskevaa direktiiviä (2011/99/EU) on selostettu 52 artiklan yhteydessä.

54 artikla. *Tutkinta ja todistelu.* Artikla velvoittaa osapuolet varmistamaan, että uhrin seksuaaliseen historiaan ja käyttäytymiseen perustuvaa todistelua otetaan oikeudenkäynnissä vastaan ainoastaan silloin, jos se on asiaan kuuluvaa ja tarpeellista. Tällöinkin todistelu on selitysmuistion mukaan otettava vastaan tavalla, joka ei johda uudelleenuhriutumiseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n mukaan tuomari ei saa sallia sellaisen todisteen esittämistä oikeudenkäynnissä, joka on asiaan vaikuttamaton. Oikeusministeriössä on parhaillaan käynnissä yleisessä tuomioistuimissa tapahtuvaa todistelua koskeva lainsäädännön uudistaminen. Oikeusministeriön asettama toimikunta on marraskuussa 2012 julkaissut mietintönsä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 69/2012), jossa se ehdottaa muun muassa, että tuomioistuimen on evättävä näyttö, joka koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa tai on muuten tarpeetonta. Jäljempänä 56 artiklan 1 kohdan i alakohdassa on kerrottu mahdollisuuksista kuulla asianomistajaa oikeudessa rikoksentekijän läsnä olematta.

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa artiklan asettaman veloitteen toimeenpanon.

55 artikla. *Asianosaisen vireille panemat ja viran puolesta vireille pantavat oikeudenkäynnit.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten on varmistettava, ettei yleissopimuksen 35 (ruumiillinen väkivalta), 36 (seksuaalinen väkivalta) 37 (pakkoavioliitto), 38 (naisen sukuelinten silpominen) ja 39 artiklan (pakotettu raskauden

keskeyttäminen ja pakkosterilointi) mukaisten tekojen tutkinta tai syytteesenpano saa riippua kokonaan uhrin rikosilmoituksesta, jos rikos on tehty kyseisen osapuolen alueella. Lisäksi oikeudenkäyntiä on voitava jatkaa, vaikka uhri peruuttaisi lausuntonsa tai ilmoituksensa. Yleissopimuksen 78 artikla mahdollistaa varauman tekemisen 35 artiklan mukaisten ruumiillisten väkivallantekojen osalta, kun kyse on lievistä rikoksista.

Artiklan 1 kohdan kaltainen määräys on myös vuonna 2007 tehdyssä lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön torjumista koskevassa Euroopan neuvoston yleissopimuksessa (CETS 201). Siinä kohdan sanamuoto kuitenkin poikkeaa nyt käsillä olevan yleissopimuksen muotoilusta sikäli, että nyt käsillä olevassa yleissopimuksessa käytetään ilmaisua ”syytteesenpano ei saa riippua kokonaan”. Lasten hyväksikäyttöä koskevasta yleissopimuksesta sana ”kokonaan” puuttuu. Näin ollen voidaan katsoa jälkimmäisen velvoitteen virallisen syytteen alaisuudesta olevan ehdottomampi.

Suurin osa artiklassa luetelluista yleissopimuksen mukaisista teoista on Suomessa yleisen syytteen alaisia rikoksia. Syytteen nostaminen ei siis tällöin edellytä asianomistajan syyttämispyyntöä.

Vuonna 2011 tuli voimaan rikoslain muutos (1082/2010), jonka seurauksena lievä pahoinpitely lähisuhteessa muuttui virallisen syytteen alaiseksi. Rikoslain 21 luvun 16 §:n mukaan syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä, vaikka asianomistaja ei ole tehnyt asiasta ilmoitusta muun muassa silloin, kun teko on kohdistunut alle 18-vuotiaaseen tai kun teko on kohdistunut tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa. Muut kuin lievät pahoinpitelyt ovat yleisen syytteen alaisia riippumatta siitä, mikä on rikoksentehtäjän ja uhrin välinen suhde, tai siitä, kehen rikos kohdistuu.

Vaikka pahoinpitelyrikokset ovatkin nykyisin etenkin edellä mainitun lainsäädäntömuutoksen myötä yleissopimuksen soveltamisalan mukaisissa tapauksissa laajasti yleisen syytteen alaisia rikoksia, tulisi kuitenkin harkita tarvetta tehdä 78 artiklan mahdollistama varauma. Varauma voitaisiin ulottaa koskemaan yleissopimuksen mukaisia tekoja, jotka tulevat arvioitavaksi lievänä pahoinpitelynä, ja joihin ei sovellu rikoslain 21 luvun 16 § syyttäjän yleisestä syyteoikeudesta. Kyseessä voisivat olla esimerkiksi lieväksi pahoinpitelyksi katsottavat teot, jonka molemmat osapuolet ovat toisilleen tuntemattomia. Tällaisissa tapauksissa ei lähtökohtaisesti ole syytä poistaa asianomistajalta oikeutta päättää siitä, tulisiko asian edetä rikosprosessiin. Tavallisesti lieväksi katsottavat rikokset ovat asianomistajarikoksia. Lievän pahoinpitelyn osalta rikoslain 21 luvun 16 §:ssä tehdyn poikkeuksen taustalla on tarve puuttua tekoihin, joiden osalta voidaan katsoa uhrin olevan syystä tai toisesta sellaisessa asemassa, ettei hän voi vapaasti tehdä päätöstä ilmoituksen tekemisestä rikoksen syytteesenpanoksi.

Tietynlainen poikkeus artiklan edellyttämien tekojen osalta liittyy myös seksuaaliseen väkivaltaan. Rikoslain 20 luvun mukaisten seksuaalirikosten osalta kakki alaikäisiin

kohdistuneet teot on säädetty yleisen syytteen alaisiksi. Myös täysi-ikäisten osalta vakavimmat rikokset, kuten raiskaus ja törkeä raiskaus ovat yleisen syytteen alaisia. Rikoslain 20 luvun 3 §:n (pakottaminen sukupuoliyhteyteen), 4 §:n (pakottaminen seksuaaliseen tekoon) ja 5 §:n 1 momentin 4 kohdassa (seksuaalinen hyväksikäyttö) tarkoitetuista täysi-ikäiseen kohdistuneista teoista syyttäjä saa kuitenkin nostaa syytteen ainoastaan, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi tai jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Vaikka osa seksuaalirikoksista on edellä kuvatuin tavoin niin sanottuja asianomistajarikoksia, on niidenkin osalta syyttäjällä tietyin edellytyksin itsenäinen syyteoikeus. Voidaan siis katsoa, ettei niidenkään osalta syytteen nostaminen riipu välttämättä kokonaan uhrin ilmoituksesta.

Koska oikeusministeriössä on käynnissä erillinen raiskausrikoksia koskeva lainsäädännön muutoshanke, voidaan siinä yhteydessä arvioida paremmin tarve säätää kaikki 20 luvun mukaiset seksuaalirikokset yleisen syytteen alaisiksi. Hankkeeseen liittyvä arviomuisto julkaistiin toukokuussa 2012, ja siinä ehdotettiin tällaisen muutoksen tekemistä (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 25/2012).

Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolten on varmistettava, että uhreilla on oltava oikeusprosessin aikana mahdollisuus saada tuki- ja avustuspalveluja. Tällä ei tarkoiteta oikeudellisia, vaan lähinnä käytännöllisiä ja psykologisia palveluja.

Esimerkiksi seksuaali- väkivalta- tai muun vastaavan henkilöön kohdistuneen rikoksen uhrille, jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 3 §:n mukaan määrätä tuomioistuimen toimesta tukihenkilö. Kyseistä säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 82/1995 vp) mukaan tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutenkin kuuluu tämänkaltaisten rikosten asianomistajien auttaminen. Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tuomioistuin voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan. Tukihenkilön kulut maksetaan tällöin valtion varoista.

56 artikla. *Suojelutoimet.* Artiklan 1 kohta sisältää avoimen luettelon menettelyistä, joiden tarkoituksena on suojella uhreja oikeudenkäynnin aikana.

Kohdan a alakohdan mukaan uhreja, heidän perheitään ja todistajia tulee suojella uhkailulta, kostolta ja uudelleenuhriutumiselta. Rikoslaki sisältää erillisen säännöksen oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamisesta (rikoslain 15 luvun 9 §). Lisäksi rikoslaisissa on yleinen säännös laittomasta uhkauksesta. Myös lähestymiskiellolla voidaan suojata uhria, hänen perhettään tai muuta todistajaa oikeudenkäynnin aikana.

Kohdan b alakohdassa edellytetään, että uhreille ilmoitetaan väkivallantekijän pakenemisesta tai tilapäisestä tai lopullisesta vapauttamisesta ainakin, jos uhri ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa. Vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:ssä säädetään,

että vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta voidaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain mukainen lähestymiskielto. Ilmoitus on lain mukaan tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Kohdan c alakohdassa edellytetään, että uhreille tulee tiedottaa heidän oikeuksistaan ja käytettävissä olevista palveluista sekä heidän ilmoituksensa käsittelystä, syytteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä etenemisestä. Suomessa rikoksen uhrin eli asianomistajan asema ja sen myötä tietojensaantioikeus rikosprosessissa on kansainvälisesti vertaillen vahva.

Uudessa esitutkintalain 4 luvun 8 § 1 momentissa säädetään, että esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava mahdollisuuksien mukaan asianomistajalle muun muassa siitä, mihin toimiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen johdosta ryhdytään. Lisäksi esitutkintaviranomaisen tulee ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta vahingonkorvaukseen, jos asianomistaja on kärsinyt rikoksen johdosta vahinkoa ja hänellä on ilmeisesti oikeus saada korvausta rikosvahinkolain nojalla.

Uuden esitutkintalain 4 luvun 8 § 1 momentissa säädetään, että tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettuna holhousviranomaisena toimiva maistraatti tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (*sosiaaliviranomainen*).

Uuden esitutkintalain 4 luvun 9 § 1 momentin mukaan kun henkilöön kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä, hänelle on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Tällainen ilmoittamisvelvollisuus koskee myös asemassa tapahtuneita muutoksia.

Uuden esitutkintalain 4 luvun 10 § 1 ja 2 momentissa säädetään, että asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Asianosaiselle on ennen hänen kuulemistaan kirjallisesti ilmoitettava mainitusta oikeudesta, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä. Oikeudesta on ilmoitettava rikoksesta epäillylle kirjallisesti viipymättä, kun hän menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä. Esitutkintaviranomaisen on muutenkin rikokseen, sen selvittämiseen sekä asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen

huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan.

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, kun siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla, ja puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, kun siihen on aihetta mainitun luvun 1 §:n 3 momentin nojalla.

Uuden esitutkintalain 4 luvun 15 § 1 momentissa säädetään, että asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista.

Uuden esitutkintalain 4 luvun 9 § 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä edellä säädetään ilmoittamisesta, esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle mahdollisuuksien mukaan siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen tai esitutkintaviranomaisen tietoon muuten tulleen rikoksen johdosta ryhdytään; asianomistajan rikoksesta epäiltyyn kohdistaman rangaistusvaatimuksen ja sen peruuttamisen merkityksestä, jos vaatimus on edellytyksenä esitutkinnan toimittamiselle tai jatkamiselle sekä viipymättä asianomistajarikoksen esitutkinnan toimittamisesta 3 luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitetussa tapauksessa.

Jos asianomistaja on kärsinyt rikoksen johdosta vahinkoa, josta hänellä on ilmeisesti oikeus saada korvausta rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla, esitutkintaviranomaisen on lisäksi ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta korvaukseen ja tarvittaessa opastettava häntä korvauksen hakemisessa.

Kohdan d alakohdan mukaan uhrin tulee sallia käyttää kansallisen lain prosessisääntöjen mukaisesti puhevaltaa rikosprosessissa. Asianomistajan osallistumisesta rikosprosessiin säädetään esitutkintalaissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa.

Kohdan e alakohdan mukaan uhrille on tarjottava asianmukaisia tukipalveluja niin, että hänen oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin ja otetaan huomioon asianmukaisesti. Mahdollisuutta tukihenkilöön on kuvattu edellä 55 artiklan yhteydessä. Oikeudellista avustamista käsitellään 57 artiklan yhteydessä.

Kohdan f alakohdan mukaan tulee varmistaa, että voidaan toteuttaa toimia uhrien yksityisyyden ja julkisen kuvan suojelemiseksi. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa monin tavoin asianomistajan yksityisyyden ja henkilöllisyyden suojaamisen rikosasian käsittelyn yhteydessä. Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Mainitun lain 24 §:ssä säädetään viranomaisen salassa pidettävistä asiakirjoista. Tällaisia ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista, samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon

antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jolle tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa. Kyseisen lain mukaan puolestaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Lain 15 §:ssä säädetään suljetusta käsittelystä. Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syyistä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun laissa ja oikeudenkäymiskaassa rajoitetaan niitä tietoja, joita asianomistajista ja todistajista on annettava vastapuolelle haastehakemuksen ja valituksen yhteydessä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan asianosaisella ei ole oikeutta muun ohessa todistajan tai asianomistajan salassa pidettäviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan tai asianomistajan turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Viimeksi mainitun lain mukaan salassa pidettäviä ovat myös yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Kohdan g alakohdassa edellytetään, että uhrien ja väkivallantekijöiden joutuminen tekemisiin keskenään tuomioistuimissa ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa estetään mahdollisuuksien mukaan. Suomessa lähtökohtana on, että kuulustelussa on paikalla ainoastaan kuulusteltava sekä hänen mahdollinen avustajansa tai tukihenkilönsä. Oikeudenkäymiskaari mahdollistaa sen, että asianomistajaa ja todistajaa voidaan oikeudenkäynnissä kuulla asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta kuultavan suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta tapahtuva kuuleminen voi tulla kysymykseen myös esimerkiksi silloin, kun kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää.

Kohdan h alakohdan mukaan uhreille tulee järjestää riippumattomat ja pätevät tulkit, jos he ovat asianomistajina oikeudenkäynnissä tai toimivat todistajina. Esitutkintalaissa ja laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säännökset tulkkauksen järjestämisestä rikosprosessissa. Muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä asianomistajalla syyttäjän ajamassa rikosasiassa on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen rikosasian käsittelyssä. Tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava tulkkauksesta tai tulkin kutsumisesta. Samoin uuden vuonna 2014 voimaan tulevan esitutkintalain mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä on oikeus esitutkinnassa käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi, sekä viittomakielisellä oikeus käyttää viittomakieltä. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta tai valtion

kustannuksella hankittava tulkki. Myös nykyinen esitutkintalaki sisältää vastaavankaltaisen säännöksen tulkkauksen järjestämisestä. Tällaisissa tapauksissa tulkkaus on järjestettävä myös silloin, kun se on kuultavan aisti- tai puhevian takia tarpeen. Uuden esitutkintalain perusteluissa (HE 222/2010 vp) todetaan, että esitutkinnassa on pyrittävä käyttämään tulkkina henkilöä, joka ei ole asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa vaarantuu asian selvittämistä tai asianosaisen oikeuksia vaarantavalla tavalla.

Uhrin oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin säädetään rikosuhridirektiivin 7 artiklassa. Direktiivin 3 artiklassa säädetään myös uhrin oikeudesta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi kaikessa yhteydenpidossaan toimivaltaisen viranomaisen kanssa kaikissa rikosprosessin vaiheissa. Yhteydenpidossa on myös otettava huomioon uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten vammat, jotka voivat vaikuttaa hänen kykyynsä ymmärtää ja tulla ymmärretyksi.

Kohdan i alakohta edellyttää, että uhrien on voitava antaa todistajanlausuntonsa kansallisessa laissa säädettyjen sääntöjen mukaisesti oikeussalissa olematta läsnä tai ainakin väitetyt väkivallantekijän olematta läsnä. Edellä g alakohdan yhteydessä on selostettu mahdollisuudesta kuulla asianomistajaa tai todistajaa rikoksenteelijän olematta läsnä. Tämän lisäksi voidaan todeta, että oikeudenkäymiskaari mahdollistaa myös, että todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja kun on kyse esimerkiksi siitä, että menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön läheisessä suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

Myös rikosuhridirektiivi sisältää useita määräyksiä uhrien suojelusta sekä erityissuojelua tarvitsevan uhrin tunnistamisesta. Direktiivin 18 artiklassa taataan uhrin ja hänen perheenjäsentensä yleinen oikeus suojeluun muun muassa toistuvilta uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta. 19 artiklassa tehdään mahdolliseksi uhrin ja rikoksenteelijän kohtaamisen välttäminen kaikissa rikosprosessin vaiheissa sekä rikostutkinnan aikana. 23 artikla sisältää määräykset erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien oikeudesta suojeluun rikosprosessin aikana.

Artiklan 2 kohta velvoittaa suojelemaan lapsiuhreja ja lapsitodistajia tarvittaessa erityistoimin. Suojelun erityistoimissa on otettava huomioon lapsen etu. Muun muassa esitutkintalaki, oikeudenkäymiskaari ja laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa sisältävät useita säännöksiä alle 18-vuotiaita tai alle 15-vuotiaita koskevista erityistoimista.

Rikosuhridirektiivin 24 artikla sisältää määräykset lapsiuhrien oikeudesta suojeluun rikosprosessin kuluessa.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

57 artikla. Oikeusapu. Artikla velvoittaa myöntämään uhreille oikeuden oikeudelliseen avustamiseen ja maksuttomaan oikeusapuun kansallisen lain edellyttämällä tavalla. Selitysmuistiossa todetaan, ettei uhreilla ole automaattista oikeutta maksuttomaan oikeusapuun, vaan sen saamisen edellytykset määräytyvät kansallisen lain mukaan.

Suomen lain mukaan asianomistajan varallisuusolojen sitä edellyttäessä oikeusapua annetaan kokonaan tai osittain maksuttomasti. Oikeusapulain (257/2002) 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaissa säädetään.

Oikeusapulain mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan esimerkiksi velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta oikeusapulain nojalla määrätylle tai hyväksytylle avustajalle kokonaan tai osittain sekä velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta.

Oikeusapulain 2 §:n mukaan oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa taikka koti- tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lisäksi oikeusapua annetaan edellä mainituista edellytyksistä riippumatta, jos henkilön asia käsitellään Suomen tuomioistuimessa tai jos oikeusapuun on erityistä syytä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten. Avustaja voidaan määrätä rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana, rikoslain 21 luvun 1-6 §:ssä tarkoitettussa asiassa, eli henkirikos- tai pahoinpitelyasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna sekä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Jos asianomistajalla jo on oikeusapulain mukainen avustaja, hänelle ei määrätä nyt kysymyksessä olevaa oikeudenkäyntiavustajaa. Sekä oikeusapulain että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaan avustajana toimii pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Rikosuhridirektiivin 13 artiklassa säädetään uhrien oikeudesta oikeusapuun.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

58 artikla. *Vanhentuminen.* Artikla velvoittaa takaamaan tietyistä rikoksista riittävän pitkän vanhentumisajan siten, että seksuaalisen väkivallan (36 artikla), avioliittoon pakottamisen (37 artikla), sukuelinten silpomisen (38 artikla) sekä pakotetun raskauden keskeyttämisen ja pakkosterilisaation (39 artiklan) osalta asiaa koskeva oikeudenkäynti voidaan panna tehokkaasti vireille sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi. Rikoksen riittävää vanhentumisaikaa on arvioitava suhteessa rikoksen vakavuuteen. Yleissopimuksen 78 artikla mahdollistaa varauman tekemisen kaikkien muiden artiklassa mainittujen rikosten osalta, paitsi seksuaalista väkivaltaa koskevan 36 artiklan osalta.

Kuten edellä kyseisiä artikloita koskevissa kohdissa on todettu, voidaan näitä tekoja arvioida Suomen lainsäädännön näkökulmasta lähtökohtaisesti rikoslain 20 luvun mukaisina seksuaalirikoksina (1-5 §), ihmiskaupparikoksena (rikoslain 25 luvun 3 ja 3a §), rikoslain 21 luvun mukaisena pahoinpitelyrikoksena (5 ja 6 §) ja rikoslain 22 luvun mukaisena törkeänä laittomana raskauden keskeyttämisenä.

Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset ovat rikoslain 8 luvussa. Syyteoikeuden vanhentuminen luvun 1 §:n mukaan rakentuu sille kansainvälisestäikin yleiselle periaatteelle, että rikoksen syyteoikeuden vanhentumisaika pääsääntöisesti riippuu sen vakavuudesta, jolloin merkitsevää on rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määräajaksi yli kahdeksan vuoden, 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja 4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta tai sakkoa.

Rikoslain 8 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella rikosten syyteoikeuden vanhentuminen lasketaan rikoksen tekopäivästä. Syyteoikeuden vanhentumisaikaa voidaan tietysin edellytyksin jatkaa rikoslain 8 luvun 4 §:n nojalla kerran yhdellä vuodella.

Etenkin lapsiin kohdistuville seksuaalirikoksille on ominaista, että teot saattavat paljastua vuosien päästä uhrin ehkä tultua jo täysi-ikäiseksi. Tähän vaikuttavat monet syyt. Kysymyksessä olevat rikokset eivät usein aiheuta näkyviä vahinkoja, mikä johtuu siitä, että näiden rikosten tekijät ovat usein uhreihinsa nähden sellaisessa hallitsevassa asemassa, että he saavat tahtonsa läpi ilman väkivaltaakin. Henkiset, uhrin seksuaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvät vahingot voivat kuitenkin olla vakavia ja pitkäkestoisia. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonne saattaa paljastua uhrillekin vasta vuosien kuluttua teosta. Lapsen kohdistuvaan seksuaalirikokseen saattaa myös liittyä uhrin aiheettomia syyllisyydentunteita, jotka estävät häntä kertomasta siitä.

Koska lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyy huomattava riski myöhäisestä ilmitulosta, on katsottu, että rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimivuudella on

tärkeä merkitys näiden rikosten ehkäisemisessä ja rankaisemisessa. Rikoslain 8 luvun 1 §:ää onkin poikkeuksellisesti muutettu viime vuosina niin, että suurin osa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta. Sama koskee alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisen yhteydessä katsottiin (HE 169/2005 vp, s. 23), että rikosoikeudellisen vanhentumisen taustalla olevat perusteet puhuvat sen puolesta, että näidenkään rikosten syyteoikeutta ei voida pitää voimassa erityisen pitkää aikaa. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat jo pian tekemisensä jälkeenkin paljastuneina vaikeasti selvitettäviä rikoksia, ja selvittämiseen liittyvät ongelmat vain korostuvat vuosia ja jopa vuosikymmeniä epäiltyjen tekojen tapahtumisen jälkeen.

Näin ollen artiklan mukaisista teoista seksuaalisen väkivallan ja ihmiskaupparikokseksi arvioitavan pakkoavioliiton osalta teot vanhentuvat aikaisintaan, kun asianomistaja on täyttänyt 28 vuotta. Rikoslain 22 luvun mukainen törkeä laiton raskauden keskeyttäminen vanhenee kymmenessä vuodessa, koska sen enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Kuten edellä pakotettua raskauden keskeyttämistä koskevan 39 artiklan yhteydessä on todettu, voi törkeän laittoman raskauden keskeyttämisen ohella rangaistavaksi tulla myös rikoslain 21 luvun pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely. Niinpä pakotetun raskauden keskeyttämisen syyteaika pidentyy kahteenkymmeneen vuoteen, jos kyse on vakavasta naisen ruumiillista koskemattomuutta loukkaavasta teosta, jossa katsotaan törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttyvän. Raskauden keskeyttämistä ei käytännössä voida tehdä kovin nuorelle lapselle. Rikos siis vanhenee tavallisesti vasta selvästi sen jälkeen, kun henkilö on ehtinyt tulla jo täysi-ikäiseksi.

Naisten sukuelinten silpominen ja pakkosterilointi tulevat arvioitavaksi joko pahoinpitelynä tai törkeänä pahoinpitelynä. Edellä 33 artiklan yhteydessä on todettu, että pahoinpitelyn voi tehdä törkeäksi se, että siinä aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai rikoksen tekemiseen käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Lisäksi teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sukuelinten silpominen ja pakkosterilointi tulevat molemmat lähtökohtaisesti arvioitaviksi törkeänä pahoinpitelynä, koska niiden voidaan olettaa täyttävän useammankin törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteista. Lisäksi kun kyse on alaikäisestä uhrista, puhuu tämä vahvasti sen puolesta, että teon katsotaan olevan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällöin rikoksen vanhentumisaika on kaksikymmentä vuotta. Uhri siis ehtii tulla täysi-ikäiseksi ennen rikoksen vanhentumista myös tilanteissa, joissa rikos on tehty lapsen ollessa hyvin pieni.

Nykyisten rikoslain säännösten voidaan katsoa täyttävän artiklan asettamat velvoitteet.

VII luku. Maahanmuutto ja turvapaikanhaku.

59 artikla. Kotipaikka-asema. Artiklan 1 kohdassa osapuolet velvoitetaan toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että

maahanmuuttajataustaisille uhreille, joiden kotipaikka-asema riippuu avioliitosta tai parisuhteesta, myönnetään suhteen purkaututtua määräaikainen itsenäinen oleskelulupa, jos uhrin olosuhteet ovat erityisen vaikeat. Selitysmuistion mukaan erityisen vaikeiksi olosuhteet katsotaan muun muassa silloin, jos uhri on joutunut puolisonsa aiheuttaman tai hyväksymän väkivallan kohteeksi. Oleskelulupa on myönnettävä riippumatta avioliiton tai suhteen kestosta.

Artiklan 2 kohdassa määrätään, että maastapoistamismenettely on voitava keskeyttää itsenäisen oleskeluluvan hakemisen turvaamiseksi, jos maastapoistamiseen on ryhdytty puolisoista tai kumppanista riippuvan kotipaikka-aseman menetyksen vuoksi.

Artiklan 3 kohdassa säädetään velvollisuudesta myöntää naisiin kohdistuvan väkivallan tai perheväkivallan uhreille uusittava oleskelulupa. Uusittava oleskelulupa on myönnettävä jommassakummassa tai kummassakin seuraavista tapauksista: mikäli toimivaltainen viranomaiskatsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä heidän henkilökohtaisen tilanteensa vuoksi (a alakohta) tai mikäli toimivaltainen viranomaiskatsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä, jotta he voivat tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tutkinnassa tai rikosoikeudenkäynneissä (b alakohta).

Artiklan 4 kohdan mukaan pakkoavioliittojen uhrin on saatava kotipaikka-asemansa vakituudessa asuinmaassaan takaisin, mikäli he ovat menettäneet sen pakkoavioliiton seurauksena.

Ulkomaalaislakiin (301/2004) lisättiin lain kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2004 säännös (54 §:n 6 momentti), joka mahdollistaa uuden oleskeluluvan myöntämisen perhesiteen päätyttyä sillä perusteella, että henkilöllä on kiinteät siteet kuten työnteko tai opiskelu Suomeen. Täten pelon oleskeluluvan menetyksestä tai maasta poistamisesta ei pitäisi estää väkivaltaan puuttumista tai siitä ilmoittamista. Maahanmuuttoviraston sisällä on ohjeistettu ottamaan perhe-elämän päättymistilanteissa huomioon olosuhteet, joissa perheside päättyi eli esimerkiksi taustalla oleva perheväkivalta. Jatkoluvat myöntää lähtökohtaisesti asuinkunnan poliisilaitos, joten lupaharkinta perheväkivaltatilanteissa tehtänee pitkälti poliisissa. Kuitenkin tapauskohtaisesti tällaiset hakemukset siirretään Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.

Ulkomaalaislaissa aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos on muu painava syy.

Esimerkiksi Ruotsissa on käytössä erityinen poikkeusehto tilanteisiin, jossa henkilö on parisuhdeväkivallan uhri ja hänen oleskelulupansa on puolisoista riippuvaista. Tällaisissa tilanteissa henkilö voi poikkeustapauksena saada henkilökohtaisen oleskeluluvan, jos suhde on päättynyt parisuhdeväkivallan takia.

Vaikka lainsäädäntö ja sen tulkintakäytäntö täyttävät 59 artiklan 1 kohdan edellytykset, oikeustilan selkeyttämiseksi ja ennakoitavuuden parantamiseksi olisi syytä harkita uuden oleskelulupaperusteen säätämistä ulkomaalaislakiin yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvan väkivallan uhrille. Uudella oleskelulupaperusteella olisi mahdollista selkeyttää tilannetta, jossa väkivallan, mukaan lukien pakkoavioliiton, uhrin oleskelulupa riippuu hänen puolisonsa tai kumppaninsa kotipaikka-asema ja parisuhde päättyy väkivallan vuoksi. Uhrin voisi olla tällaisessa tilanteessa mahdollista saada itsenäinen oleskelulupa väkivallan vuoksi ilman, että päättyneen avioliiton tai parisuhteen kesto tulisi harkittavaksi oleskeluluvan edellytyksenä. Lisäksi suoritettaessa harkinta uhrin erityisen vaikeasta asemasta harkinnassa otettaisiin ensisijaisesti huomioon uhrin asema väkivallan uhrina.

Ulkomaalaislain 52 §:n 1 momentti, jossa säädetään oleskeluluvan myöntämisestä yksilöllisestä inhimillisestä syystä, mahdollistaa artiklan 3 kohdassa tarkoitetun oleskeluluvan myöntämisen. Kyseisen säännöksen mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, jos oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta hänen terveydentilansa, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi, kun erityisesti otetaan huomioon olosuhteet, joihin hän joutuisi kotimaassaan, tai hänen haavoittuva asemansa.

Vaikka ulkomaalaislaki täyttää 59 artiklan 3 kohdan a alakohdan edellytyksen, olisi syytä harkita myös artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisen lisäyksen säätämistä ulkomaalaislakiin, ulkomaalaislaki ei nykymuodossaan sisällä nimenomaista säännöstä perheväkivallan uhrin oikeudesta saada suhteen katketessa itsenäinen oleskelulupa rikostutkinnassa avustamisen vuoksi.

Lisäksi voitaisiin harkita ulkomaalaislain täydennystä artiklan 4 kohdan perusteella. Ulkomaalaislaki ei nykymuodossaan sisällä nimenomaista säännöstä, jonka nojalla pakkoavioliiton uhrin kotipaikka voitaisiin palauttaa.

60 artikla. *Sukupuoleen perustuva turvapaikkahakemus.* Artiklan 1 kohta viittaa vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen (SopS 77/1968) 1 artiklan A kohdan 2 alakohtaan, ja velvoittaa osapuolet tunnustamaan sukupuoleen perustuvan naisiin kohdistuvan väkivallan mainitussa kohdassa tarkoitetuksi vainon muodoksi ja vakavaksi haitaksi, jonka perusteella uhri voi saada täydentävää tai toissijaista suojelua.

Artiklan 2 kohta velvoittaa tulkitsemaan vuoden 1951 yleissopimusta sukupuolisensitiivisesti ja myöntämään uhrille pakolaisen aseman, mikäli vaino liittyy vähintään yhteen mainitussa yleissopimuksessa määrättyyn vainon syyhyn. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tarkastellaan usein vuoden 1951 yleissopimuksen ”tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään” kuulumisen kautta jättäen muut perusteet huomiotta.

Artiklan 3 kohta velvoittaa osapuolet kehittämään sukupuolen huomioon ottavia vastaanotto- ja turvapaikkamenettelyjä sekä tukipalveluita.

Vuoden 2004 ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä katsottiin, että naisiin sukupuolen perusteella kohdistuva vaino voidaan yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tulkinnassa ottaa yhtenä tekijänä erikseen huomioon mahdollisena turvapaikan perusteena. Kesäkuussa 2009 voimaan tulleella ulkomaalaislain muutoksella saatettiin Suomessa voimaan Euroopan unionin neuvoston direktiivi 2004/83/EY kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelyä pakolaisiksi tai muuta kansainvälistä suojelua tarvitseviksi henkilöiksi koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä myönnetyn suojelun sisällöstä (niin kutsuttu määritelmädirektiivi). Direktiivi sisältää esimerkkiluettelon vainoksi katsottavista teoista. Sen mukaan vainoksi katsottava teko voi muun muassa olla luonteeltaan sukupuoleen tai lapseen kohdistuva teko. Luettelo lisättiin sellaisenaan ulkomaalaislain 87 a §:n 2 momentiksi. Lakiin lisättiin myös uusi 87 b §, jossa säädetään direktiivin tavoin vainon syistä. Säännöksen perusteluissa todetaan, että naisiin sukupuolen perusteella kohdistuva vaino voidaan myös yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tulkinnassa ottaa yhtenä tekijänä erikseen huomioon. Naista voidaan joissakin tapauksissa vainota myös syystä, jonka ei voida katsoa perustuvan alkuperään, uskuntoon, kansallisuuteen tai poliittiseen mielipiteeseen. Tällöin vainon syynä voidaan pitää kuulumista tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään.

Pakolaisen määritelmän sukupuolisensitiivisen tulkinnan lisäksi sukupuoleen liittyvät näkökohdat otetaan huomioon turvapaikkamenettelyssä. Nainen on turvapaikanhakijana itsenäinen toimija, jolla voi olla omia perusteita turvapaikkahakemukselleen. Jos kansainvälistä suojelua hakee avio- tai avopari, on mahdollista, että puolisoilla on hakemuksilleen itsenäisiä perusteita, joita ei haluta saattaa toisen puolison tietoon. Tällainen peruste voi olla esimerkiksi toisen puolison kokema seksuaalinen väkivalta tai perhe- tai lähisuhdeväkivalta. Tämä otetaan turvapaikkatutkinnassa, erityisesti turvapaikkapuhuttelussa, sekä päätöksenteossa huomioon. Kumpaakin puolisoa kuullaan turvapaikkapuhuttelussa erikseen ja yksilöllisesti. Pyrkimyksenä on käyttää naispuolista puhuttelijaa turvapaikkapuhuttelussa erityisesti silloin, kun naispuolisen turvapaikanhakijan voidaan olettaa olevan vaikea esittää hakemuksensa kaikkia perusteita kokemiensa tapahtumien vuoksi tai omasta kulttuuritaustastaan johtuvista syistä. Puolisoilta myös tiedustellaan turvapaikkapuhuttelussa, haluavatko he erilliset päätökset, jotka heille tarvittaessa annetaan.

Uusi laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011. Laissa pyritään huomioimaan entistä paremmin erityistarpeet, jotka johtuvat haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta. Laki edellyttää kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan sekä ihmiskaupan uhrin erityistarpeiden nimenomaista huomioimista. Säännös perustuu turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista 27 päivänä tammikuuta 2003 annetun neuvoston direktiivin 2003/9/EY (vastaanottodirektiivi) 17 artiklaan, jonka mukaan haavoittuvassa asemassa olevina voidaan pitää alaikäisiä, erityisesti ilman huoltajaa olevia alaikäisiä, vammaisia, vanhuksia, raskaana olevia naisia, yksinhuoltajia, joilla on alaikäisiä lapsia, sekä

kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneita. Erityistarpeen arvioi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö pikimmiten asian vireille tulon jälkeen. Käytännössä työ aloitetaan yleensä viikon sisällä vastaanottokeskukseen saapumisesta. Myös vastaanottokeskusten työntekijöillä on velvollisuus kertoa viranomaisille huomatessaan asiakkaan mahdollisia erityistarpeita. Majoitus ja muut palvelut vastaanottokeskuksissa pyritään järjestämään siten, että haavoittuvassa asemassa olevat tuntevat olonsa mahdollisimman turvalliseksi.

Maahanmuuttoviraston virkamiesten ja vastaanottokeskusten henkilökunnan kouluttamisesta kohtaamaan väkivaltaa kohdanneita turvapaikanhakijoita on kerrottu tarkemmin 15 artiklan yhteydessä.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

61 artikla. *Palauttamiskiello.* Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolet noudattamaan palauttamiskiellon periaatetta (*non-refoulement*).

Artiklan 2 kohta täydentää 1 kohdan määräystä velvoittamalla osapuolet pidättäytymään palauttamasta naiseen kohdistuvan väkivallan uhreja maahan, jossa heidän henkensä voisi vaarantua tai he saattaisivat joutua kidutuksen tai epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

Ulkomaalaislain 147 §:ssä säädetään palautuskiellosta. Sen mukaan ketään ei saa käännyttää tai karkottaa alueelle, jolla hän voi joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen, vainon tai muun ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kohteeksi, eikä alueelle, jolta hänet voitaisiin lähettää sellaiselle alueelle. Palautuskiellosta säädetään myös perustuslain 9 §:n 4 momentissa, pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen (SopS 77/1968, ns. Geneven pakolaissopimus) 33 artiklassa, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa sekä eräissä muissa Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Ulkomaalaislain 40 §:n 3 momentin perusteella ulkomaalainen saa laillisesti oleskella maassa hakemuksen käsittelyn ajan, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös ulkomaalaisen maasta poistamiseksi.

Maasta poistettaville ulkomaalaisille taataan aina ulkomaalaislaissa säädetyt oikeudelliset takeet, joihin liittyvät laissa täsmennetyt määräajat. Takeisiin sisältyy keskeisesti mahdollisuus hakea tuomioistuimelta maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon keskeyttämistä tai kieltämistä sekä valitusoikeus hallinto-oikeuteen.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

VIII luku. Kansainvälinen yhteistyö.

62 artikla. *Yleiset periaatteet.* Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolet toimimaan yhteistyössä keskenään siviili- ja rikosasioissa alakohdissa mainituissa tarkoituksissa käyttäen hyväkseen asianmukaisia kansainvälisiä ja alueellisia instrumentteja. Selitysmuistiossa mainitaan näistä muun muassa rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 32/1971), keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus (SopS 30/1981) lisäpöytäkirjoihin sekä rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994). Näillä yleissopimuksilla, joihin Suomikin on siis liittynyt, toteutetaan kansainvälistä yhteistyötä myös yleissopimuksen mukaisten rikosten osalta. Selitysmuistiossa todetaan, että tämän vuoksi yleissopimukseen ei ole sisällytetty jo aikaisemmin tehdyissä sopimuksissa olevia määräyksiä.

Myös rikosuhridirektiivi sisältää määräyksiä EU:n jäsenvaltioiden yhteistyöstä ja palvelujen yhteensovittamisesta (26 artikla).

Artiklan 2 kohta velvoittaa takaamaan uhreille mahdollisuuden tehdä kantelu asuinvaltionsa viranomaisille, vaikka rikos olisi tehty muussa sopimusvaltiossa. Vuoden 2014 alusta voimaan tulevan esitutkintalain 3 luvun 8 § koskee esitutkinnan suorittamista ulkomailla tapahtuneesta rikoksesta. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen voi tutkia ulkomailla tehdyksi epäillyn rikoksen, jos rikoksen rikoslain 1 luvun säännösten nojalla voidaan soveltaa Suomen lakia ja jos esitutkinnan toimittaminen Suomessa on tutkinnallisista syistä ja rikosvastuun toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Pykälän 2 momentti koskee rikosilmoituksen siirtoa toiseen Euroopan unionin jäsenvaltioon. Kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Artiklan 3 kohdan mukaan yleissopimus voidaan tarvittaessa katsoa oikeusperustaksi rikosasiassa, rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevassa asiassa, tai siviili- tai rikostuomion täytäntöönpanoasiassa.

Artiklan 4 kohdan mukaan osapuolet pyrkivät sisällyttämään naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan ehkäisemisen ja torjumisen kehitysapuohjelmiinsa.

Suomen kehityspolitiikan läpileikkaavia tavoitteita ovat muun muassa sukupuolten tasa-arvon edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen. Suomen kehityspoliittisen toimenpideohjelman 2012 on kirjattu Suomen tavoitteet edistää ja tukea naisten

osallistumista päätöksentekoon sekä torjua sellaisia syrjinnän muotoja, jotka tuottavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa, kuten seksuaalista väkivaltaa ja perheväkivaltaa. Suomen kehityspolitiikan ja kehitysyhteistyön yksi painopisteistä on ihmisoikeuksia edistävä, demokraattinen ja vastuullinen yhteiskunta, jonka mukaisesti kehityspolitiikassa huomioidaan läpileikkaavasti paikallisen väestön oikeus saada tietoa omista perus- ja ihmisoikeuksistaan. Samalla tuetaan kumppanimaiden ihmisoikeuksien valvonnasta ja toimeenpanosta vastaavien viranomaisten toimintakykyä. Läpileikkaavia tavoitteita edistetään myös kohdennetuilla toimilla. Kehitysyhteistyökohteiden valinnassa tuetaan erityisesti sellaisia hankkeita ja ohjelmia, joiden suunnitteluun, toimeenpanoon ja valvontaan naiset osallistuvat tasavertaisina, ja jotka pyrkivät tietoisesti sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseen. Hankkeilla tuetaan yhteistyömaan viranomaisten ja paikallisten nais- ja miesjärjestöjen aloitteita naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi, yhteistyömaiden peruskouluverkon kattavuutta etenkin maaseudun tyttöjen koulunkäyntimahdollisuuksien ja turvallisuuden parantamiseksi, nais- ja lapsikaupan vastaisia hankkeita sekä selvitetään ja seurataan nais- ja lapsikaupan tilannetta yhteistyömaissa.

Suomi on myös sitoutunut YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” toimeenpanemiseen. Suomen kansallisessa toimintaohjelmassa vuosille 2012–2016 on kirjattu päämäärät ja periaatteet sekä konkreettiset toimet, jolla Suomi toimeenpanee päätöslauselmaa muun muassa kehitysyhteistyön kautta.

63 artikla. *Vaarassa olevia henkilöitä koskevat toimet.* Artiklan tarkoituksena on rohkaista nopeaan ja tehokkaaseen tietojenvaihtoon valtioiden välillä tilanteessa, jossa voidaan kohtuullisesti arvioida, että henkilö on välittömässä vaarassa joutua tiettyjen yleissopimuksen kattamien vakavien rikosten uhriksi toisen osapuolen alueella, ja näin varmistaa asianmukaisten suojelutoimien toteuttaminen. Kyse on ennalta estävästä toiminnasta, jonka tavoitteena on ehkäistä väkivaltaisten tekojen toteutuminen.

Suomessa rikosten ehkäiseminen ja torjunta on poliisin tehtävä. Myös tullit ja rajavartiolaitos ehkäisevät ja torjuvat rikollisuutta toimialoillaan.

Poliisin, tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen oikeudesta luovuttaa tietoja muille valtioille on säännöksiä erityisesti henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003; jäljempänä poliisin henkilötietolaki) 37–40 §:ssä, tullilain (1466/1994) 27 §:ssä ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005; jäljempänä rajavartiolaitoksen henkilötietolaki) 38 ja 39 §:ssä.

Tullilain 27 §:n säännökset kattavat myös muut kuin tulliviranomaisten rekisterissä olevat tiedot. Poliisin henkilötietolain 37 ja 40 § määrittelevät tietojen luovuttamisen yleiset ehdot toiselle valtiolle, kun taas 38 ja 39 § sääntelevät tietojen luovuttamista Europolille ja Schengen-valtioille. Tietojen luovuttamisesta toisen Euroopan unionin jäsenvaltion tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion viranomaiselle säädetään tullilain 27 §:ssä ja rajavartiolaitoksen henkilötietolain 38 §:ssä.

Poliisin henkilötietolain 37 ja 40 § ja rajavartiolaitoksen henkilötietolain 38 ja 39 § mahdollistavat tietojen luovuttamisen toisen valtion viranomaiselle silloin, kun tiedot ovat välttämättömiä vastaanottajan tehtävien suorittamiseksi. Tullilain 27 §:n mukaan tiedot voidaan luovuttaa, jos ne ovat tarpeen. Poliisin henkilötietolain 19 §, tullilain 26 ja 26 a § sekä rajavartiolaitoksen henkilötietolain 28 § sisältävät säännöksiä tietojen luovuttamisesta kansallisesti eri viranomaisten välillä. Näissä säännöksissä tietojen luovuttamisen edellytyksenä pidetään tietojen tarpeellisuutta.

Poliisin ja rajavartiolaitoksen osalta edellä mainitut pykälät mahdollistavat tietojen luovuttamisen kaikille niille viranomaisille, joiden tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Tullilain 27 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tulliviranomainen saa luovuttaa tietoja muulle kuin tulliviranomaiselle, jos tiedot ovat tarpeen sellaisen rikoksen ehkäisemiseksi tai selvittämiseksi, josta Suomessa tehtynä voitaisiin tuomita vankeuteen.

Määräyksen voimaansaattaminen ei edellytä lainsäädäntötoimenpiteitä.

64 artikla. *Tiedottaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan kansainvälisen oikeusapupyynnön vastaanottajan on viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäjälle pyydettyjen toimien toteutuksesta tai toteuttamatta jättämisestä. Artiklan 2 kohdan mukaan osapuoli voi ilman pyyntöäkin toimittaa toiselle osapuolelle tietoja, jos tiedoilla voidaan auttaa ehkäisemään yleissopimuksessa tarkoitettuja rikoksia tai edistämään niiden tutkintaa tai osapuolten kansainvälistä yhteistyötä. Artiklan 3 kohdan mukaan osapuoli voi käyttää 2 kohdan nojalla saamiaan tietoja asiaa koskevissa siviili- ja rikosoikeudellisissa menettelyissä.

65 artikla. *Tietosuoja.* Artikla vahvistaa sen, että henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehtyä yleissopimusta (ETS 108). Suomi on ratifioinut yleissopimuksen vuonna 2007 (SopS 60/2007).

IX luku. Seurantajärjestelmä.

66 artikla. *Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä.* Artiklassa määrätään naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) kokoonpanosta ja jäsenten valinnasta. Artiklan 1 kohdan mukaan GREVION tehtävänä on valvoa sopimuksen täytäntöönpanoa. Artiklan 2 kohdan mukaan GREVIOssa on vähintään 10 ja enintään 15 jäsentä, jotka valitsee 67 artiklassa määritelty osapuolten komitea osapuolten asettamista ehdokkaista. Toimikausi on 4 vuotta ja sen voi uusia kerran. Jäsenten valinnassa on huomioitava tasapuolinen sukupuolijakauma, maantieteellinen jakauma ja asiantuntemus. Artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäiset 10 jäsentä valitaan 6

kuukauden kuluessa yleissopimuksen voimaantulosta ja 5 lisäjäsentä, kun 25. osapuoli on ratifioinut sopimuksen tai liittynyt siihen. Artiklan 4 kohdassa määritellään tarkemmin jäsenten valintaa ohjaavat periaatteet, joiden ytimessä ovat riippumattomuus ja asiantuntemus. Artiklan 5 kohdan mukaan valintamenettelystä päättää Euroopan neuvoston ministerikomitea 6 kuukauden kuluessa sopimuksen voimaantulosta osapuolten yksimielisellä suostumuksella. Artiklan 6 kohdan mukaan GREVIO päättää itse työjärjestyksestään.

67 artikla. *Osapuolten komitea.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten komitea koostuu yleissopimuksen osapuolten edustajista. Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolten komitean kutsuu koolle Euroopan neuvoston pääsihteeri. Sen ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa yleissopimuksen voimaantulosta GREVION jäsenten valitsemiseksi. Sen jälkeen komitea kokoontuu osapuolten kolmasosan, osapuolten komitean puheenjohtajan tai pääsihteerin pyynnöstä. Osapuolten komitea vahvistaa 3 kohdan mukaan työjärjestyksensä itse.

68 artikla. *Menettely.* Artiklassa määrätään seurantamenettelystä ja GREVION ja osapuolten komitean vuorovaikutuksesta. Artiklan 1 ja 2 kohdan mukaan GREVIO käsittelee kunkin osapuolen edustajan kanssa osapuolen laatiman ja GREVION laatimaan kyselyyn pohjautuvan kertomuksen niistä lainsäädäntö- ja muista toimista, jotka on toteutettu yleissopimuksen määräysten täytäntöön panemiseksi.

Artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäistä kertomusta seuraava arviointimenettely jaetaan GREVION määrittelemiin, yksittäisiin määräyksiin perustuviin asiakokonaisuuksiin. Artiklan 4 kohdan mukaan GREVIO määrää asianmukaiset keinot seurantamenettelyn toteuttamiseksi. Tähän voi sisältyä kysely tai muu tietopyyntö, joihin osapuolet vastaavat. Artiklan 5 kohdan mukaan GREVIO voi saada tietoa yleissopimuksen toteuttamisesta kansalaisyhteiskunnalta ja kansallisilta ihmisoikeuselimiltä. Artiklan 6-8 kohdan mukaan GREVIO ottaa huomioon muista yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvista alueellisista ja kansainvälisistä järjestelmistä ja elimistä saatavissa olevat tiedot sekä osapuolten 11 artiklan mukaisesti kokoaman tiedon ja tutkimuksen. Lisäksi GREVIO voi saada tietoa Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetulta, parlamentaariselta yleiskokoukselta ja Euroopan neuvoston erityiselimiltä sekä muiden kansainvälisten asiakirjojen mukaisesti perustetuilta elimiltä. Artiklan 9 kohdan mukaan GREVIO voi toissijaisesti järjestää maavierailuja.

Artiklan 10 ja 11 kohdan mukaisesti GREVIO luonnostelee kertomuksen käsiteltävänä olevien määräysten täytäntöönpanosta ja antaa ehdotukset ongelmien käsittelemiseksi, josta arvioitava osapuoli voi tehdä huomautuksia. Kertomus ja päätelmät lähetetään osapuolelle ja osapuolten komitealle ja kertomus ja päätelmät julkaistaan yhdessä osapuolen mahdollisten huomautusten kanssa. Artiklan 12 kohdan mukaisesti osapuolten komitea voi antaa suosituksia toimista, joita osapuolten on toteutettava GREVION päätelmiin liittyen. Se voi myös asettaa määräpäivän, johon mennessä tiedot päätelmien täytäntöönpanosta on annettava.

Artiklan 13–15 kohdassa määrätään erityismenettelyistä. Luotettavien tietojen perusteella GREVIO voi pyytää myös kiireellisesti kertomusta toimista, joita on toteutettu yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvan vakavan, laajamittaisen tai jatkuvan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Kyseisen osapuolen antamien tietojen ja muiden käytettävissä olevien luotettavien tietojen perusteella GREVIO voi nimetä yhden tai useamman jäsenen suorittamaan tutkinnan ja antamaan kiireellisesti kertomuksen. Tutkinta voi osapuolen suostumuksella sisältää myös käynnin osapuolen alueella. Tällaisesta tutkinnasta GREVIO voi lähettää tulokset kyseiselle osapuolelle ja tarvittaessa osapuolten komitealle ja Euroopan neuvoston ministerikomitealle.

69 artikla. *Yleiset suositukset.* Artiklan mukaan GREVIO voi antaa myös yleisiä suosituksia yleissopimuksen täytäntöönpanosta.

70 artikla. *Kansanedustuslaitosten osallistuminen seurantaan.* Artiklassa kehoitetaan kansallisia kansanedustuslaitoksia osallistumaan täytäntöönpanotoimien seurantaan. Osapuolten tulee myös toimittaa GREVION raportit kansallisille kansanedustuslaitoksille. Euroopan neuvoston parlamentaarista yleiskokousta kehoitetaan myös arvioimaan yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

X luku. Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin.

71 artikla. *Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin.* Artiklan 1 kohdassa määrätään, että yleissopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka perustuvat muihin kansainvälisiin asiakirjoihin, joiden osapuolina yleissopimuksen osapuolet ovat tai joiden osapuoliksi ne tulevat ja jotka sisältävät määräyksiä yleissopimuksella säännellyistä asioista. Artiklan 2 kohdan mukaan yleissopimuksen osapuolet voivat tehdä keskenään kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia yleissopimuksessa käsitellyistä asioista tarkoituksena täydentää tai tehostaa yleissopimuksen määräyksiä tai helpottaa periaatteiden soveltamista.

XI luku. Yleissopimuksen muuttaminen.

72 artikla. *Muutokset.* Artikla sisältää määräykset yleissopimuksen muuttamisesta. Osapuolen esittämä ehdotus yleissopimuksen muuttamiseksi on annettava tiedoksi Euroopan neuvoston pääsihteerille, kaikille Euroopan neuvoston jäsenvaltioille sekä yleissopimuksen allekirjoittajille ja osapuolille, Euroopan unionille, niille valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan tai liittymään yleissopimukseen. Ministerikomitea käsittelee ehdotetun muutoksen ja se voi hyväksyä muutoksen kuultuaan tämän yleissopimuksen osapuolia ja saatuaan niiden yksimielisen suostumuksen. Ministerikomitean hyväksymän muutoksen teksti toimitetaan osapuolille hyväksyttäväksi. Muutos tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä

sen jälkeen, kun on kulunut kuukausi päivästä, jona kaikki osapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyneensä muutoksen.

XII luku. Loppumääräykset.

73 artikla. *Yleissopimuksen vaikutukset.* Artiklan mukaan sopimus ei vaikuta sellaisiin kansallisen lain tai sitovien kansainvälisten asiakirjojen määräyksiin, joiden mukaan henkilöille myönnetään parempia oikeuksia ehkäistäessä tai torjuttaessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai perheväkivaltaa.

74 artikla. *Riitojen ratkaiseminen.* Artiklan mukaan tämän yleissopimuksen määräysten tulkintaa tai soveltamista koskeva riita pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan neuvottelemalla, sovittelemalla, välimiesmenettelyllä tai muilla rauhanomaisen ratkaisun keinoilla. Euroopan neuvoston ministerikomitea voi ottaa käyttöön sovittelumenettelyt.

75 artikla. *Allekirjoittaminen ja voimaantulo.* Artiklan mukaan yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, sen laadintaan osallistuneille valtioille, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä, sekä Euroopan unionille. Yleissopimus on ratifioitava tai hyväksyttävä. Yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, mukaan lukien vähintään kahdeksan Euroopan neuvoston jäsenvaltiota, on ratifioinut tai hyväksynyt sen. Yleissopimuksen myöhemmin ratifioivien tai hyväksyvien osapuolten osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se talletti ratifioimis- tai hyväksymiskirjansa.

76 artikla. *Liittyminen yleissopimukseen.* Artiklassa määrätään menettelystä, joilla Euroopan neuvoston ulkopuolinen valtio tai valtio, joka ei ole osallistunut yleissopimuksen valmisteluun, voi liittyä yleissopimukseen.

77 artikla. *Alueellinen soveltaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan valtio tai Euroopan unioni voi allekirjoittamisen tai ratifioinnin tai hyväksymisen yhteydessä täsmentää alueen tai alueet, joihin yleissopimusta sovelletaan. Artiklan 2 kohta koskee osapuolten mahdollisuutta ulottaa yleissopimuksen soveltaminen koskemaan alueita, joiden kansainvälisistä suhteista se vastaa tai jonka puolesta sillä on valtuudet tehdä sitoumuksia. Artiklan 3 kohdassa määrätään edellä mainittujen ilmoitusten peruuttamisesta.

78 artikla. *Varaumat.* Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimuksen määräyksiin ei voi tehdä varaumia, lukuun ottamatta 2 ja 3 kohdassa mainittuja poikkeuksia. Varauma on tehtävä yleissopimuksen allekirjoittamisen tai ratifioinnin, hyväksymisen tai liittymisen

yhteydessä. Varauman voi poistaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä.

Suomen on tarkoitus tehdä ratifioinnin yhteydessä varauma artiklan 2 kohdassa sallitun 55 artiklan 1 kohdan osalta siltä osin kuin se koskee 35 artiklan kattamaa lievää pahoinpitelyä. 55 artiklan 1 kohta vaatii, että minkään pahoinpitelyteon tutkinta tai syytteenpano ei saa riippua kokonaan uhrin rikosilmoituksesta ja että oikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, vaikka uhri peruuttaisi lausuntonsa tai ilmoituksensa.

Suomessa lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, josta syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan pyyntöä. Kuitenkin lähisuhteessa tapahtuva lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen. Sama koskee lieviä pahoinpitelyitä, kun teko on kohdistunut alaikäiseen tai henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi, eikä rikosentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Lievän pahoinpitelyn syyteoikeutta koskeva säännös on rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentissa. Koska muilta osin ei ole tarkoituksenmukaista poistaa asianomistajan oikeutta päättää siitä, haluaako hän viedä asian rikosprosessiin, on yleissopimukseen tehtävä tätä koskeva varauma.

79 artikla. *Varaumien voimassaolo ja tarkistaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan varaukset ovat voimassa viisi vuotta ja ne voidaan uudistaa. Artiklan 2 kohdassa määrätään menettelystä, jonka mukaan uudistamattomien varaumien voimassaolo päättyy ilman erillisiä toimia. 3 kohdan mukaan osapuolen on annettava GREVIOLle selvitys varauman jatkamisen perusteista.

80 artikla. *Irtisanominen.* Osapuoli voi milloin tahansa irtisanoa yleissopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella ja irtisanominen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteerin on vastaanottanut ilmoituksen.

81 artikla. *Ilmoitukset.* Artiklassa luetellaan ilmoitukset, jotka Euroopan neuvoston pääsihteerin on tehtävä yleissopimuksen tallettajana, ja nimetään näiden ilmoitusten vastaanottajat.

2 Lakiehdotuksen perustelut

2.1 Laki naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältäisi säännöksen siitä, että yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Lain on tarkoitus tulla voimaan samana ajankohtana kuin sopimus tulee Suomen osalta voimaan. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, joista vähintään kahdeksan on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomiksi. Tätä mahdollisesti myöhempänä ajankohtana yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta ratifioimiskirjan tallettamispäivästä.

2.2 Rikoslaki

1 luku Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joihin sovelletaan Suomen lakia, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Edellytyksenä soveltamiselle on se, että rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö. Mainitun kohdan mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa.

Momenttia muutettaisiin yleissopimuksen 44 artiklan 3 kohdan vuoksi siten, että momentissa olevaan luetteloon lisättäisiin kohdassa mainitut yleissopimuksen mukaiset teot. Momentin 6 ja 7 kohta liittyvät rikoslain 20 luvun mukaisten seksuaalirikosten rangaistavuuteen. Kyseisissä kohdissa kaksoisrangaistavuuden vaatimus on seksuaalirikosten osalta poistettu, kun teko kohdistuu alle kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Yleissopimus kuitenkin edellyttää, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus tulee poistaa myös täysi-ikäisiin kohdistuvien seksuaalisten väkivallanteekojen osalta. Tällaisten tekojen on todettu seksuaalista väkivaltaa koskevan 36 artiklan perustelujen yhteydessä vastaavan rikoslain 20 luvun 1-5 §:n mukaisia tekoja. Muutos tehtäisiin niin, että momentin 7 kohdasta siirrettäisiin viittaukset 20 luvun 1-5 §:ään edelliseen 6 kohtaan, jolloin näitä pykäläitä ei koskisi enää rajaus teon kohdistumisesta alle kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Momentin 7 kohtaan jäisi edelleen muuttumattomina viittaukset 20 luvun 9 ja 9 a §:ään, eli paritukseen ja törkeään paritukseen.

Yleissopimus edellyttää kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistamista myös 38 ja 39 artiklan mukaisten tekojen osalta (naisen sukuelinten silpominen, pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi). Tämän vuoksi momenttiin lisättäisiin uusi kohta, jossa tällaisten tekojen osalta kaksoisrangaistavuuden edellytys poistettaisiin. Tällaisia tekoja voidaan 38 ja 39 artiklan perustelujen yhteydessä esitetyllä tavalla arvioida tapauksesta riippuen rikoslain 21 luvun mukaisena pahoinpitelynä (5 §) tai törkeänä pahoinpitelynä (6§), 22 luvun mukaisena laittomana raskauden keskeyttämisinä (1§) tai

törkeänä laittomana raskauden keskeyttämisenä (2§) sekä 25 luvun mukaisena pakottamisena (8 §). Koska kyseiset rangaistussäännökset soveltuvat myös muunlaisiin kuin yleissopimuksen tarkoittamiin tekoihin, on kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistaminen syytä rajata vain sopimuksessa tarkoitettuihin tekoihin. Momenttiin lisättäisiin uusi 8 kohta, jonka mukaan tekoon sovelletaan momentin tarkoittamissa tilanteissa Suomen lakia, kun teosta säädetään rangaistus 21 luvun 5 tai 6 §:ssä, 22 luvun 1 tai 2 §:ssä taikka 25 luvun 8 §:ssä, jos teko on sellainen naisen sukuelinten silpominen, pakotettu raskauden keskeyttäminen tai pakkosterilointi, jota tarkoitetaan yleissopimuksen 38 ja 39 artiklassa.

Nykyisessä laissa oleva momentin 8 kohta siirtyisi 9 kohdaksi ja 9 kohta puolestaan uudeksi 10 kohdaksi, jolloin luettelon numerointi muuttuisi. Koska momentissa on ennestään siinä luetellut rikoslain kohdat mainittu suuruusjärjestyksessä, on tässäkin yhteydessä perusteltua lisätä uusi kohta nykyisen 8 kohdan tilalle.

3 Voimaantulo

Yleissopimus ei ole vielä kansainvälisesti voimassa.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tulee sen 75 artiklan 3 kohdan mukaan kansainvälisesti voimaan kun 10 allekirjoittajaa, joista vähintään kahdeksan on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ratifioinut tai hyväksynyt yleissopimuksen. Esityksen antohetkeen mennessä kolme Euroopan neuvoston jäsenvaltiota on sitoutunut yleissopimukseen.

75 artiklan 4 kohdan mukaan yleissopimus tulee siihen myöhemmin liittyvän valtion tai Euroopan unionin osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se talletti ratifioimis- tai hyväksymisasiakirjansa.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta sisältää määräyksiä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan, kuten määräykset terveyden- ja sairaanhoitoa, sosiaalihuoltoja ja opetusta, kulttuuria ja nuorisotyötä sekä maakunnan oloja koskevia tilastoja koskevista asioista. Näin ollen maakuntapäivien tulee hyväksyä Ahvenanmaan itsehallintolain 59 §:n 1 momentissa tarkoitettu kansainvälisten sopimusmääräysten voimaansaattamista koskeva säädös, jotta määräykset tulisivat voimaan myös Ahvenanmaan maakunnassa. Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki ehdotetaan tulevaksi voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan.

Rikoslain muuttamista koskeva laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian, viimeistään silloin, kun yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan.

4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Yleissopimus on niin sanottu sekasopimus eli jaetun toimivallan sopimus, jonka määräyksistä osa kuuluu Euroopan unionin toimivaltaan ja osa jäsenvaltion toimivaltaan. Yleissopimuksen 75 artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten myös Euroopan unionille. Euroopan unioni ei ole allekirjoittanut yleissopimusta eikä tehnyt päätöstä siihen liittymisestä. Unionin oikeuteen perustuvaa estettä ei kuitenkaan ole sille, että Suomi ratifioi yleissopimuksen siitä huolimatta, että Euroopan unioni ei ole liittynyt sopimukseen. Euroopan unionin jäsenvaltioista Portugali on ratifioinut yleissopimuksen.

Jäsenvaltioilla ei ole toimivaltaa niiden määräysten osalta, joissa määrätään Euroopan unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvista asioista. Eduskunnan hyväksyminen ei koske vakiintuneen käytännön mukaan sopimuksen näitä osia (esim. PeVL 31/2001 vp, PeVL 16/2004 vp ja PeVL 24/2004 vp). Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että toimivallan jakautumiseen kiinnitetään riittävästi huomiota laadittaessa hallituksen esityksiä jaetun toimivallan sopimuksista. Esityksistä tulee ilmetä, miltä osin sopimukset kuuluvat jäsenvaltioiden toimivaltaan (ks. esim. PeVL 6/2001 vp, PeVL 31/2001 vp ja PeVL 6/2005 vp).

Euroopan unionin puitteissa on hyväksytty rikosuhridirektiivi (2012/29/EU), joka koskee kaikille rikoksen uhreille taattavia oikeuksia, tukea ja suojelua. Direktiivissä kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin, kuten sukupuoleen perustuvan väkivallan ja perheväkivallan naisuhreihin sekä lapsiin.

Direktiivi takaa uhrille oikeuden ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä oikeuden tulkkaukseen ja käännöksiin kaikissa rikosoikeudenkäyntimenettelyn vaiheissa. Tästä säädetään yleissopimuksen 56 artiklassa. Lisäksi direktiivi takaa uhrille oikeuden käyttää uhrien tukipalveluja, kuten neuvontaa, emotionaalista ja psykologista tukea sekä tarvittaessa esimerkiksi suojaa tai muuta sopivaa väliaikaista majoitusta. Näistä säädetään yleissopimuksen 20, 22, 23 ja 24 artiklassa. Direktiivi takaa myös uhrille oikeuden oikeusapuun, mitä koskeva määräys on yleissopimuksen 57 artiklassa, sekä oikeuden saada korvauksia rikosentekijältä, mistä säädetään yleissopimuksen 30 artiklassa. Direktiivi sisältää myös määräyksiä uhrin oikeudesta suojeluun rikosprosessin aikana, oikeuden yksityisyyden suojaan sekä oikeuden henkilökohtaiseen arviointiin erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi. Näitä koskevat yleissopimuksen 50, 51 ja 56 artikla.

Rikosuhridirektiiviä ei ole vielä pantu Suomessa täytäntöön. Tämä on tehtävä 16 päivänä marraskuuta 2015 mennessä.

Lisäksi EU:ssa on annettu direktiivi eurooppalaisesta suojelumääräyksestä (2011/99/EU), joka koskee kansallisten lähestymiskiellojen vastavuoroista tunnustamista EU-maiden välillä. Lähestymiskielloista ja suojelumääräyksistä säännellään yleissopimuksen 52 ja 53 artiklassa. Direktiivi täydentää kansallista lähestymiskielloa koskevaa sääntelyä antamalla mahdollisuuden laajentaa kansallinen lähestymiskiello eurooppalaiseksi suojelumääräykseksi. Direktiivi on pantava kansallisesti täytäntöön 11 päivään tammikuuta 2015 mennessä.

Valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen määräys on eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannan mukaan luettava lainsäädännön alaan, 1) jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, 2) jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien tai velvollisuuksien perusteita, 3) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka 4) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai 5) siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan mukaan kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa (PeVL 11/2000 vp, PeVL 12/2000 vp ja 45/2000 vp).

Yleissopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä osittain siksi, että joistakin yleissopimuksessa turvatuista oikeuksista on perustuslain nimenomaisten säännösten mukaan säädettävä lailla. Perusoikeussäännösten lakivarausten kattamien määräysten lisäksi jäljempänä yksilöidyt yleissopimuksen artiklat sisältävät sellaisia yksilön oikeusasemaan keskeisesti vaikuttavia määräyksiä, joista Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan on säädettävä lailla ja jotka siksi edellyttävät eduskunnan suostumusta voimaantullakseen. Yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu yleissopimuksen määräysten suhdetta Suomen lainsäädäntöön.

Yleissopimuksen 1 artiklassa määrätään naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja poistamisesta sekä naisten ja miesten välisen tosiasiallisen tasa-arvon edistämisestä. Artikla liittyy perustuslain 6 §:ssä säädettyyn yhdenvertaisuuteen ja 7 §:ssä säädettyyn oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

Yleissopimuksen 3 artiklan sisältämät määritelmät määrittävät sellaisten yleissopimuksen muiden artiklojen sisältöä ja soveltamista, joiden määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan (PeVL 11 ja 12/2000 vp).

Yleissopimuksen 4 artiklassa säädetään perusoikeuksista, tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Edellä 1 artiklan osalta mainituin tavoin kysymys on perustuslaissa taatuista yhdenvertaisuudesta sekä henkilökohtaisesta vapaudesta ja koskemattomuudesta. Artiklan kannalta merkityksellisiä ovat myös tasa-arvolaki, yhdenvertaisuuslaki ja rikoslaki.

Yleissopimuksen 11 artiklassa säädetään tietojen kokoamisesta ja tutkimuksesta. Asiaa koskee tilastolaki, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki, henkilötietolaki, terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä annettu laki sekä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tilastotoimesta annettu laki. Lisäksi kysymykseen voivat tulla eri tutkimuslaitoksista annetut lait, kuten laki Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta.

Koulutusta koskevaan yleissopimuksen 14 artiklaan liittyvät perusopetuslaki, yliopistolaki ja ammattikorkeakoululaki.

Yleissopimuksen 20 ja 22 artiklassa tarkoitetuista yleisistä ja erityisistä tukipalveluista säädetään perustuslain 19 § 3 momentissa, kuntalaissa, sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetussa laissa, sosiaalihuoltolaissa, päihdehuoltolaissa, mielenterveyslaissa, lastensuojelulaissa, toimeentulotuesta annetussa laissa, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa, kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa ja terveydenhuoltolaissa.

Yleissopimuksen 21 artiklassa edellytetään, että uhrin saavat tietoa sovellettavista alueellisista ja kansainvälisistä yksilövalitus- ja ryhmävalitusjärjestelmistä ja että osapuolet edistävät neuvonnan ja avun saatavuutta tällaisissa valituksissa. Suomessa oikeusavusta ja sen edellytyksistä on säädetty oikeusapulaissa. Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimissa ja muussa viranomaisissa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä maksuista.

Yleissopimuksen 26 artiklassa edellytetään, että uhrille tarjottavissa palveluissa otetaan huomioon väkivallalle altistuneiden lasten oikeudet ja tarpeet. Suomessa asiasta on säännöksiä lastensuojelulaissa ja terveydenhuoltolaissa.

Yleissopimuksen 28 artiklassa edellytetään sopimusvaltioiden varmistavan, etteivät ammattihenkilöitä koskevat salassapitosäännökset estä väkivallantekoa koskevan ilmoituksen tekemistä. Ilmoitusvelvollisuuteen liittyvästä salassapidosta ja siitä poikkeamisesta on säädetty rikoslaissa, sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa sekä lastensuojelulaissa.

Yleissopimuksen 29 artiklassa edellytetään takaamaan uhreille asianmukaiset siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot väkivallantekijöitä ja viranomaisia vastaan. Näistä säännellään rikoslaissa sekä vahingonkorvauslaissa. Myös perustuslain määräykset ylimmistä laillisuusvalvojista on otettava huomioon.

Yleissopimuksen 30 artiklassa on määrätty uhrin oikeudesta hakea korvausta väkivallanteosta. Väkivallan kohteeksi joutunut uhri voi Suomessa hakea korvausta vahingonkorvauslain perusteella. Rikosvahinkolain perusteella rikoksen uhrilla on oikeus saada korvausta valtion varoista.

Yleissopimuksen 31 artiklassa määrätään huoltajuudesta, tapaamisoikeudesta ja

turvallisuudesta tapaamisoikeuden täytäntöönpanon yhteydessä. Asiaa säännellään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa sekä lähestymiskiellosta annetussa laissa.

Pakkoavioliittojen siviilioikeudellisia seuraamuksia, joita koskevat määräykset ovat 32 artiklassa, säännellään avioliittolaissa.

Yleissopimuksen 33–41 artiklassa edellytetään niissä lueteltujen tekojen sekä niiden avunannon ja yrityksen kriminalisointia. Näistä säädetään rikoslaissa. Lisäksi pakotetusta raskauden keskeyttämisestä säädetään raskauden keskeyttämisestä annetussa laissa sekä seksuaalisesta tai sukupuolisesta häirinnästä tasa-arvolaissa, työturvallisuuslaissa sekä työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetussa laissa.

Yleissopimuksen 42 artikla kieltää kulttuurin, tavan, uskonnon, perinteen ja niin sanotun ”kunnian” hyväksymisen teon oikeuttamisperusteena. Asiaan liittyy perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertaisuus. Sen lisäksi tällaiset seikat voivat tulla kyseeseen rikoslain mukaisina koventamisperusteina.

Yleissopimuksen 43 artiklan mukaan rikossäännöksiä on sovellettava uhrin ja rikoksen tekijän välisestä suhteesta riippumatta. Rikoslain kattamissa tunnusmerkistöissä ei tehdä eroa sen osalta, mikä on uhrin ja tekijän välinen suhde.

Yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesta lainkäyttövallasta, 45 artiklan mukaisista seuraamuksista sekä 46 artiklan mukaisista raskauttavista seikoista määrätään rikoslaissa.

Yleissopimuksen 47 artikla sisältää määräykset toisen osapuolen määräämien rangaistusten huomioon ottamisesta. Tätä koskevaa sääntelyä on rikoslaissa, Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetussa laissa sekä kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa.

Yleissopimuksen 48 artikla sisältää pakollisten vaihtoehtoisten riitojenratkaisumenettelyjen kiellon. Asiasta säädetään rikosasioiden ja eräiden riitaasioiden sovittelusta annetussa laissa.

Yleissopimuksen 49, 50, 54 ja 56 artiklassa määräytyistä tutkinta- ja syytetoimista, muista prosessioikeudellisista määräyksistä ja suojelutoimista säädetään esitutkintalaissa, syyttäjälaitoksesta annetussa laissa, lastensuojelulaissa, oikeudenkäymiskaareissa, rikoslaissa, vankeuslaissa, holhoustoimesta annetussa laissa, sosiaalihuoltolaissa, rikosvahinkolaissa, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa.

Yleissopimuksen 51 artikla velvoittaa sopimusvaltiot varmistamaan, että toimivaltaiset viranomaiset arvioivat tehokkaasti yksittäisten uhrien kohtaamat turvallisuusriskit ja

laativat suunnitelman niiden hallitsemiseksi. Riskinarvioinnissa on otettava huomioon tiedot väkivallantekijöiden hallussa olevista ampuma-aseista tai muista vakavaan väkivaltaan käytettävistä aseista. Ampuma-aselaissa on säännökset ampuma-aseiden lupamenettelystä ja siihen liittyvästä harkinnasta.

Yleissopimuksen 52 ja 53 artiklassa säänneltyyn perheväkivallan tekijää koskevaan lähestymiskieltoon sovelletaan Suomessa lähestymiskieltolakia ja rikoslakia.

Yleissopimuksen 55 artikla sisältää määräyksiä rikosprosessin vireillepanosta joko asianosaisen toimesta tai viranomaisen toimesta sekä tuki- ja avustuspalveluista, joihin uhrilla on prosessin aikana oltava oikeus. Asiasta säännellään rikoslaissa sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettu laki. Suomen on tarkoitus tehdä yleissopimuksen 78 artiklan sallima varauma 55 artiklan 1 kohtaan koskien lievän pahoinpitelyn virallisen syytteen alaisuutta muissa kuin lähisuhdetapauksissa. Koska varauma koskee luonteensa vuoksi lainsäädännön alaan kuuluvien sopimusmääräysten laajuutta tai sisältöä, eduskunnan suostumus on tarpeen sen tekemiselle (PeVL 16/2005 vp).

Yleissopimuksen 57 artiklan mukaisesta oikeusavusta säännellään oikeusapulaissa.

Yleissopimuksen 58 artiklan sisältämästä rikosten vanhentumisajasta säädetään rikoslaissa.

Yleissopimuksen 59–61 artiklassa määrätään maahanmuutosta ja turvapaikanhausta. Asiasta säännellään ulkomaalaislaissa sekä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa.

Yleissopimuksen 62 artiklan 2 kohta koskee uhrin oikeutta tehdä rikosilmoitus asuinvaltionsa viranomaisille, vaikka rikos olisi tehty muun osapuolen kuin uhrin asuinvaltion alueella. Asiasta säädetään vuoden 2014 alussa voimaan tulevassa uudessa esitutkintalaissa.

Yleissopimuksen IX luku (66–69 artikla) sisältää määräykset yleissopimuksen kansainvälisestä seurantajärjestelmästä. Tällaiset ylikansalliset valvontajärjestelmät koskevat valtion täysivaltaisuutta ja kuuluvat siten lainsäädännön alaan. Koska ne kuitenkin ovat tavanomaisina pidettäviä järjestelyjä sellaisessa kansainvälisessä yhteistyössä, johon Suomi perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan osallistuu ihmisoikeuksien turvaamiseksi, tällainen valvontatoimivalta ei ole ristiriidassa valtion täysivaltaisuuden kanssa (PeVL 11/2000 vp, 12/2000 vp ja PeVL 19/2000 vp).

Koska yleissopimuksen 71 artiklan määräykset yleissopimuksen suhteesta muihin kansainvälisiin asiakirjoihin sekä yleissopimuksen 73 artiklan määräykset yleissopimuksen muista vaikutuksista vaikuttavat olennaisella tavalla lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten soveltamiseen, myös nämä määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Yleissopimuksen 74 artiklan määräys koskee riitojen ratkaisemista ja Euroopan

neuvoston ministerikomitean mahdollisuutta sovittelumenettelyyn. Sopimuksen tulkintaa tai soveltamista koskeva riita pyritään ensisijaisesti ratkaisemaan neuvottelemalla tai sovittelemalla, välimiesmenettelyllä tai muulla rauhanomaisen ratkaisun keinolla. Euroopan neuvoston ministerikomitea voi ottaa käyttöön sovittelumenettelyt. Jos sopimuksessa, joka muutoinkin sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä, on määräyksiä pakollisesta ja osapuolia sitovasta menettelystä sopimuksen tulkintaa tai sen soveltamista koskevan riidan ratkaisemisesta osapuolten välillä, voi riidan ratkaisun vaikuttaa siihen, miten Suomessa laintasoisena säänneltyä asiaa koskevaa määräystä on sovellettava. Tällaisissa tapauksissa riitojen ratkaisemista koskeva määräys kuuluu lainsäädännön alaan (PeVL 31/2001 vp).

Yleissopimuksen 79 artiklan mukaan varaumat ovat voimassa viisi vuotta ja ne voidaan uudistaa samanpituisiksi ajaksi. Suomen yleissopimuksen 55 artiklan 1 kohtaan tekemän varauksen on tarkoitus olla pitkäaikaisesti voimassa, sillä suunnitteilla ei ole muutosta muun kuin lähisuhteessa tapahtuvan lievän pahoinpitelyn muuttamisesta asianomistajarikoksesta yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi.

Perustuslakivaliokunta on käsitellessään lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen määräaikaisten varaumien voimassaolon jatkamista (HE 220/2005 vp) katsonut, että valiokunta ei näe perustuslain 94 §:n 1 momentista johtuvan esteitä päättää siitä, että eduskunta hyväksyessään varauksen antaa samalla suostumuksensa määräaikaisen varauksen voimassaolon jatkumiseen toistaiseksi (PeVL 4/2006 vp). Tällöin varauksella on mahdollista uudistaa ilman eduskunnan kulloinkin erikseen antamaa suostumusta varauksen uudistamiseen. Esityksessä tarkoitettujen viiden vuoden määräaikaisen varauksen voimassapitäminen toistaiseksi merkitsisi sitä, ettei varauksen voimassaolon jatkamista olisi perustuslakivaliokunnan kannanoton valossa tarpeen saattaa viiden vuoden välein uudelleen eduskunnan hyväksyttäväksi perustuslain 94 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla. Koska määräaikaisesta varauksesta tulisi näin ollen tosiasiallisesti toistaiseksi voimassa oleva, tulevaisuudessa mahdollisesti tehtävä varauksen uusimatta jättäminen koskeva ratkaisu sen sijaan edellyttäisi eduskunnan suostumusta (PeVL 4/2006 vp).

4.2 Käsittelyjärjestys

Yleissopimus ei sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Yleissopimus sekä siihen tehtävä varauksella voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä äänten enemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamiseksi voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sama koskee lakia rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

eduskunta hyväksyisi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta Istanbulissa 11 päivänä toukokuuta 2011 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan

ja että eduskunta hyväksyisi annettavaksi yleissopimuksen 78 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun selityksen, jonka mukaan Suomi ei sovelle 55 artiklan 1 kohtaa Suomen rikoslain 21 luvun 7 §:n mukaiseen lievään pahoinpitelyyn silloin kun rikos kohdistuu muuhun kuin rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilöön.

Koska yleissopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä, annetaan samalla eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta Istanbulissa 11 päivänä toukokuuta 2011 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 637/2011, seuraavasti:

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1-9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1-3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14, 14 a tai 14 b §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;
- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 6) 20 luvun 1-7 tai 8 a-8 c §:ssä;
- 7) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön;
- 8) 21 luvun 5 tai 6 §:ssä, 22 luvun 1 tai 2 §:ssä taikka 25 luvun 8 §:ssä, jos teko on sellainen naisen sukuelinten silpominen, pakotettu raskauden keskeyttäminen tai pakkosterilointi, jota tarkoitetaan naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS /) 38 ja 39 artiklassa;

9) 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 14 §:n nojalla; taikka

10) 40 luvun 1-4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Tämä laki tulee voimaan xx päivänä xx kuuta 20 .

Helsingissä xx päivänä xx kuuta 2013

Pääministeri

JYRKI KATAINEN

Ulkoasiainministeri *Erkki Tuomioja*

RINNAKKAISTEKSTIT

2.

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 637/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos taikka osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1-9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1-3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14, 14 a tai 14 b §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 6) 20 luvun 6, 7 tai 8 a-8 c §:ssä;
- 7) 20 luvun 1-5 *taikka* 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön;
- 8) 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 14 §:n nojalla; *taikka*
- 9) 40 luvun 1-4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Ehdotus

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

- 1) 11 luvun 5 tai 6 §:ssä, jos teko on sellainen sotarikos tai törkeä sotarikos *taikka* osallisuusteko niihin, jota tarkoitetaan kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toisen pöytäkirjan 15 artiklassa;
- 2) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1-9 §:ssä;
- 3) 16 luvun 1-3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö *taikka* ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;
- 4) 16 luvun 13, 14, 14 a tai 14 b §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;
- 5) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 6) 20 luvun 1-7 tai 8 a-8 c §:ssä;
- 7) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

8) 21 luvun 5 tai 6 §:ssä, 22 luvun 1 tai 2 §:ssä taikka 25 luvun 8 §:ssä, jos teko on sellainen naisen sukuelinten silpominen, pakotettu raskauden keskeyttäminen tai pakkosterilointi, jota tarkoitetaan naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS /) 38 ja 39 artiklassa;

9) 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 14 §:n nojalla; taikka

10) 40 luvun 1-4 tai 4 a §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

Tämä laki tulee voimaan xx päivänä xx kuuta 20 .

**Euroopan neuvoston yleissopimus
naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta**

Johdanto-osa

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut tämän yleissopimuksen allekirjoittajat, jotka

palauttavat mieliin yleissopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (ETS 5, 1950) ja sen pöytäkirjat, Euroopan sosiaalisen peruskirjan (ETS 35, 1961; tarkistettu vuonna 1996, ETS 163), Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (ETS 197, 2005) ja Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä (ETS 201, 2007);

palauttavat mieliin seuraavat ministerikomitean suositukset Euroopan neuvoston jäsenvaltioille: suositus Rec(2002)5 naisten suojelemiseksi väkivallalta, suositus Rec(2007)17 sukupuolten tasa-arvoa koskevista vaatimuksista ja rakenteista, suositus Rec(2010)10 naisten ja miesten rooleista konfliktien estämisessä ja ratkaisemisessa sekä rauhanrakentamisessa, ja muut asiaan liittyvät suositukset;

ottavat huomioon sen lisääntyvän oikeuskäytännön, jolla Euroopan ihmisoikeustuomioistuin asettaa merkittäviä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä vaatimuksia;

ottavat huomioon kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (1966), taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (1966), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (1979) ja sen valinnaisen pöytäkirjan (1999) sekä naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean yleisluontoisen suosituksen no. 19 naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelystä, Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lapsen oikeuksista (1989) ja sen valinnaiset pöytäkirjat (2000) sekä Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006);

ottavat huomioon Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön (2002);

palauttavat mieliin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perusperiaatteet ja erityisesti IV Geneven yleissopimuksen siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (1949) sekä sen I ja II lisäpöytäkirjan (1977);

tuomitsevat naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan kaikissa muodoissaan;

tiedostavat, että naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteuttaminen sekä oikeudellisesti että tosiasiallisesti on keskeinen osa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä;

tiedostavat, että naisiin kohdistuva väkivalta ilmentää historiallista naisten ja miesten välistä valtasuhteiden epäyhdenvertaisuutta, jonka johdosta miehet ovat hallinneet ja syrjineet naisia ja naisten täysimittainen eteneminen on estynyt;

tiedostavat, että naisiin kohdistuva väkivalta on sukupuoleen perustuvana väkivaltana luonteeltaan rakenteellista ja että se on yksi niistä ratkaisevista yhteiskunnan rakenteista, joilla naiset pakotetaan alistettuun asemaan miehiin nähden;

tiedostavat syvästi huolestuneina, että naiset ja tytöt altistuvat usein vakaville väkivallan muodoille, kuten perheväkivallalle, seksuaaliselle häirinnälle, raiskauksille, pakkoavioliitoille, niin sanotun "kunnian" nimissä tehtävälle väkivallalle ja sukuelinten silpomiselle, jotka loukkaavat vakavasti naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksia ja estävät olennaisesti naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttamista;

tiedostavat, että aseellisten konfliktien aikana loukataan jatkuvasti siviiliväestön ihmisoikeuksia erityisesti naisiin kohdistuvalla laajamittaisella tai järjestelmällisellä raiskaamisella ja seksuaalisella väkivallalla ja että sukupuoleen perustuva väkivalta voi lisääntyä sekä konfliktien aikana että niiden jälkeen;

tiedostavat, että naiset ja tytöt ovat alttiimpia sukupuoleen perustuvalla väkivallalla kuin miehet;

tiedostavat, että perheväkivalta kohdistuu suhteellisesti useimmin naisiin ja että myös miehet voivat joutua perheväkivallan uhreiksi;

tiedostavat, että lapsia joutuu perheväkivallan uhreiksi, myös tämän väkivallan todistajina;

pyrkivät luomaan Euroopan, joka on vapaa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta;

ovat sopineet seuraavasta:

I luku – Tavoitteet, määritelmät, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, yleiset velvoitteet

1 artikla

Yleissopimuksen tavoitteet

1. Tämän yleissopimuksen tavoitteina on

a. suojella naisia kaikilta väkivallan muodoilta sekä ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa ja saattaa väkivallantekijät syytteeseen;

b. edistää kaikkien naisten syrjinnän muotojen poistamista sekä naisten ja miesten välistä tosiasiallista tasa-arvoa, myös voimaannuttamalla naisia;

c. luoda laaja-alaiset puitteet, toimintaperiaatteet ja toimet kaikkien naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi;

d. edistää kansainvälistä yhteistyötä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseksi;

e. tukea järjestöjä ja lainvalvontaviranomaisia sekä auttaa niitä toimimaan tehokkaasti yhteistyössä yhtenäisen lähestymistavan omaksumiseksi pyrittäessä poistamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa.

2. Jotta yleissopimuksen osapuolet panisivat sen määräykset tehokkaasti täytäntöön, yleissopimuksella luodaan erityinen seurantajärjestelmä.

2 artikla

Yleissopimuksen soveltamisala

1. Tätä yleissopimusta sovelletaan kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin, mukaan lukien perheväkivalta, joka kohdistuu suhteellisesti useimmin naisiin.

2. Osapuolia kehoitetaan soveltamaan tätä yleissopimusta kaikkiin perheväkivallan uhreihin. Pannessaan täytäntöön tämän yleissopimuksen määräyksiä osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota naisiin sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreina.

3. Tätä yleissopimusta sovelletaan sekä rauhan aikana että aseellisten konfliktien yhteydessä.

3 artikla

Määritelmät

Tässä yleissopimuksessa

a. "naisiin kohdistuva väkivalta" tarkoittaa naisiin kohdistuvaa ihmisoikeuksien loukkaamista ja yhtä syrjinnän muotoa, ja se käsittää kaikki sellaiset sukupuoleen perustuvat väkivallanteot, jotka aiheuttavat tai voivat aiheuttaa naisille ruumiillista, seksuaalista, henkistä tai taloudellista haittaa tai kärsimystä, mukaan lukien tällaisilla teoilla uhkaaminen, pakottaminen tai mielivaltainen vapaudenriisto joko julkisessa tai yksityiselämässä;

b. "perheväkivalta" tarkoittaa kaikkia perheen tai kodin sisäisiä tai toistensa entisten tai nykyisten puolisoitten tai kumppanien välisiä ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja riippumatta siitä, asuuko väkivallantekijä tai onko hän asunut samassa asunnossa uhrin kanssa;

c. "sukupuoli" tarkoittaa yhteiskunnallisesti rakentuneita rooleja, käyttäytymismuotoja, toimintoja ja ominaisuuksia, joita tietty yhteiskunta pitää sopivina naisille ja vastaavasti miehille;

d. "sukupuoleen perustuva naisiin kohdistuva väkivalta" tarkoittaa väkivaltaa, joka kohdistetaan naiseen hänen naiseutensa vuoksi tai joka kohdistuu suhteellisesti useimmin naisiin;

e. "uhri" tarkoittaa a ja b alakohdassa tarkoitettua menettelyn kohteeksi joutuvaa luonnollista henkilöä;

f. "naiset" tarkoittaa myös alle 18-vuotiaita tyttöjä.

4 artikla

Perusoikeudet, tasa-arvo ja syrjinnän kieltö

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet edistääkseen ja suojellakseen jokaisen, erityisesti naisten, oikeutta elää vapaana väkivallasta sekä julkisessa että yksityiselämässä.

2. Osapuolet tuomitsevat kaikki naisten syrjinnän muodot ja toteuttavat viipymättä tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet ehkäistäkseen syrjintää, erityisesti

– sisällyttämällä kansalliseen perustuslakiinsa ja muuhun asianomaiseen lainsäädäntöönsä naisten ja miesten välisen tasa-arvon periaatteen ja varmistamalla tämän periaatteen toteutumisen käytännössä;

– kieltämällä naisten syrjinnän, tarvittaessa myös seuraamusten avulla;

– kumoamalla naisia syrjivät säädökset ja käytännöt.

3. Osapuolet varmistavat tämän yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanon, erityisesti toimet uhrien oikeuksien suojelemiseksi, syrjimättä ketään esimerkiksi biologisen tai sosiaalisen sukupuolen, rodun, ihonvärin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisen tai yhteiskunnallisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, varallisuuden, syntyperän, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, iän, terveydentilan, vamman, siviilisäädyn, maahanmuuttajataustan, pakolaisaseman tai muun aseman perusteella.

4. Erityistoimia, jotka ovat tarpeen sukupuoleen perustuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja naisten suojelemiseksi siltä, ei katsota tässä yleissopimuksessa tarkoitetuksi syrjinnäksi.

5 artikla

Valtion velvoitteet ja huolellisuusvelvoite

1. Osapuolet pidättyvät osallistumasta naisiin kohdistuviin väkivallantekoihin ja varmistavat, että valtion viranomaiset, viranhaltijat, edustajat, laitokset ja muut valtion puolesta toimivat toimijat noudattavat tätä velvoitetta.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla varmistetaan huolellisuusvelvoitteen noudattaminen tarkoituksena ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat valtiosta riippumattomien toimijoiden väkivallanteot.

6 artikla

Sukupuolen huomioon ottavat toimintaperiaatteet

Osapuolet sitoutuvat sisällyttämään sukupuolinäkökulman tämän yleissopimuksen määräysten täytäntöönpanoon ja niiden vaikutusten arviointiin sekä edistämään ja

panemaan tehokkaasti täytäntöön naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä naisten vaikutusvallan vahvistamista edistäviä toimintaperiaatteita.

II luku – Yhtenäiset toimintaperiaatteet ja tietojen kokoaminen

7 artikla

Laaja-alaiset ja yhteensovitettut toimintaperiaatteet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet ottaakseen käyttöön ja pannakseen täytäntöön tehokkaita, laaja-alaisia ja yhteensovitettuja kansallisia toimintaperiaatteita, jotka käsittävät kaikki asianmukaiset toimet kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä naisiin kohdistuvan väkivallan käsittelemiseksi kokonaisvaltaisesti.

2. Osapuolet varmistavat, että 1 kohdassa tarkoitetuissa toimintaperiaateissa asetetaan uhrin oikeudet etusijalle kaikissa toimissa ja että nämä periaatteet pannaan täytäntöön tehokkaalla yhteistyöllä kaikkien asianomaisten viranomaisten, laitosten ja järjestöjen kesken.

3. Tämän artiklan mukaisesti toteutettaviin toimiin sisällytetään tarvittaessa kaikki asianomaiset toimijat, kuten valtion virastot, kansalliset, alueelliset ja paikalliset edustuselimet ja viranomaiset, kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ja kansalaisyhteiskunnan järjestöt.

8 artikla

Rahoitusvoimavarat

Osapuolet antavat käyttöön riittävät rahoitus- ja henkilövoimavarat, jotta yhtenäiset toimintaperiaatteet, toimet ja ohjelmat kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, mukaan lukien kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimintaperiaatteet, toimet ja ohjelmat, voidaan toteuttaa asianmukaisesti.

9 artikla

Kansalaisjärjestöt ja kansalaisyhteiskunta

Osapuolet tunnustavat kaikilla tasoilla naisiin kohdistuvaa väkivaltaa torjuvien asianomaisten kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden työn, kannustavat ja tukevat tätä työtä sekä vakiinnuttavat tehokkaan yhteistyön näiden järjestöjen kanssa.

10 artikla

Yhteensovittamiselin

1. Osapuolet nimeävät tai asettavat yhden tai useamman virallisen elimen vastaamaan sellaisten toimintaperiaatteiden ja toimien yhteensovittamisesta, täytäntöönpanosta, seurannasta ja arvioinnista, jotka on tarkoitettu kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Nämä

elimet sovittavat yhteen 11 artiklassa tarkoitettua tietojen kokoamista, tarkastelevat sen tuloksia ja tiedottavat niistä.

2. Osapuolet varmistavat, että tämän artiklan mukaisesti nimetyt tai asetetut elimet saavat yleisluonteista tietoa VIII luvun mukaisesti toteutetuista toimista.

3. Osapuolet varmistavat, että tämän artiklan mukaisesti nimetyt tai asetetut elimet pystyvät viestimään suoraan muissa osapuolissa toimivien vastaavien elinten kanssa ja edistämään suhteita niihin.

11 artikla

Tietojen kokoaminen ja tutkimus

1. Tämän yleissopimuksen täytäntöön panemiseksi osapuolet sitoutuvat

a. kokoamaan säännöllisin väliajoin asiaankuuluvia eriteltyjä tilastotietoja kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen esiintymisestä;

b. tukemaan kaikkia tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallan muotoja koskevaa tutkimusta, jotta saadaan tutkituksi tämän väkivallan perussyitä ja seurauksia, esiintyvyyttä ja tapausten tuomitsemisprosentteja sekä tämän yleissopimuksen täytäntöön panemiseksi toteutettujen toimien tehokkuutta.

2. Osapuolet pyrkivät tekemään säännöllisin väliajoin väestöpohjaisia tutkimuksia arvioidakseen kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen laajuutta ja kehityssuuntia.

3. Osapuolet antavat tämän artiklan mukaisesti kootut tiedot tämän yleissopimuksen 66 artiklassa tarkoitetulle asiantuntijaryhmälle edistääkseen kansainvälistä yhteistyötä ja mahdollistaakseen kansainvälisen vertailevan arvioinnin.

4. Osapuolet varmistavat, että tämän artiklan mukaisesti kootut tiedot ovat yleisön saatavilla.

III luku – Ehkäiseminen

12 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet edistääkseen naisten ja miesten sosiaalisten ja kulttuuristen käyttäytymismallien muuttamista tarkoituksena poistaa ennakkoluuloja, tapoja, perinteitä ja kaikkia muita käytäntöjä, jotka perustuvat ajatukseen naisten alhaisemmasta asemasta tai kaavamaisiin käsityksiin naisten ja miesten rooleista.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet estääkseen luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä harjoittamasta mitään tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa väkivallan muotoa.

3. Tämän luvun mukaisesti toteutettavissa toimissa otetaan huomioon ja käsitellään sellaisten henkilöiden erityistarpeet, jotka ovat erityisten seikkojen vuoksi haavoittuvia, ja näissä toimissa asetetaan etusijalle kaikkien uhrien ihmisoikeudet.

4. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet kannustaakseen kaikkia yhteiskunnan jäseniä, erityisesti miehiä ja poikia, osallistumaan aktiivisesti kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseen.

5. Osapuolet varmistavat, ettei kulttuurin, tavan, uskonnon, perinteen eikä niin sanotun "kunnian" katsota oikeuttavan mitään tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallantekoja.

6. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet edistääkseen ohjelmia ja toimintoja, joilla vahvistetaan naisten vaikutusvaltaa.

13 artikla

Valistus

1. Osapuolet edistävät tai toteuttavat säännöllisesti ja kaikilla tasoilla valistuskampanjoita tai -ohjelmia, myös yhteistyössä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden ja tasa-arvoelinten, kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen kanssa sekä tapauksen mukaan erityisesti naisjärjestöjen kanssa, lisätäkseen yleistä tietoisuutta kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen eri ilmentymistä, niiden vaikutuksista lapsiin ja tarpeesta ehkäistä tällaista väkivaltaa sekä lisätäkseen näiden asioiden ymmärtämistä.

2. Osapuolet varmistavat, että yleisölle tiedotetaan laajalti toimista, joita on käytettävissä tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallanteiden ehkäisemiseksi.

14 artikla

Koulutus

1. Osapuolet toteuttavat tarvittaessa asianmukaiset toimet, joilla virallisiin opetussuunnitelmiin kaikilla koulutustasoilla sisällytetään oppilaiden kehitystasoon sovitettua opetusmateriaalia, joka käsittelee esimerkiksi naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, kaavamaisista käsityksistä vapaita sukupuolirooleja, keskinäistä kunnioitusta, väkivallatonta ristiriitojen ratkaisemista henkilösuhteissa, sukupuoleen perustuvaa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa ja oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet edistääkseen 1 kohdassa tarkoitettuja periaatteita epävirallisissa koulutusjärjestelmissä sekä urheilu-, kulttuuri- ja harrastustoiminnassa ja joukkoviestimissä.

15 artikla

Ammattihenkilöstön koulutus

1. Osapuolet järjestävät tai tehostavat asianmukaista koulutusta, jota annetaan kaikenlaisten tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallanteiden uhrien tai tekijöiden parissa toimiville asianomaisille ammattihenkilöille ja joka liittyy

tällaisen väkivallan ehkäisemiseen ja tunnistamiseen, naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, uhrien tarpeisiin ja oikeuksiin sekä uudelleenuhriutumisen ehkäisemiseen.

2. Osapuolet kannustavat sisällyttämään 1 kohdassa tarkoitettuun koulutukseen eri toimijoiden yhteensovittettua yhteistyötä käsittelevää koulutusta, jotta näiden toimijoiden käsiteltäväksi saadetut tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset voidaan käsitellä kokonaisvaltaisesti ja asianmukaisesti.

16 artikla

Ennalta ehkäisevät puuttumis- ja hoito-ohjelmat

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ottaakseen käyttöön tai tukeakseen ohjelmia, joiden tarkoituksena on opettaa perheväkivallan tekijöille väkivallatonta käyttäytymistä henkilösuhteissa, jotta väkivallan uusiutuminen saataisiin estetyksi ja väkivaltaisista käyttäytymismalleista muutetuksi.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ottaakseen käyttöön tai tukeakseen hoito-ohjelmia, joiden tarkoituksena on estää väkivallantekijöitä, erityisesti seksuaalirikollisia, uusimasta rikoksiaan.

3. Edellä 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja toimia toteuttaessaan osapuolet varmistavat, että uhrien turvallisuus, tukeminen ja ihmisoikeudet asetetaan etusijalle ja että nämä ohjelmat tarvittaessa otetaan käyttöön ja pannaan täytäntöön sovittaen ne tiiviisti yhteen uhreille tarjottavien erityistukipalvelujen kanssa.

17 artikla

Yksityisen sektorin ja joukkoviestintien osallistuminen

1. Ottaen asianmukaisesti huomioon sananvapauden sekä yksityisen sektorin, tieto- ja viestintätekniiikan alan ja joukkoviestintien riippumattomuuden osapuolet kannustavat yksityistä sektoria, tieto- ja viestintätekniiikan alaa ja joukkoviestimiä osallistumaan toimintaperiaatteiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon sekä asettamaan suuntaviivoja ja itsesääntelyvaatimuksia, joilla ehkäistään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lisätään kunnioitusta heidän arvoaan kohtaan.

2. Osapuolet kehittävät ja edistävät yhteistyössä yksityisen sektorin toimijoiden kanssa lasten, vanhempien ja opettajien valmiuksia käsitellä sellaista tieto- ja viestintäympäristöä, joka tarjoaa halventavaa seksuaalista tai väkivaltaista sisältöä, joka voi olla haitallista.

IV luku – Suojelu ja tuki

18 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet suojellakseen kaikkia väkivallan uhreja uusilta väkivallanteoilta.

2. Osapuolet toteuttavat kansallisen lakinsa mukaisesti tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että käytettävissä on asianmukaiset järjestelmät, joilla mahdollistetaan tehokas yhteistyö kaikkien asianomaisten valtion viranomaisten kesken, mukaan lukien oikeuslaitos, syyttäjälaitos, lainvalvontaviranomaiset, paikalliset ja alueelliset viranomaiset sekä kansalaisjärjestöt ja muut asianomaiset järjestöt ja yhteisöt, kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen uhrien ja todistajien suojelemiseksi ja tukemiseksi, myös ohjaamalla heidät tämän yleissopimuksen 20 ja 22 artiklassa tarkoitettuihin yleisiin ja erityisiin tukipalveluihin.

3. Osapuolet varmistavat, että tämän luvun mukaisesti toteutettavat toimet

- perustuvat näkemykseen, jonka mukaan naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta ovat sukupuolittunutta väkivaltaa, sekä keskittyvät uhrin ihmisoikeuksiin ja turvallisuuteen;
- perustuvat yhtenäiseen lähestymistapaan, jossa otetaan huomioon väkivallantekijöiden, uhrien ja lasten sekä heidän laajemman sosiaalisen ympäristönsä välinen suhde;
- ovat tarkoitettuja estämään uudelleenuhriutumista;
- ovat tarkoitettuja voimaannuttamaan väkivallan naisuhreja ja tekemään heistä taloudellisesti riippumattomia;
- mahdollistavat tarvittaessa useiden erilaisten suojele- ja tukipalvelujen tarjoamisen samoissa tiloissa;
- palvelevat haavoittuvien henkilöiden, myös lapsiuhrien, erityistarpeita ja ovat heidän käytettävissään.

4. Palvelujen tarjoaminen ei saa riippua uhrin halukkuudesta saattaa väkivallantekijä syytteeseen tai todistaa häntä vastaan.

5. Osapuolet toteuttavat kansainvälisestä oikeudesta johtuvien velvoitteidensa mukaisesti tarvittavat toimet tarjotakseen konsulisuojelua ja muuta suojelua sekä tukea kansalaisilleen ja muille uhreille, joilla on oikeus tällaiseen suojeluun.

19 artikla Tiedottaminen

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhrin saatavilla on asianmukaista ja oikea-aikaista tietoa saatavilla olevista tukipalveluista ja oikeudellisista toimista ymmärtämällä kielellä.

20 artikla Yleiset tukipalvelut

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhrien saatavilla on palveluja, jotka helpottavat heidän toipumistaan väkivallasta. Näihin toimiin olisi sisällyttävä tarvittaessa sellaisia palveluja kuin oikeudellinen ja psykologinen neuvonta, taloudellinen apu, asumisjärjestelyt, koulutus ja avustaminen työnsaannissa.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhrien saatavilla on terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluja, että näitä palveluja varten on olemassa riittävät voimavarat ja että ammattihenkilöstöä koulutetaan auttamaan uhreja ja ohjaamaan heitä asianmukaisiin palveluihin.

21 artikla

Avustaminen yksilövalituksissa tai ryhmävalituksissa

Osapuolet varmistavat, että uhrit saavat tietoa sovellettavista alueellisista ja kansainvälisistä yksilövalitus- ja ryhmävalitusjärjestelmistä ja että nämä ovat uhrien käytettävissä. Osapuolet edistävät huomaavaisen ja asiantuntevan avun antamista uhreille näiden tehdessä tällaisia valituksia.

22 artikla

Erityistukipalvelut

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet tarjotakseen tai järjestääkseen kaikenlaisten tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallantekojen uhreille välittömiä lyhyt- ja pitkäaikaisia erityistukipalveluja, jotka jakaantuvat alueelliselta kannalta asianmukaisesti.

2. Osapuolet tarjoavat tai järjestävät kaikille väkivallan naisuhreille ja heidän lapsilleen naisille tarkoitettuja erityistukipalveluja.

23 artikla

Turvakodit

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet säätääkseen asianmukaisten, helposti saavutettavien turvakotien perustamisesta riittävässä määrin, jotta uhreille, erityisesti naisille ja heidän lapsilleen, voidaan tarjota turvallinen majoitus ja heitä voidaan auttaa ennakoivasti.

24 artikla

Auttavat puhelimet

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ottaakseen valtakunnallisesti käyttöön maksuttomia ympärivuorokautisesti (24/7) auttavia puhelimia, joissa neuvotaan soittajia kaikkiin tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluviin väkivallan muotoihin liittyvissä asioissa luottamuksellisesti tai sallien heidän esiintymisensä nimettöminä.

25 artikla

Seksuaalisen väkivallan uhrien tukeminen

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet säätääkseen, että raiskauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhreja varten perustetaan riittävästi asianmukaisia, helposti saavutettavia tukikeskuksia, jotka voivat tarjota uhreille lääketieteellistä ja oikeuslääketieteellistä tutkimusta, traumatukea ja neuvontaa.

26 artikla

Lapsitodistajien suojeleminen ja tuki

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että tarjottaessa uhreille suojele- ja tukipalveluja otetaan asianmukaisesti huomioon kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen lapsitodistajien oikeudet ja tarpeet.

2. Tämän artiklan mukaisesti toteutettaviin toimiin sisällytetään psykososiaalinen neuvonta, jota annetaan kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen lapsitodistajille heidän ikänsä mukaisesti sovitettuna, ja näissä toimissa otetaan asianmukaisesti huomioon lapsen etu.

27 artikla

Ilmoitukset

Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet kannustaakseen tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallantekojen todistajia tai henkilöitä, joilla on perusteltua syytä epäillä, että tällainen teko on saatettu suorittaa tai että uusia väkivallantekoja on odotettavissa, ilmoittamaan asiasta toimivaltaisille järjestöille tai viranomaisille.

28 artikla

Ammattihenkilöstön ilmoitukset

Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet varmistaakseen, etteivät niiden kansallisella lailla säädettyjä tiettyjä ammattihenkilöitä koskevat salassapitosäännökset estä näiden henkilöiden mahdollisuutta tehdä tarvittaessa ilmoitus toimivaltaisille järjestöille tai viranomaisille, jos heillä on perusteltua syytä epäillä, että tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluva vakava väkivallanteko on tehty ja uusia vakavia väkivallantekoja on odotettavissa.

V luku – Aineellinen oikeus

29 artikla

Siviilioikeudenkäynnit ja oikeussuojakeinot

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet tarjotakseen uhreille asianmukaiset siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot väkivallantekijöitä vastaan.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet tarjotakseen uhreille kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti asianmukaiset siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot sellaisia valtion viranomaisia vastaan, jotka ovat laiminlyöneet velvollisuutensa toteuttaa toimivaltaansa kuuluvat tarvittavat ennalta ehkäisevät toimet tai suojelutoimet.

30 artikla

Korvaukset

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhreilla on oikeus vaatia väkivallantekijöiltä korvausta kaikista tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä teoista.

2. Valtion varoista maksetaan asianmukainen korvaus niille, joille on aiheutettu vakavia ruumiinvammoja tai terveydellistä haittaa, siltä osin kuin vahingosta ei saada korvausta muualta, kuten väkivallantekijältä, vakuutuksesta tai valtion rahoittamista terveydenhuolto- ja sosiaaliturvajärjestelmistä. Tämä ei estä osapuolia vaatimasta maksettua korvausta takautuvasti takaisin väkivallantekijältä, edellyttäen, että uhrin turvallisuuteen kiinnitetään asianmukaista huomiota.

3. Edellä 2 kohdan mukaisesti toteutettavissa toimissa on varmistettava korvauksen myöntäminen kohtuullisessa ajassa.

31 artikla

Huoltajuus, tapaamisoikeudet ja turvallisuus

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista otetaan huomioon tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei tapaamis- tai huoltajuusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta.

32 artikla

Pakkoavioliittojen siivilioikeudelliset seuraukset

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa.

33 artikla

Henkinen väkivalta

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että henkilön henkisen eheyden tahallinen vakava vahingoittaminen pakottamalla tai uhkaamalla säädetään rangaistavaksi.

34 artikla

Vainoaminen

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, säädetään rangaistavaksi.

35 artikla

Ruumiillinen väkivalta

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuvat tahalliset ruumiilliset väkivallanteot säädetään rangaistaviksi.

36 artikla

Seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat tahalliset menettelyt säädetään rangaistaviksi:

a. seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta;

b. muu toiseen henkilöön ilman tämän suostumusta kohdistuva seksuaalinen teko;

c. toisen henkilön saattaminen ilman hänen suostumustaan seksuaalisiin tekoihin kolmannen henkilön kanssa.

2. Henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan.

3. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdan määräyksiä sovelletaan myös tekoihin, jotka kohdistetaan entisiin tai nykyisiin kansallisessa laissa tunnustettuihin puolisoihin tai kumppaneihin.

37 artikla

Pakkoavioliitto

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että aikuisen tai lapsen tahallinen pakottaminen avioliittoon säädetään rangaistavaksi.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että aikuisen tai lapsen tahallinen houkutteleminen muun kuin sen osapuolen tai valtion alueelle, jossa hän asuu, tarkoituksena pakottaa hänet avioliittoon säädetään rangaistavaksi.

38 artikla

Naisen sukuelinten silpominen

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat tahalliset menettelyt säädetään rangaistaviksi:

a. naisen isojen häpyhuulten, pienten häpyhuulten tai häpykielen täydellinen tai osittainen poistaminen leikkaamalla, faraoninen ympärileikkaus tai muu silpominen;

b. naisen pakottaminen tai järjestäminen alistumaan johonkin a alakohdassa mainittuun tekoon;

c. tytön kehottaminen, pakottaminen tai järjestäminen alistumaan johonkin a alakohdassa mainittuun tekoon.

39 artikla

Pakotettu raskauden keskeyttäminen ja pakkosterilointi

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat tahalliset menettelyt säädetään rangaistaviksi:

- a. naisen raskauden keskeyttäminen ilman hänen ennakolta annettua ja tietoon perustuvaa suostumustaan;
- b. sellaisen leikkauksen suorittaminen, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on naisen luontaisen lisääntymiskyvyn poistaminen, ilman hänen ennakolta annettua ja tietoon perustuvaa suostumustaan tai hänen ymmärtämättä kyseistä menettelyä.

40 artikla

Seksuaalinen häirintä

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikista sellaisen ei-toivotun sanallisen, sanattoman tai ruumiillisen seksuaalisen käyttäytymisen muodoista, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on henkilön ihmisarvon loukkaaminen, voidaan määrätä rikosoikeudellinen tai muu oikeudellinen seuraamus, erityisesti, jos tämä käyttäytyminen luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai loukkaavan ilmapiirin.

41 artikla

Avunanto, osallisuus ja yritykset

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet säätääkseen rangaistavaksi tahallisen avunannon tämän yleissopimuksen 33, 34, 35, 36 ja 37 artiklan sekä 38 artiklan a kohdan ja 39 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädetävissä teoissa.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet säätääkseen rangaistaviksi tahalliset yritykset tehdä tämän yleissopimuksen 35, 36 ja 37 artiklan sekä 38 artiklan a kohdan ja 39 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädetty teko.

42 artikla

Tuomittavat tekojen perusteet, mukaan lukien niin sanotun "kunnian" nimissä tehdyt rikokset

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että rikosoikeudenkäynneissä, jotka on pantu vireille jonkin tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvan väkivallanteon johdosta, ei katsota kulttuurin, tavan, uskonnon, perinteen tai niin sanotun "kunnian" oikeuttavan tällaista tekoa. Tähän sisältyvät erityisesti väitteet, joiden mukaan uhri on rikkonut kulttuurisia, uskonnollisia, yhteiskunnallisia tai perinteisiä vaatimuksia tai tapoja tai asianmukaisia käyttäytymistapoja.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että jos joku yllyttää lasta 1 kohdassa tarkoitettuun tekoon, yllytys ei vähennä kyseisen henkilön rikosoikeudellista vastuuta tästä teosta.

43 artikla

Rikossäännösten soveltaminen

Tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettävien tekojen käsitteitä sovelletaan uhrin ja väkivallantekijän välisen suhteen luonteesta riippumatta.

44 artikla

Lainkäyttövalta

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ulottaakseen lainkäyttövaltansa tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettäviin tekoihin, jotka

- a. tehdään osapuolen alueella;
- b. tehdään osapuolen lipun alla kulkevalla aluksella;
- c. tehdään osapuolen lainsäädännön mukaisesti rekisteröidyssä ilma-aluksessa;
- d. tekee osapuolen kansalainen; tai
- e. tekee henkilö, jonka vakituinen asuinpaikka on osapuolen alueella.

2. Kukin osapuoli pyrkii toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ulottaakseen lainkäyttövaltansa tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettävään tekoon, joka kohdistetaan kyseisen osapuolen kansalaiseen tai henkilöön, jonka vakituinen asuinpaikka on tämän osapuolen alueella.

3. Mahdollistaakseen tämän yleissopimuksen 36, 37, 38 ja 39 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettävien tekojen syytteenpanon osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei niiden lainkäyttövalta edellytä, että teot on säädetty rangaistaviksi sillä alueella, jolla ne tehdään.

4. Mahdollistaakseen tämän yleissopimuksen 36, 37, 38 ja 39 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettävien tekojen syytteenpanon osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei niiden lainkäyttövalta 1 kohdan d ja e alakohdan osalta edellytä, että syytteen saa nostaa ainoastaan rikoksen uhrin ilmoituksen perusteella tai sen valtion syyttämispyyntöön perusteella, jonka alueella rikos on tehty.

5. Kukin osapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet ulottaakseen lainkäyttövaltansa tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettäviin tekoihin, jos väitetty väkivallantekijä on kyseisen osapuolen alueella eikä tämä osapuoli pelkästään väkivallantekijän kansalaisuuden vuoksi luovuta häntä toiselle osapuolelle.

6. Jos useampi kuin yksi osapuoli katsoo, että väitetty tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädettävä teko kuuluu sen lainkäyttövaltaan, kyseiset osapuolet neuvottelevat tarvittaessa keskenään määrittääkseen, minkä osapuolen lainkäyttövalta on syytetoimien kannalta tarkoituksenmukaisin.

7. Tämä yleissopimus ei sulje pois sellaista rikosoikeudellista lainkäyttövaltaa, jota osapuoli käyttää kansallisen lakinsa mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta kansainvälisen oikeuden yleisiä sääntöjä.

45 artikla

Seuraamukset ja toimet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädetävistä teoista voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset niiden vakavuuden mukaan. Näihin seuraamuksiin sisältyvät tarvittaessa vankeusrangaistukset, joiden perusteella henkilö voidaan luovuttaa rikoksen johdosta.

2. Osapuolet voivat toteuttaa muita väkivallantekijöihin liittyviä toimia, kuten

- tuomittujen seuranta tai valvonta;
- vanhempainoikeuksien poistaminen, jos lapsen etua, johon voi sisältyä uhrin turvallisuus, ei voida taata muulla tavoin.

46 artikla

Raskauttavat seikat

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seuraavat seikat voidaan kansallisen lain asianomaisten säännösten mukaisesti ottaa huomioon raskauttavina seikkoina määrättäessä rangaistusta tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädetävistä teoista, jolleivät nämä seikat jo kuulu kyseisen rikoksen tunnusmerkistöön:

- a. rikoksen on kohdistanut entiseen tai nykyiseen kansallisessa laissa tunnustettuun puolisoon tai kumppaniin perheen jäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärin käyttänyt henkilö;
- b. rikos tai toisiinsa liittyvät rikokset on tehty toistuvasti;
- c. rikos on kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi;
- d. rikos on kohdistettu lapseen tai tehty lapsen läsnä ollessa;
- e. rikoksen on tehnyt kaksi tai useampia henkilöitä yhdessä;
- f. ennen rikosta tai sen yhteydessä on käytetty erityisen raakaa väkivaltaa;
- g. rikos on tehty käyttämällä asetta tai uhkaamalla aseella;
- h. rikoksesta on aiheutunut uhrille vakavaa ruumiillista tai henkistä haittaa;
- i. rikoksentekijä on aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta.

47 artikla

Toisen osapuolen antamat tuomiot

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet säätääkseen mahdollisuudesta ottaa tuomioita annettaessa huomioon lainvoimaiset tuomiot, jotka

toinen osapuoli on antanut tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettävistä teoista.

48 artikla

Pakollisten vaihtoehtoisten ratkaisumenettelyjen tai tuomitsemismenettelyjen kieltö

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet kieltääkseen pakolliset vaihtoehtoiset ratkaisumenettelyt, mukaan lukien välitys- ja sovittelumenettely, kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen osalta.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että jos väkivallantekijän maksettavaksi määrätään sakkoa, otetaan asianmukaisesti huomioon hänen kykynsä täyttää rahalliset velvoitteensa uhria kohtaan.

VI luku – Tutkinta, syytetoimet, prosessioikeus ja suojelutoimet

49 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen tutkinta ja niitä koskevat oikeudenkäynnit suoritetaan ilman tarpeetonta viivästystä, ottaen samalla huomioon uhrin oikeudet kaikissa rikosoikeudenkäyntien vaiheissa.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettävät teot tutkitaan ja pannaan syytteeseen tehokkaasti, ja näissä toimissa osapuolet noudattavat ihmisoikeuksia koskevia peruseriaatteita ja ottavat huomioon käsityksen sukupuoleen perustuvasta väkivallasta.

50 artikla

Välittömät toimet, ehkäiseminen ja suojelu

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen käsittelystä vastaavat lainvalvontaviranomaiset toteuttavat niiden johdosta tarvittavat toimet nopeasti ja asianmukaisesti, suojellen uhreja riittävästi ja välittömästi.
2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen käsittelystä vastaavat lainvalvontaviranomaiset ryhtyvät nopeasti ja asianmukaisesti ehkäisemään näitä väkivallan muotoja ja suojelemaan naisia niiltä, myös ennalta ehkäisevien operatiivisten toimien avulla sekä kokoamalla todisteita.

51 artikla

Riskinarviointi ja riskienhallinta

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikki asianomaiset viranomaiset arvioivat väkivaltatilanteiden vakavuuden sekä niihin

liittyvän kuolemanvaaran ja väkivallan toistumisen vaaran hallitakseen riskejä ja tarjotakseen tarvittaessa turvallisuutta ja tukea yhteensovitetuin toimin.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdassa tarkoitettussa arvioinnissa otetaan kaikissa tutkinnan ja suojelutoimien toteuttamisen vaiheissa asianmukaisesti huomioon, että tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallantekojen tekijöillä on hallussaan tai käytettävissään ampuma-aseita.

52 artikla

Välittömät lähestymiskiellot

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toimivaltaisille viranomaisille annetaan valtuudet määrätä välittömän vaaran uhatessa perheväkivallan tekijä poistumaan uhrin tai vaarassa olevan henkilön asunnosta riittävän pitkäksi ajaksi sekä valtuudet kieltää väkivallantekijää menemästä uhrin tai vaarassa olevan henkilön asuntoon tai ottamasta yhteyttä häneen. Tämän artiklan mukaisesti toteutettavissa toimissa asetetaan etusijalle uhrien tai vaarassa olevien henkilöiden turvallisuus.

53 artikla

Lähestymiskiellot tai suojelumääräykset

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että kaikkien tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen uhreilla on käytettävissään asianmukaiset lähestymiskiellot tai suojelumääräykset.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdassa tarkoitettut lähestymiskiellot tai suojelumääräykset

- ovat käytettävissä välittömään suojeluun aiheuttamatta uhrille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa;
- annetaan määräajaksi tai toistaiseksi, kunnes niitä muutetaan tai ne kumotaan;
- annetaan tarvittaessa yksipuolisessa menettelyssä siten, että ne tulevat voimaan välittömästi;
- ovat käytettävissä muista oikeudenkäynneistä riippumatta tai niiden lisäksi;
- ovat ilmoitettavissa myöhemmissä oikeudenkäynneissä.

3. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että 1 kohdan mukaisesti annettujen lähestymiskiellojen tai suojelumääräysten rikkomisesta voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset ja muut oikeudelliset seuraamukset.

54 artikla

Tutkinta ja todistelu

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että siviili- tai rikosoikeudenkäynnissä uhrin seksuaalista historiaa ja käyttäytymistä koskeva todistelu sallitaan ainoastaan, jos se on asiaan kuuluvaa ja tarpeellista.

55 artikla

Asianosaisen vireille panemat ja viran puolesta vireille pantavat oikeudenkäynnit

1. Osapuolet varmistavat, ettei tämän yleissopimuksen 35, 36, 37, 38 ja 39 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen tekojen tutkinta tai syytteenpano riipu kokonaan uhrin rikosilmoituksesta tai muusta ilmoituksesta, jos rikos on tehty kokonaan tai osittain kyseisen osapuolen alueella, ja että oikeudenkäyntiä voidaan jatkaa, vaikka uhri peruuttaisi lausuntonsa tai ilmoituksensa.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen kansallisessa laissaan säädettyjen edellytysten mukaisesti valtion organisaatioille ja kansalaisjärjestöille sekä perheväkivallan käsittelyn asiantuntijoille mahdollisuuden auttaa ja/tai tukea uhreja heidän pyynnöstään tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen tekojen tutkinnan ja niitä koskevien oikeudenkäyntien aikana.

56 artikla

Suojelutoimet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet suojellakseen uhrien oikeuksia ja etuja, mukaan lukien heidän erityistarpeensa todistajina, kaikissa tutkinnan ja oikeudenkäyntien vaiheissa, erityisesti

a. säätämällä uhrien sekä heidän perheidensä ja todistajiensa suojelusta uhkailulta, koston ja uudelleenuhriutumislta;

b. varmistamalla, että uhreille ilmoitetaan väkivallantekijän pakenemisesta tai tilapäisestä tai lopullisesta vapauttamisesta ainakin, jos uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa;

c. tiedottamalla uhreille kansallisessa laissa säädettyin edellytyksin heidän oikeuksistaan ja käytettävissään olevista palveluista sekä heidän ilmoituksensa käsittelystä, syyteistä, tutkinnan tai oikeudenkäynnin yleisestä etenemisestä ja heidän roolistaan siinä sekä tapauksensa ratkaisusta;

d. sallimalla uhrien kansallisen lain prosessisääntöjen mukaisesti käyttää puhevaltaa, esittää todisteita ja saada näkemyksiään, tarpeitaan ja huolenaiheitaan tuoduksi esiin suoraan tai edustajan välityksellä ja käsitellyksi;

e. tarjoamalla uhreille asianmukaisia tukipalveluja siten, että heidän oikeutensa ja etunsa tuodaan esiin ja otetaan huomioon asianmukaisesti;

f. varmistamalla, että voidaan toteuttaa toimia uhrien yksityisyyden ja julkisen kuvan suojelemiseksi;

g. varmistamalla, että uhrien ja väkivallantekijöiden joutuminen tekemisiin keskenään tuomioistuimissa ja lainvalvontaviranomaisten tiloissa estetään mahdollisuuksien mukaan;

h. järjestämällä uhreille riippumattomat ja pätevät tulkit, jos uhrin ovat asianosaisina oikeudenkäynneissä tai toimivat todistajina;

i. sallimalla uhrien antaa todistajanlausuntoja kansallisessa laissa säädettyjen sääntöjen mukaisesti oikeussalissa olematta läsnä tai ainakin väitetyn väkivallantekijän olematta läsnä, erityisesti käyttämällä saatavilla olevaa asianmukaista viestintätekniikkaa.

2. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan lapsiuhria ja lapsitodistajaa suojellaan tarvittaessa erityistoimin, jolloin otetaan huomioon lapsen etu.

57 artikla Oikeusapu

Osapuolet säätävät uhrien oikeudesta oikeudelliseen avustamiseen ja maksuttomaan oikeusapuun kansallisen lakinsa edellyttämällä tavalla.

58 artikla Vanhentuminen

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet varmistaakseen, että vanhentumisaika, jota sovelletaan oikeudenkäynnin vireillepanoon tämän yleissopimuksen 36, 37, 38 ja 39 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen tekojen johdosta, jatkuu niin kauan kuin on tarpeen kyseisen rikoksen vakavuuteen nähden, jotta asiaa koskeva oikeudenkäynti voidaan panna tehokkaasti vireille sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi.

VII luku – Maahanmuutto ja turvapaikanhaku

59 artikla Kotipaikka-asema

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhreille, joiden kotipaikka-asema riippuu kansallisessa laissa tunnustetun puolison tai kumppanin kotipaikka-asemasta, myönnetään hakemuksesta avioliiton tai suhteen purkauduttua ja uhrien olosuhteiden ollessa erityisen vaikeat itsenäinen oleskelulupa riippumatta avioliiton tai suhteen kestosta. Itsenäisen oleskeluluvan myöntämisen ja voimassaolon edellytyksistä säädetään kansallisella lailla.

2. Jotta uhrin voivat hakea itsenäistä oleskelulupaa, osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että uhrin voivat saada keskeytetyksi maastapoistamismenettelyn, joka on käynnistetty sillä perusteella, että heidän kotipaikka-asemansa riippuu kansallisessa laissa tunnustetun puolison tai kumppanin kotipaikka-asemasta.

3. Osapuolet myöntävät uhreille uudistettavia oleskelulupia jommassakummassa tai molemmissa seuraavista tapauksista:

a. jos toimivaltainen viranomainen katsoo, että uhrien henkilökohtainen tilanne edellyttää välttämättä heidän oleskeluaan maassa;

b. jos toimivaltainen viranomainen katsoo, että uhrien yhteistyö toimivaltaisten viranomaisten kanssa tutkinnassa tai rikosoikeudenkäynnissä edellyttää välttämättä heidän oleskeluaan maassa.

4. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että pakkoavioliittojen uhrit, jotka on tuotu toiseen maahan avioliittoa varten ja jotka ovat sen vuoksi menettäneet kotipaikka-asemansa vakituudessa asuinmaassaan, voivat saada kotipaikka-asemansa takaisin.

60 artikla

Sukupuoleen perustuva turvapaikkahakemus

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että sukupuoleen perustuva naisiin kohdistuva väkivalta voidaan tunnustaa vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen 1 artiklan A, 2 kohdassa tarkoitetun vainon muodoksi ja vakavaksi haitaksi, joka antaa perusteet täydentävään tai toissijaiseen suojeluun.

2. Osapuolet varmistavat, että kaikki pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaiset perusteet tulkitaan sukupuoli huomioon ottaen ja että jos todetaan, että pelättävä vainoaminen liittyy yhteen tai useampaan näistä perusteista, hakijoille myönnetään pakolaisasema sovellettavien asiaa koskevien asiakirjojen mukaisesti.

3. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet kehittääkseen sukupuolen huomioon ottavia turvapaikanhakijoiden vastaanottomenettelyjä ja tukipalveluja sekä sukupuolikohtaisia ohjeita ja sukupuolen huomioon ottavia turvapaikkamenettelyjä, mukaan lukien pakolaisaseman määrittäminen ja kansainvälisen suojelun hakeminen.

61 artikla

Palauttamiskielto

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet noudattaakseen palauttamiskiellon periaatetta voimassa olevien kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei suojelua tarvitsevia naisiin kohdistuvan väkivallan uhreja asemastaan tai kotipaikastaan riippumatta missään olosuhteissa palauteta maahan, jossa heidän henkensä vaarantuisi tai heitä saatettaisiin kiduttaa tai kohdella tai rangaista epäinhimillisesti tai halventavasti.

VIII luku – Kansainvälinen yhteistyö

62 artikla

Yleiset periaatteet

1. Osapuolet toimivat yhteistyössä keskenään tämän yleissopimuksen määräysten mukaisesti ja soveltaen asiaa koskevia kansainvälisiä ja alueellisia oikeudellisia asiakirjoja, jotka liittyvät yhteistyöhön siviili- ja rikosasioissa, sekä soveltaen yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön perusteella sovittavia järjestelyjä ja kansallista lakia mahdollisimman laajasti

- a. ehkäistäkseen ja torjuakseen kaikkia tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia väkivallan muotoja ja saattaakseen väkivallantekijät syytteeseen;
- b. suojellakseen ja auttaakseen uhreja;
- c. tutkiakseen tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä tekoja tai käydäkseen niitä koskevia oikeudenkäyntejä;
- d. pannakseen täytäntöön asiaa koskevia osapuolten oikeusviranomaisten antamia siviili- ja rikostuomioita, mukaan lukien suojelumääräykset.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen tekojen uhrin voivat tehdä rikosilmoituksen tällaisesta rikoksesta asuinvaltionsa toimivaltaisille viranomaisille, vaikka rikos olisi tehty muun osapuolen kuin uhrin asuinvaltion alueella.

3. Jos osapuoli, joka asettaa rikosasioissa annettavan keskinäisen oikeusavun, rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen tai tämän yleissopimuksen toisen osapuolen antamien siviili- tai rikostuomioiden täytäntöönpanon edellytykseksi sopimuksen voimassaolon, saa tällaista oikeudellista yhteistyötä koskevan pyynnön osapuolelta, jonka kanssa se ei ole tehnyt sopimusta, pyynnön saanut osapuoli voi katsoa, että tämä yleissopimus toimii oikeusperustana rikosasioissa annettavalle keskinäiselle oikeusavulle, rikoksen johdosta tapahtuvalle luovuttamiselle tai toisen osapuolen antamien siviili- tai rikostuomioiden täytäntöönpanolle tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen tekojen osalta.

4. Osapuolet pyrkivät tarpeen mukaan yhtenäistämään naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisen ja torjunnan kolmansien valtioiden eduksi toteutettavissa kehitysapuohjelmissa, myös tekemällä kolmansien valtioiden kanssa kahdenvälisiä ja monenvälisiä sopimuksia, joiden tarkoituksena on helpottaa uhrien suojelua 18 artiklan 5 kohdan mukaisesti.

63 artikla

Vaarassa olevia henkilöitä koskevat toimet

Jos osapuolella on käytettävissään olevien tietojen perusteella perusteltua syytä epäillä, että henkilö on välittömässä vaarassa joutua jonkin tämän yleissopimuksen 36, 37, 38 tai 39 artiklassa tarkoitettuna väkivallanteon kohteeksi toisen osapuolen alueella, ensin mainittua osapuolta rohkaistaan viipymättä toimittamaan nämä tiedot toiselle osapuolelle varmistaakseen asianmukaisten suojelutoimien toteuttamisen. Tarvittaessa näihin tietoihin on sisällyttävä yksityiskohdat voimassa olevista vaarassa olevaa henkilöä koskevista suojelumääräyksistä.

64 artikla

Tiedottaminen

1. Osapuoli, jolle pyyntö esitetään, ilmoittaa viipymättä pyynnön esittäneelle osapuolelle tämän luvun mukaisesti toteutettujen toimien lopputuloksen. Osapuoli, jolle pyyntö esitetään, ilmoittaa myös viipymättä pyynnön esittäneelle osapuolelle seikoista, jotka estävät pyydetyn toimen toteuttamisen tai voivat merkittävästi viivyttää sitä.

2. Osapuoli voi kansallisen lakinsa sallimissa rajoissa ilman pyyntöäkin toimittaa toiselle osapuolelle omassa tutkinnassaan saatuja tietoja, jos se katsoo, että tällaisten tietojen antaminen voi auttaa tiedot saavaa osapuolta ehkäisemään tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä tekoja tai panemaan vireille tai suorittamaan tällaisia rikoksia koskevaa tutkintaa tai oikeudenkäyntiä tai että se voi johtaa kyseisen osapuolen pyytämään yhteistyötä tämän luvun mukaisesti.

3. Osapuoli, joka saa tietoja 2 kohdan mukaisesti, toimittaa nämä tiedot toimivaltaisille viranomaisilleen, jotta oikeudenkäynti voidaan panna vireille, jos se katsotaan tarpeelliseksi, tai jotta nämä tiedot voidaan ottaa huomioon asiaa koskevissa siviili- ja rikosoikeudenkäynneissä.

65 artikla Tietosuojaja

Henkilötiedot tallennetaan ja niitä käytetään noudattaen niitä velvoitteita, joihin osapuolet ovat sitoutuneet yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyssä yleissopimuksessa (ETS 108).

IX luku – Seurantajärjestelmä

66 artikla Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä

1. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (jäljempänä "Grevio") seuraa, miten osapuolet panevat täytäntöön tätä yleissopimusta.

2. Greviossa on vähintään 10 ja enintään 15 jäsentä, joiden valinnassa otetaan huomioon tasapainoinen sukupuolijakauma ja maantieteellinen jakauma sekä monialainen asiantuntemus. Grevion jäsenet valitsee osapuolten komitea ehdokkaista, jotka osapuolet ovat nimenneet kansalaistensa joukosta neljän vuoden toimikaudeksi, joka voidaan uudistaa kerran.

3. Ensimmäiset 10 jäsentä valitaan vuoden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta. Viisi lisäjäsentä valitaan sen jälkeen, kun kahdeskymmenesviides osapuoli on ratifioinut yleissopimuksen tai liittynyt siihen.

4. Grevion jäsenten valinta perustuu seuraaviin periaatteisiin:

a. jäsenet valitaan avoimella menettelyllä sellaisten nuhteettomien henkilöiden joukosta, joilla on tunnustettu pätevyys ihmisoikeuksien, sukupuolten tasa-arvon, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan tai uhrien auttamisen ja suojelun alalla tai joilla on tunnustettua ammattikokemusta tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista;

- b. jäsenenä ei saa olla kahta saman valtion kansalaista;
- c. jäsenten olisi edustettava merkittävimpiä oikeusjärjestelmiä;
- d. jäsenten olisi edustettava merkittäviä toimijoita ja virastoja, jotka käsittelevät naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa;
- e. jäsenet toimivat henkilökohtaisessa ominaisuudessaan sekä riippumattomina ja puolueettomina suorittaessaan tehtäviään ja ovat käytettävissä tehtäviensä suorittamiseen tehokkaasti.

5. Grevion jäsenten valintamenettelystä päättää Euroopan neuvoston ministerikomitea kuuden kuukauden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta, kuultuaan osapuolia ja saatuaan niiden yksimielisen suostumuksen.

6. Grevio vahvistaa työjärjestyksensä itse.

7. Grevion jäsenet ja 68 artiklan 9 ja 14 kohdan mukaisesti maavierailuja tekevien valtuuskuntien muut jäsenet nauttivat tämän yleissopimuksen liitteessä määrättyjä erioikeuksia ja vapauksia.

67 artikla

Osapuolten komitea

1. Osapuolten komiteassa on yleissopimuksen osapuolten edustajat.

2. Osapuolten komitean kutsuu koolle Euroopan neuvoston pääsihteeri. Komitean ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta Grevion jäsenten valitsemiseksi. Sen jälkeen komitea kokoontuu, kun kolmasosa osapuolista, osapuolten komitean puheenjohtaja tai pääsihteeri sitä pyytää.

3. Osapuolten komitea vahvistaa työjärjestyksensä itse.

68 artikla

Menettely

1. Osapuolet toimittavat Euroopan neuvoston pääsihteerille Grevion käsiteltäväksi Grevion laatimaan kyselyyn perustuvan kertomuksen niistä lainsäädäntö- ja muista toimista, jotka ne ovat toteuttaneet tämän yleissopimuksen määräysten täytäntöön panemiseksi.

2. Grevio käsittelee 1 kohdan mukaisesti annetun kertomuksen kyseisen osapuolen edustajien kanssa.

3. Tämän jälkeiset arviointimenettelyt jaetaan kierroksiin, joiden keston Grevio määrää. Kunkin kierroksen alussa Grevio valitsee ne yksittäiset määräykset, joita arviointimenettely koskee, ja lähettää niitä koskevan kyselyn.

4. Grevio määrää asianmukaiset keinot tämän seurantamenettelyn toteuttamiseksi. Se voi erityisesti hyväksyä kullakin arviointikierroksella käytettäväksi kyselyn, jonka perusteella arvioidaan, miten osapuolet ovat panneet yleissopimusta täytäntöön. Kysely osoitetaan kaikille osapuolille. Osapuolet vastaavat kyselyyn sekä Grevion muihin tietopyyntöihin.

5. Grevio voi saada tietoja yleissopimuksen täytäntöönpanosta kansalaisjärjestöiltä ja kansalaisyhteiskunnalta sekä ihmisoikeuksien suojelemiseksi toimivilta kansallisilta elimiltä.

6. Grevio ottaa asianmukaisesti huomioon olemassa olevat tiedot, jotka ovat saatavissa muista tämän yleissopimuksen soveltamisalalla toimivista alueellisista ja kansainvälisistä järjestelmistä ja elimistä.

7. Hyväksyessään kullakin arviointikierroksella käytettävän kyselyn Grevio ottaa asianmukaisesti huomioon sellaisen tietojen kokoamisen ja tutkimuksen, jota osapuolet jo harjoittavat tämän yleissopimuksen 11 artiklan mukaisesti.

8. Grevio voi saada tietoja yleissopimuksen täytäntöönpanosta Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetulta, parlamentaariselta yleiskokoukselta ja asianomaisilta Euroopan neuvoston erityiselimiltä sekä muiden kansainvälisten asiakirjojen mukaisesti perustetuilta elimiltä. Näille elimille esitetyt valitukset ja niitä koskevat ratkaisut saatetaan Grevion saataville.

9. Grevio voi toissijaisesti järjestää yhteistyössä kansallisten viranomaisten kanssa ja riippumattomien kansallisten asiantuntijoiden avulla maavierailuja, jos sen saamat tiedot ovat riittämättömiä, tai 14 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Näiden vierailujen aikana Greviota voivat avustaa erityisalojen asiantuntijat.

10. Grevio luonnostelee kertomuksen, joka sisältää sen analyysin arvioinnin perustana olevien määräysten täytäntöönpanosta sekä sen ehdotukset siitä, miten kyseinen osapuoli voi käsitellä havaitut ongelmat. Kertomusluonnos toimitetaan arvioitavalle osapuolelle huomautuksia varten. Grevio ottaa osapuolen huomautukset huomioon antaessaan kertomuksen.

11. Kaikkien saatujen tietojen ja osapuolten huomautusten perusteella Grevio antaa kertomuksensa ja päätelmänsä niistä toimista, jotka kyseinen osapuoli on toteuttanut tämän yleissopimuksen määräysten täytäntöön panemiseksi. Tämä kertomus ja päätelmät lähetetään kyseiselle osapuolelle ja osapuolten komitealle. Kun Grevio antaa kertomuksen ja päätelmät, ne julkistetaan yhdessä kyseisen osapuolen mahdollisten huomautusten kanssa.

12. Vaikuttamatta 1–8 kohdan mukaiseen menettelyyn osapuolten komitea voi Grevion kertomuksen ja päätelmien perusteella antaa kyseiselle osapuolelle osoitettuja suosituksia, (a) jotka koskevat Grevion päätelmien täytäntöön panemiseksi toteutettavia toimia, jolloin määrätään tarvittaessa päivä, johon mennessä on annettava tiedot päätelmien täytäntöönpanosta, ja (b) joilla pyritään edistämään yhteistyötä kyseisen osapuolen kanssa tämän yleissopimuksen täytäntöön panemiseksi asianmukaisella tavalla.

13. Jos Grevio saa luotettavia tietoja, joiden mukaan jokin ongelmatilanne edellyttää välitöntä huomiota yleissopimuksen vakavan rikkomisen estämiseksi tai rikkomisen laajuuden tai määrän rajoittamiseksi, se voi pyytää erityisen kertomuksen antamista kiireellisesti niistä toimista, jotka on toteutettu tietynlaisen vakavan, laajamittaisen tai jatkuvan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi.

14. Ottaen huomioon kyseisen osapuolen antamat tiedot sekä muut käytettävissään olevat luotettavat tiedot Grevio voi nimetä yhden tai useamman jäsenensä suorittamaan tutkinnan ja antamaan kiireellisesti kertomuksen Greviolle. Tarvittaessa ja kyseisen osapuolen suostumuksella tutkintaan voi sisältyä käynti osapuolen alueella.

15. Tarkasteltuaan 14 kohdassa tarkoitetun tutkinnan tuloksia Grevio lähettää tulokset kyseiselle osapuolelle sekä tarvittaessa osapuolten komitealle ja Euroopan neuvoston ministerikomitealle yhdessä mahdollisten huomautusten ja suositusten kanssa.

69 artikla

Yleiset suositukset

Grevio voi tarvittaessa antaa yleisiä suosituksia tämän yleissopimuksen täytäntöönpanosta.

70 artikla

Kansanedustuslaitosten osallistuminen seurantaan

1. Kansallisia kansanedustuslaitoksia kehoitetaan osallistumaan tämän yleissopimuksen täytäntöön panemiseksi toteutettavien toimien seurantaan.

2. Osapuolet toimittavat Grevion kertomukset kansallisille kansanedustuslaitoksilleen.

3. Euroopan neuvoston parlamentaarista yleiskokousta kehoitetaan arvioimaan säännöllisesti tämän yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

X luku – Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin

71 artikla

Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin

1. Tämä yleissopimus ei vaikuta muista sellaisista kansainvälisistä asiakirjoista johtuviin velvoitteisiin, joiden osapuolina yleissopimuksen osapuolet ovat tai tulevat olemaan ja jotka sisältävät määräyksiä yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista.

2. Tämän yleissopimuksen osapuolet voivat tehdä toistensa kanssa kahden- tai monenvälisiä sopimuksia yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista täydentääkseen tai tehostaakseen yleissopimuksen määräyksiä tai helpottaakseen sen periaatteiden soveltamista.

XI luku – Yleissopimuksen muuttaminen

72 artikla

Muutokset

1. Osapuolen ehdotus tämän yleissopimuksen muuttamisesta toimitetaan Euroopan neuvoston pääsihteerille, joka välittää sen Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, yleissopimuksen allekirjoittajille, osapuolille, Euroopan unionille, valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan tämä yleissopimus 75 artiklan määräysten mukaisesti, ja valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 76 artiklan määräysten mukaisesti.

2. Euroopan neuvoston ministerikomitea käsittelee muutosehdotuksen ja voi kuultuaan niitä tämän yleissopimuksen osapuolia, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä, hyväksyä muutoksen Euroopan neuvoston perussäännön 20 artiklan d kappaleen mukaisella enemmistöllä.

3. Ministerikomitean 2 kohdan mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti toimitetaan osapuolille hyväksyttäväksi.

4. Tämän artiklan 2 kohdan mukaisesti hyväksytyt muutokset tulevat voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kuukausi päivästä, jona kaikki osapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksymisestään.

XII luku – Loppumääräykset

73 artikla

Yleissopimuksen vaikutukset

Tämän yleissopimuksen määräykset eivät vaikuta sellaisiin kansallisen lain ja sitovien kansainvälisten asiakirjojen määräyksiin, jotka ovat voimassa tai voivat tulla voimaan ja joiden mukaan henkilöille myönnetään tai myönnettäisiin parempia oikeuksia ehkäistäessä ja torjuttaessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa.

74 artikla

Riitojen ratkaiseminen

1. Tämän yleissopimuksen määräysten soveltamista tai tulkintaa koskevan riidan osapuolet pyrkivät ensin ratkaisemaan riidan neuvottelemalla, sovittelemalla, välimiesmenettelyllä tai muilla keskenään sopimilla rauhanomaisen ratkaisun keinoilla.

2. Euroopan neuvoston ministerikomitea voi ottaa käyttöön sovittelumenettelyt, jotka ovat riidan osapuolten käytettävissä, jos ne siihen suostuvat.

75 artikla

Allekirjoittaminen ja voimaantulo

1. Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, niille Euroopan neuvoston ulkopuolisille valtioille, jotka ovat osallistuneet yleissopimuksen valmisteluun, ja Euroopan unionille.

2. Tämä yleissopimus voidaan ratifioida tai hyväksyä. Ratifioimis- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

3. Tämä yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, joista vähintään kahdeksan on Euroopan neuvoston jäsenvaltioita, on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomiksi 2 kohdan määräysten mukaisesti.

4. Jos 1 kohdassa tarkoitettu valtio tai Euroopan unioni ilmaisee myöhemmin suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi, yleissopimus tulee sen osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta sen ratifioimis- tai hyväksymiskirjan tallettamispäivästä.

76 artikla

Liittyminen yleissopimukseen

1. Tämän yleissopimuksen tultua voimaan Euroopan neuvoston ministerikomitea voi yleissopimuksen osapuolia kuultuaan ja niiden yksimielisen suostumuksen saatuaan kutsua minkä tahansa Euroopan neuvoston ulkopuolisen valtion, joka ei ole osallistunut yleissopimuksen valmisteluun, liittymään yleissopimukseen Euroopan neuvoston perussäännön 20 artiklan d kappaleen mukaisella enemmistöpäätöksellä ja ministerikomiteassa istumaan oikeutettujen sopimusvaltioiden edustajien yksimielisellä äänestyksellä.

2. Yleissopimukseen liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se on tallettanut liittymiskirjansa Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

77 artikla

Alueellinen soveltaminen

1. Valtio tai Euroopan unioni voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan määritellä alueen tai alueet, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan.

2. Osapuoli voi milloin tahansa myöhemmin Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä ulottaa tämän yleissopimuksen soveltamisen koskemaan muuta aluetta, joka on määritelty selityksessä ja jonka kansainvälisistä suhteista se vastaa tai jonka puolesta sillä on toimivalta tehdä sitoumuksia. Tällaisen alueen osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on ottanut selityksen vastaan.

3. Edellä olevien kahden kohdan mukaisesti annettu selitys voidaan siinä mainitun alueen osalta peruuttaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla ilmoituksella. Peruutus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on ottanut ilmoituksen vastaan.

78 artikla

Varaumat

1. Tämän yleissopimuksen määräyksiin ei saa tehdä varaumia, lukuun ottamatta 2 ja 3 kohdassa mainittuja poikkeuksia.

2. Valtio tai Euroopan unioni voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä, että se varaa itselleen oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa ainoastaan erityistapauksissa tai -olosuhteissa seuraavia määräyksiä:

- 30 artiklan 2 kohta;
- 44 artiklan 1 kohdan e alakohta sekä 3 ja 4 kohta;
- 55 artiklan 1 kohta siltä osin kuin se koskee 35 artiklaa vähäisten rikosten osalta;
- 58 artiklan 1 kohta siltä osin kuin se koskee 37, 38 ja 39 artiklaa;
- 59 artikla.

3. Valtio tai Euroopan unioni voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä, että se varaa itselleen oikeuden säätää, että 33 ja 34 artiklassa tarkoitetuista menettelyistä määrätään rikosoikeudellisten seuraamusten sijasta muita seuraamuksia.

4. Osapuoli voi poistaa varauman kokonaan tai osittain Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä. Tämä selitys tulee voimaan päivänä, jona pääsihteeri ottaa sen vastaan.

79 artikla

Varaumien voimassaolo ja tarkistaminen

1. Edellä 78 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettut varaumat ovat kyseisen osapuolen osalta voimassa viisi vuotta tämän yleissopimuksen voimaantulopäivästä. Nämä varaumat voidaan kuitenkin uudistaa samanpituisiksi ajaksi.

2. Kahdeksantoista kuukautta ennen varauman voimassaolon päättymistä Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa voimassaolon päättymisestä kyseiselle osapuolelle. Viimeistään kolme kuukautta ennen voimassaolon päättymistä osapuoli ilmoittaa pääsihteerille pitävänsä varauman voimassa, muuttavansa sitä tai peruuttavansa sen. Jollei kyseinen osapuoli ole tehnyt tällaista ilmoitusta, pääsihteeri ilmoittaa osapuolelle, että sen varauman voimassaoloa katsotaan jatkuvan ilman eri toimia kuudella kuukaudella. Jollei kyseinen osapuoli tämän määräajan kuluessa ilmoita aikomuksestaan pitää varaumansa voimassa tai muuttaa sitä, varauksia lakkaa olemasta voimassa.

3. Jos osapuoli tekee varauman 78 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti, se antaa Greviolle ennen varauman uudistamista tai pyydettyä selvityksen varauman jatkamisen perusteista.

80 artikla

Irtisanominen

1. Osapuoli voi milloin tahansa irtisanoa tämän yleissopimuksen ilmoittamalla asiasta Euroopan neuvoston pääsihteerille.

2. Irtisanominen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on ottanut ilmoituksen vastaan.

81 artikla Ilmoitukset

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, sellaisille Euroopan neuvoston ulkopuolisille valtioille, jotka ovat osallistuneet yleissopimuksen valmisteluun, allekirjoittajille, osapuolille, Euroopan unionille ja yleissopimukseen liittymään kutsutuille valtioille seuraavista:

- a. allekirjoittamiset;
- b. ratifioimis-, hyväksymis- ja liittymiskirjojen tallettamiset;
- c. 75 ja 76 artiklan mukaiset yleissopimuksen voimaantulopäivät;
- d. 72 artiklan mukaisesti hyväksytyt muutokset ja tällaisten muutosten voimaantulopäivät;
- e. 78 artiklan mukaisesti tehdyt varaukset ja niiden peruuttamiset;
- f. 80 artiklan mukaiset irtisanomiset;
- g. muut tähän yleissopimukseen liittyvät toimet, ilmoitukset ja tiedoksiannot.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, siihen asianmukaisesti valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän yleissopimuksen.

Tehty ...ssa ... päivänä.....kuuta.... yhtenä englannin- ja ranskankielisenä kappaleena, jonka molemmat tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset ja joka talletetaan Euroopan neuvoston arkistoon. Euroopan neuvoston pääsihteeri toimittaa oikeaksi todistetut jäljennökset yleissopimuksesta kullekin Euroopan neuvoston jäsenvaltiolle, Euroopan neuvoston ulkopuolisille valtioille, jotka ovat osallistuneet yleissopimuksen valmisteluun, Euroopan unionille sekä valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen.

Liite – Erioikeudet ja vapaudet (66 artikla)

1. Tätä liitettä sovelletaan yleissopimuksen 66 artiklassa mainittuihin Grevion jäseniin sekä maavierailuja tekevien valtuuskuntien muihin jäseniin. Tässä liitteessä ilmaus "maavierailuja tekevien valtuuskuntien muut jäsenet" sisältää yleissopimuksen 68 artiklan 9 kohdassa mainitut riippumattomat kansalliset asiantuntijat ja erityisalojen asiantuntijat, Euroopan neuvoston henkilöstön jäsenet sekä Euroopan neuvoston käyttämät tulkit, jotka ovat Grevion mukana sen maavierailuilla.
2. Maavierailujen valmisteluun ja toteuttamiseen sekä niiden seurantaan liittyviä tehtäviään suorittaessaan ja näiden tehtävien yhteydessä matkustaessaan Grevion jäsenet ja maavierailuja tekevien valtuuskuntien muut jäsenet nauttivat seuraavia erioikeuksia ja vapauksia:
 - a. vapautus pidättämisestä tai vangitsemisesta ja henkilökohtaisen irtaimiston takavarikoinnista sekä vapautus kaikesta lainkäytöstä tehtäviään suorittaessaan tekemiensä tekojen osalta, mukaan lukien suullisesti ja kirjallisesti annetut lausunnot;
 - b. vapautus liikkumisvapauttaan koskevista rajoituksista heidän poistuessaan asuinmaastaan ja palatessaan sinne, saapuessaan maahan, jossa he suorittavat tehtäviään, ja poistuessaan sieltä sekä vapautus ulkomaalaisten rekisteröinnistä maassa, jossa he vierailevat tai jonka kautta he kulkevat suorittaessaan tehtäviään.
3. Grevion jäsenten ja maavierailuja tekevien valtuuskuntien muiden jäsenten matkoilla, jotka liittyvät heidän tehtäviensä suorittamiseen, heille myönnetään tulli- ja valuuttavalvonnassa samat helpotukset kuin määräaikaista virkatehtävää suorittaville vieraiden valtioiden hallitusten edustajille.
4. Asiakirjat, jotka liittyvät Grevion jäsenten ja maavierailuja tekevien valtuuskuntien muiden jäsenten suorittamaan yleissopimuksen täytäntöönpanon arviointiin, ovat loukkaamattomia Grevion toimintaa koskevilta osin. Grevion virallista kirjeenvaihtoa tai Grevion jäsenten ja maavierailuja tekevien valtuuskuntien muiden jäsenten virallista viestintää ei saa estää tai rajoittaa.
5. Jotta Grevion jäsenille ja maavierailuja tekevien valtuuskuntien muille jäsenille turvattaisiin täydellinen sananvapaus ja täydellinen riippumattomuus heidän suorittaessaan tehtäviään, heille myönnetään edelleen vapautus lainkäytöstä tehtäviään suorittaessaan suullisesti ja kirjallisesti antamiensa lausuntojen tai tekemiensä tekojen osalta senkin jälkeen, kun he eivät enää suorita kyseisiä tehtäviä.
6. Erioikeudet ja vapaudet myönnetään tämän liitteen 1 kohdassa mainituille henkilöille sen takaamiseksi, että he voivat suorittaa tehtäviään riippumattomasti Grevion edun mukaisesti, eikä heidän henkilökohtaisen etunsa vuoksi. Tämän liitteen 1 kohdassa mainittujen henkilöiden vapauksista luopuu Euroopan neuvoston pääsihteeri tapauksissa, joissa hänen näkemyksensä mukaan vapaus estäisi oikeuden toteutumista, ja joissa vapaudesta voidaan luopua rajoittamatta Grevion etuja.

LIITTEET

Sosiaali- ja terveysministeriön täydentävä kanta

Suomen Kuntaliiton täydentävä lausuma

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan täydentävä lausuma

Vähemmistövaltuutetun eriävä mielipide

Monika-Naiset liitto ry:n eriävä mielipide

Amnesty International Suomen osasto ry:n eriävä mielipide, johon Ensi- ja turvakotien liitto ry, Naisjärjestöjen Keskusliitto Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry ja Naisjärjestöt yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry yhtyvät

Merja Pentikäisen huomiot

**SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TÄYDENTÄVÄ KANTA EUROOPAN
NEUVOSTON NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN JA PERHEVÄKIVALLAN
EHKÄISEMISTÄ JA TORJUMISTA KOSKEVAN YLEISSOPIMUKSEN RATIFIOINTIA
VALMISTELLEEN TYÖRYHMÄN MIETINTÖÖN**

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ns. Istanbulin sopimuksen ratifiointia kannatettavana ja sopimusta merkittävänä askeleena naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan torjumisessa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa että sopimuksen velvoitteiden toimeenpano edellyttää ministeriön hallinnonalalla lisäresursseja mm. turvakotiverkoston vahvistamiseksi ja seksuaalisen väkivallan uhrien tukipalvelujen rakentamiseksi. Näin siitä huolimatta että osa tavoitteista pyritään toteuttamaan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kautta ja siihen liittyvää lainsäädäntöä uudistamalla. Myös poikkihallinnollista yhteistyötä edellyttävät toimet, kuten auttavan puhelimen rakentaminen ja sopimuksen koordinoinnin toteuttaminen, edellyttävät resursseja joita ansiokkaaseen ja perusteelliseen mietintöön ei ole riittävässä määrin kirjattu. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että sopimukselle osoitetaan ratifioinnin yhteydessä sen edellyttämät resurssit ja että ratifioimisen jälkeen sopimusta voidaan alkaa viipymättä myös toteuttaa.

Päivi Yli-Pietilä
Neuvotteleva virkamies
Sosiaali- ja terveysministeriö

Ulkoasianministeriö
Yksikönpäällikkö, lainsäädäntöneuvos Arto Kosonen

Kuntaliiton täydentävä lausuma ulkoasianministeriön asettaman Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointityöryhmän mietintöön

Suomen Kuntaliitto pitää tärkeänä, että naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväki-vallan ennaltaehkäisy ja turvakotipalvelut järjestetään hyvin ja vaikuttavasti ja että yleissopimus ratifioidaan ja toimeenpannaan tehokkaasti. Hyvin toimivalla ennaltaehkäisyllä säästetään inhimillisessä kärsimyksessä ja kustannuksissa.

Yleissopimuksen 23:n artiklan täytäntöönpanolla on merkittäviä kustannusvaikutuksia kunnille. Käytännössä kunnat vastaavat suurelta osin naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä sekä väkivaltaa ja sen uhkaa kokeneiden palvelujen järjestämisestä. Erityisesti turvakotipalvelujen järjestämisestä aiheutuu kunnille lisäkustannuksia. Kustannukset täytyy erikseen arvioida ja valtion on kompensoitava lisäkustannukset täysimääräisesti kunnille. Riittävällä resurssoinnilla varmistetaan yleissopimuksen tosiasiallinen täytäntöönpano.

Suomen Kuntaliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että tarvittavaa turvakoti-paikkojen määrää ei voida arvioida saman väestöpohjamäärävaatimuksen mukaisesti koko maassa eri alueilla, vaan määrä on suunniteltava tarkoituksenmukaisesti osana sosiaali- ja terveystalouden uudistusta.

SUOMEN KUNTALIITTO

Tuula Haatainen
Varatoimitusjohtaja

Tarja Myllärinen
Johtaja, Sosiaali- ja terveysasiat

Ida Staffans
Lakimies

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan täydentävä lausuma

27.3.2013

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) pitää Istanbulin sopimusta merkittävänä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vähentämiseen tähtäävänä kansainvälisenä sopimuksena. Sopimuksessa hyväksytyt toimenpiteet on kirjattu sopimusvaltioita velvoittavaan muotoon. Siksi sopimuksen täytäntöönpano edellyttää sekä henkilö- että toimintaresurssien osoittamista.

Naisiin kohdistuva väkivalta on merkittävä ihmisoikeusongelma Suomessa. Suomi on toistuvasti saanut kansainvälisiltä elimiltä huomautuksia siitä, että naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ei puututa eikä tarjolla ole tarvittavia palveluja. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämistyöstä puuttuvat tarvittavat resurssit. Näin on ollut jo vuosia. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on toistuvasti ottanut ongelman esiin lausunnoissaan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että Istanbulin sopimukseen liittyminen edellyttää Suomelta muutoksia ja ennen muuta resurssien varaamista tarvittavien palveluiden toteuttamiseen. Mm. turvakotiverkosto tulee saattaa Euroopan neuvoston suositamalle tasolle ja siihen on myönnettävä tarvittavat varat. Mietinnössä oleva kirjaus valtakunnallisen kehittämisohjelman käynnistämisestä ei tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan ole riittävä.

Ympäri vuorokauden toimiva maksuton auttava puhelin on saatava yhden tahon vastuulle. Myös tähän toimintaan tarvitaan riittävät resurssit.

Väkivaltaa kokeneille naisille on Istanbulin sopimuksen mukaan saatava matalan kynnyksen palvelupisteet. Toiminnan toteuttamiseksi on laadittava aikataulu ja varattava palveluun tarvittavat resurssit.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on yli kymmenen vuotta esittänyt naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen osaamiskeskuksen/koordinaatiokeskuksen perustamista. Istanbulin sopimus edellyttää sopimuksen veloitteiden koordinoimista. Suomeen tulee perustaa koordinaatiokeskus, josta vastaa yksi taho. Koordinaatiokeskukselle tulee varata riittävät henkilö- ja muut resurssit.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen sijoitetut varat tulevat moninkertaisina säästöinä yhteiskunnan muissa kustannuksissa, esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä oikeussektorin kuluina. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kysyykin, onko meillä varaa olla puuttumatta naisiin kohdistuvaan väkivaltaan?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että Istanbulin sopimuksen ratifiointi edellyttää resurssien kirjaamista hallituksen esitykseen.

Hannele Varsa
pääsihteeri
tasa-arvoasiain neuvottelukunta

27.03.2013

VVTDno/2011/327

Ulkoasiainministeriö

UM; naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointia käsittelevän työryhmän mietintö, VVT:n eriävä mielipide

Vähemmistövaltuutettu jättää työryhmän mietintöön eriävän mielipiteen.

Vähemmistövaltuutettu pitää sopimusta merkittävänä kansainvälisenä sopimuksena, joka pyrkii ehkäisemään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, suojelemaan väkivallan uhreja ja edistämään väkivallan tekijöiden vastuuseen saattamista. Sopimus sisältää useita naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisen kannalta keskeisiä määräyksiä, jotka tuovat lisäarvoa jo olemassa olevaan kansainväliseen normistoon ja Suomen voimassa olevaan oikeuteen nähden. Naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta ovat maassamme huomattavia ongelmia, joihin useat kansainväliset valvontaelimet ovat vuosien varrella kiinnittäneet erityistä huomiota.

Vähemmistövaltuutettu on sitä mieltä, että sopimuksen voimaan saattaminen on paitsi poliittisesti myös asiallisesti tärkeää, ja että se tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. On siksi ymmärrettävää, ettei työryhmä ole laajan sopimuksen jokaista artiklaa voinut käsitellä yksityiskohtaisesti. Sopimuksen valvontakomitea tulee toivottavasti tekemään hallitukselle konkreettisia suosituksia, jotta sopimuksen tavoitteet voitaisiin myös tosiasiallisesti saavuttaa. Vähemmistövaltuutettu kuitenkin muistuttaa, että maan oma sitoutuneisuus on keskeisin tekijä ongelmiin puuttumisessa, eikä valvontakomitean suosituksia ole välttämätöntä odottaa vallitsevan tilanteen kohentamiseksi. Suomessa on riittävästi tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, järjestelmän epäkohtia on nostettu esiin useissa yhteyksissä ja ratkaisuvaihtoehtojakin on esitetty.

Vähemmistövaltuutettu myös käsittää, että vireillä on useita keskeneräisiä hankkeita, joilla on yhtymäkohtia nyt käsiteltäviin kysymyksiin. On oletettavaa, että näissä yhteyksissä myös naisiin kohdistuva väkivalta tulee pohdittavaksi (esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltouudistus). Riskinä tällaisissa suurissa hankkeissa kuitenkin on, että naisiin kohdistuva väkivalta ei saa ansaitsemaansa huomiota ja hukkuu laajojen kokonaisuuksien alle.

Vähemmistövaltuutettu katsoo, että työryhmän tavoitetaso olisi voinut olla korkeampi. Mietinnössä nostetaan esiin joitakin keinoja puuttua epäkohtiin, mutta työryhmä ei vastuuta viranomaisia tai muutoin edistä määräysten toimeenpanoa käytännössä. Mietintö on pikemmin listaus voimassa olevasta lainsäädännöstä ja toimenpiteistä, jotka on jo sovittu tai tehty, mutta se ei sisällä analyysiä siitä, miksi lainsäädäntö ja vallitsevat käytännöt eivät ole kyenneet vastaamaan naisiin kohdistuvan väkivallan asettamiin haasteisiin.

Näin tärkeän sopimuksen ratifiointiedellytyksiä tulisi pohtia siitä näkökulmasta, millaisia ihmisoikeusvaikutuksia voimassa olevalla lainsäädännöllä ja vallitsevilla käytännöillä on ja

miten sopimuksen kohteena olevien henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumista aiotaan parantaa. On väistämätöntä, että sopimuksen määräysten toimeenpanolla on myös resurssivaikutuksia. Työryhmä nostaa mietinnössään esiin resurssitarpeita, mutta jättää asian jatkopohdinnan varaan toivoen, että jokin määrittelemätön taho ottaisi valmistelusta vastuun.

Vähemmistövaltuutettu pitää sopimuksen voimaan saattamista tärkeänä ja puoltaa sen pikaista ratifioimista. Vähemmistövaltuutettu ei kuitenkaan ole tyytyväinen työryhmän mietinnön laatuun. Työryhmältä olisi perustellusti voinut odottaa punnitumpaa lopputulosta, joka olisi sopimuksen ratifioinnin lisäksi myös tosiasiallisesti tehostanut naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumista.

Vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet

Ylitarkastaja Venla Roth

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asiankäsitelyjärjestelmässä.
Sisäasiainministeriö SM 27.03.2013 klo 11.33. Allekirjoituksen oikeellisuuden
voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Ulkoasiainministeriö

MONIKA-NAISET LIITTO RY

Istanbulin sopimuksen ratifiointi Suomessa

Asia Eriävä mielipide ratifiointityöryhmän mietintöön hallituksen esitykseksi

Monika-Naiset liitto kiittää tilaisuudesta osallistua ratifiointityöryhmän työskentelyyn.

Istanbulin sopimus on historiallisesti merkittävä, naisten oikeuksien vahvistamiseen pyrkivä kansainvälinen yleissopimus. Sopimus liikkuu monen oikeudenalan rajapinnassa ja yhdistää sekä siviilioikeudellisia että rikosoikeudellisia kysymyksiä. Sopimus asettaa allekirjoittajavaltioille velvoitteita, joita ei voida sivuuttaa yleispiirteisillä lausumilla. Tällaisiin lausumiin on valitettavasti monelta osin turvauduttu ratifiointityöryhmän mietinnössä. Viitaten työryhmän asiantuntijajäsenen OTT Merja Pentikäisen lausumaan, Istanbulin sopimuksen täytäntöönpano edellyttää nimenomaisesti sekä lainsäädännöllisiä että muitakin toimenpiteitä. Näiden toimenpiteiden tulee olla tehokkaita ja riittäviä. Työryhmän mietinnöstä saa kuitenkin sellaisen yleiskäsityksen, että Istanbulin sopimukseen liittyminen ei juuri vaadi Suomessa mitään muutoksia.

Monika-Naiset liitto ry esittää eriävän mielipiteensä seuraavista kohdista:

32 artikla. Pakkoavioliittojen siviilioikeudelliset seuraamukset

Mietinnön mukaan Suomen lainsäädäntö lähtee siitä, että avioerolla ei ole leimaa antavaa vaikutusta. Avioeroon ei tarvita mm. toisen osapuolen suostumusta.

Pakkoavioliittotilanteissa osapuolina ovat useimmiten maahanmuuttajataustaiset henkilöt. Joissakin kulttuureissa voimassa ollut avioliitto on jo sellaisenaan leimaava. Väestörekisteriin tulee aina merkintä avioliitoista. Monika-Naiset liitto katsoo, että on tärkeää säätää avioliiton mitätöinti mahdolliseksi.

37 artikla. Pakkoavioliitto

Mietinnön tekstissä sanotaan, että vaikka Suomen lainsäädäntö jo nykyiselläänkin riittää kattamaan artiklan vaatimuksen pakkoavioliiton kriminalisoinnista, voisi olla syytä harkita, onko lainsäädännön tarkemmalle arvioimiselle tältä osin tarvetta.

Monika-Naiset liitto katsoo tässä, että ihmiskauppaa koskeva lainsäädäntö ei kata pakkoavioliittotilanteita. Välillisesti ja pitkän päättelyketjun peusteella osaan

pakkoavioliittotilanteista voitaisiin mahdollisesti ihmiskauppasäännöksiä soveltaa, mutta kriminalisoinnin tavoitteena on yleisesti yleispreventiivinen vaikutus, mitä tässä ei voida olettaa olevan.

Yllä mainitun lisäksi Monika-Naiset liitto yhtyy Amnesty Internationalin eriävään mielipiteeseen eristyneesti siltä osin kuin se koskee turvakotitoimintaa sekä matalan kynnyksen palveluita ja näiden rahoitustarpeiden kirjaamista mietintöön.

Kunnioitavasti Monika-Naiset liitto ry:n hallituksen puolesta

Jenni Tuominen, vt. toiminnanjohtaja

Helsingissä, 27.3.2013

27.3.2013 / Pia Puu Oksanen, Amnestyn Suomen osasto

Amnestyn eriävä mielipide Istanbulin sopimuksen ratifiointia valmistelevalle työryhmän mietintöön

Amnestyn Suomen osasto esittää eriävän mielipiteensä hallituksen esityksen muodossa annettavaan, Istanbulin sopimuksen¹ ratifiointin valmistelua ja toimeenpanoa koskevaan analyysiin. Keskeiset ongelmakohdat olemme ilmaisseet työryhmän kokouksissa.

Amnesty pitää erinomaisena, että Suomi allekirjoitti Istanbulissa 11.5.2011 ensimmäisten maiden joukossa kyseisen ihmisoikeussopimuksen, joka on monella tapaa käännteentekevä. Istanbulin sopimus sisältää lisäelementtejä jo olemassa olevaan kansainväliseen, naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaa ja ehkäisyä koskevaan normistoon.

Perustelumme eriävän mielipiteen jättämiselle, 1: valtion velvollisuus väkivaltaa kokeneiden naisten palvelujen kehittämisestä, palveluvalikon laajentamisessa ja rahoittamisessa jää epäselväksi

Keskeinen syy eriävän mielipiteen jättämiselle on valtion velvoitteiden ylimalkainen käsittely koskien naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien riittämättömiä palveluja. Näkemyksemme on, että sopimuksen hyväksyminen ja täytäntöönpano Suomessa edellyttää uhreille suunnattujen palvelujen lisäämistä ja monipuolistamista. Tämä on kirjoitettava velvoittavaan muotoon mietintötekstiin.

Työryhmän mietintö (eli hallituksen esitys) liittyen palvelutarjonnan kehittämiseen ja tämän kehitystyön riittävään resurssointiin on kunnianhimoton. Teksti ei velvoita Eduskuntaa varaamaan rahaa kehittämistyöhön, eikä esitä euromääräisiä arvioita siitä, mitä palvelujärjestelmän kehittäminen ja laajentaminen valtakunnallisella tasolla vaatii.

Suomessa on tehty viime vuosina useita tutkimuksia, raporteja, selvityksiä ja analyyseja siitä, että väkivaltaa kokeneen naisen tie asiantuntevan avun ja riittävän pitkään jatkuvan tuen piiriin on esteitten tukkima. Siitä, miten näitä esteitä voidaan purkaa, on viljalti ehdotuksia. Palvelujen ulkopuolelle jää ryhmiä, joiden avun- ja tuentarve on suuri. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät, HIV-positiiviset, vammaiset naiset ja työt, paperittomat, turvapaikkaa hakevat naiset, avioliittomuuttajat, parituksen uhrit, Suomen kieltä taitamattomat, etniset ryhmät jotka eivät kuulu kantasuomalaisiin, vankilassa rangaistusta suorittavat sekä vankilasta vapautuneet naiset ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat naiset ja työtöt ovat usein marginaalissa, kun palveluja tuotetaan tai niitä kehitetään.

Amnesty yhteistyöjärjestöineen on vuodesta 2004 vaatinut naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille suunnatun palveluvalikon laajentamista, valtakunnallistamista ja riittävää resurssointia. Tekstissä ei esitetä velvoitteita palvelujen kehittämiseksi, perustamiseksi ja palveluvalikon laajentamiseksi vaan todetaan, että "Yleissopimuksen edellyttämä palvelujen taso täsmentyy monilta osin valvontajärjestelmän antamissa suosituksissa ja sen luomassa käytännössä". Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei mietinnössä analysoida palvelutarvetta syvällisesti, vaan listataan olemassaolevat prosessit ja toivotaan konditionaalien saatelemana että prosessit, ohjelmat ja hankkeet tuottavat aikanaan lisää tukea ja apua väkivaltaa kokeneille naisille.

Budjettia ja erilaisia vaihtoehtoja hahmotellaan 24/7 toimivan, auttavan puhelimen perustamisen osalta, joka sopimusvaltioiden edellytetään perustavan. Naisten Linjaa, joka on Suomessa toimiva, väkivaltaa tai sen uhkaa kohdanneille naisille ja tytöille suunnattu auttava puhelin, ei kuulu asiantuntijana tätä mietintöä

¹ Istanbulin sopimuksen virallinen nimi on Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva yleissopimus.

kohtaa kirjattaessa. Naisten Linjalla on sekä suljettuja että avoimia vertaisryhmiä, niin verkkoympäristössä kuin reaali maailmassa. Myöskään Raiskauskriisikeskus Tukinaisen edustajaa ei puhelin- tai netti auttamista koskevista tekstikohdista päätettäessä kuultu.

Matalan kynnyksen tukikeskuksia, joihin jokaisella väkivaltaa kokeneella naisella olisi esteetön pääsy ilman ajanvarausta, sosiaaliturvatunnusta, rahaa tai Suomen kielen taitoa, ei tekstissä hahmotella eikä velvoitteita palvelujen luomiseen esitetä. Sopimustekstissä 18 artiklan kohdat 2 ja 3 kertovat, miten sopimusvaltioiden on tarjottava erilaisia tukipalveluja samassa tilassa huomioiden haavoittuvassa asemassa olevat yksilöt. Käytännössä tämä tarkoittaisi sellaisten palvelujen kehittämistä, joissa niin seksuaalisen väkivallan, ns. "kunniaan" liittyvän väkivallan, parisuhdeväkivallan (ja niin edelleen) uhrit saisivat apua toipumiseensa. Keskuksesta heidät ohjattaisiin niiden erityispalvelujen piiriin, joita he tarvitsisivat.

Amnesty pitää tärkeänä, että naiseen kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy ja turvakotipalvelut järjestetään hyvin ja vaikuttavasti. Lupaus siitä, että STM perustaa työryhmän, joka esittää turvakotiverkoston laajentamista ja laatua koskevan mietinnön, ei riitä. Kuntien ja valtion nykyinen epäselvä vastuunjako väkivallan kokijoille suunnattujen palvelujen järjestäjinä ja tuottajina olisi pitänyt todeta seurauksineen (= kumpikaan, valtio eikä kunnat, ota vastuuta palvelujen tilanteen kohentamisesta). Sosiaalihuoltolainsäädännön uudistamisen yhteyteen mietinnössä olisi vaadittava erillislakia, joka määrittäisi kuntien vastuun palvelujen järjestämisessä ja rahoittamisessa sekä sen, millaisia palveluja kunnassa on oltava naiseen kohdistuvan väkivallan uhreille. Nyt erillislakivaihtoehto esitetään tekstissä hyvin varoen, yhtenä harkittavana mahdollisuutena.

Järjestöt tuottavat valtakunnallisia ja paikallisia uhrien tuki- ja neuvontapalveluita. Järjestöjen rahoitus on epävarmaa ja riittämätöntä. On korkea aika, ja oikea paikka, todeta, että vastuu on valtion ja kuntien – ei järjestöjen. Valtion ja kuntien on varmistettava järjestöille riittävä, pitkäjänteisen toiminnan mahdollistava rahoitus, varmistettava palvelujen kattavuus ja laatu sekä arvioitava palvelun ihmisoikeusperustaisuus – Istanbulin sopimus antaa viimeiseen kehyksen.

Perustelumme eriävän mielipiteen jättämiselle, 2: muut syyt

Istanbulin sopimus on ensimmäinen ihmisoikeussopimus, jonka tekstissä mainitaan seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu kiellettyinä syrjintäperusteina. Mietinnössä pohditaan vain vähän sitä, mitä sopimuksen toimeenpano seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien vahvistamisen osalta tarkoittaa. Tutkimustiedon vähyyss mainitaan parisuhdeväkivallan osalta, muttei esimerkiksi puutteita lainsäädännössä. Mietinnön niissä osissa, joissa käsitellään oleskelulupakäytäntöjä, maastapoistamista tai turvapaikan myöntämisen käytäntöjä ei analyysia uloteta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteeseen.

Istanbulin sopimus velvoittaa sopimusvaltiot kehittämään turvapaikkapolitiikkansa osa-alueena sukupuolisensitiivisiä proseduureja, suuntaviivoja ja tukipalveluja. Mietinnössä väitetään, että tämä ei vaadi lainsäädäntömuutoksia Suomessa. Amnesty kannattaa ulkomaalaislainsäädännön muuttamista Ruotsin mallia seuraten niin, että pari- tai lähisuhteessaan väkivaltaa kokeneelle naiselle myönnetään oleskelulupa riippumatta hänen avioliittonsa tai maassaolonsa kestosta. Analyysi turvapaikkaa hakevan naisen tilanteesta samoin kuin palauttamiskieltoa koskien jättää monet oikeusturva koskevat kysymykset käsittelemättä.

Istanbulin sopimuksen selitysosassa tuodaan esille se, että raiskauksen tunnusmerkistön on tunnistettava suostumuksen puute rikoksen määrittäjänä (selitysosassa tätä perustellaan EIT:n ratkaisulla MC v. Bulgaria). Oikeusministeriö on julkistanut arviointimuistion seksuaalirikoslainsäädännön uudistamista koskien – mietinnössä olisi ollut syytä esitellä arviointimuistion ehdotukset ja velvoittaa niiden toteuttamiseen. Tässä yhteydessä myös vanhentumissäännösten kriittinen tarkastelu olisi ollut tärkeää.

Amnesty pitää nykymuotoista sovittelua pari- ja lähisuhdeväkivaltaan sopimattomana. Myös CEDAW – komitea on ilmaissut huolensa sovittelukäytäntöä koskien, nimenomaan naiseen kohdistuvan väkivallan uhrien uudelleentraumatisoitumisen riskin takia. Suomessa sovitellaan vakavaa väkivaltaa, eikä sovittelu ole

"restoratiivinen" pari- tai lähisuhteessaan väkivaltarikosten uhriksi joutuneille. Aiheesta on julkaistu kriittistä tutkimusta, joka olisi ehdottomasti pitänyt ottaa huomioon mietinnössä.

Amnestyn näkemys on, että seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä, avioliittoon pakottaminen ja naisten (tyttöjen) sukuelinten silvonta olisi kriminalisoitava. Nämä rikosnimikkeet on sisällytettävä rikoslakiin. Vaikkei avioero ole leimaava, on tärkeää tunnistaa avioliiton mitätöinnin tarve silloin, kun kyse on avioliittoon pakottamisesta. Pakkoavioliiton uhrille "eronneen" naisen status voi olla taakka, mutta avioliiton mitätöinti ei.

Ratifiointia valmisteleavan mietinnön tarkoitus on analysoida Suomen voimassa olevaa lainsäädäntöä, tulkintaa ja erilaisia ei-oikeudellisia kansallisia linjauksia, ohjelmia ja käytäntöjä läpivalaistuna Istanbulin sopimuksen sisällöllisillä vaatimuksilla. Toimenpiteet, joihin valtiot velvoitetaan väkivallan ennaltaehkäisemiseksi jäävät mietinnössä sivuosaan, vaikka ne ovat Istanbulin sopimuksessa keskeisiä. Sopimusvaltioiden velvollisuudet jäävät kaiken kaikkiaan mietinnön lukijalle epäselviksi. Tämä on merkittävä puute. Istanbulin sopimuksen ratifioinnin ehtoja koskevan analyysia on syvennettävä merkittävästi, jotta sopimuksen tuoma lisäarvo todella heijastuu mietinnön sisältöön.

Lopuksi

Mietintö on laaja, ja sen kirjoittajat ovat koonneet valtavan taustoituksen. Hallituksen esityksen muotoon kirjoitettua mietintöä ovat prosessin aikana kommentoineet lähinnä viranomaiset. Järjestöjen ja työryhmän asiantuntijajäsenten mahdollisuus käyttää aikaansa muuttuvan mietintötekstin kommentoimiseen on ollut rajallinen. Koska mietintöteksti on usein tullut varsin lähellä seuraavaa kokousta, ei aikaa perehtymiseen ole ollut. Jotta järjestöt ja työryhmään nimetyt asiantuntijat olisivat todella voineet osallistua prosessiin olisi pitänyt näiden tahojen kuulemiseen keskitettyjä kokouksia.

Kiittäen niitä järjestöjä, jotka yhtyvät eriävään mielipiteeseemme, kiittäen myös mahdollisuudesta osallistua työryhmän työskentelyyn, Amnestyn Suomen osaston puolesta,

27.3.2013 Helsingissä,

Pia Puu Oksanen
Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän asiantuntija
Amnestyn Suomen osasto ry

Yhdymme Amnesty International Suomen osasto ry:n laatimaan eriävään mielipiteeseen.

Helsingissä 28.3.2013

Ritva Karinsalo
Ensi- ja turvakotien liitto ry

Leena Ruusuvuori
Naisjärjestöjen Keskusliitto Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry

Johanna Pakkanen
Naisjärjestöt yhteistyössä – Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry

Viite: Istanbulin sopimuksen ratifiointi Suomessa

Asia: Työryhmän asiantuntijajäsenen, OTT *Merja Pentikäisen* huomioita Istanbulin sopimuksesta, sopimuksen ratifiointiedellytyksiä arvioineen työryhmän mietinnöstä ja työryhmän työskentelystä (26.3.2013)

Kiitän kutsusta osallistua asiantuntijana tämän tärkeän sopimuksen ratifiointiedellytyksiä arvioineen työryhmän työskentelyyn. Työryhmätyöskentelyn päättyessä haluan todeta seuraavaa Istanbulin sopimuksesta, työryhmän luonnostelemasta mietinnöstä ja työryhmätyöskentelystä:

Sopimuksesta: Istanbulin sopimus on erittäin merkittävä, myös historiallinen, Euroopassa hyväksytty naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan poistamiseen tähtäävä kansainvälinen sopimus. Sopimus tuo lukuisia lisäelementtejä olemassa olevaan kansainväliseen normistoon (sopimuksen ”added value”). Sopimus yhdistää ainutlaatuisella tavalla kaksi tärkeää ja laajaa teemaa: ihmisoikeudet ja rikosoikeudelliset kysymykset. Sopimusta onkin luonnehdittu sekä ihmisoikeussopimukseksi että rikosoikeudelliseksi sopimukseksi. Sopimuksessa määritellyt sopimusvaltioiden velvoitteet on kirjattu monin osin hyvin velvoittavaan muotoon. Sopimus on laaja-alainen sisältäessään määräyksiä väkivallan ennaltaehkäisystä, uhrien auttamisesta, väkivallan tekijöiden rankaisemisesta ja laajoista yhteen sovitettavista toimintaperiaatteista. Sopimuksessa korostuu väkivallan ennaltaehkäisy. Sopimuksen täytäntöönpanolla on myös välttämättä resurssivaikutuksia ja vaikutuksia viranomaisten toimintaan.

Mietintötekstistä: Mietintöteksti taustoittaa varsin hyvin kansainvälisessä normistossa ja normien tulkinnassa tapahtuneita muutoksia, sitä kuinka erityisesti naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on alettu kiinnittää enenevässä määrin huomiota ja kuinka tästä väkivaltakysymyksestä on tullut näkyvä osa kansainvälistä ihmisoikeusdiskurssia. Ottaen huomioon tämä kansainvälisellä normatiivisella kentällä tapahtunut merkittävä kehitys, Istanbulin sopimuksen sisältämät painotukset sekä mietinnössäkkin todettu tosiasia, että naisiin kohdistuva väkivalta on merkittävä ihmisoikeusongelma Suomessa, työryhmän mietintö jää valitettavan vajavaiseksi. Itse asiassa *mietintötekstistä puuttuu olennaisin, eli kunnollinen analyysi siitä, miten Suomen olemassa oleva lainsäädäntö ja sen tulkinta sekä erilaiset ei-oikeudelliset kansalliset linjaukset (ohjelmat yms.) toteuttavat Istanbulin sopimuksen sisällöllisiä vaatimuksia. Mietinnön olisi tullut erityisesti sisältää analyysin siitä, missä sopimuksen valossa ovat kansallisissa normeissa ja käytännöissä olevat puutteet.*

Istanbulin sopimuksen täytäntöönpano edellyttää nimenomaisesti sekä lainsäädännöllisiä että muitakin toimenpiteitä. Kansainvälisen sopimuksen täytäntöönpano yleisesti edellyttää aina tehokkaita ja riittäviä kansallisia toimenpiteitä. Työryhmän mietinnössä useimpien artiklojen kohdalle on vain koottu huomioita olemassa olevasta lainsäädännöstä ja käytännöistä sekä kirjattu huomio ettei ko. artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Tämä ei ole millään tavalla riittävää sopimuksen sopimusvaltiolle asettamien velvoitteiden konkretisoinnille, vaan tekstistä jää puuttumaan argumentoitu arviointi Istanbulin sopimuksen edellyttämistä (tehokkaista ja riittävistä) kansallisista täytäntöönpanotoimista.

Mietinnöstä on nyt luettavissa viesti, ettei sopimukseen liittyminen edellyttäisi Suomessa käytännössä juurikaan muutoksia. Tämä on hämmentävää ottaen huomioon miten suuri ongelma sopimuksen soveltamisalaan kuuluva väkivalta Suomessa on. Mietinnössä tuodaan hyvin esiin se, että Suomi on vuosien varrella saanut lukuisia huomioita kansainvälisiltä asiantuntijaelimiltä riittämättömistä kansallista toimista väkivaltaan puuttumisessa. Kun Istanbulin sopimuksen

soveltamisalaan kuuluva väkivalta on todetustikin Suomessa merkittävä ongelma, on selvää, että Suomessa tarvitaan uusia, nykyistä huomattavasti tehokkaampia kansallisia toimenpiteitä ko. väkivaltaan puuttumiseksi. Sen lisäksi, että mietinnöstä puuttuu asianmukainen analyysi sopimuksen täytäntöönpanoon tarvittavista kansallisista toimista, mietintö ei myöskään riittävästi täsmennä minkä viranomaistahon (tahojen) tulisi ottaa vastuu konkreettisten toimenpiteiden toteuttamisesta.

Mietintöteksti on lähinnä kuvaus olemassa olevasta kansallisesta asiantilasta. Mietinnöstä ei aukea lainkaan Istanbulin sopimuksen merkitys (ml. edellä viitattu sopimuksen ”added value”), eikä siinä tuoda riittävän selvästi esiin sopimuksessa määriteltyjä sopimusvaltioiden velvoitteita. Sopimuksen täytäntöönpanon resurssivaikutuksille ei anneta sopimuksen edellyttämää huomiota. Sopimuksessa korostettu väkivallan ennaltaehkäisyä koskeva painotus ei myöskään näy mietinnössä, ja ennaltaehkäisyyn liittyvät kansallisia toimenpiteitä koskevat huomiot ovat silmiinpistävän heikkoja.

Väkivallan vastainen toiminta liittyy lukuisiin muihin valtion linjauksiin ja politiikkalohkoihin, mietinnössä viitatus sisäisen turvallisuuden lisäksi mm. päihdepolitiikkaan ja kriminaalipolitiikkaan. Tällaisiin erilaisten kysymysten välisiin laajempiin yhteyksiin olisi tullut kiinnittää mietinnössä enemmän huomiota, jotta Istanbulin sopimuksen käsittelemä väkivaltakysymys voitaisiin asettaa laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, ja jotta olisi myös mahdollista arvioida erilaisia ja mahdollisimman tehokkaita keinoja väkivaltaan puuttumiseksi.

Työryhmätyöskentelystä: Työryhmän työskentely, ml. kokousjärjestelyt, organisoitiin tavalla, joka ei tukenut hyvän ratifiointiedellytyksiä tarkastelevan työn tekemistä. Koin henkilökohtaisesti erittäin harmillisena ja turhauttavana sen, ettei työryhmätyöskentely mahdollistanut kunnollista osallistumista ja asiantuntijapanoksen antamista valmistelutyöhön. Kokousmateriaali useisiin kokouksiin tuli aivan liian myöhään ja niin lähellä työryhmän kokousta, ettei kunnollinen – aina ei edes yleisempikään – perehtyminen materiaaliin ollut käytännössä mahdollista. Kun tällainen asiantuntijatyö merkitsee varsinaisen työn ohella tehtävää lisätyötä, tällaisella kokousvalmistelulla oli mahdotonta antaa haluamaani asiantuntijapanosta prosessiin. Työryhmän kokousajankohdat myös sovittiin niin, että työryhmän kokouksiin oli usein mahdotonta osallistua Turusta käsin, jossa asuin ja työskentelin helmikuuhun 2013 asti.

Vantaalla 26.3.2013

MERJA PENTIKÄINEN

Merja Pentikäinen

OTT, työryhmään nimetty asiantuntija

(30.6.2012 asti kansainvälisen oikeuden ma. prof. (TY); 1.7.2012 alkaen erikoistutkija)